

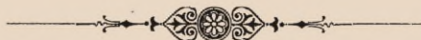
John Bascom

AUSZRA,

laikkrasztis iszleidžiamas Lietuves milētoju.

1883 m.

Tilžēje.

Spaudinta uz piningus skaititoju „Auszros“ pas
O. v. Mauderodē.

I t a l p a.

A. Įvairus rasztai.

B. Priekalba, l. 3.

— Mezzofanti ir prigimta kalba, l. 210.

— Senovės lietuvių šventenibė, l. 277.

J. A. V. L. Išz lietuviszkos litėraturos, l. 20.

— Sengadiniszkas musu gentės paminklas, l. 278.

— Zodelis dėl Prusu lietuvininku, l. 21.

Dr. G. J. J. S. i. Gr. Kalbos dalikūse, l. 25. 57.

Žiemkintis. Keletas žodžių apie lietuvius gyvenanczius Petropi-
lėje, l. 53.

Žinia nū rēdistės, l. 54, 149, 298.

Apie isteigimą „lietuviszkos mokslu bendristės“ l. 89.

S. R. Į darbą kas lietuvis, l. 153.

Andrėjus Latvis. Latviszki laikraszcziiai, l. 177.

Vēversis. Ar pritinka musu bajorams buti lenkais? l. 231.

J. Miglovara. Rigos giedoriu draugistė, l. 170.

B. Istorija.

J. Basanavicius. Apie senovės Lietuvos pilis, l. 15, 36, 61, 97,
129, 163, 236.

V. Vaiczaitis. Apie Raudonpilį, l. 200.

J. Szliupas. Lietuviai kitą gadinę ir szendien, l. 221.

C. Bijograpija.

J. S. Kūksztis. Simanas Daukantas. l. 13, 41, 249.

J. Bs. Frid. Kurszaitis. l. 102.

Vēversis. Tadauszas Kasciuszka buvo lietuvininkas, l. 136.

J. K. Sz. Apgulmi rasztu skiriai. Dūnalaitis l. 203.

Kn. J. Katėla. Kn. Antanas Strazdelis, l. 242.

Andrėjus Latvis. Kn. Antanas Juszkeviczius, l. 248.

D. Kritika.

M. Vitoliorauda, l. 18.

— Jaunasis Robinzonas, l. 20.

Bassianis. Julius Lippert, l. 49.

— Jeruzalės iszpustijimas, l. 70.

— Pasakos Veckenstedt'o surinktos, l. 272.

J. S. Kūksztis. Lietuvos bicziūlis, l. 75, 108.

Dudutis. Lietuviszkos dainu kningelės M. Jankaus, l. 211.

E. Ginczo rasztai.

St. Szunbajoris. Eik laukan, l. 122.

Birsztonas. „Auszra“ ir „Dziennik Poznanski's“, l. 186.

G. Apsakai.

J. Bs. Skruzdēliu atsilankimas, l. 43.

Dr. G. J. J. S. i. Gr. Priczkaus Viliaus I. įpatiszkas prisai-
kinimo budas, l. 60.

Stajė Szunbajoris. Paminėjimas Birutės kapo l. 105.

I. Dainos.

A. B. Lietuvos senovės paminėjimas, l. 8.

A. Bu. Viltis, l. 213.

Aug. Baranauskas. Tėvinė, l. 107.

J. A. V. L. Lietuviszkoji kalba, l. 10.

— Regėjimas, l. 29.

— Tiesos zerkolas, l. 135.

— Szviesa, l. 176.

— Szviesunas ir pelėda, l. 202.

J. Miglovara. Lietuva, l. 35.

S. Norkus. Margiris, l. 65. 92. 124. 158. 197.

— Girtūklio divai, l. 214.

Aglė. Broliams lietuviams, l. 71.

— Musu szalelė, l. 254.

Vėversis. Brangioji Lietuva, l. 78.

— Ne dėl visu seniu, l. 254.

— Garbė prieteliaus, l. 265.

Stajė Szunbajoris. Pirmin, l. 102.

V. Vaiczaitis. Sveczfu szalelė, l. 104.

A. Sket. Lietuvėlė, l. 231.

J. K. Sz. Varna ir lapė, l. 235.

Petras Trupinėlis. Kaimo moksliniczia, l. 266.

K. Pasakos.

Bassanius. Kelionė azeru ir upiu į Lietuvą, l. 79.

J. Szliupas. Vaikszcziojanczios žvakeles, l. 279.

L. Isz gamtos mokslu.

Pr. Lipszτας. Apraszimas žamės turtu, l. 47. 72. 172. 208. 256.

J. Bs. Keli zodziai apie kolera, l. 110. 138.

M. Lietuviszkos kningos,

l. 87. 295.

N. Isz Lietuvos,

l. 22. 50. 81. 114. 143. 179. 214. 282.

O. Svetur,

l. 23. 52. 84. 117.

P. Gromatu skardine,

l. 54. 119. 150. 184. 219. 297.

R. Apgarsinimai,

l. 55. 56. 120. 152. 298.

AUSZRA,

Laikrasztis, iszleidziamas

per

Dra. Bassanawicziau.

„Auszra“ iszeina Ragainej 20. kozno menesio formate knygutes
arkuszines in 8, turinczios 16 laksztu.

Preke: ant metu arba 12 N. 2 Mk = 1 rub.,
ant 1/2 metu arba 6 N. 1 Mk. = 50 kap.
ant 1/4 metu arba 3 N. 50 Pf, = 25 kap.

Apgarsinimai, spaustuwej „Auszros“ priimami, kasztuoja uz
kozna pusiau dalita eilute po 20 Pf. = 10 kap.

Apsisteliuoti galima „Auszra“ prie wisu wok. ciec. pustu
nuo 10. majaus szio m.

Ragainej, Kowinis 1883.

Del redakcijôs atsiliepia J. Mikszas Ragainej.
Spaustuwe Albano & Kibelkôs.

Wisokią prową redakcija pasilaiko.

Priekalba.

Homines historiarum ignari semper snnt pueri.
Zmones nusidawimū nepazinstantieje wis yra waikai.

Jau trisdeszimt ir penki metai praejo nuog to laiko, kada atsirado pirmas lietuviszkas laikrasztis. Jei mes tą keliū metū tarpą sulyginsime su ilgomis eilemis metū, kuomet musū tauta (gimine) wisokeis wargais ir sunkenybemis prispausta, negalejo ne mislyti apie sawo alpstanczios dwases atgaiwinimą ir dwasiszka peną, tie praszokusieji trisdeszimt ir penki metai pasirodys mums kaip wakarykszte diena! Per ilgus tuos amzius musū gimine teip buwo paniekinta ir prispausta, jog už tiesą dywitis reikia, kad tik per wieszpatiēs malonę jiji iki szei dienai dar gywa liko! Senowes gadynese apgywenus kone dwigubą žemes plotą, ji szendie taip didei wisose szalyse susimažino, jog prilygsta tiktai szeszeliui senosios musū Lietuwos! Tas sunykimas musū tautos nusidawe ipaczei del to, jog daugumas Lietuwiū parubežiuose su kitomis tautomis gywenančziū, pasisawino per ilgus amžius swetimas kalbas. Zmones patys neiszmiere drauge su iszmirimu tose szalise lietuviszkos kalbos — jie liko, tik priemę kitą, swetimą kalbą tapo ar Wokjeczeis ar Slowenais. Teip wisi mokinti keliauninkai, kuriems teko Prusus aplankyti, sako, jogei typas tikros Prusijos gywentojū, pagal iszweizdi ne prilygsta wokiszkam typui, nors szios dienos Prusijos gywentojū dide dalis tik wokiszka kalba. Mes wel

gerai žinome, jog daugybe szios dienos Wokiečių Prusijoje paeina isz Lietuvių, kurie atsižadeję nuo sawo gražiosios kalbos swetimai tautai teko. Teip lyginai einasi Lietuvoj ir kitose parubežiuose: Lietuva pamaželiu nyksta, nes nyksta jos kalba! Suskaityti wisas priežastis, kurių del Lietuva susimažino ir taip baisei sunaikinta tapo, butu dabar per ilgai. Cze mes tik tiek pamineti turime, jog rasi didžiausia priežastis to wiso pikto yra ta, kad apie Lietuviu apszvietimą per lietuwiszką kalbą, tie, kuriems priguletu tai daryti, rupintis nesirupina. Szendien wisi mokinti wyrai, kurie musu gywenimą ir jo sunkumą pažinsta, wienu balsu sako, jog tie musu kaimynai, po kuriu waldzia musu gimine yra, warą ant to, idant mes ne szendien, tai už metu kitu, pawirstumem ar in Wokiečius, ar wel in Słowenus (Lenkus ir Gudus). Jeigu mes dabar paklaustumem, kas per nauda butu del wokiszkystes ir slowenystes, mums atsižadejus nuog sawo numyletos kalbos lietuwiszkos ir garbingos musu praeitines, kaimynai musu negaletu duoti mums ne iszmingingo, ne teisingo atsakymo. Juk ir mes esame tokiepat žmones, kaip ir musu kaimynai, ir norime wisomis teisibemis, prigulincziomis wisai žmogystei, lygei su musu kaimynais naudoti. Tarp tokiu teisybiu pirmutine butu ta, kad Lietuvoj Lietuwei mokslą ir apszvietimą lietuwiszkos mokslincziuose gautu. Szendie mes wisi gana gerai numanome, jog iszkašos (szuiles) su swetimomis mokslu kalbomis daugiausei Lietuvius pawerczia in swetimas ir atskiria waikelius nuog ju gymditoju. Ar ilgai dar teip duruos, negali tikrai žinoti, bet, kaip galima iszmanyti, nužiurint ant weikašu musu gadynes Lietuviu troszkawimai ir noras ne weik dar iszipildys! ...

Laimingesnio del Lietuvos laiko ateinant belukuriuodami, turime mes patys rupintisi apie sawo dabarykszczius reikalus: ką mokslincziuos nedaro, tai mes patys atlikti turime. Kuniszko maisto nestokuodami, pirmucziausei turime rupintis apie dwasziszką szwiesą. O szis szwiesos atgabenimas yra tai didei swarbus dalykas!

To delei tegul bus garbinamas tas Lietuvos myletojas, kursai pirm trisdeszimt ir penkiu metu insteigdamas laikraszti „Lietuwninku Prieteliu“ pradejo rupintis apie iszplatiniamą tarp broliu dwasiszkos szwiesos. Paskiau atsiradęsis laiszkas, o per ilgus metus per garbingą professoriu Kurszati Karaliaucziuje iszleidžiamas „Keleiwis“ platino Lietuwoj, kaip imane, dwasiszka szwiesą ir žines isz wisatinio mokslo. Pradžioje 1878 m. pradejo Kłaipedoj, naujas lietuwiszkas laikrasztis „Lietuwiszka Ceitunga“ szalip „Keleiwio iszeiti, kursai 1880 m. kitam reditojui, p Eynarui, teko ir tapo „Naujuoju Keleiwiu“ pramintas. Skaitlius skaititoju su laikraszcziu skaitliumi dauginosi ir didinosi. Szie tai laikraszczei tur nuopelnus Prusu Lietuwoj per prilaikimą lietuwiszkos kalbos ir per naudingumą sawo rasztu. Dar iszeina ir polytikiszkas „Konzerwatywu Draugistes Laiszkas“ Prekule. O galiausei bus nuo 1. aprilio sz. m. Ragaines mieste po p. Eynaro redymu, kursai isz „naujojo Keleiwjo“ Draugystes iszstoja, „Keleiwis“ pas knygu spandintojus Albaną & Kibelką iszduodamas, kursai pagal jo gruntawotojo, p. professoriaus Kurszaiczio dumą ir welijimą toliaus redoms taps, koktai prie „naujojo K.“ nebgalejo nusiduoti.

Pripažindami nuopelnus tu laiszku mes cze dabar neminesime apie juju polytikiszkas pažiuras ir nuomones. Kas del Lietuvos yra arba butu naudinga, kas wel jai galetu užkenkti, apie tai kiekwienas kitoniszkaizki supranta ir numano, ir už sawo darbą gali duoti atsakimą wien sawžinei sawo. Stodami in pułka sawo garbingu draugbroliu — laikraszcziu, pirmucziausei turime pasisakiti, koks musu mieris ira.

Palikdami aniems laiszkams tą triusą apie Lietuvos apszwietimą per dwasiszka mokslą, mes nekliudisime isz pradziu ir užrubežines polytikos. Musu laikrasztis, wieną tik kartą ant menesio iszeinas, tegul apims tą wieta, kuri dirwonais guli. . . .

Trumpai sakant, laikrasztis musu bus tik swietiszkas, ir pagal isztekliu ir pajegas musu, atgabęs žines tik isz wisatinio mokslo. Tas žines suteikdami

skaititojams sawo, mes daugiausei rupinsimies iszplattinti tarp broliu žines apie sawo gimines (tautos) senowes weikalus, o teipogi apie reikalus musu, kaipo Lietuwiu, sziose gadynese.

Kaip kiekvienas Zmogus atsimindimas wisą sawo giwenimo begi, atsižiredamas atgalios mato ir numano, kas jis ira buwęs ir kuomi tapęs, supranta, koku sawo inpatibiu delei jis tapęs toks, o ne kitoks; taip ir wisa musu gimine (tauta) turetū atminti ir pažinti praejusi laiką, kuri ira giwenus ant szios Lietuwos žemes, ir wisas laimingus ir nelaimingus atsitikimus, kurie sziokiu ar tokiu budu padare musu giminę tokią, kokią szendie regime ir pawede ję tiems wargams, kuriuose mes giwename.

Jau daug szimtu metu praejo, kaip paliowe Lietuwos giedruotose padangese spindejus žwaigzdele, kuri musu tewu tewams szwiete; tamsi, neperregima ukana apsiaute musu linksmą senoweje žemę; wisokie wargai ir sunkj, o ilga werguwe iszdilde isz atminties musu paminejimus laimingesnio ir newargingo gywenimo; užmirszome, kuomi mes senoweje buwome, ir tikt retoj jau dainoje ar pasakoje randi paminklą minawotą isz praeitines musu. . . . Liko dar kalba musu garbinga, apie kurią mes galime drąsei su mokintu wiru isztarti: „Die Sprache ist unsere Geschichte“. Szeip — wiskas pragaiszo, o ir tas musu wienutelis skarbas — kalba, teipogi niksta;

Musu tad ipatingiausias ir didziausias rupestis bus — duoti pažinti musu broliams Lietuwuj nusidawimu senowes gadies ir weikalu musu garbingu sentewiu, kuriu darbus ir tewiszkes meilę užmirszę nežinome mes patis, kuriu tewu esame sunus bei nepoczei (anukai, wajku waikai). Jei kožnas geras ir patogus sunus guodoja sawo tewus ir tewu tewus, tai ir mes, Lietuwei, szios gadies turime sekti pawizdi geru sunu senowes Lietuwos; todelei pirmiu pirmiausei turime pažinti juju senowiszką giwenimą, budą, dabą ir tikibę, juju darbus ir rupesczius; nes ju giwenimą pažinę, pažinsime geriaus juos, o juos pažinę ir patis pasižinsime.

Toliaus apie darbą „Auszros“ kalbedami, turime pamineti ir tai, jog mes ne užsimirszime rinkti ir ap-
raszineti wisokius lietuwiszkus senowes paminklus ir
liekanas (kas liko), isz kuriu galima pažinti giwenimą,
budą, dabą, senowiszką tikibę musu seneliu. To delei
rinkejai dainu, pasaku irtt. paminklu pagal wertibę ir
swarbumą ras musu laikrasztije wietos sawo darbams.

Pasakodami apie praeitinę senowes, mes nepralei-
sime progą nepasikalbeję su skaititojeis apie reikalus
musu tautos szioje gadineje. Naudingi wel pamokinimai
ir žines ar tai isz noturos arba prigimties mokslo, ar
tai isz ukes wedimo (agronomijos), ar tai isz waisti-
jimo (daktaristes) irtt., ras musu „Auszroj“ wisuomet
patalpos wietą.

Pažinti placzią su myletojais musu kalbos ir su
mokinziauseis musu laiko Lietuvos wirais turedami,
mes ketiname pakwiesti juos ant darbo in musu „Auszrą“;
o tikimes, jog jie meilingai priims pakwietimą.

Szitus sawo pažadus iszpilditi isz gilumo szirdies
noredami, mes ne troksztam del sawes kitokio pelno
ir naudos, wienat kad musu žodzei pultu ant gražios
dirwos ir atnesztu szimteriopą dwasiszką naudą Lietu-
wai. . . . Su wieszpaties pagalba mes kiek pajegdami
ir inmanidami triusimes ir ruoszimes, tos dumos bu-
dami, jog ir musu darbas gali buti naudingas.

Kaip auszrai ausztant nyksta ant žemes nakties
tamsybe, o kad taipjau praszwistu ir Lietuvos dwase!

Toks musu trozskawimas ir noras.

Pragoj.

B.

Lietuwôs senowês paminejimas.

Giedu dainele — sawo giesmele
Apie rupesnius, wargelius
Lietuwos kraszto; ne teip isz raszto,
Giedu senuju zodelius.

Kalnai ant kalnu, o ant tu kalnu —
Kalnai ir maži kalnelei —
Tenai Lietuwa per amžius buwo,
Kaip sako musu senelei.

Ten miszkai¹ snaude, ten meszkas gaude
Kasdien Lietuwei isz seno;
Uže, braszkejo medžei nuog weja,
Ten kur Lietuwei gyweno.

Ant smilekalnio, ant pilekalnio
Aužuolai szwęsti kerejo
Ir tie diewaiczai, kokius Žemaičiai,
Kokius Lietuwa turejo.

Tol' už Dauguwos² kraszta Lietuwos
Smaline žeme užgawo;
Sziaurej Baltmares,³ pietuos Juodmares
Lietuwa aprubežiawo.

Kyjowas, Rusai, Liatwei ir Prusai,
Gudai ir pikti Totorei,
Lietuwa pažinę, wainiką pynę —
Lietuwius dabın padorei.

Ir labai buwo plati Lietuwa,
Daug ana žemiu ingijo! . . .
Zmones laimingi buwo turtingi,
Niekur nebuwo wergiju.

Wieni didžiunai buwo GALIUNAI,
Ant wyresnybes iszrinkti,
O kiti saldžios kłause ju waldžios —
Wisi mažiukais wadinti.

— Amžei sukako, kaip senei sako,
Ir kitaip wirtu Lietuwoj:
Augo didžiunai, augo GALIUNAI,
Zmones wergijon pekliuwo.

Swietas suspaustas, aszaroms praustas,
Prapult ant amžiu ketino.
Gawo kantrybę, meiles stiprybę
Tikybę szwentą pažino. . . .

Aužuolai griuwo, diewaiczei žuwo,
Krito ne wiena žinyczia!
Ponus užtojo, mokslo dastojo
Lietuwoj szwenta bažnyczia.

Upej szwentojoj griekus mazgojo —
Po krikszto žmones uekałtus
Skyre bažnyczia — wyrus trinyczia,
Moteris numetais baltais. . . .

Nors ponai spaude, bažnyczia glaude
Lietuwos prastus žmoneles
Po sawo sparnu, kaip tikrus tarnus,
Kaip tikras sawo aweles.

— Amžei sukako, kaip senei sako,
Lietuwoj wisaip ats'ejo:
Jos sudraskyta waldžia sukrito,
Daugeli kraujo praliejo. . . .

Miskai iszgriuwo, medžei supuwo,
Ir nuogi laukai paliko;
Piewu žalumas, jawu brandumas,
Kasmets prapuole, isznyko.

Zmones prispausti, pradejo jausti
Dažnai ir bada ir marą —
Dievas gelbejo ir prižadejo,
Kad atsiuns laiką mums gerą.

* * *

— Sztai diena auszta, naktis iszlaužta
Nyksta tarp letu žmoneliu . . .
Bet koks mums žodis tiesą parodys,
Koks kelewedis wes keliu?

Nesibijokim, neeimanuokim⁵ —
Dievas, ko reikia mums, žino,
Kad bus per sunku del sawo ranku,
Mumis pagelbet ketino. . . .

1862 m.

A. B.

¹ Miskas, gire; ² Dauguwa, Duna, Düna, upe inbeganti in Rygos juriu intaka, priklausanczia prie Baltmariu, baltuju arba auszriniu juriu; ³ Baltmares, auszrine, mares, jures; ⁴ GALIUNAI, gimine Galioniu, waldonu Lietuwos; ⁵ dažnai, tankei; ⁶ eimanuoti, dejuoti.

Lietuwiszkoji Kalba.

● brangi lietuwiszkoji
Szwenta kalba prigimtoji!
Už žemczyugus tu brangesne
Ir už wiską meilingesne.
Pats wieszpatis kwapu sawo
Ir atweręs žodzius tawo,
Isz balso wisprigimimo
Prie pasauliu sutwerimo.
Tu danguje karaliauji,
Liaupsint Pramžiu nepaliauji,
Skambedama tarp szwentuju

Jau nuog amžiu amžinuju.
Musu pratku gimdytojei,
Rytu žemes gywentojei,
Tawo žodžeis kalbedawo,
Pirmneng czionai atkeliawo.
Tu tukstancziu metu czesą
Praleidai kaip dienos szwiesą
Ir laimeje ir warguose,
Bet wis tuos' pacziuos rubuose.
Liudija mums tawo dainos
Giesmes, raudos, mytai seni —
Kad be jokios tu atmainos
Amžiu amžius jau gyweni.
Wersmes, upes — žemes gystos —
Niamuno, Dunos ir Wysłos;
Piles, kałnai. kłonei, plynės
Reiszk senas tawo supynes.
Tawo žodžeis mus seniejie
Sentewei garbingiausiejie
Garbino tewus senuosius
Ir wisus diewus sawuosius.
Ir małdomis ir giesmemis,
Tu pacziu giesmiu wersmemis
Giedodawo, dainuodawo,
Linksmindawos ir werkdawo.
Nes ir laimej ir bedoje
Irgj diewop szaukt małdoje,
Wisad, wisur tu szaunesne
Ir žodziuose gausingesne.
Tu esi tarp daugio szimtu
Kałbu swiete da garbintu
Ir seniausia ir gražiausia,
Turtingiausia ir szwelniausia.
Kiek isz juju mes pažinstam,
Nei wienoje ne iszwistam
Zodziu teip szirdingai meiliu,
Neigi isztarmej teip dailiu:
Tews, tewelis, tewuželis,
Motinele, brožuželis,

Sunitelis, dukružėle,
Bernitužis, mergužėle.
Tawo garso skambejimą
Girdint dwasia mums perima
Lig kad kankliu waitojimai,
Lig dangiszki giedojimai.
Bet del žmogaus neteisingo
Buwai rusti ir baisinga,
Nuo wieno tik balso tawo
Neprietelei drebedawo.
Darbimetij, girioj, lauke
Tawo garsai szwelnei pļaukia,
Griaudus, liudni, nuobodingi,
Arba linksmi ir juokingi.
Ar werpejos prie rateliu,
Ar skalbejas prie priudeliu
Pasakojos apie diwus,
Pabukļus giwus — negiwus.
Apie milžiniszkus skarbus
Užkeiktus — ar Miłdos darbus,
Jaunumenes karałaites,
Szirdingos meiles diewaites,
Kaip ję seniū seniausiuose
Buwo siunteš diews ļaikuose
In Lietuwa, idant žmones
Lietu saudoron maļones. . .
Daugel kaļbu jau pražuwo,
Daug suiro ir — sugriuwo;
Kitos kitaip apsirede —
Ir jaunos senas suede. . .
Jau ir tawę, senutele,
Musu brangią motinele,
Jaunosios su skara maro,
Da giwā in grabā waro. . .
Tawo waikus pagadino,
Jaunas szirdis pripildino
Neprietelius neteisibems
Ir wisokiomis baisibems. . .
Jau wieni senei paware,

Kiti peike, keike, bare,
Treti suwis užsigine
Ir po kojomis pamine.
Tu paszaleis drebedama
Meldies diewop dusaudama
Už prigimties sawo waikus,
Paklidusius . . . piktus . . . paikus. . .

J. A. W. L.

Simanas Daukantas,

Lietuųos rasztininkas.

Musu mokintieji žmones moka apsakiti giwenimus rasztininku swetimu krasztu, žino gerai, ką jie parasę, tuomi tarpu giwenos musu¹ tautos (gimines), rasztininku jiems ira labai mažai žinomos. Neszneku apie tilius raszitojus dainu ir giesmiu, bet ir paties wiskupo Woloncziauskiu giwenimą ir akstiną darbsztumo retas teiszgal apsakiti. Nekitaip ira ir su musu gilei mokintu, nuomoningu, labai darbszcziu Simanu Daukantu. Nerupestis mokintuju wiru apie sawo kraszto raszliawą,² užmarsztis kalbos sentewiu, iszsižadėjimas tewines (tewiszkes) daleidžia nugrimzti ir szwiesiausiams musu kraszto žmonems in tamsą, in užkertę, isz kur darbszti ranka tikro Lietuwio in daug metu begali isztraukti ant eiksztis ir, per tiek metu anam rasztininkui dulkese klaksojus, welei spinduli szwiesos suteikti ir pagarbinimą sawuju.

Už tataigi noredamas wieniems paroditi, kad ira doru wiru ir tarp musu žmoniu, kitusgi ragindamas insižiureti ir insigilinti in weikalus kitu Lietuųos ir Lietuwiiu miletoju, o ant galo kad inkwepti atlaszusiems ir abejojantiems Lietuwiams meilę tewines, — asz pasizadejau cze labai trumpai aprasziti giweną, kanczią ir weiklumą Simano Daukanto, atidedamas ant tolesnio laiko asgarsinimą itin³ plataus raszto apie jo giweną ir weikalus.

Simanas Daukantas gimęs 28. d. spalinio menesio⁴ 1793 metuose Kiwiliu kaime, Inlaku parakwijoje, Telsziu

pawiete (walstijoj). Paugejės jis eme lankiti mokslawietę Kalwarijoje. Po to Daukantas pastojo in Wilniaus uniwersitetą, ten tikrai jis atsidawe istorijai⁴ ir apleido⁵ uniwersitetą apturejės priewardi kandidato pilozopijos. Werta pamineti wieną atsitikimą isz giwenos jo uniwersitete

Kaip pirmiau taip ir ant pradžios szio amžiaus Lenkai turejo didelę intekmę ant Lietuwiu; Lenku wietininkais Lietuwoje buwo kuningai katalikai, pasinere lenkiszkame tewiszkume (patrijotisme); jie tai tikejosi Lietuwius perkalbesę pasiwersti in Lenkus, priimti Lenku kalbą; to delei tai jie itin (labai) tankei ir po bažniczios sakidawo pamokslus lenkiszkai. Kaip kitur Lietuwoje buwo, teip ir dar wargiau wiko (ejo) Lietuwiams po didžiuosius miestus: wisur girdejosi lenkiszka kalba, o musoji buwo kojomis sumindžiota. Wilniuje wieną kartą, kada kuningas miszias laiike, meldesi bažniczioje keli musu žmones; greta ju stowejo ir Daukantas. Po misziu kuningas pasake musu žmonems nesuprantamoje kalboje pamokslą; žmonelei atidžei⁶ kuningo žodžiu iszklausę iszejo isz bažniczios, sawitarpij skundes ant nupuolimo sawo wadowu, kad jie, žmones, nei begali girdeti sawaip sakant pamokslu, nei beturi knigu, isz kuriu galetu apsiskaititi apie daiktus reikalingus krikszczionuj.

Tą sznekesi ir skundą per szali girdejęs S. Daukantas. Tokie žodžei jo gerą szirdį kaip peiliu perwere. Jis pasižadejo nuog to laiko giwenti wien tiktai delei gero sawo žmoniu, atpilditi sawo krupsztejimu ir stanga tai, ko Lietuwiu kuningai ir kiti mokinti Lietuwos waikai nedaro.

Irgi jis sawo apžadus dorai iszpilde; nes apleidęs uniwersitetą jis per wisą sawo amžiu dirbo nuoszirdžei delei Lietuwiu gero; jis nei paczios newede — kadangi jis megdawo sakiti, jo paczia esant Lietuwą, o waikais — weikalus sawo tautos.⁷ Del gero sawo žmoniu be-dirbdamas, jis padejo sawo sweikata ir mantą (turta).

Pabuwojės už rubežiaus Wokietijoj, Prancuzijoj ir Anglijoj apsilankidamas po garsias knigines (knigi-

czias) ir jieszkodamas recziu retesniu rasztu, atsineszancziu prie istorijos musu tautos, Simanas Daukantas prarado daug turto, už tatai namon isz uszrubežes parwažiawęs, turejo jieszkoti duoną užsidirbti. Taigi jis gawo wietą Rigoje kancelerijoje kares gubernatoriaus 1825 m. In dewinerius metus jis nukilo in Petropilę ir apsisotojo prie senato. Czejis turejo daugibę darbo, nes, trukstaut daugiui amatininku (uredininku), jis turejo, kas dien už kelis atidirbti. Kiek tai laiko jam prarijo kancelerijos bergždinei darbai.

(Dar ne wiskas).

¹ giwena, giwenimas. ² raszliawa, literatura. ³ itin, labai, didei. ⁴ spalinis menesis, oktoberis. ⁵ istorija, nusidawimai. ⁶ ap-
leisti, prastoti; paniekinti. ⁷ atidzei, dabotینگai. ⁸ tauta, gimine.

Apie senowes Lietuwos piles.¹

Raszo Jonas Bassanawiczius.

Tas pilims laukuos, ka nuog amziu niukso,
Krizius apsenes, ka prie kelio stukso,
Kruwa akmeniu sukriauta prie tako —
Wis giwenima Lietuwu² apsako. . . .

Retai kuriam isz mus neteko wisam sawo giwastije regeti nors sijk teip wadinamą szendie pilekalni, pilkalni, kiti patis neregeję rasi nors girdejo esant musu žemeje tokius kalnus. Ne wienj kalnai tur szendien toki wardą; daugumas ira Lietuwoj ir kaimu, kurie nuo žodžio „pile“ wardus aptureję, k. t. Pilupei, Pilupenai, Pilekalnei, Piliunai irtt. Wienok szendien retai kursai žino, kas tai ira pilekalnis, kas ji ir del kokios priežasties supilęs. Musu gadies žmones regi juose paminklą praejusiu ir senei užmirsztu kariu ir musziu; nekuriuose wien kampuose placziosios musu Lietuwos pasakoja, jogeį szitie pilekalnei supilti per Szwedus arba Zuwedus kariu laike su Lietuwa ir Lenkais septinio-
liktame szimtmetije. Kiek ira tiesos szitose pasakose, toliau paregesime ir suprasti galesime isz žodžiu garbingiausio Lietuwos wiro, wiskupo Woloncziauski;

„Zmoniu pasakos apje ju pilimą per Szwedus galejo isz to kilti, jo jie (Zuwedai) ant tu kalnu, kaipo už kitus auksztesnius, sargibę pilde ir stebejos, ką darą pamuszti Zemaiczei.“

Pilkalnei arba piliu kalnai turi toki wardą nuog to, jog tenai ant tu wietu, kur jie szendien riogso, senowes gadinejė buwo piles, t. i. twirtos, apkastos ir apipiltos wietos del apsiginimo nuog neprieteliu. Pagal wisu senowes raszitoju liudijimą Lietuwei deszimtame ir wieniuoliktame szimmetije o dar ir paskiau neturejė teip apgiwentu wietu, kaip szendien, miestais wadinamu. Giweno jie girese daugiausei wiensedžeis, ir pakolei nepriwalę su baises neprieteleis teriautis, neturejė nei piliu arba twirtiniu. Baisios kares pirmiau su Normanais (Zuwedais) ir Mozurais, o paskiau su Wokieczais, iszmokino Lietuwius ir piles statiti ir jose apsiginimo jieszkoti. „Pile“ arba „pilis“ paeina nuog žodžio „pilti“, ir kas nors wieną sik matęs pilekalni, tas gerai numaniti ir persiluditi galejo, jog tas kalnas aiszkei supiltas arba apipiltas ira. Grekonis arba Rimijonis tokes pat twirtines wadino „polis“; negalint ju kalboje atrasti szakni szito žodžio, reikes dumoti, jogei „polis“ teipogi paeina nuog musu žodžio „pilu, pilti“, ir kila isz tos žilosios gadines, kuomet musu gimine (tauta) ir aukszcziau paminetos gimines artimoj kaiministej Arijoj, senoj wisu musu tewiszkej, dar Azijoj giweno. Grekoniszkoji Atenuose Akropolis, lietuwiszkai iszguldant asztri arba smaili pile, nuog to mat teip wadinas, jog buwo supilta jiji ant auksztos, smailios ir labai staczios uolos, liginai teip, kaip daugumas piliu supiltas buwo ant auksztu pakriauszioutu kalnu, ant kuriu ne lengwa turejo buti neprieteliams užkopti.

Apwážinejus daugel užsilikusiu iki szendien pilekalniu senowes Užgiriniam Trake ir isz arti in juos prisiziurejus, nebuwo galima nei užtemiti, koku budu ir kokiose wietose intaisiti tapo. Wisos tos wietos, kur szendien niukso musu pilekalnei, labai ira gražios ir kiekwienam patinkamos, taritum musu garbingi prosenei (sentewei, praboczej) ticzia del akies grožio jas del

piliu iszsirinę. Wisos jos randasi ar ant auksztu upes krantu, daubu ir duburiu, arba wel ant auksztu kalnu, ant kuriu szendien užkopęs gali apžwelgti didelę plotą musu brangiosios žemes wisokeis jawais žaliuojanti, o senoweje -- traszkančjomis giriomis apželusį. Musu praboczei (sentewei), isztisai, buwo girininkai; giwendami daugiausei paupeis ir paupeleis, arba trakinuose kalnuotosios dalies Lietuwos, jie ir piles sawo steige³ daugiuasei paupeis, ne tiktai del apginimo cze jau esancziu aprubes⁴ giwentoju, bet ir del to, jog buwo daug lengwiau pilę intaisiti ant upes, ežero ar daubos kranto. Tokios piles — szendien pilekalnei — guli ar santakoj tarp dwieju upiu, kur jiedwi in wiens-kitą inteka, arba wel alkunese ir wingiuose upes, kuri isz dwieju arba triju pusiu jes apsiaupdama geriausei ir smagiausei pileje susirinkusius senoweje nuog neprieteliu gine. Jei wel kur randi pilę ant daubos ir mažo upelio kranto, tai lengwai dar ir szendien gali užtemiti, jog senoweje užtwenkus tą mažą isz kalnu tekanti upelį galejei wisą daubą sklidinai pripilditi wandenim. Teip senowes Peleniu pilej, ant Aistos daubos kranto intaisitoj, szendie gali aiszkei pamatiti, toli nuog paties pilekalnio, auksztą ir platą paczioj dauboj skersą pilimą, kuri jau szendie upelis pragriauže, bet kursai senoweje, sulaikidamas wandenį, užplukdįdawo wisą daubą. Tokiu tad budu ir wanduo musu upiu: Nemuno, Szeszupes, Dubiosios ir kitu, nedaleisdamas musu neprieteliu arti prie piliu ir gilin in musu žemę, gelbejo musu seneliams su Križokais kariauti ir lengwino ju per wirsz sunkų kareiwiszką darbą Kitos piles riogsojo ant wirszaus auksztu kalnu; tokius pilekalnius dar szendie gali regeti senowes Naujoj Pileje, dabar Rudamina wadinamoj, Klebiszkije ir t. t. Szitu piliu wolai supilti apskriczei ant wirszaus smailiu kalniu, ir tik isz wienos arba isz dwieju pusiu galima dar ir szendie užtemiti senowes duriu wietas. Wel jeigu reikejo pilę taisiti ant pailgo kalno, wolą supildawo tik skersai kalno nugaros, ir atidalįdawo tik gerą sklipą prie paties galo kalnino.

Tokius pilekalnius galima szendie matiti Kaupiszkiuose, Naujinelej ir kitur.

¹ Szitas rasztas buwo pradetas buti spaudinamas, „Lietuwiszkoj Ceitungoj“ 1882 N. 32, bet kadangi nebuwo galima toliaus spaudinti, jis cze patalpinamas. Red. ² Żodziu „Lietuwis“, „Lietuwei“ wadinu wisus lietuwiszkos kilties žmones, be jokio skirtumo, ar tai giwena Prusu Lietuwoj, ar Zemaicziuose, ar Aukštojoj Lietuwoj, ir ar jie patis sawą wadin Lietuwininkais, Žemaiczeis, ar Auksteczeis (Aukštocezeis) arba Kalhineis. ³ steigti, gruntawoti. ⁵ aprube, kampas.

(Dar ne wiskas).

Musu knigos.

Witolorausda, giesme isz padawimu Lietuwos, lenkiskai per J. J. Kraszewski suraszita. Lietuwiszikai iszgulde su iszreiszkimais nepaprastu żodziu J. A. W., Lietuwis. — Poznaniuje. (Kasztu dro. J. I. Kraszewskio). Spaustuwej wardu J. I. Kraszewskio (dro. W. Lebinskio) 1881. Prekis 3 m. arba 1 rubl. 50 kap., gaunama pas knigininką Żupanski Poznaniuje (Posen) 320 puslapiu.

Kas Grikonams Odisseja su Ilijada, Rymijonams Enejida, Zidams senasis testamentas, krikszczionims naujasis testamentas — tai mums, kaipo Lietuwiams, szita giesme Witolorausda, pirmoji dalis anos didziosios epepejos wardu Anapielas. Tai czisti ir tikri Lietuwos padawimai, kurius drs. pilozopijos J. I. Kraszewskis isz Lietuwiu burnos surinkęs, lenkiskai suraszęs ir sawo kasztu spaudinęs. Witolorausda — szwonti ir giwi musu gimines padawimai, — wietoms taip smutna, jog raudoti gali. Mokslas joje begalinis ir kokie nuženklinimai, truputi giliaus apdumojant, del szio czeso! Lietuwos gimines tradicija, Witolorausda iszreiszkia mums sentewiu musu senowiszką wiera, darba, budą. Cze gali tai matiti, jog tarp wisu teip ano kaip ir dabar-

nikszečio czeso pagonu nebuwo, nei ira gražesnio budo moraliszkuose apsiejimuose kaip pas senowes Lietuwius. — Progalij Witoloraudos ira darodita, kur rojus gulejęs, kokią kalbą Adoms su Jewa rojuje kalbejusiū, isz kokio medžio gintaras, sakai randamiejie Baltmariū pakraszčiuose, tekejęs. — Witoloraudos rasztas ira labai aiskus, litaros gražios, lotiniszkos. Nieks szes knigas nedes isz ranku kaip tik wel ir wel isz naujo skaititi, jeib insigilintu in sawo seneliu senowiszkaję tikibę, pagirtinąjį budą ir gražųjį dabą. Kožnas tai tirs skaitidamas knigas. — Welitina ira, kad kiekwienas sawo gimines szlownąję praeitinę ir gražiaję kalbą milis Lietuwis Witoloraudą isitiektu; kad ji butu dwasiszškai suwargusiems Lietuwiams ant naudos ir ant pasistiprinojimo ju silpnosios dwases; kad ji po wisą Lietuvą iszsiplatintu ir butu pažinstama; kad ipacz abejojantiems apie lietuwiszką kalbą priduotu mažumelį drąsos ant prisipažinimo, jog ji ira ju prigimtoji kalba; kad atszalusiuose Lietuwos waikuose uždegtu meilę delei musu garbingosios praeitines: tuomi tai atsiligitu ir rinkejo ir iszwertejo sunkioji proce, padetoji toj Witoloraudoj; tai priduotu iszgulditojui patikrinimą, kad jo darbas nenuoprosnas ir kad kaszta ne be reikalo iszleista, o sikiu ji ir paragintu ir antridwi dali Anapielias isz gulditi ant musu liežuwo. Nei wienos kitos knjigos nebutu rasi tokios wertos rasti Lietuwoj meilingas szirdis ir priimamos buti in kerczią lig koks milimas sweczias, kaip szii Witolorauda. — Ne wien duona juk žmogus gal giwas buti ant žemes, reikia jo dusziai n'atbutinai ir dwasiszko maisto.

Klausikit giesmes! Giesme ta isz grabo kilo!

Senu gadiniu jusu dejas jums iszgtedos.

Ta giesme rytu žemej jus sentewius mate,

Ir ju balsu in szirdis waiku atsiliepia:

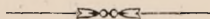
Tai giesme užgimimo, linksmibes ir musziu,

Senos supines, senu kapiniu Lietuwos.

(Isz ineigos).

M.

pratinti. Nes tik labai diwinai ir negerai butu, kad jus wieni pasiliktumbit bestowį su gotiszkomsioms skaititinems. Gotiszkasis rasztas labai kampuotas ir wingiuotas budamas didei žmogaus žiurą silpnina arba ir powisam po poros deszimcziu metu pagadina. Kad sawo akis czeditumbit, tai inwestumbit lotiniszkas litaras in wisas spaustuwes ir jums nebutu reikalinga akiniu stiklu. Rasi atsiliepsit, jog sunku ira lotiniszką druką skaititi, kadangi nepriprasta, arba bene sakisit, nemokame ar nepažįstame tokiu žodziu. Tokiu labai retai tebus, kurie nepažitu ar nenoretu pažinti mokitis 24 ne daug kitokiu litaru. Wieną laiszką atsileidus perskaiczius jau antrasis lengwiau eis, o potam in-prasit, kad ir patis džiaugsites. Tik pabandikite. Juk ir musu rankos rasztas ne wokiszkas, bet lotiniszkas ira; taigi kodel turetū druka kitokia buti negu rank-rasztis?

Isz Lietuwos.

Pradžioje gruodžio m. isziunte Prusu Lietuwei peticiją ikj Prusu kultaus ministro (už apszvietimą rupinanczio) v. Gosslerio in Berliną, su mažne 8000 pasirasziusiu prawardziu isz Klaipedos, Szilokarcziomos, Tilžes, Ragaines, Pilkalnio, Pakalnes bei Labguwos pawietu, praszidami, kad wel isz naujo asztriaus prisa-kitu daleidimo ir paliepimo pildimą, kad kudikei mok-slawietese wieras dalikus prigimtoj, t. e. lietuwiszkaj kalboj gautu mokitis. Szwiesiausiasis j. m. Prusu ka-ralius buwo iszleides paliepimą, kad Lietuwiu kudikiams butu pawelitas wieras mokslas prigimtoj kalboj. Ale esam patirę, kad tas paliepinimas tikt menku budu te pildoms ira, nesa kudikei szuiles czese daugiaus lietu-wiszką kalbą užmirszt, ne kaip prisimokin, kadangi tamp tankei mokintojei in szuiles wietas siuncziami, kurie wos lietuwiszkai mok. O mes isz szirdies gilibes welidami sawo broliams wisokį pasisekimą praszome dar didžiosios apweizdos, kad suteiktu szitai procei gausingą daga.

Swetur.

Nesenei pabaigoj sausio m. 1883. m. iszejo isz Petropiles manipestas duodąs žinę, kad jomilista aukszciausias ciecorius Aleksandras III. bus karunawotas gegužes menesije Makswoje (Muskawoje); tatai pradziugino tasai balsas wisus, teipogi ir Lietuwei tur wilti, kad szwiesiausias ciecorius per sawo karunawone sugražis walnasti Lietuwiams spaudinti lietuwiszkas knigas lietuwiszkais rasztais, kaip buwo wartojama mažne trejeta amziu.

30 d. sausio m. 1883 m. mire Petropilej kataliku metropolitas arba aukszciausiais wirszinikas wisu kataliku Maskolijoj, Antanas Pialkauskis, 86 metu senis. Metropolitu budams tankei buwo gelbetoju pawargeliu ir siratu, uz tat ir rados jisai didzioj paguodoj ir garbej tarp musu žmoniu.

Ž. — L. C.

Gruodžio menesij buwusiojo meto tape Rusijoj triszimtmetine szwente suwienijimo Siberijos su Maskolija praleista.

Adeso (Odessos) kampe esąs badas; ne wien žmones saw maisto stokoja, bet ir galwijams paszaro truksta; arklei, karwes po tris rublius parduodamos.

— Czepat nesenei ir wiens 147 metu senis pasimiręs, palikdamas 115 ir 85 metu senu sunu su daugibe waiku waiku. Iki sawo mirio stiprus buwęs ir nei arelkos nei taboko neliubijęs.

Widurij sausio menesio szj met mire princas Karolas, brolis Wokietijos ciecoriaus ir Prusijos karaliaus Wiliaus I., 82 metu senas.

Gale praejusiojo meto ir pradzioje naujojo meto iszgastingos nelaimes swiete atsitiko. Wisu pirma ira twanai baisingi pietinioj Wokietijoj minawotini; ipacz tos žemes tape tikros paskandos atlankitos, per kurias Reino upe su sawo mažesniomis upelemis traukia. Wisus bewaik pilimus wanduo paplowe. Didžios dalis daugibes miestu anose paszalese tape iszpustitos ir rasi kur 2500 žmoniu sawo namu ir pastogiu nustoko. Wisame swiete del anu nelaiminguju ira piningu renkama

ir isz Amerikôs wien 600000 markiû arba 300000 rubliû parejo. Dabar girdima, jog tokie pat twanai ir sziaurinej Amerikoj kelis miestus užplukdiuo, daug pabriku iszpustijo, gelžkelius iszplowe ir didelius tiltus panesze. Iszkada neredu dide ir daug bedos per tai atradus.

— Nesenei nudege mieste Berdiczewo (Ukrainoj) cirkus, kur sakoma apie 400 žmoniu ugnij nuoglą smertj radę. Republikoj suwienituju žemiu Amerikos, mieste Milwauke nuplendejo bais didele gaspada, kur bewaik 100 žmoniu galą gawęs.

Auszros I. num. intalpa.

1. B., Priekalba, laksztas 3.
2. A., B. Senowes Lietuwos paminejimas, giesme, l. 8.
3. J. A. W. L., Lietuwiszkoji kalba, giesme, l. 10.
4. J. S. Kuoksztis, Simanas Daukantas, Lietuwos rasztiininks, l. 13.
5. Jonas Bassanawiczius, Apie senowes Lietuwos piles, l. 15.
6. Musu knigos, l. 18.
7. Isz Lietuwos, apžwalga, l. 22.
8. Swetur, apžwalga, l. 23.

Rankraszczius del Auszros redakcija Ragainej priima.

AUSZRA.

Laikrasztis, iszleidžiamas keliū Lietuwôs mylėtojų.

„Auszra“ iszeina Ragainėj 20. kožno mėnesio pormate knygutės dviarkuszinės. — Preke: ant metū arba 12 Nr. 2 m. = 1 rubl., ant $\frac{1}{2}$ metū 1 m. = 50 kap. Atskirus Nr. 20 pf. = 10 kap. Apgarsinimai, spaustuwėj „Auszrôs“ priimami, kasztūja už kožna pusiau dalytą eilutę po 20 pf. = 10 kap. — Nū 1 liepôs m. gal „Auszra“ prie kožno ciecor. karal. pusto apsteliūjama buti.

Kalbôs dalykuose. *)

„Puse — daugiau už wiską.“

„Tai yr dywins žodis, tai iszmintings rokūtojis!“ — wiens arba kits musū skaitytojų su tikru apjūku szauks ir mus per paikus laikys. Tegul ir jūkiasi — tikt teisybę tur ansai, kurs užmanē szitą dywinąjį žodelį, „kad pusē daug daugiau yr už wiską“ — butent pagirtasis senasis Grykonū giesmininkas Hesijodas, gyvenęs į 800 m. pirm Kristaus.

„Puse — daugiau už wiską!“ Jieszkokim iszguldymo. Man rodos, buk asz wieną tą iszguldyką suradęs. Tai, idant ir taw parodyčiau, mieš skaitytojau, eiksz su manim ir kłausyk wieno papasakojimo.

Pirm kokio czėso, — bene per kaltybę anū branğiū žmoneliū, kurie wis nor sawo dywinąję wiernybę ir sawo wokiszkąjį „patrijotismą“ *tuomi*, rodos, paliecowoti, kad jie wisokius nekałtus ir tankei wierniausius žmones kaip neprietelius wokiszkosios waldziūs ap-

*) Wislab, kas cze sakyta apie wokiszkąjį kalbą must mokslinciose (szuilėse), tą pat galima sakyti apie maskoliszkąjį kalbą Lietuwoje. Kaip cze teip ir tenai tur musū waikai menką naudą isz mokslincziū, nės per swetimą kalbą iszguldomo mokslo jie nesupranta, o ir pacziôs swetimôs kalbôs permantyti ir pramokti negali. — Apie maskoliszkas Lietuwoj mokslinczias rasi neužilgo placziaus pasikalbėsime.

skundžia, — kaip jau pirm to keli biaurus apskelbimai, teip dabar ir *ta* dywinoji mislis buwo iszsiplatinus, buk ir *Wendai* (Serbai), labai wierni ir pakajingi ciecoriaus padonai, tokie „prieszgynei ir ant maiszto linkstą žmonės“ ēsą, kokius anie sawo pacziū pagirtojei, sawo pacziū wiernybės paliecewotojei, weik wisur meilyja iszrasti, butent idant, priesz tokį jūdą abrozą, puikioji szwiesybė jujū pacziū gėrybės jū gražiaus gautu szwiesti, o idant, apskelbiamiems ir po žmoniū akiū papeikiamiems ēsant, jie patys tam tarpe jū leng wiaus tokią kaļbą isznaikyt galėtu.

Kaip *Wendai* — pakajinga giminė, ale tikt smarkus wyrai — priesz tokius apskelbtojus apsigynė (daug smarkiaus, ne kaip Lietuwninkai nesenei priesz sawąjį!), tai rasi po tam dar syk papasakosiu. Cze tiktai tą wieną dalyką minawosiu, kad ir *ta* mislis buwo iszsiplatinusi, buk *Wendai* wisai menkai wokiszkaï mokinami ir prisistengią priesz wisą wokiszką mokslą. Tai pons geeimrots Szneideris Berlyne, labai mokjts ir iszmintings wyrs, pagal sawo tikraję pareigą, su sykiu wisai isz netyczyū nukeliawo į *Wendū* kampą ir pasirodė szuilėse (mokslinycziose), idant tą dalyką perjieszkotu. Keles nedėles po jo keliawimo ir asz į aną kampą atsilankiau. Tai keliūse ir *man* pažįstamūse kiemūse tą palinksminancziają žinę gawau, kad ans pons geeimrots labai pakajings buwęs su wiskūm, ką jis anūse mano mielujū prieteliū kiemūse radęs — kad jis, lenkiszkaï mokėdams, ir kelis žodžius su kudikeis lenkiszkaï kalbėjės, ir kad kudikei, dėl gentystės tarp lenkiszkaï ir wendiszkaï kalbės, jį ir gerai supratę. Numanyk, aukszcžiausiejie ir *tikriejie* ponai daugiausei labai meilingai su žmonėmis apsieina — jū auksztesni, jū meilingesni — kaip musū pons ciecorius pats dūda paweikslą, ir *tai* tiktai tokie pusponei, kurie su rustumu ir barimu tokį swarbumą po akiū žmoniū pasirupint procewojas! Wisi žmonės džiaugsmo pilni buwo ir linksmai kryksztawo, kad pons geeimrots tus apskelbimus per neteisius iszradęs ir jū szuiles ir kudikius ir mokjtojus pagyręs. O tōs garbės, to gyriaus ir labai yr werti

— tai asz juk pats žinojau. Nėsa mokįtojei man porą syk buwo pawelyjė, drauge buti prie jųjū mokslo, ir džiaugtis tū linksmujū kudikėliū, kurie, gywasties ir mokslo užsigeidimo pilni, lenktyn už kits kitą ar atsiliept, ar giedot, ar szejp mokįtojui sawo darbą parodyt norėjo. Ak, kaip gražu buwo, mokįtoji wienam akies mirksnyj wendiszikai, kitam akies mirksnyj wokiszikai kłausiant girdėti; ir sztai kudikis wis teip greitai, kaip mokįtojis, isz wienōs kaibōs į kitą lyg perszokti, ir wis ką ant kłausimo isz wienōs kaibōs į kitą perstatyti mokėjo — lyg kaip gerai mokįts arklis wienam akies mirksnyje po zowadōs riszczią, po riszczioš žinginę ir po žinginės wēl zowadą pradeda pagal tai, kad iszmincingš jotojis jam tiktai lengwiausiąjį ženklejį arba moji dūda! *Tai* yr džiaugsmas, tokią szuilę matyti, ir kudikius teip linksmi giedojant ir skaitant ir perstatant girdėti. Diewe žegnok anus mokįtojus! ale man weik aszaros weržias į akis, atsimenant kitū tokiū mielū kudikėliū, kurie teipat norētu teip linksmi mokįtis, kurie teipat tą paczią galybę tur, kurie teipat tur mokįtojus tarp sawęs, lyg teip daug galybės o ir meilės turinczius — ale kurie — — — —

Ak, ne galiu ir ne noriu pabaigti, ką asz sakyt ketinau, bet aszarėlės, kurios tiktai į akis įsiweržusios buwo, jau ir isz akiū iszsiweržt pradėjo, graudžei atsimenant tū tukstancziū mielū kudikėliū, kurie *ir teip* linksmi kryksztauti ir sawo sutwertojui lyg wyturėlei pagiedot norētu, ale — ne gauna.

„Ale“, sakys mielieje skaitytojei, „jei anie Wendū kudikei teip tobulai ir wokiszikai mokėjo, tai bene mokįtojei wis bus wokiszikai, o *tiktai* wokiszikai, jūs mokinę? Nėsa musiszkiejie, kurie juk jau bewaik wienintelei wokiszikai mokinami, *tie tikt* teip daug wisai nemoka, *tie* negal isz wienōs kaibōs į kitą perstatyti, *tie* rods skaityti labai gražei mok, ale, kad kłausi, „kas tai?“ — tai tankei nieko nežino“.

Atpencz, mano miels prieteliau, tie kudikei, kurius asz senei žinojau teip gražei wokiszikai mokant, ir kurius dabar musū aukszcziausioji szuiliū wyriausybě

per tokio gyriaus wertus iszpažino, tie daug *menkiaus* czėso prie sawo wokiszko mokslo buwo wartoje, — tie, tikri Wendai budami, ir isz prigimtiės wos wieną zodi wokiszka mokėdami, prie tikrū Wendū, sawo mokitojū, *pirma* buwo *wendiszkai*, ir *labai daug wendiszkai* mokinami. O, *juo* daugiaus, *juo* ir *dar* geriaus po akiū pono geeimroto ir wokiszkoj kałboj, ir wisokiūse mokslūse, mėginami budami, sawo dali atliko. Kodėl tai? *Todel* kad jie *pirma* sawo kałboje buwo pamokiti, — *todel*, kad ir paskui wisą tiktai su tikru iszguldymu buwo iszsimokinę — o *todel*, kad tokiu budu wisas, ką jie buwo iszsimokinę, ir wierōs mokslas, ir wisoks swietiszkas mokslas — lyg gywai jiems po akiū stowėjo, lyg gywai jujū szirdyje gyweno. Ar tu nenori wieriyti? Tai, miels skaitytojau, eiksz wieną mylę toliaus su manim, kur kits mokitojis kitą budą tur. Nėsa tarp Wendū *Frankfurto* walszuje gywenancziū (Lygnico walszuje wēl *wisai* kitaip stow), po labai meilingais ir tikrai apszwiestais szuilrotais, mokitojei pilną walnybę tur, prigimtąją kałbą pagal sawo sąžinę wartoti kaip jiems pasirodant naudingai ēsant, bile kudikei mokinias ir wokiszka, kiek jiems reik. Szuilrotai patys mokitojus graudena, idant, minau, nemislytu, buk tai jū pareiga ēsant, prigimtąją kałbą iszspausti, o idant, minau, nieko nesuprasto nemokitu, bet wisą ir tikrai prigimtoj kałboj iszguldytu. Tai ten, jei koks mokitojis nusizengia priesz sawo kudikiū kałbą ir — protą, tai jis tiktai pats kalts. Tikt rods keli randasi, ir gimę Wendai, kurie kas zin pas *kokiūs* žmones (nėsa wyriausybē to wisai nepraszo) isziszlaistyti norėdami, weik wisą wendiszką mokslą nustatē ir weik wienintelei wokiszka temokina. Juk ir, kaip tarp Lietuwinkū, teip bene wisur tokie Jūdoszei randasi, kurie už porą trecziokū sawo kałba ir giminę pardūda, o, už dar porą, bene ir sawo pacziū gimdytojus muszt norėtu! Ne kožnas *toks* durnius, ale gimdytojū giminę ir kałbą paniekinti, tai tikt *weik* teip daug yr', kaip sawo sentėwius garbingai žemėje gulinczius apgėdint ir paniekint.

(Dar ne wisas).

Regejimas.

I.

Op! op! kas ten? . . Nemunėli!
Ar tu manęs szauki? . . .
Ar tik tykų wandenėlį
Pluszkendams saw plauki?

Ar tu mano dwasiôs girdi
Graudulingą raudą,
Ir jauti, kaip skaudžei szirdį
Krutinėj man skauda —

Isz didžiausio nuliudimo
Ir kancziû daugybês,
Dėl tēwiskês sunykimo
Garbês ir didybês?

Asz girdėjau dwasioj — tawo
Bylôs slapti žodžei
Widuj wilniû susiubawo
Graudžei ir nūbodžei —

Ar gal liudni balsai traukia
Dwasiû pratkû musû —
Užmirsztû, — ar diewai szaukia
Lietuwôs ir Prusû? . . .

II.

Kur jus dingot, seni diewai,
Wisugalingiausi,
Ir jus, karžygiszki tēwai,
Musû garbingiausi?

Ar Nemuno dumburiūse
Waitojat ir stenat?
Ar Baltmariū wandeniūse?
Ar danguj gywenat?

Ar ēterû*) gilybēse
Skendate ir tirpstat?
Ar auksztybiū auksztybēse
Anapieliaus**) wirbstat? . . .

Apsireikszkit mums senūse
Paweikslūse kuno,
Senoj szlowėj — nors sapnūse
Tarp trenksmū Perkuno!

Mes — jus' waikai — alpstam, wystam
Kaip nustelbtas diegas;
Wiens po kito nūlat nykstam
Kaip sapnas . . . kaip sniegas . . .

Attolinkit nū mus' wartū
Pragaro baisybę!
Traukkit isz smerties silwartū,
Inkwėpkit twirtybę!

Ak mes į smert jus mylėjom, —
Ko dėl mus apleidot?
Ko dėl dūdat piktadėjam —
Naikīt mus ir laidot?

III.

Girdziu užmą! . . . kas tai yra? —
Prajowai! stebuklai! . . .
Žemē dreba . . . Žwaigzdės byra
Ir reiszkias pabuklai . . .

Isz skandūliū amžiū ukū
Guseis oru sklįsta,
Plaukia, dairoš . . . bet anukū^{****})
Jau nebepažįsta, —

O! pažino wieną — kitą,
Trecią ir ketvirtą,
Ale kožną sunaikįtą,
Swirstantį, netvirtą . . .

Kiek cze genčiū ir giminiū
Wienu sykiu spieczia!
Kiek cze laiko begaliniū
Amžiū kruwoj szwieczia!

Kiek cze niekad neregētū
Wadowū — galincziū!
Kiek užmirsztū . . . negirdētū
Galwoziū — mislincziū! . . .

Kiek cze meilės, kiek cze dailiū
Paweikslū wienybės,
Tarp tū begaliniū eiliū
Ir pulkū daugybės!

Kokie stūmens milžiniszki,
Weidai stebuklingi —
Liudni, ale karžygiszki,
Kaip Kowo rustingi!

Diewai! kokie jū dywini
Szarwai, ginklai, rubai!
Ak! ak! wisi jie kruwini —
Baisingi dwigubai . . .

Plaukia, plaukia . . . sztai jau stoja
Ties kapais ant tako . . .

Stebēkis, jie tawęs moja —
Klausyk, ką taw sako!

IV.

„Jaunadwasi, ko dusauji
Uksmėj dumû gojaus
Rymodamas? — Ko geidauji? —
Gal dangaus ar rojaus

Ir garbēs jû ir didesniû
Už Krėzuso turtû
Ir kad Pramžius*****) taw ilgesniû
Metû cze pridurtu?

Idant džiaugtis isz tû skarbû,
Kaip karalius, puikei —
Slogjt — žmones ir be darbû
Žujoti, kaip zuikei?

Užwerk duris szirdyj sawo
Ir užkamszyk plyszius,
Idant ten n'uzmestu sawo
Spastû turtas kliszius. . . .

Žinai, jog priliko Pramžius
Wisiems syk užmigti
Ir wiską į amžiû amžius
Apleist ir palikti —

Werksmus, wargus ir silwartus,
Linksmibes ir bėdas
Ir pro amžinasties wartus
Eit į musû pėdas, —

Tûm pat keliu pro szį swietą
Už miglû . . . dewesiû —

Wienaip į tą paczią wieta —
Isz cze sawo czėsu. . . .

Skarbū, turto ne geisk godžei:
Žinai koks jū wertis, —
„„Pinigai yr galwažudžei,
Gywastis ir smertis!““

Negeisk dangaus cze budamas,
Paskiau jį įgysi,
Jei ant žemės gywendamas
Ant jo užpelnysi.

Negeisk rojaus, nės sargs wardu
Aržūls†) stow pas wartus
Jo su baisium ugnies kardu . . .
O waisei jo kartus. . . .

Negeisk garbės, nės ji traukia
Puikeis — kreiwais keleis
Peklon — pas Ausztrą††), kurs kaukia
Tenai su prieteleis. . . .

Tawo rojus, garbė, dangus
Ir wisokie skarbai
Szirdyj, dwasioj — bus teip brangus,
Jei bus geri darbai;

Sutwertojį jei garbįsi —
Tėwus ir giminę
Ir tėwiszkę sawo gįsi
Priesz wilkū kaiminę;

Jei n'uzmirszsi mažutėliū
Dwasioj broliū sawo
Szelpti mokslū trupinėliu:
Tai augs garbė tawo!

Jeį darbūse nepailsi
Ir neabejosi:
Tai auksztyn akylai kilsi
Ir turtings pastosi!

Karūygiszkas wardas tawi
Ne weltui priskirtas —†††)
Tad kaip lapē ir liuts sawi
Buk protings ir twirtas. . . .

Kas kam yr cze lemta Laimēs,
Nieks to neiszdildjį;
Laiswēs, džiaugsmi, bēdos, baimēs
Perdēm iszsipildys.

Neiszwengsi prilikimo,
Nori ar nenori. . . .
Tad jei geidi iszganymo —
Wis „,memento mori!“††††)

Jau gaidgystē — dwasioms laikas
In atilį! . . . Tada
Wieszpatyje lik saw sweikas —
Ats'mink mus' wisada. . . .“

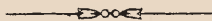
* *
* *
*

Ak! jau nykst kaip sapnas blaiwus
Tamsoj matyms cielas,
Baisings, skaudus, wienok gaiwus
Ir saldus ir mielas.

Ereluczioje 19 d. sausio 1883. J. A. W. L.

*) Eteras, mėlinasis oras, dangus. **) Anapielius, senapilē,
gerujū gywenimas po smerczio. ***) anukai, waikū waikai.
****) Pramžius, praamžinasis diewas. †) Aržūlas, mytiszka pikta
dwasē, kuri pagal pasaką musū seneliū rojaus wartus sergējo. Tu-

lose Užgirinio Trako (Suwalkū gub.) wietose ir medį aužūlą arba ažulą (quercus rob.) wadina aržu. Szitas medis buwęs, sako, paszwestas Perkunui. ††) Ausztras — wardas wieno milžino ir prawardė musū laiko keliū Lietuwiū. †††) Wokiečiu armijoj Lietuwei wisados buwo ir yra stipriausi kareiwei. Maskolijoj Lietuwei iszdalinėti wisūse regimentūse, bet kuriam regimente (pulke) apscziausei yra Lietuwiū, tas regimentas placziausia kareiwiszka garbė užsipelnęs, kaip mums pasakojō tuliejie Maskoliū apicierai Bulgarijoj, paskutinę karę su Turkais minėdami. Lietuwis ir už swetimus kraują sawo lieja, kowon kaip liutas žengdamas, su žodžiu: „žut ar but!“ ††††) memento mori, atsiminkie miršes. B.

Lietuwa.

LIETUWA! tu brangi žeme senū bocziū*) musū,
 Mieta motyna Žemaičiu, Lietuwiū ir Prusū,
 Pakol tawo sparnai szwetnus wisus mumis szilde,
 Nieks nuo tawęs mus neskiede, nieks musū nedilde.
 Užauginai daugel waikū sawo krute szilta,
 Kol gywa, nuo kudikeliū buwai ne užwitta:
 Wisi delei wardo tawo gatwas sawo gulde,
 Nieks isz musū su sawo wale tawęs neprapulde.
 Bet užkiło szalti wejai, smarkios audros wirto,
 Sniegas krito, szalczei spaude, smarki krusza kirto;
 Ir sustingo sparnai tawo, ir pľunksnos padiero,
 Ir užwirto pusniū pusnes, jau tawęs nebiera
 Ir sustingo rankos musū, sudžiuwo liežuwis,
 Mes be tawęs alpstam, troksztam kai be wandens žuwys.
 Waikai tawo iszblaszkyti po wisus paswieczius,
 Padalyti in Lietuwius, Prusus ir Kurszieczius.
 Ir Lietuweis neb'wadinas jau tawo swietelis,
 Tawęs atsimen ne didis Lietuwiū burelis;
 Kur Danguwa, kur Newieža, Jura, Niamuns teka,
 Wiens gudžiuoja, kits lenkuoja, kits wokiszka szneka.
 Kurs paniures arti tawo szaltos szirdies kenczia,
 Tas teb'kalba lietuwiszka, tawo wardą szwenczia;
 Nors tamsi jin naktis siauczia, nors nepažinst sawęs,
 Jis nejieszko swetur szwiesos, jam gerai prie tawęs.
 Kaip tu szildei sawo waikus, teip jis tawę szildo:
 Pasilikdams Lietuwninku tawo wale pildo

*Ir lauk, kolei nuszwis dangus, nusibltaiwys oras,
Kol nustos baise smarkybe pust wejas nedoras;
Kol praszwis balta dienele, papus drungni wejai
Ir nuwirs nuo musu žemiū wisi priwertejai.
Auszra brekszta, tek auszrine, szwiesa matyt duodas,
Tiktai slankos po padanges debesys dar juodos.
Tekek, saule, szwiesk ir szildyk, tirpyk ledus, sniega,
Prikelk musu žemę szwentą isz teip ilgo miego;
O Lietuviams duok iszwysti wisą sawo szwiesą,
Duok mums laimę wel dastoti ir pažinti tiesą.
Tu Aukszcziiausias ant auksztybiū, redyk musu szirdes.
Tegul wargū, nedorybiū nieks tarp mus' negirdes;
Duok liuosybei ir dorybei amžinai gywėti,
Duok Lietuweis wisiems gimti, augti ir pasėti.*

1883. m.

J. Miglowara.

*) Boczei, tēwai, sentēwei.

Apie senowes Lietuwas piles.

1]

Pradžia 1. numeryje.

Kokie tai turėjo buti aukszti pylimai ir wołai tū piliū, kurios riogsojo ant upiū krantū bei auksztū kašnū, isz to gali dar szendien suprasti, jog jie dabar praėjus jau kokiems szesziems szimtams metū dar yra tokie status ir aukszti, jog szendien ne lengwa ant jų užlipti, nors jau wisokiomis žolėmis ir wisokeis kru-
mais apžėlę. . . Auksztis nekuriū pilekalniū dar szen-
dien per trisdeszimt ar asztūnesdeszimt pėdū laiko! Ne-
kurios senowės didelės pilės — kaip Pelėniū — yra szit-
teipo įtaisytos: Ant daubōs kranto riogso aukszcziiau-
sias pailgas pylimas, o tarpe jo ir pacziū daubōs kra-
sztū liekti lygumōs pļotas į du szimtu pėdū ilgio ir kone
tiek pļoczio; ant paties kraszto daubōs kranto tesiasi
žemesnis į stūmenį aukszcziio wołas ir apie szimtą pen-
kesdeszimt pėdū ilgio. Pamatas ir wirszus didžiojo
woło laiko į tris szimtus pėdū ilgio, o jo auksztis į
szeszesdeszimt pėdū. Isz tolo, bewaik į warsnas nūg

didžiojo woło, yra į stūmenį aukszczio wołas ir į keturis szimtus penkesdeszimt pėdū ilgio. Tarpe szitū dwiejū wołū yra teipogi didelis lygumōs pļotas, ant kuriōs senowėje, rasi, buwo pastatytos medinės trobos, kuriose sargyba gyweno.

Gilioje senowėje musū prosenei nepažinojo plytū ir plytinių murū, to dėlei wisi seniausiujū piliū wołai yra supilti isz žemiū, arba sukriauti eiliomis isz akmeniū ir žemiū ir apipilti žemėmis. Isz lauko wołus tūs aptepdawo storai moliu, o paskui tą molio pļutą apdegindawo, apkriaudami małkomis wisą woło szoną. Ant tokio aptepto moliu, apdeginto, stataus ir slidaus kałno nē jokiū budu neįmanydawo neprietelius užlipti isz lauko ir widun pilēs įsiweržti, įpaczei geležinėis szarwais apsirėdęs; proseniams wėl musū buwo labai smagu, už wołu pasislėpus gintis ir szaudyti į neprietelių. Dar ir musū laikė ant keliū pilekalniu — įpatingai Łakinškiūs — iszsiliko nekuriose wietose tokios molio pļutos slidžios ir kietesnės už akmenį... Kitose pilėse wieton wołu, arba ir į paczius wołus, įleisdawo statinius, t. y. įleisdawo gilei į žemę ir sustatydawo wienus pagal kitus auksztus aržūlu (aužūlu) kamēnus; wirszutinis gałas juju turėjo buti smailyt nutaszytas, o auksztumas juju į keturesdeszimt ar penkesdeszimt pėdu laikē. Iszardyti ir iszgriauti szitus statinius sunku buwo, ir įgrėbti su jais įtaisytą pilę buwo ne lengwa. Szendie dar gali rasti wietomis puwesius szitu statiniu wołuse pilekalniu. Mums patiems neteko matyti, bet senowės raszytojei liudyja, jogei apie nekures piles iszkastos buwusios didelei gilios ir pļaczios grabės, wandeniu sklidinos, o kures pereiti teipogi buwę sunku. Nekuriose pilėse, kaip patys Kryžoku rasztinikai pasakoja, buwusios auksztos medinės trobos ir auksztai boksztai (turmai, koryczios), isz kuriu Lietuwei į Wokieczius szaudindawę. Priesz musu gadynės armotas (kanūles) tokios senowės twirtos piles nieko negiliutu; bet penkiems ar szesziems szimtmecziams atgalios, kūmet musu prosenei ir patys Wokieczei szaudyklėmis isz lanku ir kilpiniu szaudė, jos labai gerai apginti galėjo nūg

neprieteliu. Tankei patys Lietuwei, regėdami pilę nūg Wokiecziu neaplaikyse, sudegįdawę ją, idant ji Wokiecziams nepatektu. To dėlei labai tankei atsitinka skaityti senowės metraszcziuse (kronikose), jog tułoji pilė, kelis syk sudegįta ir iszgriauta, wěl pridurmai trum-pame łaike atnaujįta ir atstatyta tapus. Ir n'ier ko stebėti; parsigabenimui ir prirengimui reikalingōs medegōs daug łaiko nereikėjo, nės medzei, keleis glėbeis neap-kabinami, cze jau ant wietōs, prie pacziōs pilės, į padanges ramstės, o darbinįku wisūmet buwo per wirszu: nėsa kaip liūsybę sawo tēwiszkės, sawo tikybę (wiera) ir prigimtą kałbą apginti nūg Wokiecziu buwo dēl musu proseniū dalykas szwentas, teip ir piles striu-nyti (budawoti) ir prie ju įtaisymo dirbti ējo kiekwie-nas — senas ir jaunas — su didžiausiu noru, ir isz wiso pawieto (kreizo). Dar ir dabar pasakoja, jog tu-łosiōs pilės wołai rieszkucziomis, arba kepurėmis su-pilstyti ir suneszioti, arba wěl jog wiena nakezia tułoji pilė supilstyta ir įtaisyta tapus! Ar musu łaike tenka nors kur Lietuwoj pamatyti tokią tarp žmoniu wienybę, tokią tēwiszkės meilę (patrijotismą), kaip senowėje?...

Murinės pilės Lietuwoj daug wėliau atsirado. Pro-senei musu kas mielą dieną su Kryžokais Wokieczeis kariaudami ir muszdamies, tankei ing ju werguwę pa-puldami, iszsimokino nūg Wokiecziu ir plytas degįti, ir murus isz plytu bei akmeniu lipįti; pasprusdami isz wokiszkōs Kryžoku werguwės ir Lietuwon sugriždami jie tą kruwinu prakaitu ir kancziomis nupelnytą mokslą ir broliams sawo įteikė. Tokiu tai budu atsirado Lie-tuwoj ir kryžokiszkai įtaisytos pilės, ir kareiwiszki ginkłai, ir wisokie geležinei szarwai ir daugel kitu se-niau nepažįstamu daiktu ir padaru. Jau kone pradzioje keturioliktojo szimtmezio, įpaczei didziuju Lietuwōs kunįgaikszcziu, Algierto ir Keistuto, łaikė (1330—1382 m.) randame Lietuwoj keles murines, labai stiprei įtai-sytas piles, kaip Kaune, Wilniuje ir tułose Panemunio wietose. Po sunum Keistuto, Wytautu, tokiu muriniu piliu ėa daugiaus atsirado; paskiau wěl, priėmus Lietu-wiams krikszczioniū tikybę ir karėms su Wokieczeis

Kryžokais pasiliowus, ir pilės, įpaczei medinės ir žeminės, tapo apleistos: medinės trobos, kur pastatytos buwo, sutreszo, supuwo ir isznyko per metu metus, o piliu kałnai, arba pilekalnei, dar ir iki szei dienai wjomis apsipūsę niukso, tarytum, nebylei ir liudni liudytojei senei pragaiszusiōs garbēs kareiwiszko musu tēwu triuso ir kruwinu su Kryžokais karioniu. . . .

Pirmucziausei pilės Lietuwoj atsirado parubežēse nūg Mozuru, o wēliaus nūg Wokiecziu pusēs; ko tolyn paskesniūse metuose Kryžokai Lietuwon lindo ir jōs widun weržēsi, kardu ir ugnimi wisą pustydami, to tankiau pradėjo prosenei musu widuj žemēs piles arti wiens-kitōs statyti, jeib jose apsigynimas lengwesnis rastus. Kožnas cze lengwai suprasti ir numanyti galēs, jog artybėje tokiu piliu ramiau buwo gywenti, nekaip widugiryj arba widuļaukyj, kur Wokieczei Kryžokai isz netycziau užklūpę wisus ir wisą galėjo su menku triusu isznaikyti ir iszdegiti, ar į sawo werguwę iszgabenti. Gywenant wēl arti pilės galima buwo wisūmet tikėti pagalbōs cze jau ēsancziōs sargybōs, ir wēl namus pametus weikiau nūg Kryžoku pabėgti ir pilės widuje pasislėpti. To dėlei ilgainiu (su czēsu) prie piliu atsirado szeip jau paprasti gywentojei papilionimis wadinami, o per ilgus metus czejau atsirado, teip isz lenkiszko wadinami, miestai ne wien Lietuwoj bet teip lyginai ir kitose žemēse. Ko tankiau pradėjo Kryžokai žemę musu naikyti ir plēszyti, to ľabiau musu prosenei turėjo budresneis tapti, įpaczei Kryžoku parubežēse, idant dieną ir naktį nūg užpūlimo neprieteliu saugotusi. To dėleigi wisūmet priwalē turėti įpatingą sargybą, kuri apreiksztu gywentojams prisiartinimą Wokiecziu Kryžoku. Musu prosenei buwo įtaisyti įmėgę tokį pasergėjimo gywentoju ženklą, apie kuri tēwai musu dar ir szendie daug papasakoti gali. Ant aukszcziausiu wisame pawiete kałnu, kurie ir per tankumynus giriu isz toļo matomi buwo, įtaisydawo *stiebus*, t. y. įkasdawo auksztas kartis, arba storus, ilgus, lygius medzius, kuriūs apsukę sziaudais, aptepdawo derwa (smaļa). Prie szitu stiebu, sustatytu wisoje Wo-

kiecziū parubežēje, per dienu dienas ir naktis sargai budējo. Pamatēs dabar sargas Wokieczius Kryžokus per rubežiu į musu žemę isiwerzūsius, uždegdawo stiebą, o jo gaisras jau dawē kiekvienam gywentojui žinę, jog reikią weikei ar nūg Kryžoku *sleptis*, arba wēl rengtis su jeis kariauti ir nūg ju apsiginti. Tokiu stiebu daugumas buwo, dėl togi wienam užsidegus, kiti teipogi uždegti tapo ir wisam pawietui tūmi apsakyta, jogei Wokieczei jau po Lietuvą skraido. Ļabai tankei, kaip galim isz senowēs rasztu matyti, didelei gaila buwē Kryžokams, jog jie įlindę į Lietuvą turtu plēszi ir wislab naikinti, Lietuwiu jau neužtikę ir kaimus tuszczius atradę, nēs wisi gywentojei, apsaugoti giriose nūg ju ir pelkēse arba ir pilēse paspēję pasislēpti, o Wokieczei su nuliuduse szirdžia ir tuszcziomis rankomis turēję namon grįžti.

Duisburgas pasakoja, Lietuwj buwēs szitoksai sergėjimo budas. Isz kiekwieno pawieto susirinkdawę paėiliu po keletą wyrū kareiwiu, kurie wisą septyndienį (nedelę) arba ir mėnesį wisą turēdawę ant sawo maisto gywenti pilėje ir saugoti wisą pawietą, o reikale ir apginti nūg užpūlimo Kryžoku. Szitą Lietuwiu paprotį žinodami Kryžokai giriose tankei paslapta tykodawę ant sargybōs wyrū ir jūs grįžtanczius apspiesdawę ir iszmuszdawę. Teip tas patsai raszējas pasakoja, wieną syk Wokieczei dasižinoję, jog Bisēnōs pilēs isz asztūnesdeszimt wyrū ēsanti sargyba, pabaigus sawo septyndienį, turēsenti namon grįžti; draugbrolis Kryžoku Fridr. v. Liebencelle, vicekommendatorius, (wietinikas waldytojo wieno per Kryžokus užplēsztu kampo, komturijōs) isz Ragainēs, draugbrolis Albertas von Ora ir brolis Th. von Aldenburg drauge su dewyniolika kitu Kryžoku ir szeszesdeszimt szejp szarwūtu wyrū, paslaptā apsiaupē isz wisu pusiu Kalkiemio ļaukūse musu sargybōs wyrū, ir kone wisus užmuszē; tik trys isz wiso sunkei sužeisti isz Wokiecziū Kryžoku wyliaus iszsprudę. Tokiu atsitikimu daugybę galima butu, norint, apraszyti. — Sargybōs wienōs termynui pasibaičius, ant jōs wietōs kiti wiyrai stodawę, o po to wēl

kiti, ir teip per kiaurą metą sargyba nesiliowe, įpaczei parubežėje gulinciose pilėse.

Isz Wigando ir kitū senowės Wokiecziu raszytojū pasakojimū, regime, jogei ir daugelis keliū, įpacz wieszkelei, buwo turejė parubežėse teipogi sargybas. Paminėsim, jog wieną syk Keistutas įsakęs, idant szimtas penkesdeszimt wyru isz kaimo Szaławės wieszkeliu sargybą laikytu. Tū tarpu wokiszka Kryžoku szejmyna isz Ragainės, per Nemuną persikeldinus, susitarė eiti į Lietuvą ant grobiu (kas tampa sugrėbta) ir plėszimu; susitinka jie su musiszkeis, kurie persigandę pasmuko ir pametė sawo skydas (skutas) ir szaudykles. Tankei bet atsitikdawo ir teipo, jog pawieszkelyj wyrai musu sargybōs nedorus Kryžokus isz netyczyū užklupę, smarkei jiems kailį iszperdawo, ir daugumas krikszczioniszkiū kareiwiū prazudawo tankumynūse lietuwiszku giriu.

(Dar ne wiskas.)

Simanas Daukantas,

Lietuwōs rasztininkas.

Pradžia 1. numeryje.

Bet ir kancelerijoje sėdėdamas S. Daukantas wiena pradžia mislyjo apie naudą sawo broliū, krupsztėjo ir žudėsi dėlei jų mokšto. Kaipogi ką isz Rygōs persikėlęs į Petropilę jis apgarsino „Prasmą Lotynū kalbos“ 1837 m. I keletą metų jis paraszė „Abecelą delei kudukeliū Lietuwū“, tolesnei 1846 m. jis iszleido „Gywatat didžiujū karwaidū“, Kornėlijaus Nepoto lotyniszka raszytas, ir „Daines Žemacziū pagal žodžius dainininkū iszraszytas“, 1847gi metų apgarsino „Pamokymą apie auginimą taboko“ ir „Parodymą kaip apynius auginti“; 1848 m. jis iszleido į swietą „naudingą bicziū knygele“, ir 1849 metų paraszęs „Pamokstus apie daiginus waisingū medziū“ apgarsino. Yra dar jo raszytas „Pałangōs Petras“, bet nežinau, kada jis yra iszdūtas ir kur butu gaunamas; nēsa ta knyga tikrai kad jau wisiszkai panyko.

Tarp tū wisū weikalū, nepaminėjau „*Budą senowės Lietuviū Kalnienū ir Žemajtiū*“, 1845 m. iszdūtą; ta knygte szį laiką teip apgarsėjo, kad tuli swetimū krasztū žmonės jau tai dėlei musu kalbōs isztyrimo, jau tai dėlei pažinties su musū kraszto žmoniū pobudziū, tą knyga skaitē ir wisūse sawo rasztūse primena. Teipogi cze turiu pridurti, kad jis apie 1850 m. paraszē itin pļaczei *istoriją musū gentės*. Ta istorija patolei gulėjo rankrasztyje Kauno seminarijōs knyginėj; pirmąjē dalį jo istorijōs asz ketinu, jeigu man isznesz sweikata ir turtas, kitą metą iszspaudinti ir teip padaryti prieinama dėlei wisū akywujū (akyłujū) Lietuviū; o lengwa-palengwa asz ir kitas jōs dalis apgarsinsiu.

Petropilėje begywendamas S. Daukantas iszsipazino su kuningu Motiejum Wołoncziauskiu. Ta pažintis turėjo dėlei S. Daukanto labai karczią iszeiga, už tatai pasižiurėkime, kaip tai atsiejo.

Kad Wilniaus wyresniajē seminariją apie gałą 1840 metų Maskoliū wyresnybē perkėlē į Petropilē, tai ir kuningą Wołoncziauskį, buwusį szłaitą (sąnarį) wyresniosiōs Wilniaus seminarijōs, nuskyrē į szłaitus naujosiōs Petropilėje dwasiszkōs akadēmijōs; cze jis skaitē teologiją (moksłą apie Diewą) ir arkēologiją (senowystes moksłą) szw. raszto. Petropilėje M. Wołoncziauskis peryweno lik 1845 m.

Sawo nūmoniu ir protingu darbsztumu S. Daukantas mokėjo patraukti prie sawęs szłaitą dwasiszkosiōs akadēmijōs ir ragino jį raszyti małdu, giesmiu szwentu knygas. Kada Wołoncziauskis jo patarimo pakļausē, tai S. Daukantas galėjo wienu-wienai ukēs ir istorijōs lietai atsidūti. Daukantas ant Wołoncziauskio įtekēdino juk ir į sawo gerą, gryną, aiszkią kalbą, kadangi ans ēmē stengtisi teip pat gerai raszyti, kaip kad raszē S. Daukantas. Bet lenktynēms beraszant, kada M. Wołoncziauskis pasimate, nepasieksēs nei ant mislies nei ant grožio kalbōs sawo mokintojo tame dalyke, jis ēme Daukantą skaugēti. O per tai turėjo ir Daukantas įkristi į wargą, ką tūjau pamatysime.

Popiežiui norint, M. Wołoncziauskis paliko Žemaičių vyskupų 1849 metų, ir ateinantį metą jis turėjo išiszwęsdinti Petropilėje. Oze atwažiawęs Wołoncziauskis pasikwietė sawo pirmnyksztį draugą pas sawę ir akyse daug kuningū melde teip nūjėgnū ir darbsztų žmogū mesti kanceleriją, o waziūti į Lietuvą pas wyskupą į Warnius, kur jis lengwei galėšęs darbūtisi ant naudōs sawo gentės. Warniūse abudu raszyse, wiens swietiszkas, antrasis dwasiszkas knygas; Daukanto weikalus pažadėjo M. Wołoncziauskis teipogi iszspaudinti. Daukantas alkeliawo į Žemaičius ir suderėjo su Wyskupu kasmetinēs algōs du szimtu rubliū.

Bet tiktai ką Daukantas apsigyweno Warniūse, kaip wyskupas jį nusłogino daug sunkeis darbais: jis liepė, kad po tris adynas kas dien Daukantas skaitytu kuningai Kodaniui, kurs buwo apakes; jis jam uždėjo ant pecziū nasztą raszywo wieno lenkiszkaizemaitiszko žodyno. Tolesnei Daukantas per trejus metus wyskupą Žemaičių iszmokino wokiszkaikalbėti, teip kad ans dar galėjo nuwaziūti ant aplankū į Kursą ir ten wokiszkaiprasznėkinti jo gļobai pawestas aweles. Tolesnei Daukantas turėjo wyskupui perraszyti lenkiszkaiprancuziszka žodyną. Už tiek Daukanto darbo wyskupas pirmąjį metą užmokėjo iszderėtą algą, bet ateinanciūsius ketwerius metus sumaziinęs tą algą jis bemo-kėjo po szimtą penkesdeszimt rubliū. O kad ant gaļo penktujū metų Daukantas apsirgo, tai wyskupas nedawė jam nei arkliū nuwaziūti prie waistininko, bet jis turėjo karszcziū perimtas ir su užimtu kakļu pacztōs (pusto) arkleis jieszkoti saw gydytojo.

[Dar ne wiskas.]

Skruzdeliū Atsilankymas.

Ar žinote jus Praia Vermelha į ketures myles nūg Rio-Janeiro¹⁾). Tojė tai szalyje pirm keliu metų turėjau mažą namelį, kurį buwau pirkęs nūg wieno Portugalijono. Tas namas buwo didelei apleistas ir ne-
cziuinus²⁾); jame jau buwo persiwaisinę wisokeriopu kir-

mėliu ir wabalū, jogei asz neatsidrašinau cze įsikurti. To dėlei pirmiū-pirmiausei rengiausi wisus kampus ir wisas sienas apwalyti; bet laimingai man teip atsitiko, jogei mano namą, wieton manęs, apwalē kas kitas ir wisai netikėtinu budu. Wieną rytą waiksztinėjau darže, ĩukuriūdamas arklio, kurį įsakyta buwo pabañojus maniep atwesti, — po wałandėlės regiu tekinais bėganczius tris murinus³), kurie buwo darže darbu užsiėmę. Bėgo jie kaip padukę, rėkdami: „As formigas! As formigas! (skruzdėlės! skruzdėlės!)“. — Pasiskubinau wieton, kur jie stapterėjo. — Lysē žemės, kuri buwo po mano akiu, paneszėjo⁴), tarytum, į koki krutuliujantį gywą daiktą; wisa ta lysē galėjo buti palyginama į jústą isz milijardū skruzdėliu, kurios per muro plyszį į mano daržą įsiwerzē. Dirsterėjęs per mūrą, pamacziau, jog ta jūdūjanti, einanti szenlink armija, tēsėsi smilczिū keliu teip toli, kaip gali užmatyt akys. Płotis tōs skruzdėlinės jústōs buwo į pėdą, o apie ilgį. . . tūjaus iszgirsite. — Ką cze daryt? Ta wisa armija slinko gana greitai ir regimai mano namonlinkui. Nebuwo galima ką ilgai ĩaukti; sugriebęs tad szlūtą pradėjau, kiek pajėgdamas, atszławinēti. Kiekwienu szlūtōs užgawimu tukstanczius skruzdėliu mecziau į szalį, bet man tas darbas teip lyginai sekėsi, kaip kad mėgįtum sziaudū pundeliu užkiszi Nijagarą⁵)! — Kad, stiprei man su szlūta bebraukiant, pasisekē pertraukti skruzdėlinę jústą, akymirksnyj tą paczią wietą apgulē wēl kitos tolyn einanczius skruzdėlės, kurios tūm pacziu keliu traukē, kaip ir pirmutinės, szalin nužertos. Ilgai neĩaukiant, persiliudyjau, jogei tokiu budu asz jas neįweiksiu; rikterėjau tad į wirėją (kukorių,) kad atnesztu katiłą werdanczio wandens. — Pradėjau jas žudyti. Kožną kartą, wandeniu jas beapszutinant, tukstanczei ławonū plaukē szalin, ir asz buwau jau įgawęs wiltį (łukestį,) jogei tą skruzdėliu armiją pasiseks sułaikyti, arba wēl atgalios sugražįti. Ale wełtu! Ateinanczius skruzdėlės ējo drąsei szenlink per ławonus sawo bendrū⁶) . . . per wandenį ir garą . . . artynlink ir artynlink! . . . Iszliejau paskutinį jau wandens łaszą ir pradėjau dumoti, ką cze dar weikti —

kad iszgirstu balsa manę szaukiantį. Buwo tai balsas mano artimiausio kaimyno, senio Sennoro Benito, kursai į manę žiūrėjo, stowėdams už daržo wartū. — „Ka weiki, kaimyne?“ pratarė jis wartus atkeĩdamas ir daržon įžengdamas, „naikini tu geriausius sawo prietelius! Mes cze skruzdeles wadiname bençao (pałaiminimas).“ „Tai man dailus pałaiminimas, n'ier ką sznekėti,“ suszukau įpykęs, „jus norite, rasi, kad asz joms acziu⁷) sakycziau už tatai, jog jos wisus mano namus subiaurįs ir sugriasz wisus mano rakandus⁸)? — „Ale jos rakan-dū ir nedasilytės⁹); tie joms nereikalingi Jos jieszko ko kito Joms rupi kirmėlės, worai ir jujū kiauszinėlei — nēsa tūm wislab geriausei mėgsta jūdosios skruzdėlės. Pas mus tie mylimi sutwėrimėlei neapwaliausius namus kū szwariausei¹⁰) iszwało. To dėlei skruzdėles mes wadiname pałaiminimu“ — „Ar tu dabar matei,“ surikau, pradėdamas suprasti kaimyno kaĩba, „tai szitos skruzdėlės eina, isz gero sawo noro, namus mano apwalytu?“ — „Gali žinot! Ir apliūbs jos tawo nama, kad bus dailu pažiurėti. Dar szį wakara, į sawo namus įėjęs, neberasi nē wiena kirmėlę, nē worą.“ — „Sakykitegi man, isz kur jos ateina, tos nekwiestos namū apweizdėtojės?“ — „Isz tenai!“ atsakė Brazyljonis, nurodydamas su ranka kaĩnolink, wardu Korkovado, kursai tolybėje bestuksodamas, iszweizdėjo, tarytum, jūda dide warpnyczia. — „Ka? Nūg to tolimo kaĩno?“ paklausiau nusistebėdamas. — „Tikrai teip,“ atsakė senis „eina jos, tarytum, wiena isztisa jūsta ilga, bekeliudamos nūg pat kaĩno. Pamatysi dar didesnes skruzdėliu mynias¹¹), kaip pagywensi musu szalyj kelis metus.“ — Wislab man buwo tai nauja gir-dėti, jog asz nusistebėdamas stapterėjau, nužweĩgdamas ant wirszunės skruzdėliu kaĩno Korkovado, atstaus nūg musu į koki dwi myli, ir apdumodams, kiek tai reikėjo akruzdėliu, idant be pertraukōs ju jūsta, į pėdą ploczio, sutektu į dwi myli! . . . — „Eik szę dabar ir pažiurėk ant ju pradžiōs darbo,“ pratarė Brazyljonis, imdamas manę už rankōs. „Už tiesą! yr ant ko pažiurėti.“ — Tikrai, buwo ant ko pažiurėti! Murinai pažindami

skruzdeliu būdą, atidarinejo wisas duris ir langus. Kaip bežiurint skruzdeles namus pripilde; sienos, lubos ir grindys (asla) nūg skruzdžių pajūdo, — lindo jos į anksčiausį plyszelį! Per duris ir langus lindo be paliowôs naujos juju gaujos, pripildidamos — tarytum wadowui liepiant — wisą buto widū. — Kirmeles, worai ir kiti wabalelei, netiketai iszgząditi, buwo meginę pabegti, nedumodami gintis nūg užpūlimo neprieteliū — bet weftu! Kiekwieną juju bebėgantį wijosi burys skruzdeliu; o dasiwijus su truckszmu apspiete isz wisu pusiu — po walandelės neliko nūg tu nabageliū ne ženklelio . . . Kur ne-kur didis, to delei drąsesnis, tułasis kwarkwabalis, atsiremęs kerczioj, milžiniszka meginio gintis; bet sztai apgūftas per skruzdeliu gaujas isz wisu pusiū, turejo pasidūti. — Už tiesą! buwo tai tikras užplaukimas Hunnū po waldžia Atiłłôs¹²⁾! — „Neaplenks jos ne wieno kampuczio,“ kalbejo Sennor Bonito, žiuredamas į skruzdeles su linksma szirdžia. — „Žiurek, žiurek,“ suszuko jis, „ta nauja dalis skruzdeliu armijôs turejo at-rasti dar kokį naują gywūlelį!“ — Ilga skruzdeliu eile tū tarpu įgrėbė lowôs uždangalą — ir toj pat walandelėj pasirode ant jôs didelis woras (tarantula), kursai su sawo swarbumu butu galejęs ant syk sutruszkiti mažiū-mažiausei kokį szimtą neprieteliū sawo. Milžino di-dybe negelbejo jį nūg užpūlimo skruzdeliu armijôs; kaip weik jis, pabegdamas nūg užkriteliū, nusileido žemyn, wel nauji pułkai jį apgule, tarytum, iszalkejusios gaujos wilkū ar wanagū . . . Greicziau, kaip pasakyti ga-lima, milžiniszkas woro kunas sudraskytas tapo į mažus szmotelius ir isznesziotas į wisas puses. — „Tą pat pamatytimei Paramaike, Suryname ir kitose wietose,“ — tare Brazylijonis szypsodamasis. „Ten yra tokia skruzdeliu weisle, kurias wadina ‚wisitatoreis¹³⁾‘, nesa jos pasirodo tik wieną kartą į du ar tris metus. Bet kaip jau ateina, tai daro tokį redą wisoj kolonijoj, kaip da-bar pas tawę. Suryname macziau skruzdelynus į sze-szias pedas auksztus, o apaczioj turinczius į szimtą pedu ir dar daugiau apwafumo. Ale žmones tenai del skruzdeliu yra labai meilingi; nieks joms neparein į kelią—

nes jeigu pareitu, taptu sukandžiotas iki kraujo, noris butu apsiredeš storais drabužiais.“ — „Ar bene jos bus didesnes už szitas?“ asz paklausiau. — „Kiek tiek didesnes. Bet ir musiszkes kanda!“ — Teip mums besikalbant, gawau žina, jog arklys mano jau pabałnotas — turejau to del, nors su didžiu gailescziu, apleisti tolimesni iszweizdį skruzdeliu triuso. . . . Kaip wakare sugrižau, neuzspejau namuse ne wienos skruzdėlės. Iszėjo jos teip, kaip buwo atejusios. Wienutelis ženklas juju atsilankymo liko tik iszmetyti ant žemės sparnai bei kojosp wabału ir kieti nagai tarantulės.

Bartnikuse, 1882 m.

J. Bs.

¹⁾ Rio-Janėiro (isztark žaneiro) yra wyriausis miests Brazilijos, pietinėj Amėrikoj. ²⁾ necziunus, nepuikus, nedailus. ³⁾ murinai, jūdiejie žmonės. ⁴⁾ paneszėti, lygītis. ⁵⁾ Nijágara, wandens pūlis tarp ežeru Erie ir Ontario Kanadoje (sziaurinėje Amėrikoje); wandū plaukdams placzia srowe (į szezsis szimtus mėtru) isz pirmutinio ežero į antrąjį, pūl žemyn isz aukszczio penkesdeszimt ir keturiu mėtru. ⁶⁾ bendras, draugs. ⁷⁾acziu, dėkui. ⁸⁾ rakandai, rykai, daiktai. ⁹⁾ dasilytėti, pakrutinti. ¹⁰⁾ szwariausei, czyszcziausei. ¹¹⁾ mynios, pulkai. ¹²⁾ Hunnu gentė senoweje gyweno Azijoje, už upės Wolgós. Ketwirtame szimtmetyje po Kristaus jie Eiropą iszpustyjo baisei smarkaudami, ale ir patys weik isznyko. ¹³⁾ wisitatorius, peržiurėtojas.

Apraszymas žemes turtū.

Rasztas P. L—o.

Sylos szioje pasaulėje turi didelę galybę, ir kiekwiena sawo prilikima, teip kad daigtai — tai waisei anu pasauliniu sylu — yra wieni kitiems reikalingi. Tą teisybę mes matome ant kiekwieno žingsnio, norint tankei gwėrūjame (dumojame) prieszingai. Neteip kur is kenkia piewoms, kaip jis neleidžia, kad kirminai pakastu szaknis medžių ir žoliu; arszėnikas (žiurkžolės) užmusza žmogų, bet ir ne nū wienós ligós gydo. Ant swieto wisakas priklauso taisykliu ir turi likimā. Wisas sątwaris wienmulis, nedailus, krupuliūtas: kalnai isz akmeniū, akmenyje primaiszyta sidabras, auksas, diemantai; druskynūse randame druskā su smilczia; auksas žiburiūja smiltyje — gyslūtas waris — akmenei samaiszczio szwino, szpato, putnago (kwarco) ir kitū dalykū; ten wėl ūla su moliu Tai wis žmogus gali pelnyti dėl sawo reikalū. Kaip tai galima pasinaudoti priegimties daigtus, mokina mumis mokslas, taigi ma-

toma, kaip tas mokslas wisiems naudingas. Jeigu mes nenuleisime ranku, bet pulsime prie mokslo, tai pakils musu krasztas, atnesz mums nauda, pakils musu kalba, newienas užgiedos naują giesmele, newienas atras geležį, druską sawo kraszte ir mokēs isz jų pasipelnyti. Kas reikalaus parako, galēs jį pats pasidirbti nepirkes, jei tik turēs medegą reikalingą; geležį rasime apsczei apie Papilę, o druską apie Twērūs (Žemaičiuše). Tiktai žinokime, kad daigtai randami priegimtyje neyra tyri (czysti), jie sumaiszyti, sutirpę, suwirejė į kupetą — taigi jų atskirk, isztraukk isz ju saw reikalingus dalykus ir isz to pelnyk. Swietas pasijutęs, kad galima gauti grynus daigtus isz teip sukrautų, įsteigė (uždėjo) dirbtuwes (pabrikas), ir isz anōs medegōs traukia naudą patys dėl sawęs ir dėl kitų. Tai matydami mokinti žmonēs ėmė sawęs klausti, ar nebutu galima palengwinti darbą žmonėms norintiems pažinti wisą sątwarij (sutwērimą), turtus priegimties. Isz to tai kilo paskirstymas wisō sątwario į dalis dėl lengwesnio isitėmyjimo dalykū. I pirmąjį teip padarytą skyrių telpa akmenėi ir žemės. Isz tikro tie grumulai, kokius tiktai galime matyti, yra akyse mokslo sudėti isz mažucziu daliu, wadinamū pirmokais (atomais). Paimk kokį norint ar granytą ar norint ir diemantą ar kitą kokį dalyką tōs weislės; perwarę jį per ugnį, karsztį, gausime sądelines dalis nebepanaszias į pirmutinį daigtą: isz raudono gal (rasi) gausime baltą ar mėliną ar szwiesū kitą akmeniuką, ar skystimą, ar smirdintį garą, ar kwepintį, be jokio skonio, rugsztų, ugū (kartų) ar saldū, zodžiu sakant ne tokius dalykus, kaip kad buwō ans pirmutinis daigtas, kurį turejome rankoje. Imkime paweikslą — antai ūla mirkoma wandyje, kaip ilgai nori, nedūda pelno, nei atmainu; bet iszdeginta bei aplieta wandeniu pawirsta į baltus pelenus, o prie to jei mes sugausime tū buriu garą, rasime jame twaiką. Kitus szikius netokius priemaiszczius k. a. žolgalius, žwyrą, druską butumėme ūloj radę priesz jōs iszdegimą — nēs ją deginant žolēs sudegė ir garu iszlėkė wandū, teipogi žwyrą ir druska apskalkino gabalus (szmotus), aptraukė lywa. Norint teip tai akmeniū sukrautines gauti dalis, žinoma reikia turėti nepaprastą ugnį, bet labai dikta, kurioje tirpsta naugēs (metolai), kaip antai platina, geležis. — Wandeniu neiweiksi akmeniū, weltui butu darbas jūmi wersti putnagą (kwarcą) į smiltį, į pelenus; gali wandyje mirkyti, kiek nori, marmorą, ūlą, neiszgausi skalkiū, isz ūlōs negausi nei twaikōs nei pasiputancziū (įweikiant wardeniui ūlą) skalkiū, jei bent numazgosi apnesztus maurus. — Nosis weltū ūstys akmenį, nepajus graužulo nei smarwēs, teipogi ir liežuwis nesupras kartumo, nei saldumo, nei jokio skonio; pirsztaigi pajus tiktai žiurbimą, dailumą, riebumą (talg), ar liežuwį aknū pritrauks kaip kad norėdams prisisurbti (kreida, mulas). Tai dabar jau matome atskyriū akmeniū nū kitu weisliu: 1) aknū netirpsta nei wandyje nei įlaidžioje (lengwioje) ugnyje, ir 2) neturi skanumo.

Nepatalpjsime į tą weislę kitū dalykū, k. a. salietrą, druską, kumparwosą, kosą (aluną), sakalo druską (glauberinę druską). Jaugi

mes randame salietroje, druskojė ir kumparwose sziokius netokius priemaiszczius, bet mes ant to neapsistojame, mums reikia daugiaus ko, taigi padarykime tūs dalykus tyrais. Szeip reikalas ėmė spausti, kad swietas apmislytu, kaip ju daugiau gauti — isz to kilo dirbtuwės (pabrikos). Norėdami gauti tyra kumparwosa, gawo geležį, norėdami gauti krizspolą gawo warį. Teippat atsirado ir druskos, k. a. sakalo druska, kosas ir kitos, isz kuriu ėmė pelnytisi. Gauta druską lengwu buwo padaryti tikra, kadangi ji tirpsta lengwei wandenyje. Antrapus buwo liežuwis wadowu ten, kur nieko negalėjo parodyti akys, teip sunku atskirti sutrintą salietrą, druską, szarmą, sakalo druską — nės tie daigtai tada wisi balti, bet liežuwis wiens parodo ėsant surais, kitus karczei neskaneis, kitus ugeis ar rugszczeis. Prie to wiso neprimirszkime įweikimo ugnies; nieko nepadaro įlaidi, paprasta ugnis, girdisi wien czirszkėjimas (salietra), traszčkėjimas (druska), bet atmainū nematome; karsztobjigi ugnis žinoma sutirpina. Teip tai gauname atskyrių antrós weislės drusku: 1) druskos lengwei tirpsta wandenyje, 2) neiszsilėidžia paprastoje ugnyje, ir 3) yra tai suros, tai karczios ar ugios, tai rugszcziuos neskaniuos. (Dar ne wiskas).

Knygos apie Lietuvą.

Julius Lippert. Die Religionen der europäischen Culturvölker, der Litauer, Slaven, Germanen, Griechen und Römer in ihrem geschichtlichen Ursprunge. Berlin 1881.

Paskutineis metais Wokiecziu mokįti wyrai triustis pradėjo apie musų kalbą tas jų triusas paskirtas dėl mokslo turi ir dėl musų pacziū truputį naudós, nors kalba musų per tai netaps nė mantingesnė (bagotesnė), nė twirtesnė. Kiti wėl musų praeitinės ir dėjų isztyrinėtojai, labai mažai weikalus musų pažįdami, tankei tyrus melus raszo ir sunkei pažėidžia senowės Lietuvius, jų jų weikalus ir tikybę. P. Lippert's, kurs pagal sawo prawardę regis paeinas isz Lietuwiū, apraszė aukszcziuos minawotoj knygoj tikybes senowės Lietuwiū, Slowėnū, Wokiecziu, Grykū ir Rymijonū. Jojo tas apraszymas Lietuwiū tikybės patwirtina tik, jog nereikia raszyt apie tai, ką pats raszėjas nepažįsta priderinczei ir neiszmano. Wisa Lietuwiū tikybė apraszyta ant penkiū laksztū! Pats raszėjas žino tik wardą Perkuno ir Žeminės; kitus wardus diewū ir diewaicziu, o teipogi kelis mytus raszėjas regis negirdėjes. O didelei gaila, kad jis raszydamas apie musų tikybę neperžiūrėjo senowės rasztus Waiselio, Schützso, J. Leono, Grunawo, Hartknocho ir kitu. Naujesniūse rasztūse Kotzebuės, Jono Voigto ir kitū butu teipogi atradęs nors ką apie musų tikybę. Lenkiszkoje kalboje jis butu radęs platesnį apraszymą Narbuto, Kraszewskio ir kitū rasztūse, o lietuwiszkoj — rasztūse S. Daukanto. Semdamas žinę apie musų tikybę isz raszto p. Lipperto tulasis praszalaitis dumos, jog tikrai Lietuvėi buwė tokie nabagai, kad jų tikybė buwus tokia menka. . . .

Bet jeigu kursai bus tokiôs dumôs, tai wien per kalnę p. Lipperto, kursai patingëjo, ar nenorëjo pažinti musû senowiszką tikybę. Teisybę mes turimę pripažinti, jog senowës Lietuwiû tikybë neyra dar iki szei dienai priderinczei isztyrinëta ir apraszta, kadangi daugumas senowës mytû liekti nesurinktas ir iszbarstytas musû pasakose. Regis dar ilgai reiks laukti su apraszmu musû tikybës, iki nebus wislab surinkta, kas prie jôs priklauso. O ir apraszmas tôs tikybës pasiseks tik pacizam mokïtam Lietuwiui, pažïstancizam priderinczei wisâ praeitinę musû ir suprantancizam dwasę senowës Lietuwôs.

Tikybë musû garbingû proseniû yra didei swari, kaip dël musû pacziû, teip lygei ir dël wisatinio mokslo: ji yra pamatu wisû senowës tikybiû! Grykû ir Rymijonû tikybë paeina isz tikybës musû; Wokieczi ir Slowënai Eiropon užplaukdami ir Lietuwius senowës isznai-
kïdami, pasiskolyjo tacziau nûg musû sentëwiû didesnę dalį tikëjimo anose žilose gadynëse. . . . Sziôs dienôs mokïtam Wokiecziui ar Slowëni rasi į galwâ nelïstu ta duma, jog wisas sziôs dienôs eiropëjiskzas apszvietimas isz pradziû pradziû paeina nûg Lietuwiû! O wienok teip yra, ir bus rasi neužilgo pripažinta už teisybę. . . .

Pragoje.

Bassianis.

Isz Lietuwôs.

Didesnë ne kaip uždëtojui „Lietuwininkû Prieteliaus“ prigul garbë *E. Iwinskiui*, kurs pirm trisdeszimt szesziû metû uždëjo kasmetinį rasztą wardu „Kalendorius arba metskaitlius ukiszkasis“, kurio pirmasis numeris iszëjo 1846 m. ir nû to laiko lik 1863 m. iszaidawo kiekwienais metais. Kalendorius, kuriame buwo patalpinamos wisokios naudingos žinios, pasakos, giesmës, dainos (tarp tu bus gana atminti tik tokį žemczuogâ, kaip „Aykszeziû Szilelis“) irtt., buwo laikomas, drâsei galima sakyti, pas kiekwienâ Lietuwi, mokanti skaityti, ir atneszë mums neiszpasakytâ dwasiszką peñâ. — Laurynas Iwinkis mirë pernai *Milwidose*, Kurszënû parakwioje, Sziauliû pawiete, pas panâ Radawiczaitę, (pagal kitâ praneszimâ pas p. P. K. Godlewskį Gryszkiskiuse Sziauliû paw.). Jis paliko užbaigtâ, bet dar ne su wisum sujieszkotâ žodynâ *lietuwiszkai-lenkiszka*. Paëmë jį pas sawę p. Krauczunas, mokïtojas lietuwiszko liezuwio Senapilës (Marijampolës) gimnazijôs. Pasiliko dar turtingi materijolai dël lietuwiszkôs prigimtinës nomenklaturôs (wardû suraszo) ir daugel kitû literariszku

darbū. Wienū popieriū yra dwi skryni, kuriedwi sudēti pas tēwiszkainį p. Godlewskį (nū Sziauliū į wakarus arti Amaliū stacijôs Liepojaus geležinkelio). Tēwiszkainei Zemaicziū sudeda piningus ant pastatymo paminklo ant grabo Iwinskio, o p. Moro, sekretorius marsziałkôs bajorū Sziauliū paw., suraszē jo gywatą ir žadējo spausti laikraszcziūse. Užraszas ant paminklo žada buti lietuwiszkas. — MaŃonu butu Lietuwiams kad wienas ar kitas turis žinias apie pałaimintus triusus ir gyvenimą to musu patrijarko laikraszcējystēs suteiktu jo amžiaus apraszą „Auszrai“. Amžina atilsis jo dusziai!

S. R. — W.

Girdējom, jogei *Lietuwei Trakū paw.* (Wilniaus gubernijôs) mokin sawo waikus lenkiszka, meldžias isz lenkiszku knygū ir kad tenai niekur nekałb lietuwiszką pamokslą bažnycziose, nēs wyresnybē Wilniaus wyskupystēs, norēdama sulenkūti Lietuwius ano kraszto, siunczia kunigus Lietuwius į gudiszkas parakwijas, o Lenkus į parakwijas Lietuwiū užgywentas. Teipjau kad lietuwiszkos małdu knygos nesusiein su kałba ano kraszto, wartoja lenkiszkas knygas: nēs jie supranta tą kałbą gerai. Wienoj bažnyczioj tenai, kad kunigas sakē pamokslą lietuwiszkai, žmonēs iszėję isz bažnyczioš. Gražų tur pajautimą sawo giminyštēs Lietuwei ano kraszto?! Pas mumis neyra tokiū mulkiū.

Kunigas *M. Miežutawiczius* paraszē žodyną: *lietuwiszkai-latwiszkai-lenkiszka-maskoliszką* ant 120 kełtū arkuszū ir laukia daleidimo lotyniszku balsiu dēl musu knygu, nēs rusiszka atspaustas jo knygas nieks nepirktu.

Buwo teipjau pernai padūti į užrandyjimą cenzurôs į Petropilę du *kalendoriu* musu ant sziu metū, kurie wienok, kaipo raszyti lotyniszkomis literoms, ne buwo daleisti spaudinti.

W.

Wyresniamjam prieszedžiui Wilniaus tribunolo (sudebnaja pałata) nesenei pawaditam ant to urēdo p. Stadolskiui kowo mēnesyj buwo padūtas nū wieno sudžiôs Lietuwio memorijołas (paraszas), kuriame nū wardo Lietuwiū nemokancziū maskoliszkai praszoma yra suteikti lietuwiszkai kałbai sudūse musu kraszto tą pacią

tiesą (prową), kuri yra dūta priebaltmariniame kraszte Łatwiū ir Ingauniū (Estū) kalbai ir kad butu užrėdyta (pawelyta) perguldyti įstatymus sudo wedimo į lietuwiszką kalbą. Atsimikim žodžiū to, kurs žinojo, ką sakē: praszkit, o bus jums dūta!

Tarp ponū Žemaicziuose platinasi duma apie reikalą procēs drauge su musu inteligencija (mokūtais wyrais) dėl sustiprinimo ir iszplatinimo musu raszējystēs (raszliawōs) ir apswietōs tarp musu tamsesniuju broliū. Wienas isz ju, Lenkū rasztininkas, žad pradēti raszyti lietuwiszkai ant naudōs sawo kaimynū Lietuwiū, už kokį ir jis sawę ļaiko.

S. R.

Swetur.

Gromata isz Amerikōs.

Springfield, Ohio, Amērikoj, 5 d. Kowinio 1883.

Brangus prieteliau redaktoriau!

Radau lenkiszkoj gazētoj, kad trys lietuwiszki ļaikraszcei iszeina prusziszkoje Lietuwoje; tai apszwietē mano akis, kad ir musū giminystē turi dar tiek walnybēs prusziszkoj Lietuwoj; ale rusiszkoj Lietuwoje, nežinau, ar yra kokia drukarnija ar ne.

Esu Amērikoj jau wieniūlika metū — ir randasi mus giminystēs į 15 ar 20000. Mes turim keles taworczystes, ar tris parapijas ir kunigū tris Lietuwninkus. Buwom rodą užwedę lietuwiszką gazētą (ļaikrasztį) Amērikoj iszleisti, ale su mažu kapitaļu — ir turējom perstoti. — Norēciziau jus gazētōs kelis eksempliorius, kad atsiųstumet dėl apgarsinimo sawo linkimo. Po apturėjimo jus gazētōs atsiųsim prēnumeratą arba piningus. Asz storawosiūs paskui su abonentais pamaczi jums neszti. — Musū welyjimas yra, kad kiek tiek korespondencijōs padarytumet su Amērikōs Lietuwninkais. Tiktai nežinau ar mus kalba bus suprantama gerai ar ne. Asz pats esu isz Maskolijōs lietuwiszkōs Suwalkū gubernijōs, Wiļkawiszkiu pawiete.

Gal buti, jus prietelius tikras raszo.

Antanas Jurgelaitis.

Kelets žodžiū apie Lietuwių gywenanczius Petropileje. Jau senei Lietuwei gywena Petropilėje, kad matyti jau isz to, jog cze lietuwiszkos knygos tapē spaudintos. Ale dabar kas kartą wis daugyn ir daugyn atkišta Peterburgon ant uždarbio. Žinoma, daug pristoja tarnauti pas turtingus gywentojus Peterburgo, o dar ne menkas daugumas pastoja ant pabrikū darbūtis prie wisokiū remestū. Norints mažne wisi Lietuwei atkeliaujantis ing Peterburgą katalikai, ale jie ne tiktai netur sawo bažnycziôs, kai kitos wisos giminės, net cze neyra nei kunigo arba sakytojo žodžio Diewo Lietuwiams. Žinoma, wyresnybē kunigū Rusū nenorēs iszgirsti musū balsą, ale prawerstu pasirupinti siųsti kunigą Lietuwiniką Peterburgon, katras galētu apsakyti Diewo žodį Lietuwiams lietuwiszkai, kaip yra apsakoma lenkiskakai, wokiskakai ir prancuziskakai bažnyczioje s. Katrynôs. O dar ir po panedēlius ir po seredas moko waikus susirinkusius bažnyczioje katekismą ir poterius nūg užgawēniū iki szesztinēs. — Ne kartą atsitiko girdēti, kaip kunigas bažnyczioje barē želnierių ar praszcziokeļi, kad nemok lenkiskakai spawēdotis. Jei kunigai ne mok, arba nenor lietuwiszkakai spawēdoti ir pamokiti nemokanti, tai Diewas ir Lietuwei niekū nekalti. Neatradau ēwangēlijoje mokinimo Wieszpaties, kurs lieptu neapkęsti ar persekioti kokią nors giminę arba jôs kalbą. Tatai kad jau dabar geroks skaitlius Lietuwiū Peterburge susirinko, tai prawerstu, kad patys Lietuwei praszytu ciecoriszkôs waldziôs daleidimo sustoti, kaip tur kitos giminės Peterburge, ing draugystę labdarystēs ir kad wiens kitam galētu dūti pagelbą reikale kaip moraliszka teip materijaliszka, ir rupintis prakurt saw Diewo maldôs namus arba bažnyczią. Jei kitoms giminėms reikalingu ir waiwu wartoti yra sawo kalbą, gelbėti sawo giminės reikalus ir papratimus ir stengtisi pagerinti jū likimą: tai kokiu budu galima Lietuwiams to užwydėti ar užginti? Ir tikrai jei kitos giminės nor Lietuwių su sawim suwienyti, tai tas pats jau dawadyja, kad jie yra nemenkôs wercziôs, ir dėl to neiszstatē sawę, kad jūs isznaikintu. Taigi, brolei Lietuwei, bukime Lietuweis. Žiemkintis.

Gromatnyczia.

Ponui St. R. T—joj. Tamstôs gromatą su giesmelėmis ir iszsiraszymu apturėjom. Szirdingai dekuui už wiską. Žinias labai dėkingai priimam. Giesmeles wėliaus pasinaudosim. Praszom ir dël kito numerio mus su žiniomis isz Lietuwôs aprupinti. — Rasi tamstai butu galima mums minėtąjį artikulą pridūti, apie platumą musū kalbôs? Labai butum už jo prisiuntimą dėkingi. — Jakoby, lietuwiszka krestomatija (litauische Chrestomatie) kasztūja 1 m. = 1/2 rublio (labai szaunios knygos, musū gimnazijose wartojamos), o Schiekopp'o gromatika 3 m. = 1 1/2 rublio. Josios bene wisose didžiose knyginycziose bus gaunamos. Jei tamsta tū rasztū pageidautum, tai taptu jie prisiusti.

Ponui Zyg. H. Ko—czoj. — Tamstai iszsiuntēm atwirą rasztelį ir po tam Jakobio liet. krestomatija; tikim, jog busi apturėjes. Bezenbergerio „litauische u. lettische Drucke“ ir Völkelio „lit. Elementarbuch“ dar neparėjo. Jakobio krestomatija kasztūja 1/2 rublio, Völkelio gramatika regis 1 1/2 rublio, o Bezenbergerio drukos 6 1/2 ar 8 rublius. Kaip pareis, teip iszsiūsim. — Busim tamstai dėkingi už pažadėtas isz Lietuwôs žines dël Auszrôs, teip pat ir už pridūtus adresus, kuriū ir daugiaus meilytumēm.

Ponui S. Blt. Petr—lėje. Tamstôs gromatą su penkeis markeis apturėjom ir nesenei iszsiuntēm Szykoppo gramatiką. Labai dėkwojam už pažadą mums apsakymus isz liet. literaturos pridūti. Giesmė pridėtoji grāzi, ji pareis į Auszrą. Mums butu didis dziaugsmas Stanewiczės bijograpija dël iszspaudinimo apturėti.

Ponui Žiemkincziui Petr—lėje. Tamstôs giesmeles su prozajiszkomis dalimis apturėjom, per redakciją „Lietuwiszkos Ceitungôs.“ Labai už tai ėsam dėkingi. Szie suraszai isz dalies 2. numeryje, isz dalies wėliaus taps iszspaudinti.

Ponui J. J—aicziui M. Tamstôs gražųjį suraszą isz Lietuwôs padawimū apturėjom; jis taps wėliaus sunaudotas rasztūse dël musū praeitinės. Raszyta tapė tamstai placziau atwiroje kortelėje. Tikim, jog bus į tikras rankas nuėjusi.

Redakcija.

Zine nuog „Auszrôs.“

Pirmamjam N. laikraszczio musu iszėjus, mes apturėjome isz keliū Lietuwôs kampū gromatas nūg broliū, kurie su pasimėgimu sako skaitę musu „Auszrą.“ Wiens gilioj Rusijoj giwenantis mokslingas Lietuwis mums tarp kitu raszo: „Acziu, szimta syk' acziu už žodžius, paraszytus tokiu gražum liežuwiu lietuwiszku, kokj skaityti ir sapnyj' ne sapnawau! . . . Acziu Wieszpacziui, kad man nusidawė ant pabaigôs mano gywenimo regėti, „Auszroj“ prabudinimą isz miego, arba lėtargiszko sapno Lietuwôs ir Lietuwū! Galiu mirti, pamatęs „Auszrą“ musu atsigaiwinimo, apie kurį asz per 25 metus dumojau,“ ir t. t. Spaudiname mes szitūs to brolio žodžius, ne to dėlei, jog jis musu rasztui tokę neužpelnytą

dar garbę iszrodo, bet kad parodyti, kaip meilingai wisose szalyse yra priimama „Auszra.“ Szirdingiausei mes tad Dėkawojame ipaczei tiems isz Žemaitijos broliams, kurie mums atsiuntė meilingą rasztą su keleis pasiraszusiųjų wyrų wardais! Atsiliepdami ant juju raszto, turime pasakyti, jogei ir mes labai malonėtumėme spaudinti sawo rasztą Kaune, arba Wilniuje, kadangi tūmet „Auszra“ butu dar pigesnė, turėtu daugiau darbininku ir galėtu po wisą Lietuvą lengwu iszsisplėsti ir atrasti daugybę skaitytoju. Mes szendie wisi gana gerai suprantame ir numanome, jogei apszwietimas musu brolių yra didei reikalingas, nės tik szwiesybe mokslo gali suteikti mumis stiprybę dwasiós reikalūse musu dwasiszskūse, ir parodyti mums kelią, kuriūmi mes, kaipo Lietuwei, galetumėme drasei žengti tolyn, nesibijodami, jog pawirsime į Lenkus ar Gudus. Tik isz lietuwiszku knigu ir rasztū mes pažinsime weikalus ir darbus garbingu musu seneliū; tik per lietuwiszkus rasztus mokinsimės mes karsztai mylėti ir garbinti sawo gražią kalbą lietuwiszką ir sawo giminę. —

To dėl mes praszome wisus skaitytojus sawo, raginti ant iszsisraszymo „Auszrós“ tūs brolius, kurie, mokėdami skaityti, norėtu lietuwiszkas knygas pasiskaityti. Norėdami iszsisraszdyinti isz Zemaicziiu ir Lietuvós, galit pagal szitą adresą parsigabenti „Auszrą.“

Jurgis Mikszas Ragaineje, Ragnit Ostpreussen.

Teip ir rankraszcei su gromatomis į redakciją ant to paties užraszo eina,

Redakcija.

Apgarsinimai.

Seniausios ir geriausios lietuwiszkos
DAINOS
užraszytos
M. Jankaus,
gaunamos pas O. v. Mauderodę Tilžeje. Prekia 30 Pf. = 15 kapeikū.

Ant ap- **Keleiwio** pono mostelawimo kitojo Eynaro Klaipedoj' raszomojo, ant ateisenczio bertainio meto pakweczia spaustuwe Kel. Ragainej.

Pirm pietu namie esu nuo 9—11 zegoriaus, seredo ir sabato nuo 9—1 zegoriaus, todeley del iszkeliawimo ant lauku, kad didelio stroko niera, meldziu malduotis ant 11 zegoriaus o seredo bey sabato ant 1 zegoriaus, arba rytmetry taip anksti, kad asz iki 9 zegoriaus wel namie buti galiu. Po pietu tarp 4—6 zegoriaus mane galit weikiausey namie tropyti.

Liekorius lietuwiszkay kalbantis

Armons Liepa,

Tilžeje, wokiszkoj ulyczoj 4.

WITOLORAUDA,

giesme isz Lietuwôs padawimû,

lenkiskai suraszyta J. I. Kraszewskio, lietuwiszkai iszguldyta J. A. W. Lietuwio. Poznaniuje, 1881. Spaustuwe dro. Lebinskio (J. S. Kraszewskio). Kasztuoja 3 m. arba 1½ rublio ir gaunama Poznaniuje (Prusuose) prie knygininko Zupanskio.

Auszros II. numerio intalpa.

1. S., Kalbôs dalykûse, 1aiszkas 25.
2. J. A. W. L., Regėjimas, giesmė, 1. 29.
3. J. Miglowara, Lietuwa, giesmė, 1. 35.
4. J. B., Apie senowês Lietuwôs piles (primezgims), 1. 36.
5. J. S. Kûksztis, S. Daukantas (primezgims), 1. 41.
6. J. Bs., Skruzdėliû atsilankymas, 1. 43.
7. P. L—as, Apraszymas zėmės turtû, 1. 47.
8. Bassianis, Knygos apie Lietuwa, 1. 49.
9. Isz Lietuwôs, 1. 50.
10. Swetur, 1. 52.
11. Gromatnyczia, 1. 54.
12. Žinė nûg „Auszrôs“, 1. 54.

AUSZRA.

Laikrasztis, išleidžiamas Lietuvôs mylëtojû.

„Auszra“ iszeina Ragainėje 20. kožno mënesio pawyzdyje knygutës 32 pusiu. — Prekia: ant metû arba už 12 numerit 2 m. = 1 rubl., ant $\frac{1}{2}$ metû 1 m. = 50 kap. Atskirus num. 20 pf. = 10 kap. Apgarsinimai, spaustuwėj „Auszrôs“ priimami, kasztûja už kožną pusiau dalytą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikytojams pusę tiek. Nû 1. liepôs m. gali „A.“ prie kožno ciecior. karal. pusto iszsiraszydinti.

Kalbôs dalykuose.

[Pabaiga.]

Keliaukim į kitą Wendû kiemą, kur kits mokįtojis — szejp ne durnas žmogus, ale smarkus pawokieczytjtojjs — kitą budą tur. Ten asz syk sutikau kokią szuilokę mergaitę, kuri man kokią skrynutę paneszt turėjo. Ant kelio sakiau: „Dabar sakyk, tu tikt wis wokiszkaï mokinama buwai. Ar man galëtumbei koki posmelį isz wokiszkaï ir wendiszkaï kalbą perstatyti?“ Tai sakiau pradžia 90tojo psalmo: „Herr Gott, du bist unsre Zuflucht für und für“, irtt. — Ta eilutë wiena isz tujû yra, kurią asz pirmjausei, mažas kudikëlis budams, nû sawo nabasztininkës motynëlës iszsimokines buwau, ir prie kuriôs dar wis numanau, kaip gilei motynëlës kalba ir mokslas, jei neiszrauji su gwołtu, kudikiams ant wisados eina į szirdį — wis dar, prie to žodžio, *ir to* pirmojo mokslu atsimenu, o to dėl ir ki-tiems tokį mokslą palikt ir apgīt norëcziau. —

Mergaitë tus žodelius ir be jokio patrikimo isz galwôs paskaityti galëjo, iszimant wieną — ir mokįtoji dar mokīt galintį — kliaudę, kurę paskui pasakysiu. Szejp liežuwëlio małunëlis wisai nepeiktinai sukosi wokiszkaï.

Dabar perstatyk wendiszškai. — Na, „pone — diewe — tu — esi musu“. Gerai! Ale *Zuflucht*, kas tai? —

„Nezinau.“ — Kas tai *fliehen*? — „Lėkti“. Ne, tai *fliegen*. Ale *fliehen*? — „Nezinau.“ — Na, tai yr pabėgti, ir *Zuflucht*, tai yr' toks, pas kuri gali pabėgti ir pagalbôs jėškoti, kad wiens tawę persekinėja. Ale *für und für*, kas tai? — „Nezinau“. — *Ehe denn*, kas tai? — „Nezinau“. — *Die Berge worden*, kas tai? — „Musu mokįtojis mus yr pamokinęs, *die Berge Wort*“ (tai butu, *kalnai žodis*).

Mergaitė juk, nežinodama tą wokiszką žodį *worden* (pastoje), buwo tą žodį teip apkreipusi, kad nors bile kokia mislis su nesuprastuju žodžiu susiglaudė.

Tai wiską tikrai iszguldžiau, o tai iszmingoji mergaitė, kuri wisai ne per sawo kaltybę buwo pasilikusi tokia nežinėlė, smutnai sakė tus žodžius, kurie ant wisados — o ipaczei Lietuvôs atsimenant — man dywinai graudžei atskamb atsiminime: „ak, kad ir musu mokįtojis mums sykį teip iszguldyt norėtu, ką mes turim mokįtis! Tai tik žinotumbim, kas tai, ką mes mokinami.“ Toks graudus pasigūdims, toks tykus dusawims tôs bėdnosiôs mergaitės, tai *ir* buwo lyg kokia brangi aszarėlė, kurę pons Diews į sawo žaką bus surinęs.

Ji buwo mokinama wieno mokįtojo, kurs wiską asztriausei ant wokiszkôs kalbôs werczia ir retai sawo kudikiū ir sawo paties prigimtąją kalbą prie mokslo wartoja.

Tai, ką randam? Tikri wendiszki mokįtojei, su tikra ir iszminginga wiernybe priesz sawo karalių, o su tikra meile priesz sawo kudikius, wis suprantamai mokįdami, nū pažįstamôs kalbôs pradėdami, ir wiską, ko reik, iszguldydami, — *tie* kaczeig menkiaus czėso, ale protingiaus, ant wokiszko mokslo wartodami, daug, labai daug isztaiso. O kits, wisą sawo czėsa su gwołtu ant priwertimo prie wokiszkôs kalbôs wartodams, labai menkai isztaiso. Anie didžiôs garbės nū musu aukszcziausios wyriausybės werti iszrasti buwo. Szis, jei pons geeimrots teip toli — ir pas jį — butu nukeliawęs,

wos butu su sykiu sawo kudikius už aną bėdnąjė, isz priegimties galybės gana turinczė mergaitė iszmin-tingesneis padaryti galėjęs — o kas žin koki apsudijimą jis nū pono geeimroto butu girdėjęs!

Mes, prigimtosios kalbės užtarėjai, tankei ėsam prieszininkū apskelbiami, buk mes tą patrijotiszką, wokiszką mokslą trukdinti jėszką. Ne trukdinti, bet *pa-
daugsint*, bet *pagerint*, bet tikrai *paauksztint*. *Katrie* pasirodė, kad geriausei moką wokiszakai, ar tie wieną dalį sawo czėso, arba tie wisą sawo czėsą ant wokiszko mokslo wartojusiejie? Tie, kurie daugiausei ir tikriausei, o įpaczei pirmiausei ir isz pradziōs, sawo kalboje moki-
nami buwo!

Neapskelbkite mus, kurie *tikro* wokiszko mokslo *ir tikram czese* norim, buk mes wokiszko mokslo wisai ne, arba menkiaus, norį. Nesakykite, kad wiens nonorįs sėti, sėti, kadangi jis sako, kad, pirm sėjimo, reikiant arti ir ekėti. Nesakykite, kad wiens nenorįs arti, kadangi jis wengia arklį prie antrojo žagrės gafo pakinkyti. Jr mes norim wokiszkos kalbės, ale tikrai suprastōs, szwiesei apszwiestōs, su prigimtaje kalba, kaip anose Wendū szuilėse, sandoroje susiwienyjancziōs kalbės. Mes *daugiaus wokiszakai* praszom, nekaip jus, nėsa mes norim, kad kudikis po tikro supratimo sawo kalbės, ir wokiszką kalbą *tikrai waldyt*, ale ne, kaip pauksztis, *tikrai isztart* galėtu. Jei jums pareina ant gero ir pļataus wokiszko mokslo, tai anos Wendū szuilės geriausiajį mokslo budą aiszkei nurodė. Ale rods, jei bile kam ant to wyriausei pareina, *ne* kad teip daug wokiszkos kalbės, kaip galima, butu mokinama, bet kad teip daug lietuwiszkōs kalbės, kaip galima, ir teip greitai, kaip galima, butu isznaikinama, — *tai* rods neturit daryti, kaip anie Wendai, kurie aukszcziausiajį gyrių, ir po akiu musu aukszcziausiosios szuiliu wyriausybės, užsipelnė. Jie tą užsipelnė — ar dabar atmįsi mįslę ano senajo grykoniszkojo priezodzio? — beje jie tą gyrių užsipelnė, kadangi jie žinojo, kad pusė czėso wokiszko mokslo su prigimtaje kalba yra naudingesnė už wisą czėsą be prigimtosios kalbės — beje, kad mokslo ir

kalbôs dalykûse, kaip kûczês ir kitûse dalykûse, tankei „*puse yr daugiaus uz wiską!*“

Drs. G. J. J. S. a./Gr.

Priczkas Wiliaus I. ipatiszkas prisai- kinimo budas.

Didysis Priczkus, pasakojama, syk nukeliawo į Prusû provinciją. Prusû prëzidents, pons v. Massows, buwo pileistas pas karaliu. Nesztukingai, ale tikt meilingai, sakë karalius: „Asz tawę padariau prëzidentu, tai man ir reik tawę tikrai pažit gaut. Tikrai sakant, asz pats wyriausiasis teisybês aprupintojis sawo zemėje esu, kurs tur iszlaikyti tiesą ir teisybę, ale asz tikt negaliu wiską aprupinti, man tokiu žmoniu reik, koks ir tu esi, kurie kitiems teisybę parupintu. Asz pats jau cziu, kokias swarbes pareigas turiu. Nësa ne tiktai wiso to pikto, ką *darau*, rokundą turiu dūti, bet ir wiso to gero, kas per mano kaltybę *neyra daroma*. Teipojau ir tu. Daryk wiską wis pagal sawo sažinę, *nežiurek ant weido žmoniu*, bet buk teisus, *sudyk, n'atbodams nei sziochio nei tokio*, buk apicërs, buk pons, arba buk berns. Ar tu girdi? teisei, teisei turi sudyt, wis turi klausti sažinês, szejp —“ Tai karalius kelis žingsnius waikszcziujo stuboj, tai atsikreipdams pas prëzidentą, sakë: „Mano tëtatis*) turëjo wieną ipatiszką budą sawo urëdininkams prisiekt dūt. Jis jûs nuwedë į wieną stubą, atdarë langą, isz kurio *pakoryczia* (kartuwës, galgës) matyt buwo, ëmë prie rankôs tą urëdininką, kurs prisiekt turëjo, ir sakë: „Na, asz lukuriu, kad tu man wiernai szlūzysi, szejp —!“ Tai saky: ms pirsztu nurodydawo į aną pakoryczią. Ale asz tikrai galiu sakyti, miełasis Massow, kad nei wienam žmogui ant swieto jo tarnai n'ier szlūzję wierniaus kaip mano tëtacziui.“

Tai yr pamokslo pilns nusidawimëlis, weik galëtum sakyti, lyg koks tekstas, apie kurį galima pamoksłą laikyti. Ak, kad ir musu kelintam tokią pako-

*) Priczkus Wilius I., Prusû karalius.

ryczyą mielasis pons ciecorius dar galētu parodyti, ir kad jis dar galētu aną pagirtąjį krukį Priczkaus Wiliaus I. teip wartoti, kad jis kelintam nebyliui szuniui burną atwertu, kurs rods begėdiszkai užpūla wargingus ir sweczius, ale ponū sopagus ļaižydams ir ju kašneliū ļaukdams, neiszsidiřta meļus, prigawimus, zokano peržengimus, ir wisokią neteisybę, kur *reik, apskunst*, ale wisokią teisybę — beje ir wargingū, baimingū Lietuwninkū teisybę, kur reikėtu, *užtarti*. *Katras* yra žmogus pagal szirdį didžiojo Priczkaus, ar toks, kurs, pagal sawo geriausiajė sąžinę, wisus teisybės perkreipimus, wisus žmoniu paiszkadyjimus, kurie galiausei ir walđziai neiszpasakomą iszkadą darys, walnai ir nei sziochio nei tokio n'atbodams, apsako, *arba* toks, kurs, kokio auksztesnio pono rustawimo bijodams, arba jo apglostymo jieszkodams, kašnelio arba ženklelio ľukuriūdams, priesz geresnę sąžinę tyl, kad reikėtu tikrai ļoti, tikrai kalbėti. Wokiszkaiz tokie žmonės *Streber* wadinami — mes lietuwiszkaiz galėtumbim sakyt: *sopagū ļaižytojei* — tikras mars musu cžėso! Ak, ko dėl ans Priczkaus Wiliaus prisaiķinimo budas tapė prastotas! Rasi dar kelis syķius apie szitą didžiojo Priczkaus tekstą pamokslą ļaikyti reikės.

Drs. G. J. J. S. i./Gr.

Apie senowes Lietuvos piles.

2]

Pradžia 1. numeryje.

Isz nepersenei atrasto ir iszspaudito apraszymo *) keliū ir kelionė Kryžokū po Lietuvą, galime aiszkei matyti, jog jie žinojė ne tik wisus to ļaiko kelius ir wieszkelius Lietuvōs, ale ir kone wisus takus ir szuntakius, neminint jau apie wisas musu piles ir juju wietas. Kiekwiena brasta, kiekwiena upė ir upelis, tittas

*) *Scriptores rerum prussicarum*. Edid. Dr. F. Hirsch, Leipzig 1863. Tom. II, Beilage I.: „Die litauischen Wegeberichte,“ laksztas 662—707.

ir jo plotis, kur yra gera žolė ir paszaras — apie tą wiską yra Kryžokū kelionių apraszyme paminėta. Žodžiu sakant, Kryžokai be paliowôs po Lietuvą besiwalkiodami ir kaipo baisiausi wilkai ją beplėszdami ir beľupdami, ľabai aiszkei ir gražei musu žemę pažinoję. Pamusę jau pirmiaus Prusiją ir steigę saw joje tokius twirtus lizdus Ragainės, Tilžės, Klaipėdôs, Instruczio, Angerburgo, Rastenburgo ir kitose pilėse, pradėjo tolimesnius kampus Lietuvôs naikiti. Iszeidami isz Tilžės, Klaipėdôs, Ragainės, jie wisümet Panemuniu ir widuje Žemaičius plėszdawo, nueidami iki Raseiniu, Kauno pilės; wël isz Instruczio ir Rastenburgo — iszeidawo ľupti ir pustyti Užgirinį Traką (szendie Suwałkū gubernijoje) ir nukakdawo iki Gartėno (Gradno), Słonimo, Alytôs, Trakiū ir Wilniaus. Kartkarceis lietuwiszku piliu prisidingėdami, aplenkdawo jas ir tik pakelėmis kaimus aprubėje iszdegėdawo ir apiplėszdawo; bet jeigu pilė tolimesnėj ju kelionėj didelei užkenkti galėjo, tai rupindawos tokę pilę apgulę ėjinti ir su žeme sulygiti. Wisose po Lietuvą kareiwiszkose kelionėse, Kryžokai ėpratę buwo wisümet turėti drauge nors wieną wadową, kursai gerai žinotu wisus wieno ar kito Lietuvôs kampo kelius ir wietas. Tokeis wadowais buwo — pagailėk Diewe — tie patys Lietuwei Prusū, kurie ėpratę jau tempti jungą sunkiausiôs Kryžokū werguwės, nėturėjo gailėsties dėl sawo broliū, tarnaudami baisiausiems Lietuvôs kankĳtojams. Mes cze galėtumēm ilgą eilę wardū, grynai lietuwiszkū, sustatyti tu wadowū, kurie po wisus kampus musu žemės Kryžokams kelius rodė, bet tikimės, jog ir musu gadynėje daugumas tokiu prawardžiu Prusėse randas! . . .

Pasakojant apie Lietuwiū piles, nē joku budu negali užtylėti apie senowės su Kryžokais kariu ėpatybes ir ju asztrumą. Žinote, jog Wokieziū Kryžokū draugystei Palėstynoj atsirandant, jie ėsĳzadėjo su netikinčzeis kariauti; ateidami paskiaus ė Kelmijôs zemę (1228 mete) ir ė Prusus, jie tą patį ėsĳzadėjimą ir czion su sawim atsigabeno, ir wël teip prigulinczei pildė, jog per kokes penkesdeszimtis metų didesnę pusę Lietuwiū

Prususe iszgalabyjo*), o gywais likusius sunkiausei sawo werguwei pawedē. Cze reikēs nors trumpai paminėti, jog tūmet praboczei (prosenei) musu, pagonais dar budami, tokie buwo žmonės, apie kurius wienas dwyliktojo szimtmečio raszējas (Helmoldas) yra isztares: „Daugel galima butu *pagirtinū daiktū* apie szitōs giminēs (Lietuwiū) paprocius sakyti, jei tiktai jie turētu wien tikybę Kristaus, kurio apsakytojus jie persekinēja“ Kaip kožna giminē, prisiriszus drutai prie sawo ipatingōs tikybēs, kuri, pagal jōs nūmonę, yra geriausia, iszganytingiausia bei naudingiausia, teip lyginai ir prosenei musu twirtai ir stiprei laikēsi prie tu tikėjimū, kuriūs nūg sawo garbingū seneliū buwo apturēja. Kryžokai wēl, pildydami walę popieziū Rymo tōs gadynēs, kurs norėjo, idant szwiesa krikščioniszkoš tikybēs ir Lietuwą apszwiestu, gerai, regis numanē ir žinojo, jog kardu bei ugnimi negalimas daiktas naują tikybę iszplāti ir įwesti. Ale jie ir tai numanē, jog isznaikinus ir iszgalawus Lietuwa, labai butu smagu ant jōs wietōs įtaisyti kitą žemę; ir kokią jie įtaisē puikią karalystę! Szendien ant musu nelaimingu proseniū kaukū matome sukriautus ir suguldytus kietus pamatus szioš dienōs Lietuwōs žemėje galingōs karalystēs! . . .

Žinome, jog Wokieziū Kryžokū draugystē kareiwiszka uždēta tapē wardan panōs Marijōs ir Kryžokai wisūmet szitą wardą aukszcziausioje garbėje laikydami didžiausias dēl jo apieras isz Lietuwiū kunū bei kraujo darydawo. Tūmet, matai, Kryžokai, įsteigtojai musu laiko stipriosiōs karalystēs, dar katalikais buwo, ir kaipo tikri katalikai szwēsdawo kas mets su didele iszkilme wisas paženklitas wardui Marijōs szwentės. Ant wisu szitu szwencziū pas Kryžokus wisūmet didelios mynios wisokiu auksztu sweczziū — kareiwiiū isz wisōs Eiro-pōs apsiřankydawo, kuriūs jie iszsiwesdawo drauge į Lietuwą, idant su tu atėjunū pagałba per tas szwentės dienas kone smarkiausei Lietuwius sumuszti ir iszmuszti, o wis „ant garbēs p. Marijōs, juju draugystēs užtaryto-

*) iszgalabyti, iszgalūti.

jôs, ir dël pagarbinimo wardo Wieszpaties,“ kaip patys Kryžokai prisipažinę. Katalikû bažnycioje, kaip žinome, didžiausios wardan Marijôs szwentës pripûla: 8. rugsėjo (septemberio) — jôs užgimimo, 8. grudžio (decemberio) — nekaltô prasiđėjimo p. Marijôs. Ant szitu tad dweju szwencziu dideles keliones (wokiskai reizus) į Lietuvą atlikti Kryžokai buwo įmėgę. Per szitas szwentes ne tik jie musu žmones daugiausei iszmuszindawę, bet daugel rupindawusies sudegit tame rudens laike jau suwalytus ir suweztus jawus, idant likusieje musu prosenei ateisentį metą turētu bada kentėti. Tankei ant meto dar ir trecią kelionę didelę į Lietuvą užsiimdawo pradžioje wasario (pebruario), apie dieną apwalymo p. Marijôs, ir szitôs kelionês laike isznaikidawo wisus tús jawus, kurie buwo ant sėklôs ateisencziam metui užsilikę. Mažesniu kelioniu atlikdawę, pagal Kryžokû raszėjû liudyjimą, po deszimt, penkiolika ir daugiau per metą, o kiekwienoj kelionėje ne wien naikino gywentojus Lietuwôs, wyriskius iszmuszdami, o moteres ir mažus waikus su sawim isz Lietuwôs iszsigabendami, bet ir wisus kaimus, jawus ant lauko irt. — į plentą sudegidawę wisame pawietė, kuri aplankyti teko. Senowês apraszymuse kryžokiskuju kelioniu po Lietuvą, kone ant kiekwieno lakszto juju metraszcziu yra paminėta, jog tokiam ir tokiam pawiete sudegita tapo tiek ir tiek kaimû, iszmuszta tiek ir tiek žmoniu, sugrėbta tiek ir tiek bandôs (kaimenês). Kaip daug jau ir senowês gadynėje Lietuwoje buwo auginama ir priłaikoma wisokiu naminiu gywuliû, isz to suprantame, jog 1337 mete wienam netoli Kauno pawiete Kryžokai sustwėrę ir iszgabenę su sawim į asztunis szimtus arkliû; galwijus — kapomis, o awis — tukstanczeis isz Lietuwôs iszsigabendawę! . .

(Dar ne wiskas.)

Margyris*).

Giesmė isz Lietuwôs weikalû,
parasyta L. Kundraiczio (Kondratawiczės).
Lietuwiskai iszguldė S. Norkus.

Pirmoji giesme.

I.

Kur dingo, Lietuwa, tawo didybė,
Kur kunigaikszcei ir diewû daugybė,
Kur garsios pilės darbo waikû tawo,
Kur giesmininkai su giesmėmis sawo?
Taw senai žmonės szlowės pawydėjo,
Nės placzei, gražei — kaip kwietka žydėjo!
Szendien — prapūlė, lyg sapnas praslinko,
Arba lyg kwietka suwytus' nulinko. . . .
Kas tawę szendien iszskaityt pataikys
Isz tū paminklū, kuriūs regi akys;
Arba gywybę kas iszgrožys aiszkei,
Katrą sens rasztas tik pawirszium reiszkia?
Kas praszwięs tamsą praėjusio laiko,
Kas iszszciulps tiesą, ką pasakos laiko?
Tawo paminklą jei žmog's laukūs rastu,
Ar koks žingeidis isz kapū iszkastu,
Isz trupinėliū geležies ar molio —
Kas įspės laimę ar nelaimę broliū,
Katrie nūg amžiū tamsiam grabe tyli?
Negu tik žmogus kurs, praboczius myli,

*) Weikalai czionai apraszomi atsitiko Pelėniū pilėje ant upės Aistôs kranto Užgiriniame Trake (Suwalkū gub. Wilkawiszkiu paw. Bartnikū walst.) pabaigoj wasario 1836 m.; raszėjas perkeitė pilės wietą, ją apraszydamas, kaipo ant Niamuno kranto gulinczią. Pradžia szitôs giesmės tapė spaudinta „Lietuwiskoj Cei-tungoj“ 1882 m. 2. num.

Negu tik karszta szirdis giesminiko
Inspės, apgiedos skambidams isz tyko
In stygas kankliu kapūs atjieszkotu,
Su giesmininkais drauge palaidotu!
Ant jo tik balso atgīs dulkės kunū
Kunigaikszceiū ir žyniū bei tarnū Perkuno,
Ir isz sutrupū isztarts per jį žodis
Kibirksztį tigrôs gywybės parodys. . . .
O kurgi jumis pelesei apniko,
Szwentos kanklės Lietuwôs giesmininko,
Suskambėkit žemėj nors balsu tykiu,
Kad szirdis mano pritartu jums sykiu:
Be jusu nieko asz pats negiliūsiu,
Jus wël iszgirdęs ir asz paniuniūsiu
Apie senowės Lietuwiū narsybę —
Ne kokį melą, bet tikrą teisybę.
In stygas kankliu isztemptas pabelsiu,
Dulkes prabocziū isz kapū prikelsiu —
Ir stos priesz akis krauju aptaszkyti,
Meszku ir wilkū kaileis apsagyti,
Stiprus kaip girios, kuriose gywena,
Skaistus kaip wandū, ką upėms sriuwena,
Liudni lyg rudū isz sziaurės atėjęs,
Lyg garsas dainôs, katrą nesza wėjas.
Sztai Lietuwei, ką szwentą teisybę daboja,
Ką diewus, žynius ir rykius gūdoja;
Sztai diewai, kurie ju kalboj teip garsus,
Kaip patys szlowėjai, stiprus, geri, narsus;
Sztai kunigaikszcei, ką Lietuwą waldė,
Už jôs liūsybę sawo galwas guldė,
Dalinos su žmonėms ir dūnôs brusu
Ir szlowe ir grobiu ir karės triusu,

Sweikatã gynē, kraujo nesigailej',
Grumēs į meszkū įsinērę kailį.

Klausykit, brolei, peiksit arba girsit —
Apie tokią tai gentę giesmę iszgirsit.
O jeigu ranką prie kankliu pridėsiu,
Ar niuniūt apie Margyrį pradėsiu,
Ar rodysiu, kraujas kaip teka isz kuno,
Ar stygos užgaus griowimu Perkuno,
Ar mano balsas dūs Algiertui*) garbę,
Ar girs Lietuvą ir narsią ir darbią,
Idant per silpnybę neapsistotu —
Tu, szwenta kanklė, kanklė weidaliotū,
Suskambėk, atliepk isz po lentōs grabo,
Dūk mano giesmei miklumo ir dabo!
Tėwai iszgirde balsą tawo stygu
Isz kapū kelsis, nors myriu užmigo.

Jus draugai mano, teikit paklausyti,
Kaip reikia kankles giesmēn įtaisyti,
O giesmininką apsiauskit szirdingai,
Jei jums nepatiks — atleiskit meilingai;
Linksmi priimkit pasaką senowēs,
Isz jōs suprasit, kaip praboczei kowēs!

II.

Žemaičius Keistutas nūg tėwo sawo,
Algierts Lietuvą isz dalybōs gawo.
Lietuwōs tūmet, o! wisi bijojo,
Nēs kunįgaikszezei narsus ją dabojo:
Tarp Gudū, Lenkū juju kardas szwietē —
Drąsei į kowas ir Kryžokus kwietē;

*) Didis Lietuvōs kunįgaiksztis su broliu Keistutu — stiprus tėwiszkės apgynėjai (1330—1381 m.).

Niekūmet jūsius nieks neapgalėjo —
Daugėlį žemiu apėmę turėjo.
Kur kunigaikštis pats randyt negali,
Broliams ar tarnams paweda tą dalį;
Kad paweikti perdėtinio klausytu
Ir lyg kunigaikštį jį patį matytu,
Dūda jam waldžią sawo ukės rėdo:
Kardą teisybės bei tiesą urėdo.

Nūg Trakū, pėsčiam perėjus dwi dienas,
Paniamunyj, netoli nūg Kryžokū sienôs,
Riogsojo senei, didelei jau senei,
Pilė medinė, wadinos Pelėnei.
Keistuts szę dalį kad nūg tėwo gawo,
Pawedė Margyriui ten waldžią sawo.
Lietuwiū gentėj Margyris pagirtas,
Paties Keistuto dabotoju skirtas,
Per kiauras dienas Pelėniūs budėjo,
Niekados ginklą isz ranku nedėjo.

III.

Jawai ant dirwu lyg wilnys jurawo,
Lankose kwietkos gražei raudonawo;
Ale Kryžokai iszganė, iszmyne,
Jawus iszbraidė, iszwolo, isztrynė;
Newienam žmogui jie szirdį perwėrė —
Kardas ju kraujo gana atsigėrė.
Stojus' į kową per dienas narsawo,
Lietuwa grumė neprietelius sawo;
Akmenio kirwiu jei katrą užgawo —
Kaip musė krito bei nusigalawo;
Geležies szarwai ant krutiniu truko,
Kraujas garawo, tartum dumai ruko!
Lietuwei Wokiecziams regis nepatiko:

Dalgis gan' kietą akmenį užtiko,
Wertėsi atgal nieko nenaudoję —
Tik dirvas krauju ir kunais apkloję!
Isz dumū, dulkiu, ką sklaidos nūg wėjo,
Pažymė, Kryzoks pamarėсна ėjo. . . .

IV.

O Lietuwei piles vos tik apgynę,
Liko Pelėniūs didei nusimineę;
Wisi kaip žemes pardawę stowėjo,
Aszaros gailios isz akiu byrėjo.
Ar grįžti kaimon? Ar welyk ing miszką,
Nės neprietelei iszteriojo wiską! —
Kamūlei dumū, ką per girę ritas,
Gaisrai, ką blizga cze wienas, ten kitas —
Siuntinei isz ju pagiriniu kaimū,
Reiszkianti ženklus baugingū nelaimiū!
Kryžokai wiską, ką tik duszia myli,
Kaip piktos szirszės iszeziulpė, sugylė!
Wienus surisztus į kalinį warė,
Kitiems ant wietôs jie galą padarė. . . .
Isz gailesties tad szirdys Lietuwiū įnirto —
Negywus Kryžokus kapojo jie, kirto,
Laužon sukrowę aukawo dar kunus,
Kad jiems atleistu kaltybę Perkunas.

V.

Padumot baisu, kas per muszis buwo!
Isz abieju pusiu daugybė pražuwo.
Laukai suminti, lyg szlūta nuszlūti,
Gul tik Lietuwei, Wokieczei szarwūti.
Wienus sermėgos deng ir meszku kailei,
Ant kitū skardai spinduleis žēr dailei;

Ten Kryžoks drikso geležim apkaltas,
Nūg pilksermėgió parbloksztas, sumaltas;
Cze gul sukibę wyrai peties rimto,
Rodos numirę dar wiens kitą krimto!
Matyt, kad szirdį wienam labai skaudi,
Kitam jūką ant weido szėtons iszspaudė.
O kožnas kruwins, kraujas bėgt neliauja,
Prie kožno warnas jau gaspadorauja,
Akis kapodams warnaicziams dalina;
Ten wilks isz giriós iszlindeš skalina.
Wieno krutinė sumusztą užkimo,
Bet girdėt balsas maldôs ar keikimo;
Kitas jau tyli — jau nusigalawo —
Apie tą pulkas szunių szurmuliawo.

(Dar ne wiskas.)

Musu knygos.

Jeruzalės Iszpustyjimas pagal Žydo Jozepo Apraszymą atpasakots nuo K. J. Priekule 1881.

Garsingas rasztas Žydo Jozėpo „Bellum Judaeicum“ sulaukė, jog ir Lietuwei szendien gali jį skaityti sawo kalboj. Kaip isz titulo aukszečiau iszraszyto numanyti galima, rasztas tas tik atpasakotas, t. e. sutrumpitas per musu iszguldytoją tapė, bet wertybė tós knygos per tai nenukentėjo. Pats iszguldytojas apie Jozėpo knygas prakalboj sako: „Nū pat swieto sutwėrimo jos praded pasakoti, iszreiszkia wisus nusidawimus Žydt giminės ir galausei iszpustyjimą Jeruzalės miesto. O raszėjas tu knygu yra Žyds Jozėpas, sunus Matijosziaus, isz klebonų giminės, kurs pats isz pradžiós priesz Rymijonus kariawo, po tam sugauts tarp Rymijonų per tulką maiszėsi ir teip sawo paties akimis Jeruzalės iszpustyjimą matė. Tai wislab jis Žydams žydiszkoj ir wėliaus Rymijonams grykiszkoje kalboje suraszęs yra. . . . Isz tu [knygu] naudingiausius daiktus brofiam Lietuwininkams ant žiniós atpasakot apsiėmiau Jozėpo labai platų apraszymą mažumą aprtrumpindams ir wislab iszleizdama, kas ne teip naudinga žinot.“ Apraszytas cze Jeruzalės iszpustyjimas atliktas tapė 71. m. po Kristaus per Rymo ciecorių Tytą, o Žydai nūg to laiko pradėjo apleistį sawo žemę ir pagaliós iszsisklaistė po wisą swietą.

Iszguldytojas Jozėpo knygu yra pažįstamas musu raszėjas p. kun. Jurkszaitis isz Saugu. Skaistumas jo lietuwiszkės kalbės yra pagirtinas, o per tai jojo lietuwiszka knyga yra dar Wertesnė. Iszleista jiji tapė per laikrasztį „Tiesės Prietelių“, kursai spaudindamas szitą knygą szimtą syk daugiau naudės dėl Lietuvės padarė, neng per sawo kitus rasztus. Kožnas Lietuwis su pasimėgimu perskaitys szitą knygą; gaila bet didei, kad ji wokiszkomis literomis spaudinta, o per tai anapus rubežiaus negalės daug iszsiplaktinti. O mes welytumėme szitą knygą wisiems Lietuviams skaityti.

Bassianis.

Broliams Lietuviams.

*Pažwelgkit, brolei, in auszrės szwiesybę
Ir meskit isz szirdies piktą tamsybę:
Imkit szwiesybę nuo žmonių musu,
Kurie meilingai raszo del jusu.
Brolelei, gražioji auszra žiba,
Rodytoja in tamsią kelybą;
Ji kels isz nakties szirdis miegtanczias
Ir wes keleis žwaigzdemis žibanczeis.
Jau užsimirszta musu prigimtoji
Kalba mieliausią płaczioj Lietuvioje —
Teip płacziei sako — norint daug pražuwo
Brolių Lietuviu, kurie meilej buwo.
Jau daugel amžiū tilei prasnaudem —
Troksztanczias szirdis ne kartą baudem:
Szirdis negali gyventi duona,
Jei neužtenka swieto apmono.
Reik mums pažinti senowės žmones,
Kurie teip smarkiūs buwo małonės,
Reik perskaityti, ką jie mums tare,
Ir ką daugybę gero padare:
Bus apraszyti musu miszkai žali,
O ir senowės diewai wisagali —
Szwentas aužuotas, kuriame diewaitis
Buwo Lietuvioj didis Perkunaitis;
Kaip priesz jin didę ugnę kurino,
Ne wieną seną Krywę marino —*

Teip paszwencziami musu dievai buwo.
Del kogi karsztoji meile pražuwo
Del atminimo musu senowiu
Diewū ir žmoniu, geru Lietuwū?
Jau laikas didis akis pratrinti
Ir szwiesą mokšto wisiems pažinti —
Mes pasilikę nuo wisū wieni,
Argi bebusim tamsybej seni? . . .
Man betgi regis, kad dwase pakils,
Nuo sunkaus miego ji ilgo pails,
O brolei mano prades dirbineti,
Aplink szwiesybę mokšto netingeti;
O kaip pajusit szirdyj stiprumą,
Tai tad pažinsit mokštū gerumą.

Raszo Egle.

Apraszymas žemes turtū.

1] (Pradžia 2. numeryje.)

Tai dar ne wisi daigtai szios pasaulės. Balos ir pelkės pilnos jūdu sukibusiu žemiu; kitur wël turime geltoną sierą, kitur anglį ar gintarą (burksztiną). Tie tai daigtai turi sawytarpinį artumą, jie teip sakant wiena liga serga. Inmesk sierą į ugnį, ji dega itin (labai) greitai, anglis neaplieta, neprigesyta wandeniu ugnyje iszplėni ir pawirsta į pelenus, gintaras sudega — tai wis dega be didelio karszczio ir galime lengwei pamėginti ant szakalio. Kaip dega, kokį iszdūda skonį nosei, kokį liežuwiui, kokia liepsna, tai žinoma, kad didelis skyrius. Wienok užteks ir to, kad dega lengwei ant liepsnós. Prie to galime pridurti ir antrą įpatumą — wandenyje tie daigtai netirpsta. Szitai mums ir treczia weislė — degantieje daigtai.

Bet tai yra dalykai, kuriūs neiszpūla patalpinti į tarpą jau paminėtu weisliu. Yra, matai, dalykai tirpstą geramė karsztyje — tai galėtu buti akmenei ir wargu butu atskirti nū ju, nės niekūmi nedwokia (neatsidūda), nieks neatskiria, jeigu tiktai kokia plowė (plėwelė) užsideda ant wirszaus (szwinas), ar pajūdūja (geležis). Isz to matome, kad tu dalykū negalima priskirti prie akmeniū, kadangi karsztyje akmenei iszsiskiria ir subjra į dalis su wisu įwairias (kitoniszkas). Dar ir tai galėtumėme prikergti, kad tikri akmenei norint newisi yra permatomi, o dalykai apsznekami neskaistus. Tai szitai musu ketwirtoji ir paskutinioji weislė — naugės (metolai). Dalykai cze priderį: 1) netirpsta ant ugnies,

2) nepersiszwiečia ir 3) itin sunkus. Wisą weislę galime rasti ant paweizdôs tyra kalnûse; wienok pagal reikalą gauname daug dalykû isz žemês, isz kalnû grumulûse, kur daug yra priemaiszcziû.

Tai szitai paskirstymas weisliu ir nelygybê wienôs su kita. Dabar isistebêsime ipaczei į kiekwieną weislę ir apraszysime akmenius, druskas, deganczius daigtus ir nauges, labiauseigi tas, kuriôs randamos musu kraszte, Lietu woje, atneszti galëtu daugiems pelną ir naudą. Gal kitoje wietoje teks skaitytojui ir pasnausti, bet nesitikiu, kad rasis toks snaudalius, kurs turêdams daug daigtû nenorëtu žinoti, kaip jie padirbti ir isz kur gauti. Taigi drauge cziupkime už darbo.

Pirmoji weisle.

Žemê ir tikri akmenei.

Jei mes galëtumême perpiauti žemę per jôs widurią, tai pamatytumême nû widurio ją êsant wisą kieta, isz wieno mazkû akmenio, k. a. kalnai Somijôs (Pinlandijôs) ir Szwaicarijôs, wadinamo granytu¹⁾, kurs susideda isz szpato, putnago ir sliudôs, labai permaiszytu. Arcziau pawirsziaus mes matytumême, žemę êsant minkszta ir iwairaus sãdëlio su priemaiszczeis apgelzėjusiu kaukû, kirminû, medzgaliiû; dar arcziau rastumême wël kieta, isztekėjusia isz widurio per plyszį ant minksztosios lygaus sãdëlio su pirmaja pridėjus priemaiszczius granato²⁾. Tokie kalnai gneisû³⁾. Kartais wietoje sliudôs minksztôs isimaino kieta (sijënytas) Egipte. Teip besistebëdami atrasime wël minkszta wël kieta wisiszkaï primaiszyta žemę.

Brangiejie akmenei, naugês (metolai) randami kaip minksztoje teip ir kietoje žemėje, bet drusku bei degancziuju dalykû mes nerandame kietoje, o wien minksztoje arba ir sukietėjusioje nudziuwus wandeniui. Sidabrą randame granyte ir smiltynûse. Dël kogi randame sibabrą, auksą ir kitus tokius akmenius kietoje ir minksztoje žemėje, teip galima pareiszkinti: žemê minkszta radosi isz kietôs, už taigi wisus daigtus, kuriûs tiktai turëjo kietoji, turi turëti ir minksztoji. Druskos ir degantiejie daigtai randami tiktai minksztojoje žemėje, kadangi ju paeigis pajieszkomas ne tirpime ugnyje, bet iszsileidime wandenyje.

¹⁾ granytas, ūla kalnynûse. ²⁾ granatas, pažjstamas akmû, kaip stiklas spindis ir raudons. ³⁾ gneisas, samaisztis isz kwarco, szpato.

Granytas — tai musu laukinei akmenei — reikalingi statant namus, taisant girnas, dirbant kryžius ir k. Jie wisokiu dariniū: rauswi, melswi ir kanapėti. Teipogi naudingi yra ir gneisai ir sijėnytai.

Minksztoji žemė reikalinga pasėliui jawū (smiltis, molis, jūdžemė), o kietoji dūda marmora, tekėlus, gałastuwus, kreida, sidoklius itt.

Dabar žwilgterėkime į akmenius randamus kietoje ir minksztoje, ar wien minksztoje žemėje, tankiausei matomus pas mumis, Lietuwius.

Diemantas — tai akmū brangiausias, kiečiausias ir gražiausias. Jo sądėlis tokspat kaip anglies ir jūd-paiszôs (atupkôs, szwino). Jis esti wisokio ziedo, blizga prie szwiesôs ir raibuliuja wisokeis darineis. Kietumas jo neiszpasakytas. Greicziau sudaužysi priekala ir kugi ne kad ji. Szioje gadynėje norėdami jį sudaužyti pirma merkia į sziltą kraują gywolio ką tiktai papiauto; po to padėtas ant priekalo jis trupa ir iszlužta į wisas puses. Jį deda į akiukes ziedū, spiłgu, ar smicziu. Smulkius diemantus perka stiklininkai dėl raizymo stiklū ir auksininkai dėl trynimo, gałandimo. Pats didysis diemantas yra ant wainikū, kurius dėwėdawo Prancijôs karalei. Daug ju atweža isz Indijôs ir Amėrikôs.

Granatas teipoji itin įwairiu ziedū, gerokai kietas, atweža ju daug isz Italijôs, Amėrikôs ir Azijôs; patsgi brangusis Wokieczių žemėje, jis žiburiuja kaip kad zėrū-janczios anglis ir wadinasi *pyropu*. Tankei atsitinka rasti granatus prastus pas mumis perdaužus akmenį, tiktai musiejie ne teip tyri ir gražus.

Titnagas tikrasis yra bałtas, bet pas mumis ans piłkas ar jūdas nū priemaiszcziū gełzaiczziū ir kitu dalykū; daug jo aplink Makswą. Paturint wandenyje kar-tais jis aprupa arba užsideda ant jo bałzgana plėwė. Jis randamas ir Lietuwoje, bet daugiau jį parweža isz Rygôs. Kitą kartą jis buwo sugadus prie szaudykliu (strėlbu), szendien jį tebedėwi prie skiłtuwū.

Jaszma — tai akmū iszrainūtas ir dryžūtas, daug jo randa Egipte.

Ametistas — akmū ružawas, randamas widuryje agato ar kietūse kalnūse. Ametistai šiždomi peciuje isz ružawū wirsta į geltonus.

Agatas — akmū kietas ir apgalandus gražei rainūtas; kartais jis teip rainūtas, kad jame — gerai nutrynus — atsispindi wisokie waizdai (piguros).

Putnagas (kwarcas), jau kaip sakiau, yra dalia granyto, jis tankiausei baltas, ružawas, kietesnis už szpatą, su kuriūmi susitaisęs dūda gerą medegą girnoms — girnoms suteikia putnagas asztrumą. Smiltyje žibantieji grudelei yra grynas putnagas.

Oze galime nurodyti ant *kriksztolū* atwežamu isz Madagaskaro, sašōs Aprikoje, isz kuriu dirba gerūsius indus (rykus), daugiauseigi taisomas isz jo stiklas ant indū. Kriksztolai balti, ružawi, melswi, raudoni, žali randami Wokietijoje ir Amērikoje.

(Dar ne wiskas.)

„Lietuwōs bicziulis,“

laksztū 26.

Musu dienose ēmē tarp Lietuwū rastisi wyrai apmislyja giminēs pūlį ir nurodą szaknį tōs musu negandōs. Iwairi rasztininkai įwairias tam randa priežastis, bet dauguma ju sako, kad kalbōs panykimas — tai yra skaudžiausia plēga Lietuwiams. Tokiā mislę deda į pamatą meilraszcziū, apsakū, ar rasztū rustesniōs įtalpōs. Ir „Lietuwōs bicziulis“ mato, kad Lietuwa žuwa per pamirszimā lietuwiszkosiōs kalbōs, už tai jis ir geidžia sawo dainelēmis ir apsakinejimais įpilti tą meilę kalbōs, kuri mus iszganysenti nū pragaiszties.

„Nier tēwynēs be liežuwio,
Kiekwiens szitą gal suprasti:
Atimk kalbą nū Lietuwio,
Tai Lietuwōs jau ir n'esti.
Sznekā krasztas tiktai gywas,
Kaip tas kunas dwasē sawo;

Kaip tas ukis yr walywas,
Kur Lietuwa meilę gawo.
Kaipgi bucziau asz laimingas
Wisiems meilę tą įpilti! —
Dūk tai, Diewe maloningas!
Dūk! iszpildyk mano wiltį!

Jaugi pripažįstu, kad kalba yra įpatybe neatmetama nū buwio kiekwienōs giminēs, bet ant to negaliu sutikti, kad pražutis sawotiszzkosiōs kalbōs wiena — butu giliausia priežaszcia nusken-dimo į prapultį Lietuwū. Reikētu atminti, kad kowa už buwį žmogaus ir giminēs galanda sylas, stambina jas ir didina, kad ta kowa

wyksta gerai, ar tas sylvas iszkirmgraužoja, isznaikina, kad giminė suklumpa musztynėje už sawo gywenimą. Neatmetama nū to nei apszwieta; apszwieta suteikla žmogui teisu žvilgį į aplinkę, parodo jam keblumus ir painiawas gywenimė, ir dūda jam įnagį ant pergalejimo anu kliaudžiū. Mokslas teipogi isztaiso darines sylvas žmogaus, teip kad jau pūlis ir cze nebeyra galimas. Kad prie to dar mes pridētumėme polytikiszka užwada, kuri gali ar kenkti ar pagūsti aną kową dwasiszka, medegiszka ir doriszka — tada tai jau surasime wisas iszgales nelaimiu, plėkūjancziū musu giminę. Niekaip už tai netikiu, kad kalba panykusi mumis pražudo, arba kad kalba gywojanti ir žaliūjanti mumis iszgydo nū ligu įsimerksiu į giminės kuną. Suprasti manę gerai reikia; asz parodau, kad yra daug szakniu pūlio ar kilties kaip draugijōs teip ir giminės, ir sakau, kad niekaip kalba nepadaro teip szakninės pertaisōs, kadangi kalba — tai papūszalas gywojancziū kuno ar tai žmogystės ar pilnōs gentės. Kada ans kunas bus sweikas, kada jo dwasė bus iszlanksyta, nuanūta ir mokēs palengwinti kunui kową už buwį, ir kada jame iszdygs dorinē spēka (syla), tada tai ir musu kalba žydēs ir waliūdama gywēs; o jeigu kunas, dwasė ir dora bus nuszlikę, tai tas suwargimas atsispindēs ir ant kalbōs. Per tai regimai kad kalba yra itin jautri ant sweikatōs kuno ir dwasės kaip žmogystės powienam teip ir wisōs giminės. Jei už tatau Lietuwei nyksta kowoje už buwį kaip medegiszka, teip dwasiszka ir doriszka, tai ju ir kalba irsta. Szaukiant ant irimo kalbōs, reikia szaukti dar daugiaus ant priežascziū to irimo; nēs sakau, negana regėti wien „iszgamus“ tūse, kurie pametė sawo kalbą. Nebuwis dwasiszko peno, žėnumas musu ukės palyginant su kitu krasztū ukėmis, panykimas dorinės twarkōs rodo, kad mes gywename labai kritiszkoje walandoje, ir jei nepamatysime to ojumo (priegadōs), tai ir nepasijusime amžinai nugramejė į pragaiszti.

Tie mano žodžei parodo wienpusiawimą daug musu rasztininkū, tarp kitū ir „Lietuwōs bicziulio.“ Tūmi nepasakau, kad wertis jo weikalo butu menkas; wirszumi „Lietuwōs bicziulis“ labai patraukia skaitytojų, uždega jo jausmus, keldina jo szirdį — bet pripažindami tai, kas jam prideri, nepamirszkime parodyti ir tai, ko jam truksta.

„Lietuwōs bicziulis“ yra tai knygutė kiaurai patrijotiszka, už tai teip meilu ją skaityti; prie to prisideda ir tai, kad kalba trauki ir skambi. Kadangi jau pernai Lietuwei tą knygutę iszgraibstė ir jina nebegaunama pirkti, tai cze mėgįsiu skaitytojus įwezdinti į jōs įtalpą.

Pirmoji dainelė „Trakjėnams“ yra pawesta. Dainius apsako, kad musu kunigaikszcei Trakūse ilgai sėdėjo, kad ten Wytautas gimēs ir mirēs palikinas paminklą — murinę bažnyczią ir „jūdas“ Karajimus. Laimingi tai buwo laikai!

„Kaip musu karalei Trakūse sėdėjo,
Cze tūkart ir žmonės kaip skruzdēs klibėjo;
Ogi kiek cze buta turtū ir gėrybės,
Tai ir apsakyti man truksta galybės.“

Prie to wiso primena dainius, kad musu kunjgaikszcei ten gywendami „lietuwiszkai meldės ir sznekėjo.“ Szendien Trakūse anu grožybiu tiktai griuwenos beliko; murai tiktai riogso dėl paminklo anōs laimingōs gadynės, o Trakū gywentojai nebemoka „nei žodžio sawaip pasakyti;“ o tūmi dar pikciau, kad ir aplinkėje

„tulas jau piktai padarė —
Lietuwiszką kalbą isz maldu iszwarė.“

Taigi klausia sawęs dainius, argi ne gėda kęsti aplink sawę tokią pustyne ir pragaisztį.

„O brolei Trakenai, ar galima buti,
Kad jus sawo kalbai dūtumet pražuti?!
Argi jums nūtarcziai mieliaus parsidūti
Ir žmoniu jau wardą ant amžių nustoti?!
Argi Karajimai jums gėdōs nedaro,
Kad czionai tarp jusu penktą amžių waro,
Tacziaus neužmirszo kalbōs priegimtinės,
Nors toli ir senei isz sawo tėwynės?
Wisur szwiesus žmonės sawo kalba girias,
Ar ein per žemę, ar per jures irias;
Jus turit už gėdą jau sawaip sznekėti,
Jei nū grincziōs pėdą tinkas pasejėti.
Kad aukso man kalnus kas nors dawinētu,
Ir už tai tik kalbą atidūt reikētu:
Spiaucziau ant to aukso, prasmegk jisai suwis,
Man už jį hrangesnis prigimtas liežuwis.“

Ar tai neyra gražei pasakyta? Kieno szirdis neyra jautri ant tokio užgawimo?

Antroji dainelė „Pro Lydōs murus prawažiūjant“ turi tokį pat pamatą kaip ir tiktai ką apsakytoji. Tiktai ji nebeteip patraukia skaitytojų per tai, kad į apsakinėjimą istorijōs Lydōs pilės dainius įtraukė daug paszaliniū iszgaliiu. Wienok ir ta daina rodo stamantrumą dwasės raszytojo. Dainiui skurdu, kad Lydōs pilės wieni murai beliko ir pragaiszo ju twermė, teipogi ir tai jam labai sopi, kad Lydenai „sawo mozziutės užsigynė.“ Kaip tai įstabu, suszunka jis, kad istorijoje gentės prakilniōs wietōs pirmiausei pamirszo sawo tėwus.

„Nesuprantu asz to wiso,
Kad kur wieta tik pirmesnė,

Tai ten kalba pirm užgeso,
Ar cze kalczia ne didesnė?“

Teip antai ir Wilniuje jau iszgeso musu kalba.-

„O Wilnėnai, kas isz jusu —
Koks Lietuwai szendien labas?
Nesuprantu tu Lietuwid,
Katrie lizdą ten gadina,
Kitū jieszko saw liežuwiū

O sawiszki kojoms mina!
Dūk, Diew', tokiū nederētu:
Mums iszgamū nebereikia!
Dūk, Diew', krasztas priperētu
Tokiū, katrie gerai weikia.“

Tada tai jau dainius dainiūja praegi Lydōs. Ten tai Waidylius sėdėjo, ir kaip su Jagėla priesz Keistutą sunirszo,
„Ant kartuwiu galą gawo, Ir jo wardas užsimirszo.“

Paskui Lydą Walenrodas kankino ir Jungingėnas paėmė, tūmet tai „gaiszo turtai, twino kraujas.“ Taktamiszius, Ordos waldimėras, Wytautui leidžiant, cze gyweno, teipogi ir kiti Mongolų kanai. Ir daug dar kitu atsitikiū Lydą perleido, lik Žwėdai atsi-griowė į musu krasztą — tada tai ir Lydōs „murai prakiuro.“

„Ir nutilō jau cze ginklas, Stowi murai kaip paminklas
Nier cze szendien gywo kwapo, Ant Lydėnū sznekōs kapo!“ —

Bet dainiui nelaimės ir mynės prieszgyniū musu, įdega dar didesnę meilę kalbōs, kurią meilę jis geidžia ir kitiems įkurti.
(Dar ne wiskas.)

Brangioji Lietuwa.

*Tewū mano žeme, Lietuwa brangioji!
Nors tu kaipo gente swiete negilioji,
Nors tu tarp smagiuju aszarose wiena,
Tikiu, jog del tawęs wirs szwiesesne diena.*

*Norints tawo dalis szendien yr werksminga,
Laimė praetinės kažin kur nudingo,
Ir žalios ruteles dilgelems apejo —
Tikiu, jog dar galas tawo neatejo!*

*Tewū mano žeme, brangioji Lietuwa!
Ne daug tawo waikū — maža juju kruwa;
Nors daugel isz juju jau susilenkawo,
Po sziaudiniu stogu gywoj' žodis tawo!*

*Prigimtoji žeme, brangioji Lietuwa,
Kaip senelei sako, daug platesne buwo.
Norints taw kaimynai grabą nor priskirti,
Asz neduosiu kalbai prigimtai numirti.*

*Prigimtoji kalba, brangus žodžei tawo!
Man prie łopiszelio motyna liuliawo.
Brangus tawo žodžei nuo prastajo tewo,
Asz už tawo laimę melsiuosi prie Diewo.*

*O kaip butu sunku man kuom kitu buti,
Meilę apturejus per kraują ir kruti! . . .
Nors swetur noretu in karalius skirti,
Welycz' tarp sawuju warguose numirti! . . .*

24. gegužės 1883 m.

Wewersys.

Kelione ežerū ir upiu ing Lietuvą.

Kaip tušasis skaitytojū musu žino, apie daugybę musu ežerū ir upiu yra pasakojama, jog jie ēsą atėję arba nusileidę isz debesių ing sziōs dienōs Lietuvōs žemę. Tokios apie kelionę upiu ir ežerū pasakos, pagailėtina didei, iki szei dienai dar nesurankiotos ir nesuraszytos. Kelios juju tapē, teisybē, paminētos tušuju praszalaicziū rasztininkū, kurie tacziau nesupranta, ką ta wandeniū kelionē galētu iszreikszi. Tarp tokiū isz debesių nusileidusiū ežerū mes cze paminēsime: Łukstą, Biržulį, Sterwą ir Parszežerį Žemaitijoj; Dusēs, Alwyto ir Wisztyczio ežerus Užgiriniame Trake (Suwałkū gubernijoje). Apie Wisztytežerį mes užraszēme Oszkabalius szitokią pasaką: „Ežeras szitas senowėje buwęs wardu Wisztainis ir atējēs nūg Mēlinuju mariu. Wieni sako, isz debesių nusileidēs, kiti wēl — isz žemēs iszpłaukēs. Kada jis atējēs, nieks nežino — labai senei, o tą syk cze dar nē miesto nebuwē. Kaip jis atėjo, ilgai nebuwo žinomas jo wardas, ir wandū wis tik užē ir cypsėjo. Wieną kartą nuėjo dwi mergi ant ežero skałbtu. Jiemdwiem beskalbiant paežeryje wiskas cypsėjo. „Ale cze cypsi ir cypsi kaip wisztytis!“ isztarus wiena merga atminē jo wardą ir pati apjeko, o wandū tūjaus nustojēs užēs ir cypsējēs. Apjeko ta merga dėl to, kad atminē jo wardą, kokį jis turėjo. Paskui prasidėjo cze miestas budawotis.“ Apie Biržulį pasakojama, jogei norējēs paskandinti Warnius, o tū syk tik apsiraminēs, kaip atmintas buwo jo wardas.¹⁾ Tokios apie kelionę upiu ir ežerū pasakos, pagal musu isztyrinėjimus yra didei swarbios dėl praeitinēs musu giminēs. *Tos užsilikusios senowiszkos pasakos stygawoja aiszkei apie atėjimą ir kelionę ne pacziu wandeniū, bet wardū tu upiu ir ežerū, ing Lietuvą.* - Mes szendien jau galime aiszkei parodyti, kur senowėje musu tēwū tēwai gyweno, perkratinėdami wardus sawo kaimū, kałnū, upiu ir ežerū. Pirm keliu tukstancziū metū musu garbinga giminē buwo apgywenus žemes, kurios szendien jau teko įwairioms giminēms. Isz tu senowēs wietu

ateidami ing sziôs dienôs Lietuwôs žemę, musu praboczei atsigabeno drange wardus anu žemiu wietu, kur senowėje tukstanczius amziū gywenę. Gywenimo wietos përsikeitē per užplaukimą barbarū, bet wardai upiu, ežerū itt. iki szei dienai liekti tie patys, kokie pirm tukstancziū metū pirmiausioje Lietuwiū - Arėjū tēwiszkėje buwo! . . . — To dēlei kaip kožnas supranta, szitos apie kelionę wandeniū pasakos turi sawyje didę wertybę dël apraszymo praeitinės musu gentės ir dël wisatinio mokslu. Apraszymas ir darodymas kelio, kuriūmi Lietuwei atėjo į sziôs gadynės žemę, ir tu wietu, kur musu giminē ilgus amžius gywenus, pirmneng sziaurės link per užplaukimą barbarū prawaryta tapo, perwers auksztyn kojom wisas sziôs dienôs eiropiszkiū mokintū wyrū nūmōnes apie senowės gywentojus Eiropōs pirm užtraukimo Wokiecziū ir Słowēnū . . . To dēlei mes praszome wisus skaitytojus sawo rinkti tokias pasakas, kurios galētu sziokiu ar tokiu budu praszwiesti tamsenybes praėjusio ļaiko.

Pirm kokiū dwideszimtpenkiu metū raszē Kundraitis (Kondratawiczē): „Dirwa dël isztirinėjimo Lietuwoj yra pļati ir neiszsemiama, kaip marēs, o tai ne wiename dalyke. Ar tai cze tuļas daifdalius (daifdaris, artistas) norēs perkelianti su pieszaļu ir mokalēliu; ar žemēs tyrējas (geologas), ar augmenū apraszējas ir ukinikas užsigeis naudūti isz jōs widuriū; ar wël weikaļū tyrējas (istorikas) peržiurinēti jōs kapinynus, senrasztwietes (arkywus), griuwesius piliu ir bažnycziu; ar tyrējas budo ir dabo perweizdēti užsimanys daugybę gencziu, czionai gywenancziu; ar wël dainius (poēta) užsinorēs szelptis giesme ir pasaka — wisi jie lygei cze pas mus apstingai ļaimēs, nors isz pradziu-pradziū ir nedasiprotētu to wiso, regēdami tokį szweļnų ir romų musu žemēs weidą.“¹⁾ Mes nūg sawo pusēs pridursim dar tik tiek, jog pradėjus isztirinēti liekanas garbingōs musu senowės mes atrasime Lietuwoje netikētinus, o dël mokslu swarbius skarbus! Pragoje. Bassanius.

¹⁾ K. A. K. Rzecz o litewskich słownikach itt. Pismo zbiorowe Wilenskie, na 1862.. p. 144. ²⁾ Wycieczki po Litwie, pag. 6.

Isz Lietuwôs.

Kaip yra didei isztroszkę musu brolei skaitymo lietuwiszku knygu ir rasztû, galima numanyti isz to, *jogei patys tulojo walscziaus ukininkai pradeda Rusû wyresnybês praszyti daleidimo spaudinti musu knygas senowiszku budu.* Dabar dasizinojome, kad dar growui Ignatijewui ministeriu beësant wieno walscziaus ukinikai (Wilniaus gubernijôs) padawē ant wardo to ministerio meldimą apie daleidimą spaudinimo. Bet atsakymo negawo. Dabar prie szito ministerio, growo Tolstojaus, wēlei meldimą padawē tie patys (su 200 paraszû) ir uz dwieju nedēliu gawo per Wilniaus gubernatorių atsakymą: „Jusu meldimas negalys iszpildomas buti!“ ko dēl? — nežino. Tokį patį praszymą, neilgay trukus, padawē isz kito tolimesnio walscziaus į tą patį ministerį. Priesz ciecoriaus wainikawimą karunaciją) atsakymo dar nebuwo gawę, nors praėjo gers laikas... Uz tiesą! suprasti mes negalime, koku priezascziu dēlei nenori p. ministeris pripažinti mumis tokią mažą teisybę, kaipo pawelyjimą musu senowês raszmeniu musu knygose wartoti. Mes turime sakyti, kad jeigu ir dar tiek rupinama butu apie įwedimą rusiszku raszmeniu į musu knygas, *wisas tas darbas ir rupesnis nu eis ant niekû, kadangi spaudintu rusiszkomis literomis knygu nieks neperka ir neskaito.* Wisi mokįcziausi praszalaicziû wyrai juk senei jau pripažino, *jog rusiszkomis literomis negalima raszyti lietuwiszkus žodžius* — o tai yra antra priezastis, kuriôs dēl rusiszkos raszmenys negali buti wartojamos musu knygose. — Mes praszome ir raginame sawo brolius — kuriump musu žodžei daeis — *kad isz kožno walscziaus butu siuncziamos małdôs gromatos p. ministeriui, apie daleidimą mums spaudinti musu knygas pagal senowiszką budą.* Jei mes wisumet ēsame wierni wieszpacziui ciecoriui, tai regis turime teisybę reikalauti nûg rando (waldziôs) iszpildymo musu praszymo reikalûse dwasiszko musu apszwietimo. Jei p. ministeris negalēs iszpildyti musu praszymą, *tai meldimo gromatos gali buti siuncziamos tie-*

siog ant wardo ciecoriaus, jei tik surinkta bus 20 pasirasziusiuju wardu. Mes ir wisa Lietuwa tikimės, jog aukszciausiasius musu ciecorius iszpildys małoningai trozskawimā wisōs Lietuwōs!! . . . !

Birsztonas.

E. Iwinskio literariskas palikimas. Skubinamės pasidalyti su prieteleis sawo raszto ir lietuwiszkōs raszliawōs didei linksmā žinę. P. propesorius Kraučunas Marijōs pilėj atrado isz palikimo a. a. Iwinskio sekanzczius rankraszczius lietuwiszku:

- 1) *Žodyno lenkiszka-lietuwiszko* suraszyto žodzius literu A, B, C ir S; szitas keturiu literu sueiliawimas žodziū užima 700 pusłapiū. P. Kraučunas tikisi galēsęs ir kitu literu žodzius surinkti isz to paties palikimo ir papildyti tą didēs wertēs žodyną.
- 2) Anglijonū garsaus giesmininko *Miltono* iszguldytā lietuwiszkai eilėmis giesmę „*Rojus pragaizszintas*“ (keturios giesmės) ir *Jung'o* „*Sudo diena*“ (naktis pirmoji).
- 3) *Nomenklatura* (wardū suraszą) coologiszka, botaniszka ir mineralogiszka.
- 4) *Budą gydymo ligu žmoniu ir gywoliū.*
- 5) *Kaip auginti arklius.*
- 6) *Daugel wisokiu eiliu ir eileliu lietuwiszku* isz swetimu kalbu iszwerstu ir originaliszku.
- 7) *Dijonyzo Poszkōs* keletā giesmiu.
- 8) Kunigo *Pabriežōs* lietuwiszkas prawardes (nomenklatura) augmenu ir ligu wisokiu.

Mes tikimės galēsę ir skaitytojams sawo „Auszrōs“ suteikti nors dalelėmis tu skarbū, kuriūs amžinā minawonę tarp Lietuwiū užsipelnęs Iwinskis per wisā sawo gywenimā rinko ir gļobėjo dėl sawo broliū. Dūk, Wieszpatie, kad atsirastu szimtai tokiu Lietuwōs mylētōjū ir tokiu garbingu darbininkū, koksai yra buwęs a. a. Iwinskis! — Mes szirdingai welytumēme, kad tuļoji mantingesnio (turtingesnio) Lietuwio ranka apsiimtu iszspaudinti czionai už rubežiaus nors kelintā raszta nabasztininko Iwinskio. . . .

Pragoje.

J. Bs.

Jo mylista kunjgaiksztis *Mikołas Ogińskis*, galima sakyti, wadowas prie ēkonomiszku (gaspadoriszku) rei-

kaŭ musu kraszto, labai didelis prietelius ir geradējas Lietuwiū, kurio bašas su bašsu kitū dwieju-triju ponū isz Lietuwōs iŭtekējo ant garbingo iszriszimo per aukszciausiajē wyresnybę likimo teip wadinamu wałnuju žmoni, turi labai naudingą dēl musu žmoni iszprocewojimā. Sz. at. Łauryno Iwinskio po paraszu „Naudingi perserģėjimai dēl žmoni apsiėjimūse ju su gywoleis“ proce kunįgaiksztis rodēs buwusiam ministeriui widaus reikalū growui Ignatijewui ir prasžes jo pawelyti spaudinti tą knygele, zinoma musu, tai yra lotyniszkomis literomis. P. ministeris buk jam atsakes, jogei negalis peržengti ipatingojo „ukazo“ (aukszciausiojo pawelyjimo). — Gir-dēti, jog kunįgaiksztis wēl noris daryti storone apie tai pas kitā ministerį pastojusį po growo Ignatijewo ir kad turis dumā uždēti (įstatyti) spaustuwē dēl dwasiszku reikalū musu kraszto; rupinasi apie tai ir kiti, bet nežino kur gauti reikalingu piningū.

Sziauliū gimnazijoje, kaip raszo lenkiszkas nedēl-rasztiš „Kraj“, buwē pernai isz 523 mokintiniū 363 katalikai ir 77 žydai, o Kauno isz 633 — katalikū tik 178, o žydū 275! Matoma, kad užsileidome žydams, o tai neiszpūla — nereikia muszti jus kumsczia, tai nedidelis užpełnas, bet eiti ant imtiniu gałwomis, mokslu, proce, tai kitoniszkas daigtas.

Kražiuose ir Kelmeje tapē atwertos dwi krikszcioniszkos gaspados dēl sumažinimo girtūklystēs, kur pigei pardūdamas ałus, arbata, midus, užkandos; žmonēms labai patiko, dēl togi jie met karcziamā ir ein į gaspadas. Tūse pacziuse miestuse ir Raseiniuse yra uždēti krikszcioniszki kromai, kur žmonēs gal wisą gauti needami pas žydus.

24. d. kowo buwo wēl užsidegēs *Panewiežis* ke-liose wietose, bet greitai buwo ugnis iszģesyta. Žmonēs labai nusigando, nēs jie mato, jog miestas buwo ty-cziomis užkurtas.

Biržiuose kasztu p. *Tiszkewiczius* bus uždēta wai-stinyczia (ligonbutis), kuriōs rēdyba bus pawesta wals-cziaus užrēdymui (wołostnoje prawlenije).

Kaune 22. d. kowo tapē atwerta pilija (antroji wieta) wieszpatystēs banko.

Swetur.

Petropile, 10. sėjōs m. Petropilē ne mėnkai pasi-pūsžē, idant priderinczei priimti jo mylistą ciecorių Aleksandra III. pagrįžtantį isz Makswōs, apkarunawotą. Wisa Petropilē buwo iszkaiszyta žydroms karunoms, įpaczei ulyczios: Marinē (Marskaja) ir Newskas Prospekts, labiauseigi gostinnyi dwor (mainawietē). Prieangēs papūsztos raudonais audeklais, langūse pardawinycziu ir prieanksztēse parēdytose kilimais, skepetoms ir kitais pagrožinimais iszstatyti biustai arba raszyti paweiksłai ju mylistu ciecoriaus ir ciecorēnēs; kitur ant sienōs iszraszytos literos wardu ju mylistu. Wakare buwo wisur uždegtos iliuminacijos, įpaczei gražei buwo apszwiestas boksztas (koryczia) senōs admiralteistwōs. — Maskolijōs ciecorei wisūmet wainikawos Makswoje, nēs tatai tas paprotys jau nūg seno įwestas, nūg to ļaiko kada pasidarē Maskwōs kunįgaiksztystē. O budas karunawojimo kunįgaikszczyū buwo wartojamas dar pirmiau pagal budą rytiszkiū — pagal budą Bizantijōs ciecoriū, pradedant nūg kunįgaikszczio Władimyro szwentojo, kuriam 988 m. Bizantijōs ciecorius atsiuntē karuną arba kepurę, wadinamą paskui kepure Monomako, iki Petro didžiojo; o Petras didysis pats tapęs ciecorium įwedē Eiropōs wainikawimo budą.

Ant dienōs szwentēs karunawonēs jo mylista ciecorius dawē manipestą arba apreiskimą sawo padonams. Tasai apreiskimas gana gausei iszpiła dowanojimū skoļu, ciecorystēs skarbui neužmokētu mokesniū — wisu skoļu dowanota 48 milijonai rubliū: 21 mil. už iszpirkimą žemēs neužmokētū, 13 mil. czįžēs, 13 mil. rubliū pagalwēs padūtkū (mokesniū). Teipogi daugums polytiszku peržengėjū iszsiųstū Sibērijon gawo walnastį pargrižti namon, arba palengwinimą. Be to dar jo mylista dawē įpatingą pawelyjimą, kurs dūd walnastį raskolnikams turėti ir taisyti saw dēl maždōs namus. Raskolnikai tatai Maskolei seno tikėjimo.

To dēl ir Lietuwei, gywenantis po Maskolijōs waldymēro, gali nusitikėti ir ļaukti, kad ir jiems bus su-

gražita walnybė spaudinti lietuviszkas knygas lietuviszkais rasztais, kaip jau senei buwo wartojama, o tapė uždrausta 1865 m. Ir isz tikro wisam swietui zinoma, kad Lietuwiū giminė yra rami ir darbūjasi tik artojyste ir kaimiszka uke, ir tūm niekam nedaro nei jokiōs pažeidōs ir pawojaus, o įpaczei niekūmet nerupinos ir nerupinas pakelti ranką priesz Maskoliū ar priesz Prusū waldzią. Tū kartu, kaip Lenkai turėjo gausingą didūmenę prie dwarū wisokiu ponyscziu, jie pasikeidami 1863 m. įtraukė ir mažumą Lietuwiū drauge, ir už tat tapė uždrausta spaudint lietuviszkas knygas lietuviszkais rasztais. Tatai Lietuwei tapė nu-plakti ir yra dar dabar plakami už kitū liauną darbą. — Tai neswietiszka intryga, kad turėjo toks smarkumas priesz Lietuwius iszrodomas buti. Lenkams yra wale spaudint knygas ne tik Lenkūse, bet ir Wilniuje ir Petropilėje. — Wienok dabar yra wiltis (łukestis), kad ministeris growas Tołstojus kaipo wyrs iszmingingas wei-kei szitas intrygas supras ir dūs lietuviszkai kałbai tiek walnasties, kiek tur lenkiszkoji kałba. *Tik isz rasztū gali žmones žinoti, kur maisztininkai ir kur tikras redas.* Prie to jog waldzia daleidzia Žydams žydiszkas, Armėnams armėniszkas, Łatwiams łatwiszkas, Wokiecziams wokiszkas ir kitoms gentėms kitokias turēt saw knygas ir laikraszczius: tai ir Lietuwiams turētu priderėti ju rasztai.

Ž.

Petropilėje dabar yra popiežiaus nuncijuszas (pa-słas) Wanutellis. Kas dieną 8 adynoj nū ryto ateina į bažnyczią s. Katrynōs melstis. Prie tōs bažnyczioš kłosztoriuj dominikonū apsistoja. Aukszts, su jūda cziupra, ant weido miełas. Kaip tiktai įeiną į žokrastiją isz bažnyczioš, tūjaus žmonės puł prie jo buczuoti rankas, tūkart jis žegnoja ir meilingai bėg nū ju sakydamas: à dieu, à dieu (su Diewu).

Wengrijoje tapė sziose dienose įpatiszka prowa laikyta. 15 Žydū buwo apskūsti, buk jie wieną krikszczioniszką mergaite į synagogę įsiwilioje, cze papiowę, jeib kraują sawo wierōs paprocziams suwartotu, ir ła-

woną nusiłpę. Prowa berods ant gało, tacziau nusudijimas dar neyra izreiksztas.

Prancuzai taisos su Kynēzais dēl wieno žemės szmoto į karą stoti. Teip pat ir ant Madagaskarōs salōs szale Aprikōs jau pradēję wieną miestą apszaudyti.

Isz Sunderlanto, Anglijoje, raszoma, kad ten nesenei apie 200 kudikiū izsgastingą gałą gawę. Neku-riame teatre buwo ant pusanthro tukstanczio kudikiū susiēję. Ant gało monininkas pradējēs lażybas tarp mažūjū izsdalyti. Wirszuje ant galeriju ēsantieje mislydami nieko negausę pradējo umai pro duris žemyn briautis. Per susikimszimą atsirado izsgastingas kamūlys, kursai wis didyn ējo. Paskutiniejeje per pirmuju wirszū be liowōs briowēs. Tokiu budu ana daugybē ar nuspausta ar nutroszkinta tapē. Sužeistujū skaitlius ēsas dar didesnis.

Ałbanijoje, Turkū žemės prowincijoje, yra karas pakilęs tarp Turkū ir Ałbanū, kurie Turkū priskirtą žemės szmotą Czernagoriszkiams, sawo kaimynams, nenor su gera wale atdūti. Muszis per 10 adynu trukēs. Turkai patrotyję 250 wyrū.

Culū žemeje, Aprikoje, turējo Anglijonai pirm ke-liu metų daug darbo, kol be jokiōs, regis, tikrōs prie-zasties szitą murinū giminę užpūlę apweikē ir jōs kara-liū Czetewajū sugawo. Tam tarpe buwo ten kits wałdonas įstatytas, o Czetewajus sugautas budamas mokinosi raszyti, skaityti ir engliszkai. Jam nesenei praszius tapē wałdonystē anoje žemėje atdūta, su tūm iszsiderėjimu, jei jis ant sawo weikalū wieną uzdabotoją kēsēs. Kaip girdēti, dabar jau pagujęs tą uzweizdą, ir wisa žemē sukilusi Anglijonū užziurą taisos po koju paminti.

Ir *Anglijonai* tūm tarpu siunczia penkis akrutus į rytinēs Azijōs pakraszczius, akyłai padabodami ant susipainiojimū aname kampe tarp Kynū ir Prancuzū.

Suleimans Pasza, wyriausias užkurstytojas razba-jystēs ir iszpustyjimo Aleksandrijōs Egipte pernai metą, tapē ant smerczio prasudytas ir ant tōs paciōs wietōs, kur rukydams ant wisokiū piktadėjyseziu paliepinus iszdawē, pakartas.

Isz *Adeso* raszoma, kad wiename kampe Taurijôs gubernijôs žiogû trukis nusileidęs ir labai laukus iszpustyjās. Du bataljonu pēstininkû gawę paliepiamą tus žiogus isznaikinti.

Lietuwiszkos knygos.

Paskutineis metais mokĳti vyrai — kaip patys Lietuwei, teip lygei ir praszalaiczei — praded wis daugyn triustis apie musu kalbā. Mokĳti Wokieczei dumodami, jog musu giminē weikel nyks drauge su iszmimiru musu kalbōs, renka dainas, pasakas it. norēdami musu kalbā, budā ir dabā mokslui ir ateitinēs tyrėjams kalbu palikti. Iki szej dienai, reikia pripažinti, praszalaiczei, ĳpaczai Wokiecziu mokintiejie vyrai daugiausei triusēsi apie pažinti musu kalbōs; jie geriausei isztyrinējo musu kalbā ir jos ĳpatybes. Nors, kaip isz sziōs dienōs darbū numanyti galima, ne weik pasiseks mokslui priderinczei walioti tokiā iszsiszakojusią ir didelei mantingā kalbā, kaip yra musu kalba, bet ir iki szej dienai spaudinti darbai isz lietuwiszkōs ir apie lietuwiszkā kalbā, yra didelēs wertēs ir dēl tu, kurie norētu geriaus pažinti sawo prigimtā kalbā ir jos ĳpatybes, didei reikalingi ir naudingi. Atidėdami ant tolimesnio laiko platesnį rasztā apie lietuwiszkas knygas mes dabar paminēsime tik tas, kurios paskutiniu metų eilėj spaudintos tapē, dumodami, jog isz skaitytojū musu atsiras tulas, kuriam žinē apie tas knygas galēs buti reikalinga.

a) Kalbamokslei:

August Schleicher. Handbuch der litauischen Sprache. I. Grammatik; II. Lesebuch und Glossar. Prag 1856. — Prekia 12 markiū = 6 rublei. Yra tai auksztōs wertēs darbas ir reikalingas dēl kiekwieno, kursai norētu musu kalbā pažinti; gailu wien, jog iszpardūtas ir sunku yra gauti pirkt. Dr. Fr. Kurschat. Grammatik der littauischen Sprache. Halle 1876. Prekia 8 markei = 4 rublei. P. Kurszaiczio gramatika dangel wietose taiso kliaudas ir dapildo anā Schleichero.

J. Juszka. Kalbos lietuwiszka liežuwia. Petropilē 1862.
Voelkel. Der Tonwandel in der littauischen Deklination. Tilsit 1883.

A. Baranowski u. H. Weber. Ostlitauische Texte, mit Einleitungen und Anmerkungen. Erstes Heft. Weimar 1882.

b) Zodynai:

Nesselmann. Wörterbuch der littauischen Sprache. Königsberg 1850.

Nesselmann. Thesaurus linguae prussicae. Berlin 1873.

Kurschat. Wörterbuch der littauischen Sprache: I Theil: Deutsch-littauisches Wörterbuch. Jena 1868 — 1874, Prekia

37 marki arba 18½ rublio; II. Theil: Littauisch-deutsches Wörterbuch. Jena 1883. Prekia 12 m. arba 6 rublei. Szita antra dalis p. Kurszaiczio žodyno turi sawyje į 19 tukstancziū lietuwiszku žodžiū — o tai dar ne wisi cze patalpiiti. Szitas žodynas — yra naujausias ir szendie dar geriausias. Pilnai surinkus wisus lietuwiszkus žodžius, skaitlius juju bus į kokius 40—50 tukstancziū,
(Dar ne wiskas.)

Auszros III. numerio intalpa.

- 1) Drs. S., Kalbôs dalykûse (pabaiga), laiszkas 57.
- 2) Drs. S., Priezkaus Wiliaus I. ipatiszkas prisaikinimo bu-
das, l. 60.
- 3) J. Bs., Apie senowês Lietuwôs piles (2. primezgimas), l. 61.
- 4) Kundraitis, Margyris, giesmē, l. 65.
- 5) Bassianis, Musu knygos, l. 70.
- 6) Eglē, Broliams Lietuwiams, giesmē, l. 71.
- 7) P. L., Apraszymas žemēs turtū (1. primezgimas), l. 72.
- 8) J. S. Kûksztis, „Lietuwôs bicziulis“, l. 75.
- 9) Wēwersys, Brangioji Lietuwa, giesmē, l. 78.
- 10) Bassianus, Kelionē ežerū ir upiu ing Lietuwa, l. 79.
- 11) Birsztonas, J. Bs., S. R., Isz Lietuwôs, l. 81.
- 12) Ž., M., Swetur, l. 84.
- 13) Bassianis, Lietuwiszkos knygos, l. 87.

Rankraszczius ir gromatas dėl „AUSZROS“
priima
J. Mikszas Ragainėje (Ragnit Ostpreussen).

AUSZRA.

Laikraštis, išleidžiamas Lietuvôs mylėtojų.

„Ausra“ iszeina Ragainėje 20. kožno mėnesio pawyzdyje knygutės 32 pusiu. — Prekia: ant metū arba už 12 numeriū 2 m. = 1 rubl., ant $\frac{1}{2}$ metū 1 m. = 50 kap. Atskirus num. 20 pf. = 10 kap. Apgarsinimai, spaustuvėj „Ausrôs“ primami, kasztūja už kožna pusiau dalytą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikytojams pusę tiek. Nū 1. liepôs m. gali „A.“ prie kožno ciecor. karal. pusto iszsiraszydinti

Apie insteigimą „Lietuviszkôs mokslū bendrystės (draugystės)“.

„ . . . Teisinga atente nusprijs teisybę ir tad ne tam bus gieda, kurs norieję o negalieję; bet tam, kurs diel lobio ar skauges, kitū galentiū kon garsį nuweikti nezelpę ir neglobę.“ S. Daukantas.

Jau antras metas eina, kaip užmanytas tapo uždėjimas „Lietuviszkôs mokslū bendrystės“.*) Laikraštis, kuriame buvo apie tą dalyką raszoma, negalėjo tūmet — arba vėl su dideliu vargu — pereiti rubežiu, to dėl ir žinē apie užmanymą neiszsiplatino Lietuvoje teip, kaip kožnas Lietuvôs mylėtojas butu norėjęs. Tacziau tose szalyse, kuriosna ta žinē atvyko, buvo meilingai priimama — įpaczei Žemaitijoj. Prusū Lietuvoj, kur susivokieciavimas galias jau szaknis įleidęs, nebuvo galima laukti ir tikėtis daug gero, įpaczei jog apszviestesni vyrai, giminės vadovai, labai mažai cze rupinasi apie vedimą savo broliū lietuviszku, t. e. iszganingu keliu. . . Kadangi reikalai Lietuvôs kaipo giminės, pagailėk Dieve, labai dar mažai suprantami ir iszmanomi, to dėlei ne dyvai, jog užmanymas bendrystės įsteigimo neatrado tiek

*) Kas tūmet raszyta buvo apie įsteigimą bendrystės, galima atrasti artikuluše drū. Sauerveino bei Bassanavicziaus ir p. Szliupo „Lietuv. Ceitungoj“ 1882 m. num. 12, 15, 17, 31, 32, 33 ir 36.

Lietuvoj prieteliū, kiek jis teisingai užsipelnyti galētu. Jei kiekvienai naujai dumai yra sunku kelią patogų išvesti, kad ji galētu lengvai priimama buti, tai n'ier ko stebėtis, jogei ir užmanymui bendrystės įsteigimo nepasisekė laimėti širdis skaitytojų. . . Lietuvôs dvasė per tiek szimtū metū neprieteliszka ranka gesita szendien didei sunykus! Vislab, kas buvo lietuviszka, per ilgus metus buvo rapinama isznaikinti, isz szakniu iszrauti! Jei dar nepasisekė musu mylimą ir puikią kalbą drauge mums su liežuviu iszplėsztį, tai pasisekė piktžoliu sėklas visuse Lietuvôs kampuse iszbarstyti, o tos nenaudėlės, žiurėk, kaip iszbujojo! . . Girdime, Žemaitijoje ir Prūsuse prasti žmonelės gėdyjasi tułame kampe savo gražią ir seną kalbą vartoti, o lamdo ir laužo savo liežuvį lenkiszka ir vokiszka posmūdami. . . Drauge su sunaikinimu kalbôs isznaikita tapo ir senovės Lietuvôs dvasė; kalbai ir dvasei sunykus, nuvargo ir visa musu giminė! Szios dienôs apjekimas vienū, užsikietėjimas kitu dėl savo pavargusiôs tėviszkės, nenumanymas ir nesupratimas reikalų savo giminės, užmirszimas praeitinės ir garbingu prabocziū [sentėviū] — tai yra vaisei, kurie per ilgą metu eilę sirpo. . . Szendien yra neiszpasakytinai baurus, erszkėczeis apaugęs kelias, kuriūmi tur eiti atsigavinimas musu giminės ir josiôs dvasiôs. Darbininku turime nemažai, pajėgos ir ne teip menkos; tik Lietuvôs mokslingi vyrai iszsiszklaide po visus pasvieczius, tankiausei viens apie kitą nieko nežino, o tułojo darbai per tai dėl kitu nepažįstami. Be vienybės ir tas mažas Lietuvos mylėtoju pulkelis negali tiek dėl savo gentės gero padaryti, kaip kad butu savo pajėgas suvienijęs. Szendien atsitinka jau neretai girdėti, jogei vienas ar kitas paraszęs arba raszęs lietuviszkaį tą ir tą apie tą ir tą, bet mažai isz tu darbu turime dar naudôs, nėra rasztaį tankiausei liekti nespaudinti. Žinome szendien daugel rankraszcziū, kurie pelėja ir trėsza gulėdami, o mes isz ju negalime turėti nė truputėlį dvasiszko peno, kursai mums teip didei yra reikalingas. Turime apsczei lietuviszku ir apie Lietuvą suraszytu ir iszspauditu knygu, bet daugumas juju yra labai menkai pažįstamas Lietu-

voje. Rasztus Donełaiczio, Daukanto, Vołonczevskio ir k. pažišta tik kalbôs tyrėjai ir mažas labai skaitlius mokslingesniu Lietuviu. Jei mes szendien turime viltį, jog Lietuvôs dvasê dar atsigaiviti galês, jog ateisencziame laike atsiras apstingesnis skaitlius Lietuvôs mylêtoju ir mokslingu darbiniku, kurie rupijis apie savo têviszkês reikalus ir trusis dêl naudôs savo broliu, tai jau dabar turime apdumoti, ką reikêtu daryti norint, kad musu rasztai galêtu saulês szviesybę pamatyti ir atneszti Lietuvai priderinczią naudą. Teip vadinami Mêcênatai Lietuvoje ne veik dar atsiras, o ir dêl atsiradimo mes turime tûm tarpu mažą viltį. Mums to dêl rodos, kad įsteigimas „moksłu bendrystês“ galêtu mums visokeriopûse dalykûse — įpatingai dalyke spaudinimo lietuviszku rasztu — didelę naudą atgabenti. Jau pernai mes aiszkei parodême naudą dêl Lietuvôs isz tokiôs bendrystês, to dêl dabar tik paminêsime, jog ta nauda galês buti dalykûse musu dvasiszko apszvietimo dar didesnê, neng szendien mes galim suprasti. . . Jei szendien Czekai, Serbai-Vendai, Karvatai ir k. atsigaivinę trusiasi dêl savo giminês teip sparczei ir turi apstingą skaitlių rasztu, tai pabudimas tu giminiu ir atsigaivinimas ju dvasiôs gavo stiprybę per įtaisymus moksliszku bendryscziu. Jei kitur tos bendrystês buvo didei naudingos, tai pas mus Lietuvoj nûg įsteigimo „*Lietuviszkôs mokslû bendrystês*“ prigulês visa Lietuvôs ateitinê. Galima sakyti, kad susivienyjimas Lietuvôs mokslingu vyru ir mylêtoju têviszkês bei kalbôs į vieną sanlydžią draugystę, kad susivienyjimas visu dvasiszku pajêgu musu — atnesz mums patiems ir visai musu giminei neiszpasakytiną naudą!

Linki bendrystês koznas skaitytojas musu paregêti galês isz statutu, kurius sekancziame num. Auszrôs patalpįsime. Dabar tik tiek turime pridurti, jog tûm tarpu sostas bendrytês turêtu buti Ragainêje prie redakcijôs Auszrôs; bet kaip veik Rusijôs valdžia teiks is daleisti įkurimą tokiôs draugystês savo vieszpatystêje, szita draugystê galês buti perkeliama į Kauną ar Vilnių.

Pirm koku dvieju metu Lenkams tokią pat bendrystę įkuriant tuš bagotesnis Lietuvis pridêjo savo ska-

tiką dėl platinimo szviesôs tarp Lenku; mes tikimes, jog szirdyse Lietuvos apszviestu vyrû, o ipatingai bajorû, kuriu tevû tevai dar gilioje senoveje buvo tikrais giminês vadovais, mylinczeis savo teviszkę Lietuvą ir savo kalbą, neužgeso meile ir del savo broliû Lietuviû; tikimes, jog tie visi, kurie tur atliekamą skatiką nuog savo kasdieniniu reikatû, neatsizades pasidalinti juomi su pavguseis savo broleis reikatuose dvasiszko musu giminês apszvietimo. . . .

Pereitą metą kviesdami Lietuvius į „Liet. mokslu bendrystę“ ir darodydami jôs reikalingumą ir naudingumą mes sakēme: Gruntavokime „Liet. mokslu bendrystę“ — ji Lietuvą ir musu brangią kalbą nuog prapulties atvaduos! Tûs paczius žodzius mes ir dabar atkartojame.

Redakcija „Auszros“.

Margis.

Giesmė isz Lietuvos veikalû,
parasyta L. Kundraiczio (Kondrataviczês).
Lietuviszkai iszguldē S. Norkus.

Pirmoji giesme.

1] (Pradzia 3. numeryje.)

VI.

Apmaũdus Lietuvei ir baisei įszirdę,
Vaitojanczius Kryžokus nē viens negirdi,
Tik rėdykles brangias nũg kuno plėszo,
Skreistes kryžiũtas į kasnikus rėzo,
Arbagi rankas suleidę gyslũtas,
Pesza ir tąso barzdas garbanũtas.
Pusgyvius radę, kirveis galvas skaldo,
Net szirdis puczias, o prots ją nevaldo.

VII.

Szeszėlyj medžiũ prie negyvo kuno
Jaunas Kryžokas dar pusgyvis tuno;

Dar jam Lietuvis gerai nepataikė,
Dar iksziol dvasė kune užsilaikė;
Guli apsvaigęs, tik kartas nūg karto
Vaitoja, mėtos, tai vėl akis varto;
Burna iszdžiuvus, o vandens nė laszo,
Katro vokiskai, supranti, kad praszo.
Plaukai ant veido kaip pukas lapelio,
Balsas toks skardus kaip balsas varpelio.
Iksziolei nieką gyvą nepaleido,
Lietuvių szirdis jau d'bar atsileido;
Iszgirdus, kaip jaunas Kryžokas vaitoja,
Inirtimas Lietuvių greit jau apsistoja;
Nės tai valanda, kurioj atsitiko,
Kad apmauda szirdyj meilę sutiko,
Bet atsikvoszėjus vėl ing ją atpūla:
„A! a! tai Kryžokas! Tegul jis prapūla!“
Ranką pakėlė, jau but kirviu srėbęs,
Jei stovintis už jo nebut sugrėbęs.

VIII.

Kareivis žvairėi akims pažiurėjo,
Lyg tartum szirdyj rustybę turėjo,
Bet pažinęs Margį, neraukdams veido
Kirvį isz ranku ant žemės paleido.
Matyt, kad Margį Lietuvei gūdojo,
Nės už jį stipresnis nė viens nepastojų!
Stiprus aržūlai giriose Ramnavo*),
Kur dievams savo Lietuva tarnavo;
Baisu, kaip Perkuns debesyj pabunda,
Viskas ant žemės tik pleszka, tik dunda,
Bet už aržūlą Margis yr stipresnis
Ir už Perkuno — kirvis jo baisesnis!

Ant aukuro**) Vilniuj aržūlas kietas
Gan' karsztai dega alyva aplietas,
Betgi szirdyj Margio meilē tėvynės
Daug karszcziau degē, kaip Peleniūs gynės;
To dėl jį žmonės, jo visa szejmyna
Gūdoja, gerbia, klauso ir szlovina. —
Narsume Margį niekas nepranoko,
Ir dėl to brangaus sabalū kalpoko***),
Ant kurio plunksnos sklaidosi nūg vėjo,
Iksziol vertesnis už jį nedėvėjo:
Per karės darbus Margis jį dastoj****),
Kovoj niekūmet nieks jam netrivojo.
Gražu, kaip auszra auksin dangų žiedrą,
Bet duszioj Margis tur gražesnę giedrą.
Ant Vokieziū jis tik apmaudą giežia,
Ir dar teip baisei, kad net dantims griežia,
Tartum gyvatē szirdyn jo įslinkus
Iszliej truczyną, kiek tur ji surinkus! . . .
Vaikszcziodams szendien isz vietōs į vietą,
Matydams dirvą teip krauju aplietą,
Bežiurint szirdį jam teip suskaudėjo,
Rodos, jis vienas už visus kentėjo;
Rodosi, kad dieglei jo szirdyj daigė
Ir visus kardus Kryžokū susmaigė,
Visus, kiek tilpo, ik rankinei paczei,
Smeigdamas kožną ing szirdį jo staczei!
Kentē už Lietuvą, už dievus savo —
Už tad teip smarkei ir szirdis putavo!
To dėl jei kirvį pakeltą sulaikė,
Jauną Vokietį nūg myrio užlaikė:
Nedžiaugkis pirm laiko, jaunas Kryžoke,
Dar tavęs laukia kankynė kitokia!

IX.

Ne savo balsu suriko teip garsei,
Kad net Lietuvei krupitelėjo baisei,
[Nēsa tai ne balsas žmogaus szaukimo,
Paneszē labiaus ant liutēs kaukimo,
Kuri po tyrą bēgiodama bliauja,
Kada medinczius liutydzius nuszauja]:
„Stok! Žmogų silpną užmuszti netinka,
„Mums Lietuviams gēda ir nepritinka!
„Isz jo kraujo naudą turēsim kitą:
„Kaip tik praleisime mēnesį szitą,
„Ant jauno pripūla Vaisgamto*****) szventē,
„Katrą praboczei nūg senovēs szventē.
„Gers dievas derlēs! — Javai vis derėjo,
„Kaip senei sēti Lietuvoj pradėjo:
„Pieną ir medų jam sėnei aukavo†),
„O mes nustoję visū turtū savo,
„Ką jam aukūsim, kad nieko neturim? . . .
„Visur gryna ir plika, kur tik pažiurim!
„Ruja††) Kryžokū viską iszteriojo,
„Bites iszplēsžē, javus iszvoliojo,
„Gyvolius iszpiovė, pievas iszganė —
„Kraugėrei skriaudė, kaip tik įmanė!
„Medaus ir javū mes szį met negausim,
„Turim Kryžoką — tą dievui aukausim:
„Kaip aviną ant aukuro isztiesim,
„Vieton raudonu kvėtku — kraują liesim.
„Kitą met rasi, jei dievs dūs sulaukti,
„Vaisgamtas javams derlei lieps užaugti. . .
„To dēlgi gyvą į pilę nuveskit,
„Suriszę drutai kambaryn įmeskit,
„Telaukia dienōs jis Vaisgamto szventēs,

„Kada szirdyj opą nūg peilio kentės. . . .“
Teip Margis sakē, tai garsei sznekēdams,
Tai vėl palengva lyg grabe gulēdams;
Priesakus iszdavus, balsas apss'tojo,
Lupos drebėjo, akys aszarojo.

X.

Ant žodžio Margio Lietuvei priėjo
Prie jaunikaiczio, ką kraujūs gulėjo;
Plieninį kardą atjūsė nūg szono,
Nusegė skreistę su kryžiumi pono,
Sudraskė, metė ir jūdoj purvynėj
Baltus sklypelius kojomis sumynė;
Patį už ranku paėmę pastatė,
O kad kilnojant kunas susikratė,
Opos prakiuro, kraujas bėgt. pradėjo —
Jaunas Kryžokas jau nepastovėjo,
Silpnas it†††) garszva, žemyn galva sviro,
Isz jōs kraujo laszai kaip žirnei biro. —
O n'ėra žmogaus, kursai jo gailėtu,
Rustybės ant jo kursai neturėtu,
Bėgantį kraują nubrauktu nūg veido —
Kožnas tik zaunas ant keiksmo paleido:
O jaunikaitis nors skaudžei vaitoja,
Bet jie tycziotis isz jo neapsistoja.
Vezdami pilyn viens galvą lingūja:
— „O tas szuns pusė, jau vos tik kvėpūja!
„Kas žin ar sugys jo minkszta kaukolė?
„Žiurėk, kraujas tek, kaip isz baczkōs golė,
„Ar tik nepadvės pirma savo laiko?!“
— „Nebijok! velnias negrėbs savo vaiko!“
Teip antras sakē — „kūnas rods sutino,
Bet savo veislę szėtons padrutina.“

— „Nors sumuszta galva ir kraujas teka,
„Tik laikyk prakeiktą“ — teip trecias szneka,
„Idant bežiurint isz ranku n'iszspruktu,
„Ir nūg kankynės baisiūs nepasmuktu!
„Reik nulaužt kryžių, ką turi ant kuno,
„Nės po jūm kipszas pasislėpęs tuno!“
Rankoms nutvėręs jau dar kryžių lanko,
Bet rustą Margį pamatęs nublanko;
Ranką nuleido — ir kryžius iszliko,
Nės kunigaikštis ant rujōs suriko:
„Sziuksztu! kas žmogų beszarvį kernoja,
„Nors kraugėris butu, jei ginklo nustoja!“
(Dar ne viskas.)

*) Ramnava, vieta pakajaus, romybės, kur gyveno vyriausiasis kunigas senios lietuviszkiosios vierės, kryviū-kryvaitis. **) Aukuras, altorius. ***) Kalpokas, kepurė. ****) Dastoti, įgyti, įgauti. *****) Vaisgamtas, vaisiū dievaitis. †) Aukūt, apieravot. ††) Ruja, gauja, veislė. †††) It, kaip.

Apie senovės Lietuvės piles.

3]

Pradžia 1. numeryje.

Neturite užmirsztį, jog kas mets tokius grobius Kryžokai musu žemeje grebe! Gyventojū jau ir tūmet musu žeme turejus apsczei, jog vienoj Darsuniszkū ap-rubeje 1380mete per kelias dienas daugiau per 4000 Lietuviū pateko į Kryžokū rankas ir tapo į vokiszkąję Prususe verguvę iszgabenti. . . O kas gales suskaiityti, kiek buvo užmuszta ir isznaikįta musu proseniū per vi-sas tas keliones po kelis syk ant metū ir per tiek daug metū atliekamas! . . . Szitose kelionese Vokieczei po menesį ir daugiau Lietuvoj užtrukdavę, valkiudamiesi isz vietōs į vietą ir viską pakeliui pleszdami, degįdami ir naikįdami. Gaujos Kryžokū kartkarczeis neįmanomai didelios budavusios: po 10, 20—40 tukstancziū stipriu szarvūtu vyrū kareiviū, su pagalbinikais ir sveczeis isz

visôs kone Europôs susirinkuseis. Galime numanyti, jog musu proseniams sunku buvo szitoms kareiviû mynioms prieszytis, ir jos Lietuvoj stiprei ir baugingai smarkavo piles musu įimdamos ir viską naikidamos.

Kokia meile szirdyse Kryžokû dege, kûmet jie musu nelaimingus prosenius kardu bei ugnimi krikszczionysten verte, mes aiszkei ir geriausei suprasti ir numanyti galésime isz žemiau primegztu keliû apipasakojimû paties Kryžoko Vigando, kuriam teko ne syk Lietuvą aplankyti ir matyti kitû Kryžokû veikalus. Cze tiktai reikes pamineti, jog Vigando kronikoj (nûg 1293 iki 1394 meto) ant kiekvieno łakszto randame tokius apipasakojimus.

Dabar įsitemykite! 1331 m. Kryžokai tureję vieną su Lietuveis karionę, kuri jiems nepasisekus, nes daugel Kryžokû prazuve. „Kovai pasibaigus jôs vietą apžiuredamas komendatorius Kelmijôs, Otto von Luterberg, atsiliepęs, idant kiekvienas, kursai draugystę Vokieciû-Kryžokû mylis, pagieža užsidegtu, ir įgraudenęs, idant nei vienam pagonui (Lietuviui) nepraleistu, bet visus užmusztu. . .“ „1338 mete, dienoj dangunemimo p. Marijôs (15. rugpiuczio), Kryžokû marszałkas Henrikas Dusemer kovoje Galekaukiû łaukûse (Zemaitijoj) į 1220 pagonû Lietuviû iszmusze. . .“ Kitą syk užmuszta tapo daugiau per 12000 pagonû, „kûmet jie małonês nûg magistro (Kryžokû vyriausiojo) melde. . .“ „1352 m. brolis Schindekopf pas Kurszo mares sugrebe 45 vyrus, neskaitant tu, kuriûs liepe užmuszdinti ir prigirdinti. . .“ Žiema 1361 m. „brolis Henr. Schieningen du syk iszejęs isz Ragainês su pagonais neprieteliskai pasielge, naikidamas jûs kardu, ugnimi ir plešzmais, ir kryksztaudamas (su trijumpu) namon linksmi sugrižo didę daugybę Lietuviû nužudinęs. . .“ 1363 m. magistras Vinrikas su daugybe Kryžokû ir kitu sveciû įemęs ir sudeginęs Bisenôs (Pistenôs, Pastenôs) pilę apgule Vielionês (Veliúnôs) pilę ir ją į kevirtą dieną suarde ir iszgriove. Tôs pilês perdetinis vardu Gasztautis iszsigandęs meldžia susikalbeti su magistru, o „marszałkas Hennig Schindekopf sveikidamas

jį pratare: „Nenoriu, idant tu manę už tai kaltitumei, jog eidamas užmusztas tapsi,“ ir užmusztas tapo drauge su daugybe pagonū. Sugauta buvo dar į 500 pagonū; penktą dieną grįžta kareivei namon, kiekvieną sugaudami kalejimon gabena ir visus užmusza. . . .“ Toliau Vigandas pasakoja, jog vieną kartą Kryžokai į „devintą dieną ateina vieton, kur buvo savo maistą palikę, o Vieszpatis Dievas apdovanoja jus visokeriopu grobiu, sugautais vyrais, moterimis itt. Nei numanyti negalima, kiek buvo užmusztū; patys vel (Kryžokai) sveiki namon grįžta vezdamies drauge Lietuvius ir Gudus sugautus. .“

„Tū pacziu metu (1377), kūmet marszałkas (Hennig von Schindekopf) buvo žemeje pagonū, nekurie pateikunai ir laatrai, apie tai dasižinoję, degina arkliū szieną ir linksmi grįžta į Prusus vezdamies drauge Gudus ir pagonus. Tam pacziam mete, dienoj užgimimo p. Marijōs, magistras Vinrikas ir perdėtinei su didele kareiviū gauja atejo pas Vielionės pilę, ką užmatę pilės bajorai ir kiti iszsigando ir patys pilę su visu labu sudegino, o magistras su karūzėmis¹⁾ savo nuejo iki naujojo Kauno ir tenai stovejo 6 dienas ir ugnia iszszciudyjo Jerogalės aprubę ir kitus pavietus. Paskiau magistras perejo drauge su saviszkeis per didelius tyrimus pagiryje, o pereidamas skersai ir iszilgai daugybę pagonū užmusze ir į kalinį sustvere moteriszkes ir vyrus. . . . Nepoilgo vel reuge naują kelionę (reizą). Magistras pavede ją atlikti marszałkui (Hennig von Schindekopf) ir kitiems vyrensiems, kurie isz szioš pusės Niamuno Lietuvōs žemę pustyjo ir daugel užmusze; apgule naująjį Kauną, o Vieszpatis Dievas suteike jam iszminti, idant jis nuplukditu (valtims) savo kareivius ir prie kitōs pilės ant upės Neviežōs kranto; įeidami į szitą pavietą pagonus isznai-kina. . . . Pilę Strebę apgulia, jima ir degina. Daugeļį pileje vyrū ir moteriu nužude. Tam pacziam mete marszałkas iszilgai pustyjo ugnimi bei kardu Szalviszkiū pavietą. Tū tarpu Burgardas von Mansfeld (Ragainės kamendorius) tą darbą atlieka Ramainės paviete (Žemaitijoje). . .“ Ateinanti metą vel tas pats marszałkas „dienoj apvalymo p. Marijōs netiketai užpūle ant

Lietuvôs žemês ir visus vyrus ir moteres ir vaikus (pa-keleje) sugavo arba iszmusze. . . .“ 1370 m. Kryžokai apłankē Raseiniū ir kitus Žemaitijoj pavietus ir „visur kankina pagonus ir užmuszineja . . . : niekur pagonai ne-galejo ramei buti, bet visur užmuszami ir kalinyn gabe-nami, o brolei (Kryžokai) ramei grįžta sav namon. . . .“ 1372 m. Instruczio perdetinis Vigandas „su 100 isz-rinktu vyrū įeina į girę pleszti ir pagonus naikiti. Nu-sedę nūg arkliū ant Szeszupês kranto jie valgo ir ge-ria ir atsikele pereina per Niamuną ir užkłumpa keturis neapsaugotus kaimus, kuriu gyventojei saldžiu miegu už-migę; ką tik sutinka, kardu iszkerta vyrus su moteri-mis ir vaikais ir viską degina, o didelį grobį grebia. Tas pats Instruczio vyresnysis vel rudenyje renka savū-sius ant kelionês. Perėję Niamuną po Kraistekiemiu neapsaugotu visą kaimą sudegino, apgrebe ir surinko didelį grobį.“ Toliau Vigandas raszo: „Žemaicziū že-meje nenorejo (Kryžokai) užtrukti žinodami, jog gyven-tojai apsiginkłave, to delei jie apłanke Kaltinenū kampa, kurį grobeis (pleszimais) nuskriaudę ir ugnimi, užmuszi-nedami vyriszkius ir moteriszkes ir vaikus, didelioj dau-gybeje iszsigabendami drauge su neiszpasakytais grobeis. Regedami tai pagonai traukiasi į girę, kurioj buvo upe-lis, per kurį brolei (Kryžokai) tekini pereidami skubi-nasi per girę. Ale ir pagonai pridurmai meto į jūs ra-gotinemis (łancomis), akmenimis ir szaudyklemis isz sai-dokū²), pažeizdami jūs, nors jie apsimovę szarvais ir ge-ležinemis kepuremis. To delei brolei nuseda nūg arkliū, ir cze pakįła asztriausia kova, kurioj krito 21 Kryžokas, neskaitant daugybês bajorū. Brolių vieną pagonai pri-riszo prie medžio, o ragotinemis savo jį subadę užmusze.“ Teip Vokieczius Lietuvei apgalejo rudenyje jau po visū-szventês 1374 m. Pavasaryj 1377 m. „pas magistrą Vinriką, stiprųjį pagonū žudytojį, atejo Albertas [III.], Austrijôs kunįgaiksztis, su 62 kareiviū ir bajorais į Pru-sus del szelpimo tikybês, ir tape su didele garbe priim-tas ir traktavotas, kaip kunįgaikszcziams pritinka. Su-tarta atlikti kelionę (reizą), ir visi atejunai sveczei link-smi drauge su magistru szarvūjasi ir rengiasi priesz pa-

gonus ir pasiraszo paklusneis tapti vienam Vokietiskam bajorui, kaipo vyresnini (kapitonui), ir ateina į Kaltinenū (Žemaičiuose) pavieta ir cze magistrui liepiant iszspleczia Kryžokū draugystės karužę (blizgę). Ir Austrijôs kunigaikstis kareiviskai apsielge; szitame paviete magistras bei kunigaikstis užtruko dvi dieni ir visą iszdegino; vyrus vel, moteres ir vaikus sustvere, ir nei viens neiszsprudo isz juju ranku. Po tam Viduklės paviete viską smarkei pustyja per 10 dienu ir grįžta namon vezdamies su savimi Gudus ir pagonus. . .“ Rudenyje to paties meto, pasakoja Vigandas, „brolis Gottfriedas, marszałkas, su daugybe kareiviū trauke į Keistuto žemę pas Trakū pilę, o buvo daugiau per 12000 vyrū, ir padalįta kareivyste į tris dalis prieszai Merkės pilę (ant Niamuno kranto), kur sugabena didelį grobį. Drauge su atejuseis sveczeis keleiveis prisiartina prie Naupilės Trakiū paviete, kur sekasi didelis pustyjimas ir baisios ugnys, o gyventojai iszvaikyti. Vilniaus pile sudegita tapo. . .“ Apie darbus Kryžokū 1380 m. sziteipo pasakoja: „Magistrui liepiant brolis Kuno, marszałkas, kareiviską kelionę 1380 m. atliko. . . . Užklupo Vaiguvôs pavieta (Užgiriniam Trake), apiplesze jis vidunaktyj szitą pavieta. . . Toliau ateina į Naujapilę (szendien Rudamina, Suvalkū gubernijoje), kur pirmutinei sargybôs raitelei daugelį vyrū nužude. Seka kareivei ir sustoja prie pilės ir atsigabena su savimi bombardas (armotas, kanūles). Antra diena szaudykles leidžia; daugybe pagonū didei persigando (nūg armotu), nes seniau Kryžokai nesivaziöjo drauge tu bombardu. Szitôs priezasties delei pagonai drauge su pacziomis ir vaikais pasidūda prisizadedami amžinai Kryžokams tarnauti. Treczią dieną anksti Kryžokai pakilo, o tolyn eidami pakeliui daugybę Lietuviū iszmusze. Kareivei ateina pas Dirsunū pilę (ant Niamuno kranto), kurią pagonai patys sudegino pabegdami isz pilės, o visa Vokiecziu kareivyste ramei sav grįžta namon, vezdamasi 4000 sveiku sugautu Lietuviū. . .“ Toliau tas pats raszejus pasakoja, jog vieną metą „magistras su kareivyste atkeliavo į Medinikū pavieta Zemaitijoje, kuri biauerei api-

plesze ir iszcziudyjo; vyru, moteriu, vaiku sustvere 700,
o baļnojamu arkliu izgabeno keturiolika tukstancziu! . . .“

[Dar ne viskas.]

¹⁾ Karužē, pulkas vaisko su karuna (?). ²⁾ Saidokas, rykas
strēloms, szaudyklēms susikishti.

Pirmyn!

(Gaida [balsas] użraszyta Kurszaczio gramatikoj po num. 16.)

*Kad kiti žmones darbe krut, Darbe nestokim,
Ir kitos gentes ein pirmyn, Ir mes jei pris'deresim!
Ant ju dabokim Jei vieno žmogaus sytu maž,
Ir neatstokim, Kad musu gentę pirma stumt,
Ir mes su jais paspesim! Visi suszokim,
Kiekvienas žmoguskqnors gal Drauge sustokim,
Del savo teviskės paveikt — Ir mes eit pirmą galesim!
Tik procevokim, Staje Szunb . . . is.*

Fried. Kurszatis.

Nesenei teko mums aplankyti Pragoje sueigą sąnariū „karaliskōs Czekū mokslo bendrystės (Kral. czeská společnost nauk)“ po pirmsėdyste p. ministerio, dro. Jireczek'o. Jei yra miela draugysteje mokintu vyrū praleisti valandėlę atliekamo laiko, tai dar mieliau yra persiliudyti, jogei tik tikras apszvietimas ir mokslas iszdildina tarp giminiu tą neprietelyste, kuriōs dėl stipresnės giminės slogina ir kankina silpnesnes, rupindamos apie isznaikinimą juju pacziū ir ju kalbōs. . . . Aplankant sueigą mokintu Czekijōs vyrū mums szitą syk buvo dar mieliau datyrus, jog isz visu szendieniszku Europōs giminiu rasi vieni Czekai iszrodo dėl musu nuvargintōs giminės dar nors truputelį meilės. . . . Ant szitōs sueigōs tarp kitu auksztōs garbės ir nūpelnū moksle užsipelnusių vyrū tapē vienbalsei paskirtas į sąnarius szitōs bendrystės Lietuvos, Karaliaucziaus universitėto propesorius, pilozopijōs daktaras, Fried. Kurszatis, kursai per savo mokslingus darbus apie lietuviszką kalbą užsipelnē placzią garbę visame sviete. Kadangi garbē kožno mokito Lietuvōs vyro tenka ir visai jo giminei, mes galime džiaugtis, jog mokinti Czekai apreiszkē garbę musu Lietuvōs vyro priesz visą svieta! . . .

Dumodami, jog szendien dar per anksti placziau apraszinėti gyvenimą ir darbus p. Kurszaczio, mes ketiname tik trumpame suglaudime paminėti jo nūpelnius moksle ir Lietuvoj.

Fr. Kurszatis, szendien 77 metų senelis, galima tikrai sa-
kyti, visą savo gyvenimą pavadė Lietuvai ir mokslui. Jaunystėje
savo į kunigus stodamas p. Kurszatis geriausia ir dėl Lietuvos nau-
dingiausia kelią sav apsirinko. Kaip tikras ir karsztai mylintis
savo kalbą ir tėviszkie Lietuvos, jis jau tūmet paregėjo, jog dvasisz-
kūse reikalūse broliams savo jis galėšes didžiausia naudą suteikti.
Viltis jo pilnai išsipildė! Susivokiecziavimas Lietuviū Prūsuse kaip
dabar teip ir pirm kokiū 50—60 metų didis buvo, o ne vien per
tai, kad mokslinciozose vienat beveik vokiszškai mokinama buvo,
bet ir to dėl, kad Lietuvei neturėjo lietuviszku knygu ir kunigū,
kurie gražei lietuviszškai apskakinētu Dievo žodį. Kaip dabar ne-
kuriose vietose, teip ir tūmet Lietuvei turėjo klausyti pamokslą
savo bažnyciozose nūg kunigū, kurie Vokieczei budami, pusiau vo-
kiszškai, pusiau lietuviszškai kaldėdavę, teip kad jūs suprasti vos
buvę galima. Pirmą savo lietuviszką pamokslą pasakęs p. Kur-
szatis jau persiliudyjo, kaip didelę tur kožnas Lietuvis meilę dėl
savo broliū, kurie vartodami musu gražia prigimtą kalbą nesigėdi
lietuviszškai kalbėti ir nesiskiria — dėl savo jūdu rubū — nūg savo
broliū. Lietuviszki jo pamokslai Karaliaucziuje visūmet meilingai
buvo klausomi Lietuviū ten gyvenancziū arba Karaliaucziūn atke-
liavusiu, o bažnycia visados buvus kimszte prikimszta. Vardas p.
Kurszaczio, kaipo kunigo, veik tapė pažįstamas ir mylimas visoje
Prusū Lietuvoj. Apsakinėdamas Dievo žodį ir mokidamas brolius
savo prigimtoj kalboj p. Kurszatis neužmiršo rupintis apie ju ap-
svietimą per lietuviszkus rasztus. „Nauja Testamentą“ jis per-
vezdejo ir iszpaudino teipogi „Giesmiu Knygas;“ „Katekismą“ dėl
iszkalu (szuiliu) jisai isz vokiszko iszguldė ir iszdavė. 1849mete
jis pradėjo raszyti ir iszdavinėti laikrasztį „Keleivį“ Karaliaucziuje
ir tik pradzioj 1880 turėjo spaudinimą pertraukti, nės, kaip jis tū-
met mums raszė, pajėgos jojo pradėjo silpnyn eiti. Per szitą „Ke-
leivio“ iszdavimą vardas Kurszaczio Lietuvoj dar placziau žinomas
tapė. Pavedęs visą savo gyvenimą Lietuvai ir tyrinėjimui musu
kalbės Kurszatis lietuviszką kalbą teip numylėjo, jog szendien Lie-
tuvoj rastumei labai mažai vyrū, kurie galētu su jūmi susilyginti
pažintyje musu kalbės. Dėl įpatingo pažinimo prigimtės kalbės
jis apkeliavo visus Prusū Lietuvos kampus ir kelis syk aplankė
Suvalkū gubernija. Jis kone pirmutinis moksliszškai isztyrinėti pra-
dėjo musu kalbą, ir jo pirmieji kalbamokslinei rasztai: „Beiträge
zur Kunde der littauischen Sprache“ 1843 ir 1849 m. Ka-
raliaucziuje iszdūti buvo garbėje laikomi, teip kad garbingas kalbu
tyrėjas Aug. Schleicher'is paminėdamas jūs sako, kad tie rasztai
buvę „von unschätzbarem Werthe“, jam pacziam lietuviszkos kal-
bės besimokinant. Nūg 1868 iki 1874 m. Kurszatis iszspaudino
dvi knygi vokiszškai-lietuviszko žodyno: „Wörterbuch der lit-
tauischen Sprache. I. Theil: Deutsch-littauisches Wör-
terbuch.“ 1876 m. jis iszspaudino Hallės mieste didį kalbamok-
slį lietuviszko liežuvio: „Grammatik der littauischen Spra-
che.“ Szį met nepersenei iszspaudinta tapė teipogi Hallės mieste
jojo didės vertybės žodyno antra dalis lietuviszškai-vokiszka: „Lit-

tausch-deutsches Wörterbuch.“ Per szitus aukszciau paminētus rasztus apie lietuviszką kalbą p. Kurszatis suteikė ne vien didę naudą visatiniui kalbu mokslui, bet ir išplatino priderincią pažintį musu garbingos kalbės tarp praszalacziū mokintu vyrū. Mokslė vardas dro. Kurszaczio bus amžinai minavojamas, to dėlei ne dyvai, kad szendien svetimi mokiti vyrai jam auksztą garbę iszrodo.

Bet ką mes kaipo Lietuvei galime sakyti p. Kurszacziui paminėdami keleis žodžiais jo darbsztumą dėl mokslo ir dėl musu apszvietimo? Mes galime jam drauge su visa Lietuva tik szirdingai dėkavoti už jo garbingus darbus dėl musu naudės ir gero; už jo rupestis apie apszvietimą musu per lietuviszką kalbą; už jo meilę dėl musu nuvargintės tėviszkės ir kalbės! Tūmet, kada daugumas kiek-tiek apszviestu Lietuviū skubinosi atsižadėti nūg savo prigimtės kalbės ir broliū ir pasiversti į Vokiecius ar Lenkus, p. Kurszatis savo gyvenimu ir darbais aiszkei parode, jog ir Lietuvis per savo iszmintį, gerus darbus ir tikra apszvietima gal uszipelnyti visame sviete garbe likdamas tikru Lietuviu ir myledamas savo kalba ir brolius! Tū didesnė dar tegul bus garbė jam tarp musu, nės per ilgus metus jis vienu-vienas trusėsi dėl Lietuvės gero ir vedė savo brolius lietuviszku keliu!

Ir to mes užmirszti negalime, jog p. Kurszatis kaipo perdėtinis (virszininkas) seminarijės prie universitėto Karaliaucziuje didę naudą atgabeno, mokindamas lietuviszką kalbą. Jei szendien kunijai Prusėse geriau moka lietuviszškai, tai yra nūpelnas prop. Kurszaczio!

Prakalboj paskutinės dalies žodyno paminėdamas, kad tas darbas rasi busęs pasterasis, drs. Kurszatis iszreiszke norą, kad jo darbai palaimą atgabentu Lietuvai. Tokiam norui pritardami mes neabejojame, jog garbingi p. Kurszaczio darbai atnesz savo vaisių Lietuvai. Tegul tik musu laiko akylesni Lietuvės vyrai prisiziūrės nūpelnamas tavo, gūdotinas viengenti, ir tavo darbsztumui; tegul szirdyse juju užsidegs ta karszta meilė dėl savo tėviszkės ir lietuviszkės kalbės, kuri tavę stiprino darbūse tavo per ilgą gyvenimą; tegul jie eis tavo lietuviszkomis pėdomis — o noras tavo iszsi-pildys. . .

13. berzelio. Pragoje. J. Bs.

Svecziū szalele.

„O kur josi, jaunas broleli berneli?“

— In svecziū szalele, jaunoji mergele.

„Imk ir manę drauge su savimi,
Josim abu in svecziū szalele.“

— Mažas mano berasis žirgelis,
Nenunesz mus in svecziū szalele.

„*Lygias lankėles pėkszcia pereisiu,
O Dunojeliu ptaukte perptauksiu:
Vidur Dunojelio ilsesimes,
Ant akmenelio vidur Dunojelio.*“

— *Mažas mums czionai bus pasilselis,
Ant akmenelio vidur Dunojeliaus.*

„*Kaip pareisim tevo teviskele,
Atsigulsim in marga lovele.*“

Daina szita, užraszyta V. Vaiczaiczio 1875. mete kaime Oszkabiliū, yra didelės vertės dėl pažinties musu praeitinės. P. Jonas Juszka spaudindamas „Lietuviszkose dainose“ vardą upės Dunojaus su maža d paklydo, dumodamas, jogei szis vardas vandenį abelnai pažėklinas. Savo raszte: „Vardas Dunojaus upės lietuviszkose dainose“ mes kone aiskiausei parodysime, isz kur atsiradęs szis vardas ir ką jis ženklinas.

J. Bassanius.

Paminejimas Byrutôs kapo.

Stumdė manę likimas po svieta, nustumė toli į sziaurę ir rytus, ne-dyvai, jog gimęs ir užaugęs po musu gražum dangumi, musu szvelnia saule szildytas, drėgnu vakarū vėju gaivitas — po kitu dangumi ir kitais putimais sveikatą pateriojau. Pavasaryje 1878m. užpūlė manę дума vaziūti ant Baltuju mariu (Auszrinu juriu), rasi atgausęs sveikatą jose, kurios mus nū amžiū gairvino. Atkakau į Liepoją, gydžiausi, maudžiausi, gintarą rinkau, latviszkai mokiausi — niekas nemaczyjo. Besigydydamas atsiminiau apie Byrutôs kapą, apie kurį ir jus rasi girdėjot, jei ne-isz kur kitor, tai isz giesmės:

„Ant kraszto marės Palangôs miestelej,
Kur gyven musu brolei Zemaitelai,
Yr auksztas kalnas Byruta vadintas,
Zalioms puszelems virszuj apsodintas.

Ten kol laiminga buvo žeme musu,
Kol buvom ponais ir Gudū ir Prusū,
Vežlyba, skaisti kaip rože ir ruta,
Kuningaiksztiene gyveno Byruta.“

Suėmė manę noras jį aplankyti. Sėdausi į ratus su keleis *Litvinais* (nevirtokite musu vardo nūprosnai!) ir dy! na! į Palangą. Atkakę ir sustoję gaspadoje kaip pritink pasiganēm ir dviese (dviejau) jau tik ėjom pas

Byrutą pasiklonioti jôs dvasei. Dyvina vieta! Daug asz macziau: Pinû ir Karêlû kalnus, ezerus ir lieknus, sziaurês tundras, Maskolijôs plikumą, Volgôs platumą, Taurydôs (Krimo) grozybes, ale tokiôs vietôs dar kitur nematicziau; reikia buti Jurksztu Smałausiu*), kad jį apzaszyti. Ant kraszto mariu, tyru (czystu) kaip aszaros jaunôs mergelês, o mëlindu kaip jôs akelês, arba kaip akys tu vandeniû, kurios ant juriu vilniu pliuszkendamos jaunuczius zvezjus vilioja — ant mariu kraszto, apipilto baltsoms smiltims, lyg tarytum apibarstyto sidabru, kad Byruta karaliskzakai pasivaiksztinëti galëtu, stovi dailus karnelis puszelëmis apaugęs. Puszelês augsztos ir laibos, kaip liemenys tu vyrû, kurie kitą kart gynë tą vietą nû piktuju Kryzokû, arba kaip liemenys tu veidaliecziu, kurios szventą ugnį Pramziui (praamzinamiam dievui) kureno, arba gal kaip tos mergaitës, katras musu kareivei nû pilvotû Teitonû gynë, o apgynę pelnë. Aplink puszynas, senas kaip Lietuva, uzia ir į szirdį Lietuvio szneka, apsakinëdamas jam senovês dëjas, kokia senovëje buta, kaip zemë mylëta ir nû svetimôs vergystês ginta. Kas tą bylą visiszškai supras ir kitiems apsakys? Ant virszaus kalnelio kunigas, klebonas Pałangôs, įstatë grazią koplyczią ir žiedais (kvëtkoms) ją apsofino. Nepazįstu klebono ir jo nematicziau, bet ne labai nusidyvyzcziau, jei pasakytu man kas, kad jis êsas isz pakalënês (giminês) tu kunigû, kurie kitą kartą cze svieta valdë ir su neprieteleis musu zemês muszës, o kad jo motyna buvo tikroji Lietuvinkë, neabejoju: tik darzelyj augįtas Lietuvis, po rutu ir leliju miegojës, isz ju vainiką pynës ir kryzių su jûmi rëdës, tą vietą kvëtkoms pavesti galëjo. Kokiai szventajiai pavesta koplyczia, neklausiau. Pasakë man tai jauniszkis nû deszimties myliu czion atëjës, kurs grazią kalba Endrëjaviszkiû klausë manës: „Tai szventôs Byrutôs koplyczia?“ Garbë tam vaikinui, ne uz tai, kad jis pirmas po keletu metû, nebuvus man Lietuvoje, manę prakalbino lietuviszškai, bet kad teip prakalbino žiuponutą, kepaļu-

*) Pseudonymas A. Barono po „Anykszeziû Szileliu“ kalendoriuje Ivinskio.

szûtą, su pirsztinėlėmis, poną, sutiktą ant Byrutôs kapo. Rasi ir jis suprato, kad turėjau buti Lietuviu, nors ir neneziojau barzdą maskoliszką. Kitur kitoniszškai atsiedavo, prakalbindavau Lietuvius lietuviszkai, atsakydavo man lenkiszškai ar kitoniszškai. Baigiu. Kas nor atgavinti savo apałpusią dvasę lietuviszką prie tyrôs verdenês (versmês), isz kur musu sentëvei sëmë tvirtybę, teina pas grabą szventôs Byrutôs, tepasimeldžia prie jôs, tepasiklauso, ką ten miszkas (girë) murmi — nepasigailës, asz žinau, kad ten tik iszgjiau ant dvasês ir ant kuno.

Staje Szunb is.

Tevyne.

[Gaida arba balsas „Byrutôs“.]

Ak mylimiausia ta musu Lietuva, — Senoj gadynej kaip ji garsi buvo! — Bet nelaimingas atsirado laikas, — Kuomet užpuole Kryžokū tytveikas.

Norint Lietuva su jeis kele karę, — Vienok Kryžokams ne daug tepadare; — Per kelis metus Lietuva naikinta, — Stojos su visum ana paniekinta.

Dar to negana; teip su jeje tiko, — Jog padalyta del kitū paliko. — Ak diena liudna, diena suraudinta, — Kurioj Lietuva stojos paniekinta!

Bet szendien didžiau smutkas sunkin szirdi, — Kada Lietuvį neteip kalbant girdi; — Daugel Lietuviu gal szen dieną rasti, — Kurie prigimtą kalbą nor pamesti.

To del kas viernu del Lietuvôs yra — Ir tvirtą meilę szirdyį savo turi, — Tai reik vienybę tarp savęs tureti, — O kursai skirias, tam teipo kalbeti:

„Ar ne Lietuvoj esi gimęs, augęs? — Ar ne Lietuvôs duona esi mites? — Juk lietuviszkai nuog łopszio kalbejei, — Ar jau ner gedôs, kad atsižadejei?“

Dieve mieliausias, gelbek tą Lietuvą! — Musu tevyne tegul nepražuva, — Kad galetum mes Lietuwei linksmintis — Ir niekintojų neužsigedintis.

Augustynas Baranauskis.

„Lietuvôs bicziulis,“

laksztû 26.

(Pabaiga.)

Tolesnei kaip ant pareiszkiniimo tulu vietu savo anudviejose dainelëse, o dar daugiau regimai, kad skaitytojui priminti gyvenimą tėvû, „Lietuvôs bicziulis“ apraszinëja gyvenimą ir darbus „Vytauto, lietuviszko karaliaus.“ Skaitytojams „Auszrôs“ tą jo apsaką sutrumpinu. Vytautas gimë 1344 m.; jo tėvas buvo garsus Keistutas, o motyna Byruta. Tėvams nusigyvenus stabmeldystėje, Vytautas palikęs krikščioniu „broliui Jagėlai padėjo Lietuvius į Kristų versti.“ Jagėlai nuėjus užkureis ant Jadvigôs į Lenkų žemę, Lietuva susisėja su Lenkija, norint ir pasilaiko tiesą muszti savo piningus, laikyti savo kariauną (vaiską), turėti savo įstatus; vienybė tiktai tame turėjo pasirodyti, kad Lietuva su Lenkija eis kartu veikti savo prieszininkus. Tūmet gavo valdžią Lietuvoje Skirgailius. Už tai Vytautas pasikvietė Vokieczius, kurie atėję daug kraujo musu žemėje iszgozė. Jagėla nebetvėrė ir susitaikino su Vytautu, kurs paliko Lietuvôs valdytoju 1392 m. Bet nepaliovė Vytauta užgaulioti Skirgailius ir Svidrigailius. Jagėla jaugi suderino Skirgailių su Vytautu, bet Svidrigailius telkė Vokieczius ant Lietuvių; Vokiecziai 1394 m. mažai ką tepeszė musu kraszte. Veikei po to Vytautas traukė priesz Totorius, pergalejo jūs prie Azovo ir Donupio, nelaisvius ju parvezdino į Lietuvą ir apgyvendino cze davęs jiems žemę ir laisvę. Kartu su Totoreis jis isz Krimo parkraustė 400 gimiņu Karajimū-Žydū ir szend tebgyvenancziū Trakūs. Kada Tamerlanas 1405 m. mirė Samarkandoje, jo įpėdinis (pasekėjas) Timurkutlukas palikęs perdėtinu Totoriū užszoko ant Taktamisziaus, kurs savinōsi valdžią Totoriū. Szis pamusztas gauna prieglaudą pas Vytautą ir apsigyvena Lydoje. Tada Vytautas sutraukęs daug kareivių traukė Taktamiszū vedinas priesz Timurkutluką — apsistojo ties upe Vorkszla. Norėdamas plėgą Totoriū nū Europôs nuvaryti jis pradėjo kruviną musztynę, bet tas baisus piovinys — treczia dalis kareivių gyva liko — Vytautui baisei nepasisekė, už tai jis atgal pasitraukė — tai atsitko 14. d. rugpiucziū 1398 m. Vienok po to dar ne kartą Vytautas kiszosi į ukę Totoriū ir jie jo privengė, „jis buvo kaip koksai globejas ju ir taikįtojas, o jie visados buvo jo padėtojai ir szalininkais karės metą.“ — Bet didžiausiu prieszgyniu Lietuvių buvo Vokiecziai; jiems tai Vytautas „vijo ilgą dženđiurą.“ Kad badams kilus Lietuvoje Jagėlôs siųstus javus badųjantiems Lietuviams Vokiecziai užstoję ant kelio perėmė ir ju vezėjus nužudė, Vytautas sukilo priesz Vokieczius, atvadavo anksčiau jiems padūtus Žemalczius, o susitaisęs su Jagėla traukė į Tanenbergę ir Grunvaldpilę, kur Vokieczū kariauna stovėjo; ten isztiko į baisų muszį.

„Jau kruvinais saulė spinduleis žibėjo,
Isztraukti isz maukliu ginklužei tvaskėjo.
Kaip Vytautas žirgą pentiniais suspaudė,

Pakilo tū vydras, žaibavo ir griaudė.
 Nū dumū ir ruko dangus apsiniaukė,
 Galo paskutinio Vokiecei sulaukė! . . .
 Kaip miszkas teip griuvo nū žirgo raitelai,
 Trapeno jūs kojoms ristiejie žirgelei.“

Vokiečių vadas krito ir daugybė kareivių — abipus sužuvo 100,000 žmonių — tai buvo liepu m. 1410m. Tokie tai darbai Vytautą apgarsino tada visoje Europoje ir prie jo gyvės galvės Lietuva „milžinas buvo.“ Jei tūmet daug krasztū prigulėjo, nės kunigaikštystė tesėsi nūg Žemaicziū lik pat jūdosiós jurės. — Vytautas tiekėsi Lietuvą vėl atskirti galutinai nū Lenkū ir kad butu truputį ilgiau pagyvenęs, tai butu padaręs. Vytautas buvo teisingas, virszininkus baudavo labai už nuskaudimą žmonių, žmonėsgi staczei pas jį nuėję pasiskusdavo. Girtūkliū labai neapkentė ir pats tiktai vandenį gėrė. Su ġimine ir visais savaisis kalbėdavo lietuviszškai, norint mokėjo vokiszškai, lotyniszškai, lenkiszškai ir rusiszškai. Jis mirė 1430 m. 27 d. spalio. m.

Taigi, skaitytojau, juk pasigėrėjei tą apsaką skaitydamas? Bet ar daug isz jo iszmokai? Jaugi pamatei, kad musu krasztelyje buvo naminės karės, sužinai dabar, koks tūmet buvo prietikis musu kunigaikszczio prie kitu, girdejei, kaip karėse Lietuvei ne-kartą gavo virszū — tai vis gražū žinoti ir dar daug kitu daigtū, bet isz naminio gyvenimo Lietuviū ar iszgirdai norint pusę žodelio? Pavirszei tiktai gentės gyvenimo atiteko tavo akei ir protui, o visa įtalpa, k. a. paproczei sentėviū, ukės pasitura, gyventojū daugis, turtū paskaida, prietikis žmonių ir ponū, pobudis valdžiós kraszto, tai vis palieka apvilкта uku ir tamsa. Karės, karės — ir karės! „Lietuvós bicziuli“ ir kiti jus istorikai! pratrinkite taką tikrajai istorijai gentės, parodykite verpetą, paczią gelmę kilties ir pūlio musu gentės, parodykite jós kulturą, įtekmę Lietuviū padarytą į svetimas gentes ir antraip, parodykite ekonomiszką buvį, įtekmę tikėjimo ir kitu daigtū į gyvenimą ir jo sudilimą — tai tada skaitytojas turės gražū vaisdą anometinio gyvenimo ir palyġis jį tikei su sziaje diena ir mokės pasinaudoti padūtas žines. Kas isz apsakiniėjimū vien apie kares ir parbloszkimą szimtū tukstancziū prieszininkū, jeigu musu Lietuva sužuvo ir jeigu szendien mes nei kokiós naudós isz ju neturime? Gal jus mokate užgauti jausmus skaitytojū naikindami virtines prieszġyniū, o keldindami savūsius, bet tas graudinimas szend mus nei szildo nei szaldo. Juk jau senei praėjo viduramzsis ir jo karinės lenktynės. Szend mes gyvename gadyne ekonomiszku sujudinimū, už tai mes laukiame, kad jus tirdami praeigi laiką parodytumete, kaip kitą kart tokiūse atsikimūse žmonės savę gelbejo ir szelpė — už tokias žines mes jums galvą žemai nulenkšime. O juk jusu darbas turės ir tikrą moksliszką vertį!

Tolesnei minėtoje knygutėje telpa „Rāuda apė Motėju Žie-
 maicziu Wiskupa 1875 m.“ parasyta mirus tam musu garsiam ra-
 szytojui liet. giesmiu, dvasiszku knyguoziu, polytikiszku paskviliu

ir istorijās Žemaicziū vyskupystēs. Dainius pasitiki raudodamas, kad vyskupas tekes ī dangū iszmaldaus sav īpēdinj.

„Toki, kaip Tujai (Motėjau) dėl musu kraszto,

Kursai mylētu dievā, tēvyņę,

Ir butu spunda Lietuvōs raszto.“

Paminēti dar iszpūla apie tulus akyvus klausimus ir atsaka ant ju. T. a. ar senei bajorai paliovē lietuviszkai sznekēti? Suvis nesenei, atsako „Liet. b.“ Lietuviū rasztininkas Pilipas Ruikis isz Pagumbinio budamas 1698 m. Lietuvoje rado visus jū mylistas bajorus lietuviszkai bekalbant. Ir isz Vilniaus nepersenei lietuviszka kalba iszgingta, kadangi 1631 m. mirē kn. Kanst. Szirvydas, kurs sakinėdavo ten lietuviszkus pamokslus. Visūtinas apskelbimas Tadauszo Kasziuszkōs, vado Lenkū ir Lietuviū, iszėjo lenkiszka ir lietuviszkai, jis buvo dūtas 2d. geguzēs 1794 m. stovyklėje pas Vynorius. Teipogi susirinkimas rodōs Vilniuje 15d. geguzēs 1794 m. iszdavē lietuviszkā savo prisakimā. Ant galo daugis pažīsta Daukanta, Dijonyzā Poszkā, Jurgj Platera, Simanā Staneviczē ir kitus bajorū raziusius musiszka. Juk ir szend yra daug didziūnū, „kurie vargsta dėl lietuviszkōs kalbōs.“ Priduria rasztininkas: „Ar grazi musu kalba? — Teip grazi, kad garsingieje mokslo vyrai negali atsimagauti, Bopp's, Szave, Szleikeras, Bogleras, Nselmanas, Szafarikas, Kraszauskis, Pott's, Veberis neiszpasakytai jā giria ir gaillestauja, kad kiti Lietuvei jā paniekina.“ „Jeigu praszalaiczei, svetimu szaliu vyrai, teip musu kalbā myli, taigi mums butu gėda didziausia jā niekinti ir nesirupinti paturėti.“ — Tiktai gailu, kad „bieziulis“ neparodo, kaip jā galjma geriausei paturėti.

Ant galo patilpo ī knygutę „Žydu randa“. — Žy dai verkia, kad žmonēms nustojus gerti baltakę (arėlkā), busē Žy dams „pagalam.“

Taigi matai, skaitytojai, kad tai labai grazi knygutē — „Lietuvōs bieziulis“, teisingumu jausmū, gražumu kalbōs jinai sugraudina szirdj — bet protas negauna ganėtina peno, protas iszsiviepeš laukia atsako ant savopu klausimū ir niurni negavēs. Už tai pasitikėkime kad tas pats „bieziulis“ isz biczinylstēs veikei pasistengs papildyti tą spragā kitais veikalais teip labai patrijotiszkais, bet ir svareis savo įtalpa. 15d. geguzēs 1883 m. J. S. Kūksztis.

Keli žodžei apie kolera.

(*Cholera asiatica s. indica.*)

Pirm 3—4 septyndieniu (nedėliu) prancuziszki laik-raszcei atneszē žinę, kad Aigypte pasirodzius kolera. Toly n datirta, kad ne tik pasirodē ta liga, bet ir įmanytinai iszsiplatinus susivijo sav gužtā tułuse apie Suēzo kanalę miestūse, ir czionai pradėjus savo baisingai nai-

kinantį darbą atlikti. Pagal žinies iš vietų, kurias liga aplankius, kas dien ta bauginga kolera po 100—150 ir daugiau žmonių užsmaugusi. Miestai Damiette, Mensurah, Samanud, Tantau, Szirbin, Port-Said, Suėz ir k. apimti tapo per tą ligą. Damiette daugiausiai nukentėjo; czon ant dienų po 120—150 mirė! . . Dabar nors žinės iš to tolumo pasviečio linksmesnės eina, butent — liga pradėjus silpnyn eiti, bet ant to labai daug pasitikėti negalima, nės kolerūs sėkloms jau ant vietūs beliekant, veik gali ji dar su biauressniu narsavimu išsiplėsti ir gyventojus szimtais ir tukstanczeis naikinti!

Iš visu sziuės dienūs limpancziu ligu kolera yra baisesia. Jei sziltinė (karsztligė, typhus), rauplės (variola vera), tymai (scarlatina) apstingai žmoneles gnaibo, tai kolera ant tulo kampo užpūlus baisei iszpustyja! Jei sziltinė, kuri tarp kitu limpancziu ligu tankiausiai mus aplanko, nugnybia 18—20, tai kolera stviaria po 50—60 ir daugiau iš 100 apsirusiu! Kaip senovėje *maras* (pestis orient.), kursai Lietuvą 1711 m. paskutinį kartą aplankė, teip musu gadynėje kolera yra baisesia liga ir tankiausiai Europą aplankanti. 1832, 1849 ir 1853—54 m. ji tukstancziū tukstanczeis gyventojū isznaikino Europoj, ir įpatingai didesniūse miestuose: Petropilėj, Maskvoj, Varszavoj, Vilniuj, Karaliaucziuj, Berlyne itt. 1865—1866 m. ji vėl labai iszgazdino Europūs gyventojus ir tulą didesnią miestą baisei apiplėszė. Tą patį metą regis pasterą kartą ji ir Lietuvą aplankė ir nugnybė ne vieną Lietuvūs Žydelį: kaimus, kaip žinoma, ji recziau aplanko.

Kasgi tai per liga ta kolera, kuriūs vardas gana gerai jau yra pažįstamas visoj Lietuvoj? Kur jūs gimtinė ir kokių keliu ji pas mus atsibasto?

Kaip tik atsirado ir pažįstama tapo ši liga, visūmet ji iš Azijūs į Europą atvyksta. Gimtinė jūs vieta yra Indijoj. Apie santaką upiu Gangio ir Džumnūs mieste Gurdvar'e, į kuri kas mets didelės mynios dievobaimingu pilgrimū (keleiviū) iš Indijūs, Turkijūs ir Persijūs susirenka dėl atlikimo tikybės dalykū szitoj szventoj dėl Muamėdonū vietoj, kas mets — tai silpnai tai

smarkei — kolera apshireiskia. Tukstancziû tukstancziams žmoniu isz tolimu szaliu į szitą ir kitus szventus Indijôs ir Arabijôs miestus susirinkus, žinoma, pritrūksta cze jiem maisto, gērało ir kitu reikalingu dalykū. Iszalkę ir iszbadėję, nūg małdu bei pakutôs atlikimo apalpe, neturėdami pastogės, kur nūg didės dieninės saulės kaitrôs ir szałtu nakeziu galėtu pasislėpti, gulėdami ir silsėdamiesi ant grynôs žemės, aptersztôs visokiomis biaurybėmis, jie ne vien patys sunaikina savo sveikata, bet ir ant vietôs iszperi sav ligą, kuri paskiau tukstanczius tu dievobaimingu žmoneliu smaugia. . . . Daugybei žmoniu į vieną vietą susirinkus, kada mėszlai ir visokios biaurybės pradeda puti, oras smarvėmis atsidūdą — sveikata žmogaus turi suirti, o liga ir nenorėdama atsiras, įpaczei tokia liga, kuri labai myli necziuinas ir neczystas vietas aplankyti. . . Indijoj szita liga niekūmet vieszpatavus nesiliauja ir isz tenai ji visados atvyksta musumpi. Muamėdonai praleidę kelias dienas tokioj szventoj vietoj užsikreczia ta limpanczia liga ir grįždami namūsna drauge su savim parsigabena ir Europoj — įpaczei Turkijoj — užkreczia. Kaip kitą kartą teip ir szį met kolera isz Indijôs į Aigyptą atvyko ant angliszkuju akrutū. Jau nūg giliôs senovės Lietuvoj yra pasakojama, kad kaip maras teip ir kolera paeinanti isz oro. Teip pasakoja, kad maro laike matydavę tokią jūdą ukaną (miglą), kurei jau per kokį kaimą perėjus pridurmai tame kaime ir liga atsiradusi. Priežastis kolerôs pagal mokslu datyrimą nepersenei atrasta tapo.

Mažutėlis gyvūjantis grybelis ar gyvūlėlis, kurį tik per padidinantį (į 4—500 syk) stiklą pamatyti galima, ir kuriu į mažiausią sagutės (spilgôs) galvelę daug milijonū galėtu sutilpti, — yra baisingas žmogaus neprietelius, nūg kurio mes neturime ginklo dėl apsigynimo. Szitas grybelis pramintas tapo „*kolerôs bakterida*“; jis tai yra tôs ligôs priežastis; jis tai tukstanczius ir milijonus žmoniu gułdo. . . Su neiszpasakytinu greitumu žmogaus kune įsiveisdami tokie grybelėlei drąsei stoja su jūmi į kovą ir — kaip žinome — labai tankei tą

milzina pergali. — Ligonio vėmałai, mėszlas, kraujas ir szłapimas yra pilni tu grybeliū; oras, kurį ligonis isz savęs iszleidžia, teipogi jūs turi. Szitos *bakteridos* ir iszdžiovjtos nepameta savo gyvastį ir vėl papūlusios į drėgną vietą veikei atsigaivina. Kadangi per nenuvokimą ir nesupratimą, ligoniū mėszlas, vėmałai, szłapimas (mižalałai) tankei iszmetami tapsta ļaukan, o ne isznaikinami, tai tos baisingos bakteridos sziokiu ar tokiu budu vėl ilgainiu gali patekti į kito, sveiko žmogaus kuną. Jos į vandenį ipūlusios drauge su vandeniu iszgeriamos; sudziuvusios vėl drauge su kitomis dulkėmis, kuriomis oras pripildintas, jos gali per plauczius musu vidun įeiti. Dатыrimas rodo, kad tos bakteridos tikrai tankiausei drauge su oru ir vandeniu į musu kuną įeina — kito kelio dėl ju n'ēr. Kožnas cze lengvei supras, kad ligai atsiradus, jōs sėkļos, t. e. bakteridos, yra randamos tenai, kur ligonio mėszlas, szłapimas itt. iszmetami buvo. To dėlei užsikrėtimas szita liga tankiausei nusidūda apsisvalymo vietose (retiradūse), arba nūg paties ligonio per orą, drapanas itt. Didesniūse miestūse ir įpaczei vaistinycziose (spitolēse) daugiausei apserga tie, kurie tur prižiūrėti ligonius ir jūs apvalyti; skalbējos drapanu tokiu ligoniū teipogi ļabai tankei szita liga užsikreczia. Ir nūg paties ļavono (mirusio kuno) liga gali prilipti.

Kaip paminėjome, tos bakteridos į žmogaus kuną įėjusios ir atradusios cze didę dėl savęs liūna, butent reikalingą peną, drėgmę ir szilumą, baisingai veikei vaisinasi, kaip jau galima numanyti isz to, kad į 2—3 dienas ju tiek atsirasti gali, kad kraujas ir visos kuno sunkos yra pripildintos knibzdinais tu grybeliū! Pirmiausia ir mylimiausia vieta dėl ju musu kune yra plonosios žarnos: cze jos apstingiausei įsiveisia. . .

Pati liga, kaip tuļas žino, siļpnai arba vel sunkei apsireiszkia. Dumojama, jogei ligōs asztrumas priguli nūg skaitliaus įėjusiu į musu kuną bakteridu ir nūg ne visūmet suprantamu kuno įpatybiu. Galima sakyti, kū daugiau ant syk patenka bakteridu į musu kuną, tū veikiau, tū sunkiau liga apsireiszkia. Be užsikrėtimo liga szita, kaip ir kitomis limpancziomis ligomis, negalima apsirgti.

(Dar ne viskas.)

Isz Lietuvôs.

Kłaipeđa. Remestininkystês ir źvejbôs parodymas tapê atliktas praszokusiamė mėnesyje. Daigtus ant parodymo sugabeno gyvatininkai isz Prusų Lietuvôs, isz Ragainês, Tilžês, Kaukênû, Rusnês, Sziłokarcziamôs, Kłaipêdôs. Tarp visokiu remesto dalykû randasi ir Lietuvninkiu megztos margos pirsztûtos pirsztinês, puikai austos staltiesês itt. Daug aplankanczių sveczîų apie musu giminês mergaiczių darbelius teip iszsitarê, jog parodymas jiems daug džiaugsmo padaręs ir ļabai turêjê nusidyvyti. Taigi dëkui jums, kurios gerôs rodôs paklausydamos savo procę ten nusiuntête.

— Rytprusių oberprëzidentas p. drs. v. Schlieckmann's su Gumbinês valdžiôs prëzidentu Kłaipêdôs parodymą szimetinį aplankydamu tapê keliu Lietuvninkiu mergaiczių gražiomis kvêtkomis apdovanotu, už ką koźna po burta parodymo liuterijôs gavo.

— Sziczion atvyko pradžioje liepinio m. Prusų karo ministeris, Bronzart's v. Schellendorf. Jis keliauja po rytiniu Prusų provinciją tvirtines peržiurinêdamas.

Prekule. „K. Ł.“ pranesza, jog Rytprusių oberprëzidentas perkeliaudamas ant Kłaipêdôs tapęs užklaustas, ar veik Lietuvėi gausę pavelyjimą vierôs mokslą mokslincziouse lietuviszkoje kalboje mokinti, ir jog jisai tą linksmą žinę praneszęs, kad lietuviszkas mokslas tapsęs minêtame dalyke į mokslinczias sugražįtas. Jis kalbêjęs su Prusų karaliumi ir gavęs patikrinimą, jog Lietuvîų pageidavimas turêšes tapti iszpildytas.

Tilže. Bałgardû dvare keli darbininkai szulinį bezzystydami po viens kito gaļą gavo. Piktasis szulinio dugne êsąsis oras jûs nutroszkino. Taigi reikia apsisaugoti ir szulinius vokiant.

Instrutês kampa tvanai nepasakomai kankina. Dabar isz tikro matoma, jog wisas atolas bus po gļodu — pirmosiôs zolês ir nieks nebuvo. Galvijai tur buti stalde; nês visos ganyklos po vandenimi pliupso. Kitur visi javû ļaukai vandenyje mirkso: per priêjusius javus su ļaivais vazinêjas . . . kad cze prie sziokiôs bêdôs dar ir badas neprisidêtu!

Bakneszei (makarninkai) buvo už 20000 rublių sziłkū ir damastū isz Prusū pusės per rubezių į Lenkus (??) įvilkę ir girės tankumynūse paguldę. Žydėlis Leibelis Sarreiskis isz Kaczkiū tapė prie tavorū per sargą pastatytas. Ale tasai budamas didei nuvargęs užmigo. Ne po ilgo Kazokū pulkas jį iszbudinęs su visu tavoru pasigabeno. Viens isz baknesziū buvo toktai Kazokoms už 100 rublių iszdavęs. Žydeliui tapė ne - tiktai visi tavorai atimti, bet jis turėjo dar ir 20000 rublių ir 40 kapeikū koravonės mokėti. Žydas sudžiai atsiliepęs, jog su 20000 rublių ēsas pakajingas, ale 40 kapeikū ēsanti neteisybė mokėti. M.

Vilnius. Prėzidentas nekurio gelžkelio, gendrolleitmonas Seume, į vieną jau beeinantį gelžkelio trukį norėdams įkopti pasprudo ir po ratais pavirtęs po sunkiu perszuliū savo dvasę iszleido.

— Naujasis vyskupas Grynievieckis su didžiausiu pagarbinimu tapęs priimtas. Jis buk prisakęs, kad visi Žydai, gyvenantieji katalikiskai kunzistorijai priklausanciūse butūse, turį isz ju veikiausei atstoti.

Kaune vėl degėnai prasideda; sudegė didelės triobos garinio maūno (malnycziūs) žydėlio Kopelionskio, kurios ant kraszto pacziūs Vilijūs (Nėrio) pastatytos buvo.

— Žemaicziū vyskupas j. m. Pallulonis turėjo nesenei audijenciją pas j. m. Rusū ciecorių. (Vilniuje yra vyskupas Grynievieckis, Žitomieriuje Kazłoyskis, Varšavoje Popielis, o arcivyskupu (vyriausiu vyskupu) Petropilėje Gintautas — isz garbingūs lietuviszkūs giminės kilęs —.)

Szventenuose pirm keliu nedėliu perkėlė kermoszių isz nedėliūs į seređą, kad žydai nesijūktu isz katalikū, buk szie savo szvencziu neszvenczią.

Raseiniuose ant szvento Jono ir ant rytojaus buvo iszstatymas arkliū Žemaicziū veislės. Buvo, kaip raszo „Gazėta Polska,“ labai gražus arklei; reiktu, kad kas matęs iszstatymą, pļacziau apie tai paraszytu „Auszrai.“ Kaip žinoma, po pirmsėdyte p. Jono Gruževskio (isz Kelmės) yra užsidėjusi draugystė dėl uginimo arkliū tūs veislės. Anais metais ant iszstatymo vienas toks „že-

maitis“ vežė smagei asztūnis vyrus ir 140 pudū vežimą! (Vienas pudas 40 svarū.)

Mintavoje panelė M. parasziusi triju gabatū (knygu) romaną lietuviszką.

Ringoje gyvena apie 10000 kataliku, tarp kuriu didesnė dalis Lietuviū, kurie uždėjo sav kliubą (surinkimą) vadinamą „Auszra“ dėl priderincziōs zabovōs tarp savuju. Surinkimūse yra kalbama lietuviszkai, nors per seną iprotį ir lenkiszka kalba girdėti; tai pareina isz to, kad daugumas kliubo draugū nežino, kas jie ēsą, Lietuvei ar Lenkai. Kliubas turi savo biblijotėką (knyginyčia) lietuviszką. Nesenei davęs lietuviszką spektaklį (iszrodymą ant teatro grindziū) su dideliu pasivedimu.

Sziauliū paviete „Auszra“ labiausei p̄latinasi, ir ne-dyvai — yra ten ponai, kurie szimtus rubliū prizad ant reikalū musu raszėjystēs. Tebuna jie gražiu paveikslu visai Lietuvai, kuriōs tikriejie vaikai pradeda jau atsirati!

„*Kraj*,“ lenkiszkas nedėlrasztis, 27. numeryje padūda savo skaitytojams žines isz Lietuvōs, suraszytas 2. numeryje „Auszrōs“ apie praszymą daleidimo musu kalbōs sudūse ir apie darbus ponū Kauno gubernijōs prie reikalū musu raszėjystēs.

„*Pravitelstvennyj Viestnik*“ — Maskolijōs rėdōs gazėta — raszo, kad 27d. geguzės m. vieszpats ciecorius visōs Rusijōs apdovanojēs sidabrinėms medalijoms su paraszu: „uz stropumą (za userdje“) dėl nesziujimo prie kaklo ant szv. Onōs pynēs szitus valsziū virszininkus (starszinus) ir gmynū vaitus isz Lietuvōs, buvusius prie karunavonēs jo majestoto. Virszininkus valsziū: Aleksandravo Kauno pav. *Joną Marczenką*, Žagarēs Sziauliū pav. *Praneiszi Kaikorį*, Ragavōs Vilkmėrgēs pav. *Karolį Błaszkėvicze*, Tiltiszkiū Naujo Aleksandravo pav. *Adomą Juodevalki*, Endrėjavo Raseiniū pav. *Izidorį Grižytą*, Birziū Paneviežio pav. *Jurgį Balczioną*, Alsėdziū Telsziū pav. *Anuprą Juozapaviczziū*; — Meisziogalōs Vilniaus pav. *Karolį Liucziuną*, Merkinēs Trakū pav. *Adomą Borį*, Tvereczso Szventėnū pav.

Blažiejų Teliczoną, Trabû Aszmenu pav. Antaną Kasperavicę, Bialycziu Lydôs pav. Peliską Jasiulevicę; Kałkunu Iliuksztês pav. Mikołą Vanagą. Vaitus gmynu: Elniavo Suvałku pav. Peliską Pencziuką (??), Sereju Seinū pav. Mikołą Vaisznorą, Pagirnoniu Senapilês pav. Juozapą Marczuileni, Błagosłovenstvôs Vładysławovo pav. Julijoną Tarasevicę, Kûpsodziu Viłkaviszkiu pav. Joną Leonavicę, Sudvinavo Katvarijôs pav. Jurgį Motulaitį.

S. R.

Svetur.

Maskolija. *Varszavôs* vyriausiasis gubernatorius, lyg ciecoriaus vietininkas, tur didę macę jam pavestoję žemėje. Iki sziol ten buvusysis gubernatorius Albedinskis pasimirė; o jojo vietą ėima genarolas Gurka, kurs jau isz paskutinio karo su Turkais drąsiu karžygiu yra pažįstamas. Albedinskio ėpėdinis keta teipjau savo žmones su lengvybe valdyti. Prie *Varszavôs* gubernatoriaus valdonystês priklauso ir didis skaitlius Lietuvių Suvałkų gubernijoje. Taigi Lietuvei szio kraszto tikis, kad p. gubernatorius, isz Lietuvių giminês kilęs savo tėvų tėvu atsimšęs ir savo žmonėms nors tą teisybę parupėti galės, kad sziems but vale lietuviszkas knygas lotyniszkais žodžeis spaudinti. — Apie 1610m. persivertęs Žydas Bazylijus Kisėlius savo dvi dukteri Anę ir Martą apvedino su krikszczionimis. Anė vedė lietuviszką bajorą Levoną Romeiką Gurką, o antroji nekuri Bazylijų Liteckį. Sziam be paveldėtojū isz szio gyvenimo atstojus gavo Kisėliaus didijį turta Gurku szendien tokia garbinga giminė ė dalykus. Ar atsimšis didžioje garbėje esąsis ir augsztame stone stovįsis ponas savo tėveliū?

— *Petropileje* nesenei iszpustyjo ugnis daug miltū ir medziū małunū, keles dirbtuves (pabrikas), didę daugybę medžvilniu (per 3000 pakū) ir szmotą stovimu butū: per du milijonu rubliū iszskadôs pasidaro.

— *Maskolei* savo žemėje pernai už 57 milijonus rubliū aukso laimėjo. Australijoj tam patime laike laimėjojo

aukso verczia tik į 50 milijonū rubliū paneszē. Sziaurinioji Amērika dar vienok ir Maskoliją pereina; cze laimētojo aukso verczia 60 milijonu rubliū. Auksą kitūse svieto brasztūse surokūjant tepasidaro tik 25 milijonai rubliu.

— *Pietinēs dalies* daugel gubernijose badas atsi-radēs. Ziogai viso szio meto piutę supustyję, o marai žmones ir galvijus žaviną.

Vokietijoje yra per paskutinius devynis mėnesius 260 apskūstuju nekałtai prasudyta, kuriu nekałtybē dabar iszsireiszkusi. O koks skaitlius tebsēd neteisei prasudytas kalinyje?! Kad per apsudyjimą kałtą ar nekałtą ir per atlikimą koravonēs kartais visas apskūstojo turtas sugaiszti gal ir sugaiszta, tai žinomas daigtas. Ale kas nekałtai koravonę kentėjusiam atlygįs szitą iszkadą? Jis gal ar ubagais eiti, ar isz naujo pradėti kovoje už buvį ristis ir musztis, arba jis pritapęs ir ilgus czesus gyvenęs kalinyj su vagimis ir visokeis piktadėjais nū gerojo kelio nukrypsta ir. . . Vokieczei jau ilgai rengiasi nors už virszutinę trolą tokiems vargužiams atlyginimą suteikti. Ale ikisziol dar nieks isz to nebuvo.

— *Szlezijoje* yra vėl didi tvanai, kaip paprasta, begalinius iszpustyjimus ne-vien ant apsētu lauku, bet ir tarp gyvenimū padarę.

— *Amburkyje*, didžiame Vokietijōs kupczystēs mieste dabar nułaikomas didis galvijū parodymo turgus, ant kurio isz visokiu žemiu 700 arkliū, 100 gyvoliū, 1200 aviu, per 300 kiauliu ir szejp visokiu naminiu paukszcziū tapē sugabęta. Łazybas (prēmijas) iszdalinant gavo didžiausiasias ir daugiausiasias łazybas arkliu ir aviu augitojai isz Prusū *Lietuvōs*. Taigi visame sviete yra musu Lietuvos arkliū vertybē pripažįstama.

— *Drezdenas*. Pagirtasis rasztininkas drs. Kra-szevskis, kurį isz Prancuzijōs maudykliu parkeliaujant buvo Berlyne Vokiecziu valdzia suēmusi kaltįdama, kad jis noręjēs apie galingumą vokiszkōs žemēs rasztus isz-leisti, dabar paleistas priesz įstatymą 30000 m. arba 15000 rub. kaucijōs.

Gromatnyczia.

Ponui J. K. Petropilėje. Tamstós rasztą, raszytą 27. d. berželio, su pridėtu rubliu gavom. Auszrós numerei tapė iszsiųsti. Ar ir nuėjo į vieta, tai rods nežinoma. Praszom tamstós mums apie tai žinę dūti. — Mes ir labai procewojam ir raszinejam, kad valdžia pavelytu „Auszrą“ spaudinti Kaune ar Vilniuje. Ale iki sziol dar nei jokiós žinės. . . .

Broliui Lietuviui Warszavoje. Tamstós siuntinys su szeszions dainelėms parėjo. Jos taps isz palengvo iszspaudintos. Dabar esame medega labai aprupinti. Vienok kaip veik jau spaudinamasis Auszrós kalendorius iszeis, bus ir materijolai susimazine. Dėl to tamsta busi toks geras ir daugiau rankraszčių pridūti. — Dėl pertaisymo tu daineliu turim ju sudėtojai pasakyt, jog jos teip, kaip yra, negali buti spaudinamos; nės per daug jose vieno kraszto tarmenė poniawoja. Auszra skaitoma ne-vien p. sudėtojo kaimynū, bet ir toli sziaurėje ir atstu pietuse ir vakarūse Prusu Lietuvoje. Taigi tamsta nedyvysi, jei mes statraszą (tiesraszti) taisysime.

Ponui A. Gedr. Szv. Iszsiraszymas ant „A.“ su vienu rubliu parėjo, už kagi tamstai taps pageidautasis dalykas prirupėtas.

Ponui K. Str. Żyż. Tamstós iszsiraszymą su dviem rubliam apturėjom. Iszsiųstiejie numerei bene jau bus tamstós rankose. O jei nebutu nuėje, tai praszom mums apie tai žinę dūti.

Ponui Jonui Szuk. Mol. Tamsta gavo už prisiųstu du rubliu „A.“ atrupėta. Vienok ar tamsta jau ją apturėjai? Jei ne-teip, tai praszoma mums tą dalyką pareiszkinti.

Ponui Neriui Ser. Belgijoje. Tamstós gromatą su zinomais piningais apturėjom, teippat ir tris rankraszčius. Už viską szirdingai dėkui. Daugiau dūta per gromatą ir atvirą rasztelį apie tai žinės. — Lietuviszki mėnesių vardai: januarijus, sausis; pėbruvarijus, vasaris; mercas, kovas; aprilis, balandis, karvelis, sultekis; majus, gegužės m.; junijus, berželis (birželis, sėjós m.??); julijus, liepós mėnū; augustas, rugpiutis; septemberis, rug-sėjas; oktoberis, spaliū m.; novemberis, lapkritis; decembris, grūdis.

Ponui Alek. B. Wy. . . szkiūse. Gromata su trimis rubleis ir giesmele gražiaje parėjo. Ant pridėtu adresū tapė „A.“ iszsiųsta.

Ponui J. K.-giui. „Žirgakalnis“ parėjo; jis taps „A.“ kalendoriuje, kursai bus keles nedėles pirm Mikėlinės gatavas, patalpietas.

Ponui V. V.-aicziui, O-liūse. Dėkui tamstai už meilingą gromatą ir dar meilingesnes giesmeles, kuriu vienok savo laikrasztyje negalime patalpinti, nės viena, musu verczia neyra tokia didelė, o antra, jas patalpdamį gyrypelneis pasidarytumėme. Taigi tamsta nedyvysi, kad tos eilės negal sziczion spaudinamos buti. Su didžiausiu džiaugsmu priimtumėme minavotases penkes daineles ir labai butumėme už ju prisiuntimą tamstai dėkingi. Jei galima, tai praszom tamstós ir daugiau sziokiu tokiu rankraszčių pridūti, kurie visi musu laikraszčiui susigadys.

Ponui M. Sl. Trump. Tamstós gromatą su ketureis rubleis ir iszsiraszymu ant „A.“ gavom; ji taps iszsiųsta visiems

ant pridūtojo adreso. Gražios giesmutės taps patalpintos, o ir mįslės, kuriu ir daugiaus meilytumėme, jei tamstōs loska.

J. Miglovarai R. Musu statraszas (tiesrasztis, ortogra-pija) yra Szeikerio pastatytasis; tik genetyvas pluralio yra su stogeliu paženklintas cze, kur reikia jį nū singulario instrumen-talio atskirti, teip pat ir žodžių antrosiōs deklinacijōs genetyvas singulario nū nominatyvo pluralio atskiriamas; dar randasi musu statrasze suminksztināsis i po liežuviniu sąbalsiū cz, ź (ziaudėti, meldžiu). Pirmasis numeris turėjo su didei daug kliaudu iszeiti; nēs literu su rasztženkleis reikalingais buvo stoka; ir dabar dar kartais nepritenka. — Sąbalsis v, kursai paprastam dvigubam w isztarmėje lyginas, yra szime numeryje įvestas, nēs tokiu budu žodžei, kuriūse v randasi, susitrumpina (w antrą tiek vietōs užima nekaip v). Skaitytojai taigi tenerugoja už nekurektą tiesrasztį. Veik bus geriaus spaudinta.

Auszros IV. numerio intalpa.

- 1) Apie įsteigimą „Lietuvizškōs mokslū bendrystės (draugystės“), laiszkas 89.
- 2) Kundraitis, Margis, giesmė (1. primezgimas) l. 92.
- 3) J. Bs., Apie senovės Lietuvōs pilies (3. primezgimas) l. 97.
- 4) Stajė Szunb....is, Pirmyn, giesmė, l. 102.
- 5) J. Bs., Friedr. Kurszatis, l. 102.
- 6) Vaiczaitis, Svecziu szalelė, dainelė, l. 104.
- 7) Stajė Szunb....is, Paminėjimas Byrutōs kapo, l. 105.
- 8) A. Baranauskis, Tėvynė, giesmė, l. 107.
- 9) J. S. Kūksztis, „Lietuvōs bicziulis“ (pabaiga), l. 108.
- 10) Drs. J. Bs., Keli žodžei apie kolera, l. 110.
- 11) Isz Lietuvōs, l. 114.
- 12) Svetur, l. 117.
- 13) Gromatnyczia, l. 119.

Apgarsinimai.

„Auszrōs Kalendorius“

1884 m.

visai Lietuvai pritinkas, 112 pusių didis, lotynizškoms literomis spandinamas, bus iki 23/11 rugsėjo gatavas. Apgarsinimai po 10 m. arba 5 rub. už pusę, po 5 m. arba 2½ rub. už pusę pusės, jei menkiaus, tai ant eilės po 30 pf. arba 15 kap. Auszrōs redakcijoj priimami.

Isz musu drukorijōs dabar patlab parėjo lietuviszkōj kalboj:

Korawoniu

Zokanknyges

vokizškōs ciecorystės
nū 15. majaus 1871.

Prekia 80 pf., jei frankerotai prisiuncziamos buti tur, 90 pf. (45 kap.).

J. Reylānder & Sunus
Tilžėje.

Dėl redakcijōs atsiliepia J. Mikszas Ragainėje (Ragnit Ostpreussen).
Spaustuwė Albano & Kibelkōs Ragainėje.

AUSZRA.

Laikrasztis, iszleidžiamas per Lietuvōs mylėtojus.

„Auszra“ iszeina Ragainėje 20. kožno mėnesio pavyzdyje knygutēs 32 pusiu. — Prekia: ant metū arba už 12 numeriū 2 m. = 2 rubl. 20 kap., ant $\frac{1}{2}$ metū 1 m. = 1 rubl. 10 kap. Atskiras num. 20 pf. = 10 kap. Apgarsinimai, spaustuvėj „Auszrōs“ priimami, kasztūja už kožna pusiau dalytā eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikytojams pusę tiek. Nū 1. liepōs m gali „A.“ prie kožno ciecor. karal. pusto iszsiraszydinti.

Eik laukan!

Kaszinkoks ponelis, vardu Zero (t. e. niekam ne vertas) šiteip ambrija ant musų iš Marijampolēs 163 Nr. lenkiško laikraščio „Gazeta polska“, Varšavoj' išleidžemo: „Musų gimnazijoj' didesne puse mokintinių yra vaikai ukininkų (Lietuvių), kas rodo, kaip labai žmones musų kampo veržiasi prie mokslo, o turtingumas jų daug jems tame gelbsti; iš to jaunimo kožnais metais ne maž naudingų dėl savo krašto išaina vyrų. Nūg ne per senei pas tūs žmones sutinkame apsireiskimą kaszinkokio ne gero velijimo dėl musų (Lenkų); reikia tą prirokūti intekmei piktai skelbiamų individų, iš kurių kiti ir už rubežiaus musų žemēs gyven, išleizdami ten laikraščius ir knygeles su labai pavoingu linkimu, rupindamies vienu kart suvaidinti tūs žmoneles su mumis (Lenkais). Deltogi pas tūs žmones nūg tulo laiko pradedame regēti aiškei pastangā prie gyvenimo pagal savo budā, o iš to ir truputį neapikantōs dėl savo prietelų (t. e. Lenkų). Tačau tai pa-

laima, kad šio krašto dvasiškyse (kunigai) rupinasi tam priešintis, apšviesdama tamsųjį svieta ape ipatiškąsias inteneijas tų parsidavusių žmonių (t. e. Lietuvôs rašytojų). Ilgai apie tai reikētu rašantie, bet dabojent ant vietôs ir kitû dalykû veliju užlaikintie tylėjimą, tikrai nusitikedamas, kad visa ta intriga tures tikrai prapulti. Tame reikale be abejojimo daug gali padarinti gero, beje ir išrauti su šaknim's pradžia tôs piktybês, šviesioji intekme ant mūsų dvasiškytês Vyskupo musu, kun. Olakôs, Vilkaviškije givenančio, kaipo žmogaus šio krašto, iš kurio jis pats paeinaš ir delto gi ir gerai jį pažinstas; Vyskupas, regis, teksis akylai ant to daboti.“

Toks marijampoliškio mus' apskelbetojo balsas atsiliepe labai toli: amerikoniškoj' lenkiškoj' gazietoj „Gazeta polska Chicago“, Nr. 34, mums teko jau jį skaitinti; išleidžemas vel Petropylej' nedëlraštis „Kraj“, 29 Nr. patalpina tûs pačius žodžius, ne minint tiktai Vyskupo, neatbodamas, matijt ant to, iš kokiôs balôs jis semja tûs dumblus.

Kad Zero turi ant myslieš mumis — ne abejojame. Gyvenam kiti ir už rubežiaus ir išdûdam' laikraštį labai skajtomą visoje Lietuvoj', laikraštį, kursai stato sau už mierį šaukimą Lietuviuų prie gyvenimo pagal savo ipatingą nûjega. Reikia pripažinti, kad p. Zero ne daro daug su mumis ceremonijų; jis gana gerai žino, kad mes asame už jį silpnesni ir kad mums apsingiti yra da ne lengva: kodel gi iš užkampio ne užpultie ant mus' ir ne inkansti, ipačei turint darodymus,

kad mes asame parsidavę? Ne paikas žmogus buvo, kurs kitą kartą sake: „calomniez, monsieur, calomniez, il en restera tousjours quelque chose“! (apkalbinek, pone, apkalbinek, vis liks iš to koks truputis). Gaila tik didei, kad p. Zero ne sako, kam mes parsidavem, velniui, ar piktam žmogui; žinotumem bent, ar daug musu žmonems gales padeti dvasiskyste, jai jo Ekscelencija kun. Vyskupas lieps jai karą su mumis užvestie. Atsakinti ponuj Zero ant jo melagystės ne skaitom už reikalingą daigtą. Jis, matoma, prigul prie tų individų, kurie „nieko ne užmiršo, ir nieko ne išsimokino“, ir kurie ne gali suprasti, kad galima butu intis už darbo iš meilės dėl savo giminės; nes, regis, jis paein' iš tų ponų, kurie du šimtu metų pardavinejo savo karuną lik visiškai ne pardave savo tevų palikimą. Nesidyvisime ant lojimo p. Zero ir kitų niekingų žmonių iš tôs prastôs priežastiės, jūgei pažinstame tarp Lankų, givenančių Lietuvoje, daug tokių vyrų, kurie patys ne pagirs to lojimo, o mums rodos, kad tie vyrai turi daugiaus tiesôs kalbeti vardan savo tautôs. Su tais vyrais jau susikalbejom: pasisakem, kaip mes numanom valnybę giminių, gyvenančiu ant musu šventôs žemelės ir kam mes tarnaujam: svetimiems dievams, ar savo tamsesniems broiams. Nemyslijome jo Ekscelencijai Vyskupui Olakai bei esančiai po jo valdžiôs dvasiskystei užsimesti su savo prietelyste, bet prašytumeme jų pirma negu pradese karą su mumis, kaip Zero mus baido, bandinti pažint, keno asame priešininkai; ar darbininkų visokio stono ant aša-

romis ir krauju aplaistintôs musu žemês, kuri laukia nûg savo vaikų, kad setų ant jôs grudą sandorôs, meilês, teisybês; ar vel dažintų lapių, kurios meilę tevyškês noretu pamušti savo egoistiškais, ne dorais interesais ir po skraiste prietelystês dël Lietuvôs neša jai amžiną prapultį, atimdamos jai ipatingą veidą. Turime viltį, kad dvasiškieji vadovai mūsų, pasižinę kaip prider su mumis, atsakins ponui Zero drauge su „Aušra“:
— „eik' laukan!“

St. Szunb.

Margis.

Giesmė isz Lietuvôs veikalû,
paraszyta L. Kundraiczio (Kondrataviczês).
Lietuviszkai iszguldė S. Norkus.

Pirmoji giesme.

(Pradzia 3. numeryje.)

XI.

Lietuvei nudrausti nûg Margio seno
Jauną križioką pylen nugabeno. —
Pylis medine, tik ant aukšto kalno,
Iš tryju pusių nûg prieties valno;
Sienos iš rąstu pušyniu patiektos,
Smailais statyneis aržûlu apdiegtos,
Aukštu aplinkui grioviu aptaškintos,
Geležies durys drutai užrakintos;
O apačioje urvai gilei iskasti
In gyres ir kaimus slapče išvesti,
Tamsus, kaip ūlos, kur lindoja lapės,
Rodos ten žalčiai, o ne žmones slapės;
Plačiai ir drutai plytom's išmurinti;

Dėl atsargumo tyčioms padarinti.
Nes, su pasaleis križiokais sebraujent,
Reike dabotis, niekūmet nelaujent;
Reike turetie ir zuikio budrumą,
Glūdino gylį ir lapês kitrumą,
Ant ju šventumo ne pasitiketie —
Ginklą iš ranku ne naktij' ne detie.
Lietuva šventa! kodel vaikai tavo
Taip suminkstejo inirtume savo?
Kodel apmauda jų šyrdij' užgeso?
Cze šurmulūja — tai vel galvą kaso ...
Vakar apmaudžei nei vilkas salino - -
O šendie šyrdže jau pasidalina,
Jau alaus styklą išgeręs pravirko,
Ką vakar kraujūs' užmiršta, kad mirko ...
Sztai senis Margis — vakar ugnè spjove,
Kalboj' nei Perkuns debesyje griove;
Szendie suminkšto, šyrdis atsileido,
Jau malonesnis kalboj' ir ant veido;
Atsidusejęs pylen jis nuejo,
Kur jaun's križiokas apkaltas gulejo.

XII.

Pylen inejęs pašalij' sustojo. —
Križiokas skaudžei guledam's vaitojo,
Galvą nusvirus ant akmenio kieto,
Tekančiu krauju iš kaktôs aplieto;
Ranka mosūja, tartum, lig noretu
Saule akyse kad jam ne spindetu. —
Margis žiuredams ing jiji meilingai,
Szytais prabylo jam žodzeis šyrdingai:
— „Gaila man tavęs, Vokieti nedoras!
„Tu asi jaunas, rasi ir bajoras,

„Motina, rasi, kur sunkei vaitoja,
„Tavęs ne tekus, sunkei ašaroja? . . .
„Mato bet musu dievai maloningi,
„Kad jus dėl musu asat' ne teisingi!
„Pylese jusu Ringos ir Marbargo
„Mus' jaunumene gana jau privargo,
„Ir šendie vargsta, o ir vargs be galo! . . .
„Szyrdise jusu meile mat, atšalo!
„Tau nors lengvesnis myris atsitinka —
„Kriši, kaip varpa, kad pjūtė ištinka
„O musiškei, ing jus pakluvę šalį,
„Myršta kasdiena ir numyrť ne gali!
„Badu kankinti in pusę inmyrę
„Da jie givena, daug pikto datyrę! . . .
„Man tavęs gaila, nes ir tu čion kenti,
„Bet laikit' angį stimpančęję antij' —
„Tai, kaip bematant, geradejo savo,
„Kad ją nūg myrio jisai atvadavo,
„Atgijus inkas ir parodžius opa,
(„Uj! padumojus, tok jau šyrdį sopa!)
„Kiek tur' truciznos paleis ji in kuną . . .
„Geraus uždovit' pasaliu slinkuna“! . . .
Taip Margis senis, patsai sav' šnekedam's,
Dumojo dvasioj', kad križioks guledam's,
Jį ne supranta, ką kalbą — ne žino,
Ką jam padarit', kur padet' ketino.
Bet Vokietukas su vaikais prusoku,
Pirmneng jis tapo kareivis križioku,
Ant kranto juriu tankei susiejo,
Ziuret', kaip vilnys siubavo nūg vejo.
Nūg ju išmoko jis kalbôs prusiškôs,
Kuri ivairiūj' maž' nūg lietuviškos.

Todel išgirdęs, ką Margis kalbejo,
Taip lietuviškai ing jį prašnekejo:
— „Lietuvi narsus! manę žudīt nori,
„Sakai, križiokai mes asam nedori,
„Gali taip buti; bet vyr's nedorybės
„Ar negal rasti truputį teisybes?
„Sakai, mes kandam, nei piktos givates —
„Ne tiesa yra; ar ne asi matęs,
„Kaip tos šnipštūles, rankoms jus' penetos,
„Slankioja, raitos', tokios yra letos,
„Pikto nedaro, ne kanda ne vieno,
„Ipač tą žmogų, kur's jais girdo pienu...
„O aš tik žmogus ir žmogum' but' noru —
„Kodelgi manę vadini nedoru?
„Ar jau piktesnis bučiau už givate?
„Grumtis, teisybe, mes asam papratę,
„Bet mokam mylet savo geradejus,
„Ir meile šyrdij' ne nuštos klestejus.
„O šyrdis norint ką pikta pageistu —
„Tai šytas križius darit' ne daleistu;
„Žodį tau dūdu — ir jei susimils,
„Sakau teisingai, kad ne apsilvili!“

XIII.

Margis ne šendien su Kryžokais grudas'
Ir gerai žyno, koks ju yra budas,
Sandora koke ir ką vertas žodis:
Szendien prisieks tau, o rytoj' vel vodis;
Givolus išpjaus, žmonelę iškardins,
Kaimus ir pyles sudegins, suardins,
Nes jau ne syki sus'tart' pasitaike —
O niekad dūta žodį ne užlaike.
Margis tą visą nors gerai žynojo

Ir nors klausidam's dar nusišipsojo,
Bet išpalengvo žodžems intikejo,
Kuriūs kryžokas guledams kalbejo.
Meilingais žodžiais kalbantį išgirdęs,
It tunas tirpsta — nors buvo inšyrdęs.
Reik', mat, žynotie Lietuviu silpnybę:
Jis atleis kožnam didžausę kaltybę
Skraudą užmirsta, nelaimėj pagelbęs,
Kas gimtineis žodžiais in jįjį prakalbes.
Tą privalumą gamta pasavino:
Gerai da, kad to svetymi ne žyno,
Nes jau Lietuviu artu ir aketu,
Kas jo silpnybę tą šventą inspetu.
Tokę silpnybę ir Margis turejo, —
Vos tik kryžokas in jį prakalbejo;
Szyrdij padumojęs, jis ilgai ne lauke,
Dabojenčius vyrus prie savęs pašauke,
Kruvinas žaizdas liepe jam užrištie
Ir in sekličę šviesesnę nuneštie,
Kur saule žyba ir sveikesnis oras.
Toke bo vale ir toks Margio noras,
Kurio Lietuvei insakus išklausę,
Valę ir norą pyldo koveikiausei.
Kryžoką, kuriam myrį buvo leme,
Jau išpalengvo, ant ranku paeme,
Sekličion neša ir gražei prižuri,
Kai tikrą brolių savo globej' turi.
Sekličė linksma — saulute žybejo, —
Vidurij' aslôs skūmas čė stovejo,
Skūmas padirbtas iš aržūlo kieto;
Matit' kur-ne-kur ir alaus nulieta,
Ir taure stovi — iš jos mydus gerta,

Trupinei dūnôs ir druskôs nuberta.
Žymù, kad ėionai Lietuvei prieš karą
Rinkos ir džauges rodą pasidare,
Nes ir saidokai ir aštrios vieličios
Apsukmai kybo ant sienu sekličios;
Matit' ir brangus vyturei Totoriu,
Sparnai su ginklais Možuru raitoriu,
Skydos, bardišei, šarvai ir kalpokai,
Kureis apsimovę grumesi kryžokai.
Czion kryžok's mato ir žymes Malbargo,
Kur jaunumene, kaip sakiau, mus' vargo,
Žymej' arelis tur' žiedą lelijôs;
Mate vielavą su vardu Marijos,
Skraistes kryžokų su kryžumi baltu,
Prietaisa myrio Kristuso nekalto ..
Pamates viską nors kunu ėion buvo,
Bet myslis toli kranton jurôs kluvo;
Atsimen', kaip ten' ir vilnys siubavo,
Atsimen' tevą ir motyną savą,
Ir daugel, regis, da jis sudumojo,
Nes atsiminęs — apsiašarojo . . .

[Dar ne viskas.]

Apie senovės Lietuvôs piles.

Pradžia 1. numeryje.

Galima butu pamintie, iš raštų to paties Wigando, da ne vieną šimtą tokių kruvinų ir baisių atsitikimū musū nelaimingoje ir nuvargitoj' per — križokus žemėje; tikime vienok jog ir iš aukščiau sugulditū Wigando žodžū, skaitotojai numantie gales, kokės tai nežmogiškas Wokieči kares vedę su musū proseneis! . . . Tas patsai rašytojas, križoku budam's, tankei pats sako,

jogei jo brolei, križokai, viską Lietuvoj' „nežmogiskai“ (inhumaniter) naikinę! . . .

Ne vien didelomis karionėmis ir kelonėmis, bet ir mažomis gaujomis, križokai buvo pamegę Lietuvą naikitie. Instručo, Ragainės ir k. pilėse, buvo prilai-
komī, teip vadinami, *latrukai* (vok. *Ströter*), kurie kito jokio darbo ne privale veiktie, viena parubežėmis val-
kiodamis per dienū dienas lauke ir tykojō Lietuvius užpultie ir apipleštie. Susirinkę po 10—20, tankei vel po 60—100 vyrū, tokie križokū latrukai, paslapta rubežū perejē, užpuldavę vidurnaktij' ant kokio girioje viensedžo Lietuvos, arba ant kaimo, o uždegę trobas, javus, vislab grebe, kas tik pasiseke. Tankei Wigando kronikoj' yra pamineta, jog kone kasmetas toki latrai daugybę arklū, galvijū in Prusus parsivarydavę. — Pro-
senei musū, žinodami tokį Wokiečū būdą, per dienū dienas ne galejo kardo iš rankū paleistie, ipačei parubežese, kūmet numanitie ne galejei, kurioj' valandoj' ir vietoj' križokoi in Lietuvą inlīs. Didelems vel križokū minioms ne visūmet priešītis galint, reikejo tolidžo nors givastį savo saugot, ir nog vokiečū sleptis moketie. Tos' gadynės' tankios ir plačos girios, vietomis ne perei-
namos pelkes ir klampynes, tvirtai intaisītos piles visados gelbejo musū prosenius nūg persekinejimū križokū. Tankei labai jujū rašytojai mumis pasakoja, kaip vokie-
čei, per Lietuvą kelaudami, suvisai netikėtai tulojo pa-
vieto giriosia daugumą susitēlkusiū Lietuviū radę. Teip vienoje kelonej' križokai dideliu buriu per Lie-
tuvą traukdami su savo magistru susitikę ne toli kaimo Svilone, ant upės Nerio (Vilijōs) kranto, vieną „dievobaiminga“ Lietuvj, kursai, išsigandęs, priža-
dejo nuvestiē jūs in tokę vietą, kurioj' draugia esą susi-
rinkę giventojai iš trijų pavietū. Pagal magistro palie-
pimą, perdėtinej križoku skubinas in parodītą vietą, kur atejē randa tankumine giriōs susirinkusius given-
tojus iš trijų kaimū, iš tū kaimū, pro kuriūs križokai ejo. Sžitūs kaimus vokiečei sudegina. Nuejē tolau, dar du kaimu atranda, kuriū giventojai pasislepę teipogi. Tolau girioje ir šītūs Lietuvius atrado: vieni iš jų —

raiti, nog vokiečū pasprudo, o pekšcius križokai gaudo, muša, kaleimon stvere, moteris gedije...

Kožnas če gales suprastie, jog tos visos kruvinos kelones gerausei Wokiečems pasisekdavo vasara ir žiemôs laike, kûmet upes bei upielei musû ledu apdengtos asti. Rudeneis ir pavasareis, križiokai ir juju svečei atejunai, ipačei to laiko sunkeis geležineis šarvais apsirede, su didelu vargu galeję pereitie pelkias ir klampynes senovês. Sziluma saulelês, tarpindama žiemôs skrandą, gelbejo ne vieną syk' Lietuvą nog Wokiečū, kurie ne noredami rankosna musû proseniū patektie, pametę grobius ir plešimus, turėjo namon grįstie. Pavasariui prisiartinant' ir sniegui bei ledams tirpti pradedant, križokai iš Lietuvôs tekini skubinos grįstie, nes upems ir upelams aptvinus, pereitie ne galima buvo, ipačei kokeme nežinomam' kampe. Teip 1343 m. križoku magistras, Luter vardu, su daugybe kitū aukštū kareiviū, labai jau per dvi dieni nuskriaudęs didelį Lietuvôs plotą ir daugel išpustijęs, turėjo vienok su pasiskubinimu namon grįstie, nes, saulei užkaitinus ir sniegui betirpstant, pakilę dideli pavandenis. Jei musû laike maži upelei, iš kalnū begdami, lytinguse metuse, arba ir pavasareis, didelemis srovemis tapsta, tai kokie galejo butie senoveje pavandenis, kûmet visa Lietuvôs žeme žalavo traškančomis giriomis apželusi, ir kûmet dregnôs bei vandeniū daug daugiau buvo! Teip Wigandas pasakoja, jog po sekminiū, 1381 mete, tokie buvę užgiri-niam' trake pavandenis, jogei križiokai „su didilu vargu tureję perplauktie ir mažus upelus“. Lytingi metai didelei križokams ne patikdave, nes je, in Lietuvą ineitie ne galedami, be jokio darbo ir truso, kaip tas pats raszejas pasakoja, „ludni namie sedeję“ (tristes domi residebant).

Inimdami musû piles, Wokiečei buvo inmege visûmet sargybôs ir apginimo virus visus uzmušinetie, arba uždege pilês trobas, liepsnose ir dumuse jûs nutroškítie. Senovês raštuse randame paminėta labai tankei, jog tokę ar tokę pilę išgriaudami, Wokiečei križokai po kelis šimtus musû kareiviū visokerpiu budu nužude.

Pastverdami savo rankosna piles, jie inpratę buvo sienas jų ir volus išgrautie ir su žeme suligijtie, idant prosenei musū, ne tekę apsiginimo vietōs savo paviete, lengveu inveikemi ir naikinami taptu. Križokai, kelonese savo po Lietuvą, pilę užtikę ir apseupe ją iš visū pusiū, apguldaę ją, laukdami iki badas kareivius musū privers pasidūtie; Lietuvems vel ne pasidūdant jie rupindavęs statininių aštrakulū sienas išgrautie, volus išardijtie ir tokiu budu pilę ingriebtie. Dėl uždegimo trobū jie vartoję pakulomis apsuktas ir apdervotas bei uždegtas šaudikles, kurios iš aukšto puldamos, šaudinius stogus liepsnoms pavesdaę; dėl išgriovimo piles sienū su savim visūmet križiokai gabendavęs ipatingas mašinas, taranais vadinamas, o paskesniūse metūse — ir armotas arba bombardas. Tankei križokū rašytojai pasakoje, jog inimtie ir atimtie iš Lietuviū tulają pilę labai sunku buvę, nes narsybe proseniū musū neimanitinau didelē buvus. Senovēs Lituvei žinodami, jog Wokiečiai pilę pastverę, visus jōs apginejus ir giventojus nužudis, ginesi nog atejunū su didžause energije ir stiprybē už lūsybę savo teviškēs, trokšdami nors krauju savo brolus tevinaičius nog križiokiško kankinimo atvadūtie! ... Pasislepe už statininių pilēs sienū ir volū prosenei musū in vokiečū kareivistę šaudiklemis iš kilpinių leide, akmenaičeis iš mētiklū mētę, nog viršaus volū dideleis akmenais in neprietelus risdaę, ragotinemis lipančius badidaę; susistverdames vel kovoj', su vokiečeis krutis in kruti, kalavijais arba šoblemis jųs kapodaę, sunkioimis mušdaę būzemis ir geležies votagais (botagais), ant kuriū galo kibojas bumbūlas in du svaru smagumo. Wartodami per ilgus metus vien tokius paprastus karēs ginklus, prosenei musū, pagal visū senovēs rašytojų ludijimą, „kariose buvę baisei smurtais (smarkeis) ir dranseis“ ir ne vieną kartą križokams kailį skaudžei izspere. Senovēs Lituvei per ilgus amžus tureję nesuligitinai menkesnius šarvus bei karaivistēs reikmenis, ne kaip jų kaiminai križokai; kareudami dangstesi giriinių givulū kaileis, it (kaip) skydomis, tik paskesniūse metūse — ir tai vien turtingesni bei bajorai — insi-

mane devetie geležineis šarvais ir skydomis. Da 1406 m. Lietuvių kareivistei prisiartinant, Wokiečių križokų magistras, neišsigansdamas, prataras: „Jūsų kareiviste (Lietuvei) turi daugiau šaukštų bei bludų, ne kaip ginklų.“

Koksai buvo apsiginimo ir pilų apginimo budas, jūsų per Križokus inemimas, o teipogi mūsų garbingų prabočių narsybė, aiškiausiai regetie ir numantie galesime iš sekančių atsitikimų, kuriūs patys križokai apraše.

Pabaigoj' viešpatavimo didžiojo Lietuvės karalaus, Gedimino, Užginem Trakė, o Trempų arba Trempinių paviete, riogsojo ne per toli nog križokų rubežiaus, stiprei intaisyta ir tvirta pile, ant kuriôs bei ant visôs Trempų aprubės viresniu perdetiniu buvo paskirtas garbingas o stiprus vyras, vardu Margis (Marger)*).

Tūmi tarpu, kelonems kareiviškoms vokiečių nesilaujant, pradėjoje 1335 m. križokų magistras išrinktas tapo Teoderikas von Altenburg, didis Lietuvių neprietelus, kursai dabar visą savo neapikantą bei bjauriausę narsą ant mūsų prabočių išlietie geide. Jau pradėjoje 1336 meto, dėl pagelbôs križoku, iš visôs kone Europôs renkasi ir telkiasi pas jus dideles gaujos visokeropų dikadūnių — kareivių, trokštančių mūsų prabočių krauju visokes bjaurybės ir nusidejimus givastiês savo nuplautie. Cze pas križokus svezzuse regime ir Brandenburgijôs markgrovą Ludviką, jaunutelį vokietijôs Ciecoriaus sunų, grovą Pilipa von Namur, grovą Bertholdą von Henneberg ir daugel-daugel kitų šarvūtų kareivių ir bajorų iš Prancuzijôs, Austrijôs bei kitų žemių. Pabaigoj menesio Vasario (Februario), kumet mūsų upes, upelei bei pelkes

*) Ape šitą garbingą virą giesminikas sako:

. . . Matit' kad Margį Lietuvei godajo,
Nes už jį stipresniu ne viens ne pastojo.
Stiprus aržūlai giriose Ramnavo,
Kur dievam's savo Lietuva tarnavo:
Baisu kaip perkun's debesij' pabunda,
Viskas ant žemės tik pleška, tik dunda,
Bet už aržulą Margis yr' stipresnis,
Ir už Perkuno kirvis jo baisnis

S. Nark.

užsaulę da buvo, minios križokų drauge su jų svečiais, pereję Lietuvės rubežiu, atsigrudo per tankes gires, pro Pajevonio pilę, in Trempū pavieta, kursai tūmet ne buvo da per vokiečius apipleštas ir iščuditas. Prabočiai musū, apsaugoti per degančius stiebus, renkasi visi ir iš viso pavieto in Peleniu-pilę, kurę pridurmai apsiaupia ir apgula križokai. Jau kelias dienas apgulimas duravo, o križokai pilę ne gali inimtie; dienomis bei naktimis mušis palei sienas nesilauja. Prabočiai musu su didžiause bei dyvina narsybe stiprei ginasi nog Wokiečių, gelbedami savo dievus, savo lūsybę, savo gyvastį, moteriškes bei kudikius. Bet jems, sako Voigt'as, jau ne šviete laimės žvaigzdele! Gindamies be palovės per keuras naktis bei dienas ne mažai, nuilso, o križokų mašinos-taranai, jau prie pačių pilies sienų parioglitos, be palovės ir vis labiau statininių aštrakulų aukštas sienas bialdže bei truškina. Vokiečiai, tikedamies didelį pilęje grobį rastie, vis smarkiau sienas tranko; viens kareiviū, vardu Werner von Rhensdorf, sustatęs in 30 vyrū liepe šaudit' in pilės trobas vien degančomis šaudiklemis, kuriū in 600 paleista. Sztai jau ant šiaudinių stogū ugnis sublizgejo, o križokai kiek imanidami praded' jau sienas arditie. Rasi ant balso Margio: „Virai! žuva jau pastēra*) apsiginimo nog Wokiečių viltis; geriau per ugnį dangun patektie, ne in križokų rankas papultie!“ prabočiai musū mēto in ugnį visą turtą savo, veržesi in degančes trobas bei ant liepsnojančo laužo; kudikelei, moterys, senei, vyrai kareivei — visi linksmi liepsnose givastį baigę.... Patsai Margis kerta kareiviū galvas, idant jie givi vokiečems ne tektu, o pabaigęs šį bauginą darbą vaikelus ir savo pačę kardu nugalabijęs, pats ant degančo laužo, krutinę savo tūmi paču kardu perveręs liepsnose garbingą dvasę išleidže.... Tūtarpu, jau išgriovę pilės sienas, križokai krikštaudami vidun veržesi, turtus grebtu.... Per dumus bei liepsnas regi jie tiktai ant liepsnojančo laužo vieną senutę-veidalytę, kuri su didelu

*) paskutine.

kirviu rankoje užsimoje, galvą paskutinio kareivio kirsdama Da valandele — ir baisios liepsnos bei kamūlai dumu in padanges risdamis, apsiaupe šitą visą traškanti ugnise laužą, išgelbedami prabočus musū nog križiokiško kardo ir verguvės! . . . Tokiu tad budu, čė Pelenių-pileje, pražuvę in 12 000 Lietuviū, tarp kuriū buvę in 4000 kareiviū, pilės apginejū! . . . Vokiečiai ilgai pelenūse bei anglise žarstę, turtu ješkodami; bet šitaj' niekur ne regeta narsibia praboču musu teip buvę inbaugiti, jog in Lietuvą toliau jau ne drisę kelautie, ir taj' pače diena, keletą arklū pilės aprubije sustverę, namon dulino. Tai buvo 25. d. Vasario.*)

(Dar ne viskas.)

Tiesôs zerkolas.

Aurea prima sata est aetas. . . .

Virgil.

Mandagioje — auksinej'
Atsčiaūsoje gadynej'
Kaip pirmoj' žmogystej', —
Tarp giliausios romybės
Ir sandariôs vienybės,
Meilingoj' brolystėj',
Plauke dienos laimingos
Skaidzios, dailos, garbingos,
Tykios, kaip aniūlų
Tiesa ejo par sviatą
Ir lanke kožną vietą
Su savo zerkolu.
Kiekviens matesi tame
Zerkole teisingame —
Nes jis rodindavo
Paslepčiausius kiekvieno
Geidulus, bet nei vieno
Neapgedindavo.
Romus, laimingi laikai! —
Bet netruko jie ilgai,
Nes sviatas inviso;

Veik pastojo rustingas,
Piktas, neprietelingas, —
Tad Tiesa atgriso
Nū pagedusio žmogaus
Ir paleke ant dangaus
In palociū savo.
Bet kadangi ne viens ten,
Kas tiktai dvasioj' given',
Jo nereikalavo, —
Perpikus iš aukštybės
Teške ant šiôs žemybės
Tiesrodyklj savo
Nabag's zerkol's in smulkes
Susitruskino dulkes
Ant žemės nupūles,
Ir smulkiosios jo dalis
Išsiblaške in šalis —
Ir buvo prapūles,
Del žemujū — žemonū
Ir del kilnujū ponū
Didžiosios daugybės. . . .

*) Platesnius aprašimus galima rastie vokiškoj' kalboj':
David Lucas: Preussische Chronik. Königsb. 1812. August
v. Kotzebue: Preussens ältere Geschichte. Riga 1804. Joh.
Voigt: Geschichte Preussens. T. IV, p. 534—537 ir t. t.

Veliaus amžį kelinta
 Buvo vel išpažinta
 Jū didės vertybės.
 Bet ne matīt nūg ano
 Laiko jau o ne vieno
 Protingo tarp miniū,
 Ješkančio rupestingai
 Paniekintū rustingai
 Jo smulkiū trupiniū.
 Laikais jūs atješkoje,
 Bet nieks jūs ne vartoje.
 Nes jie yr' per smulkus,
 Priegtam yra ir drausmei
 Su jais ne palsoj' uksmej'
 Rodintis in pulkus
 Todel ir tie, kurie tur',
 Jūs ne rodo — kur kitur
 Iksiol ale slepia,

Gilei dvasiōs antije
 Lydo, gydo, kiemije
 Ir gaiva inkvepia
 Ar sugrinš kada Tiesa?
 — O, Szviespatis su Szviesa —
 Matula Visastiēs,
 Atsiuvs šviesibej dienōs
 Atgavinti šeiminōs,
 Alpstancīōs gyvastiēs!
 Taigi dransei in kovas!
 Tiesa — Szviesa — vadovas
 Mus'; — gyvastį giukim'!
 O zerkolo šviesianses
 Dulkeles garbinganses
 Rinkim, nūlat' rinkim'
 1882.

J. A. V. Lietuvis.

Tadeusz Kasziuska buvo Lietuvninkas.

Labai graži knigele po užrašū „Lietuvōs Bičūlis“ ant 21 puslapio rošo: „Viriausis Lenku ir Lietuvōs vadas Tadeušas Kasziuska savo vysotimā Apskelbimā (universalis) išdave lenkiškai ir lietuviškai. Tasai Apskelbimas Lenku ir Lietuvōs karioms (vaiskams) dūtas buvo stoviklej pas Vinorius, dienoj 2. Gegužės, 1794 metūse. Taiposgi ir susirinkimas Rodōs Vilniuj' 15d. Gegužės m. 1794 metūse išdave lietuviškai savo prisakimā. Jeigu norietumej tūdu raštu perskaititi, tai atrasi knįgoj: „Archiv Vilienskavo General-Gubernatorstva.“ Tom' vtroj, čast I. Vilna 1870.“ „Lapas 143, 144, 145, 146, 147.“

Kad T. Kasziuska buvo Lietuvninkas ko geriaus galime durti iš jo paties gromatōs, raštōs 1784 metūse iš Lenku-žemės pas generolā Niesiolovskį, kurę pridur lenkiški laikraštei' „Kronika Rodzinna,“ o iš jo „Pravda“ nū 1883 mete Nr. 17. Akiva ši gromata dėl mumis ir dėl lenkišku „gaskonu.“ kurius teip pramane generol's Kasziuska, šaip skamba:

„Jusu Mylista ponega Gieradiejan! Meldziu Tavę ant to vyso, kas yra gyvenime žmogaus ko meiliausu, kaipu pati ir vaikai, idant norietumei Tamsta Jo Mylesta Gieradiejas išvadūti manę iš vietōs taip nemeiliōs, kaštaunōs ir salig šiolei nieka ne dūdancios. Dievas mato, žodį ne turiu į ką pratarti, ir gerai, nes aš su jaučeis niekadōs ne kalbėjau. Kas per Gaskonai! Bet aš jau liausiūs aprašinėti giventojus tōs žemės; pasakisiu tiktai, kad ta žeme (lenkiška) graži ir jie turētu buti paskirta dėl viežlivū ir gaspadarnū Lietuviū, bet ne dėl jų, kurie yra tinginej ir žioplei. Noriekit manę

granzinti Lietuvon. Musiet išsizadat manęs ir matote mane neisgalint tarnauti jums! Kasgi aš asmi, jegut ne Lietuvis, viengentis jusu? Par jums išrinktas, kam aš turiu buti dekingas jegut ne jums? ka turiu ginti jegut ne jumis ir patsai savę? Jegut jus ne susimynkätinste syrdj įnešdami in Seimą apei mani, idant galiečiau pagrinšti, tai aš pats sau ką blogą pasidarisiu. Dievas mato, nes piktums manę ima, kad aš Lietavis budamas, Lenkams tarnaučiau, o jus ne turite triju generolu, kad jumis galybe koke ant virvutės laikis. Tada tik gal pajuste ir apei savę pasirupinte. Ant galo pasitikiu ant prietelystės, su kure teikeisi manę pagarbinti. J. M. P. Geradiejas, prašau visados buti išvadūtoju, manęs, kuris Tau noriu buti tikru, neatsimainančiu ir su tikra garbe Jo Mylistos pono Geradėjaus nnsizėminusiu tarnu T. Kosčiuška, g. m.“

Tadeušas Andriejus Bonaventuras Kasčiuška, sunus Liudviko Kalavyninko breskos vajejadystės ir Teklios Ratomskaitės, gime tėviškej Merečovščyno, slonimskam' paviete, 12 Vaserio 1746 m. Mokinis' Korpuse Kadetu Varsovoje. Tėvui mirus 1768 m. mokinos Vokietijoj', Italijoj' ir Prancuzijoj' nū 1769 sulig 1774 m. Grizęs iš tenai apsibuvo pas priveizdietoji savo, vaivodą Sosnovski Liubelskojoj žemėj, Sosnovičoj, įsimylėjęs vienok į jo dukterį turėjo iš tenais trauktis į Prancuziją ir kaip akrotninkas, pribuvo ing Amerika 1778 m., kur buvo pastatijtas vadovu kruvės ukvatninku. Laike mušios del liūsybės Amerikós, gražei pasiaiskino o labjaus prie apgulimo Naujo-Jorko, už tą tai per Vašingtoną Viriausiję Užrūndijoją Amerikós tapo pakeltas į adjutantus ir populkauņinkus, paskui į generolus brigadós su daleidimu tėviskainystės apdovanotas ne tiktai alga ir tėviške, bet ir orderu Cincinnati 1783 m. Pagrizęs į tėvynę buvo užprašits gromata per Lenku karalų ir Lietuvós Didj Kunjgaikšti Stanislovą Augustą į kares, žinksnij' generolo. Mušės jisai po Zieliencais ir Dubienka 1792 m., paskui apleidęs tarnavimą išvažiavo į Dreną ir Lipską (Vokietijoj), 1792 m. per gimynietiško praneuziško susirinkimo pripažintas jam buvo ženklas ir tiesa prancuziško tėviskainio. Laike kilimo Lanku 1794 m. buvo apgarsintas 24. Kovo Krakovoj' viršininku tautos. Pargalejęs tada priešininkus po Roclavičeis pasitrauke į Varšavą; išlaike apgulimą nū 15 liepós 1794 m. sulig Rugsiejui, ir išvijo iš pilimu Miesto Prusu karalų; pažeistas mušije po Maciejovicais 10 Spalinio 1794 m. suintas tapo ir pasodintas į kalinę Petropylije 17 Lapkryčio 1794 m. Paskui iš tenai paleistas per ciecoriu maskolių Povilą I. 19 Grodio 1796 m., ir apdovanot's per jį 60000 rubliu, kurius pyningus paskui gražyno, nuviko per Sztokholmą, kur jį karalus Žyvedu Gustavas IV. apdovanojo kalaviju, ir per Londoną draugystėje savo prieteliaus ir draugo pagal ginklą, Niemcevičiaus į Naują-Jorką 1797 m., kur šyrdingai buvo patiktas per amerikonus ir senovės savo vyršininką, Vašingtoną, buvusį tūmet prezidentu Suvienotu Žemiu Szaurinės Amerikos. Atiemes tenai užtarnautus piningus 12500 raudonu auksinu, apsigiveno Filadelfioj Amerikoj'. Užprašitas per Dąbrovskį dėl įtaisimo itališkų liegi-

jonu žadiejo nuvikti tenai, bet ne prijeme padovanotôs sau ant ju viršininkistôs. Todël gi palikes Amerikoj Niemavičiu, gegužes m. 1798 m. apleido Filadelfije ir nuejo į Parižiu, kur pasipažines su Napoleonu I. ciecorium prancuzu, kuris jam padovenojes kalaviją karaliaus Jono Sobieskio ir prižadavejš granzynti Lietuvą ir Lankus, atemes nūg prusu, kalbino jį, idant jam padietu kariauti, bet iki ne įtikejo ing Napoleono prizadus ir jam ne padiejo. Per vyra to laiko Kasčiūška perbuvo Berville po Parižium pas savo prieteliaus Zeltnerį. Po nūpūlimo Napoleono, Kosčiūška raše gramatą pas Ciecoriū Maskoliū Alieksandro I. 9. balandžio 1814m., prašidamas milestôs dël saviës, davimo liūsibës dël ukininku, davimo dël Lietuvos ir Lankų konstyucijôs pagal paviždi anglikiškôs ir prašidams gierôs vietôs prieteliui savo Zeltneriui, pas kuri jisai 14 metū pergiveno, Prancuzijoj ir Lankuse. Ciecorius Alieksandras I. labai malonie jam atrase tūs pačiūs metūs. 3 d. gieguže: kad prijem jo aplankimą, gerinant jį graže vilče. Po kongreso 1815 m. buvo Kosčiūška Viennoj' (sostopilije Austrijôs), kur tada buvo ant kongreso ciecorius Alieksandra I. ir jį pamaloniejo. Iš tenai nūvažiavo K. in Szveicariją in miesta Šoliurą, kur buvo sutiktas su garbe per (miešcionis) pilionis ir kareivius. Pasijutęs nukaršusiu ir nuvargusiu perbuvo galą savo amžiaus namūse prietelaus savo Zeltnerio Soliuroj', kur ir amžį pabaige su pylnu protu, turiedams apstotą savo lovą per prietelius, 15. spalnio 1817 m. Buvo jisai geradieju ir apveizdetoju biednuju ir nuvargusiu, kuriūs jis pats atješkodavo. Aktu užtvirtintu nūg viriausybës 2 dienoj balandžio 1817 m. lūsybe apdovanojo ukininkus savo tieviskej' Sieknicūse. Palaidotas yra Krakovoj, katedroj' ant Vaveliaus. Ant paminklo supile jam kaipo didžiavirui pilekalnį, kuris yra dabar aukščiausiu kalnu apigardoje, nūg kurio einanti uliče Krakovoj vadinasi Kasčiūškôs. Megdaves jis užsiimti taipjau tekinyste — išraižyste ir teplioiste o dar ir rašimais. Raše anas ir anglikiškai. Paliko jis surašitą savo ranka lenkiškai aprašimą kompanijôs 1792 metū.

Garbinu ne tiek musu garsingą dydžiavirį Kasčiūšką, kaipo kareivį, garbinu jį labiau, kaipo geradeją ir apveizdetojį našlaičiu, pavargeliu ir išlūsotojį ukininku, kuris pyrmiaus in kelis dešimtis metu, ne kad galiejo apei tą apmislitie karalius, išlūsavo anūs. Mums, šios gadinës Lietuvems, senovës karine garbë užpakalių palikusems, gali geriaus intikti šioji paskutinioji garbë žmogaus doro ir protingo, musū viengencio!

Rugpiutis 1883m.

Veversis.

Keli žodžei apie Kolera.

(Pradža 4 numeryje.)

Kolera pasirodo vieną kartą pridurmai — keloms adinoms praėjus, — po užsikretimo; tankiau ale pra-

eina 2—5 dienos pirmiau, neng ji žmogų apima, ir tas kelū dienū tarpas yra vadinamas isikereimo laikų (stadium incubationis). Aiškiau prasided liga roditis in 3 ar 4 dieną. Žmogus dar vis vaikštinedamas ir rasi, bedirbdamas galejo ir ne užtemiti kartkartais galvôs sopejimą: tikrai liga pasiroda drauge su vidurevimu arba živatavimu (trizna). Iš pradziū-pradziū vidurei pagenda ir ligonis tur' tankei begti laukan, priegtam mešlas yra iš pradziôs tirštokas ir geltonas; tolyn — skistyn eina. Ant dienos varo jau 8—10 ir daugiau sykiu; vidurei išpusti ir tankei urzge. Valgis žmogui rodosi pikrus; liežuvis apšcei apdengtas baltoka glutele; burnoj' jauče kartumą; verče ant žeugčiojimo ir vemimo. Tankei jau pirmoj' dienoj ligonis jauče karštį. Živatavimas labai greitai nusilpnina ligonį, ir visas jo pajegos veik mažta. Jam rodosi, taritum, kas jį sukulęs ir sumušęs: skauda jam ne tiktai galva, bet ir visi sanarei apalpę ir silpni; pradeda jį imti saltis ir pasisodo prakaitas. Živatavimas tesasi 3—4 dienas ir — laimingai atsitinkant — ant kokiôs 5 ar 6 dienôs liga galiau prade silpnyn eiti, ir ligonis lengva-palengva atsigauna.

Sunkesniūse ale atsitikimūse išeinantis iš ligonio mešlas veik jau iš pradziū-pradziôs panėsi in skistimą, kurame butu viršti ryžei. Toks mešlas panašus in skįsta, palšą bučą, ne smirda kaip tikras mešlas, ir jame palauko — daug — mažai — nedideli gromulukai, taritum, išpumpejusi grudai ryžiū. Laukan varo 10—15—20 kartū ir daugiau ant dienôs, ir kū tolyn, tū labyn ir tankyn ir teip apstingai, tartum, — bučza iš volės teka. Drauge su trižna pasirodo vemimas su sopuleis po krutine. Viens ir kitas didei žmogu apalpina, pakirsdami jam rankas bei kojas ir guldindami jį ing patalą. Apstingumui ir daugybei sunkôs (skistimu) iš kuno išeinant, išdziusta ligonio liežuvis: troškina jį gerimas, bet ką išgere, veik per kitą galą išeina. Raumenise koju ir ranku pasirodo traukimas ir sukimas; oda (skura) pamelinūja, ipačei koju ir ranku, atšala, nors vidui ligonis kenče didelį karštį. Akis induba; diktumas kuno veikei su-

niksta, o per tai nosis, pirštai, rodosi, ilgesni tapę. Balsas silpnas, tikus ir drebantis; širdiės plakimas menkas ir tankus. Ligonis pagalus — jai liga vienodai tolyn eina — po dienai, kitai pradeda regimai nikti, alpti — ir čė baigiasi jo gyvastis. Daugumas ligonių šytoj' sunkesnej' ligoj' miršta in 2—3 diena, jai tik trižna ne gali buti sulaikoma ir nors kiek atpildomos kuno sunkos.

Pagal šytūs trumpai aprašintus ženklus galima pažinti tą bauginga liga.

Ką gi, klausite, reiketu veikti bei dariti, norint nūg jōs apsiginti?

Pirmučiause, kaip jau pamineta tapę, liga šyta pas mus Europoj' yra visūmet viešne ir ateina iš rytiniu žemiu. Kaip visūmet, teip ir dabar, kaip tik atleke ape jōs Aigypte pasirodimą žine, visų Viešpatyščių valdžios pridūrmiai insake, idant, kur prigul, butu saugojama, kad žmonės, kelaujanti iš Aigypso ir Azijōs, ne butu in Europōs žemes inleidžemi, pirm' neng bus darta, jugei jie esą sveiki atkelavę. Todelei visūse didesniūse primariniūse miestūse, kuriu ostus akrutai aplanko ir kur jie paleidže savo keleivius, intaisita yra ipatingi *karantinai*, kur keleivius tūs, pralaikę kelas dienas, paleidže, jai pas jūs per tą laiką liga ne apsireiške. Daiktai, kuriūs jie su savimi vežasi, tapsta ipatingu budu apvaliti, dumojant, kad tas apvalimas išnaikines koleros bakterijas. Russijoj tankiausei šyta liga atėidavo par m. Odesą, iš pietu šaliēs. Girdejome, jugei ir Rusu valdže teipogi jau karantiną intaisiusi tame mieste. Todelei turime — nors mažą — viltį, kad ta baisinga viešne rasi da ne daeis in musu žemę. — Bet jaigu — ką ne daleisk Viešpatie — šyta liga aplankitu netikeitinai ir musu Lietuvą, tai reikia žinoti, jūg ji labiause platinasi, jai atranda kur nečiuinumą, ne skaidru (nečystą) orą, ne apvalų givenimą. Kaip nūg daugio kitū limpančių ligu, teip lygei ir nūg kolerōs noredami apsaugoti, turime pirmu pirmiause rupintis, kad givenimai musu butu skaidrei gražei prilaikomi, kad ne butu jūse smarvės, suplėkusio nesveiko oro ir dregnumo. Ipatin-gai prie balu ir pelkiu givenanti privalo daugiause ligōs

saugotis. Kiemai ir dvarai turi buti apvaliti, visoki mėšlai ir mėšlynai atitolinti ir išmesti, nes puvimas mėšlu irtt. gadina orą ir gali ligai kelą palengvinti. Ne sveikas ir neskanus valgis, nepriderantis gerimas, sunkus pervirš darbai, didei kunui ir sveikatai musu užkenke, o ligai pasirodžius, gelbsti ją ir padeda žmo'nes naikinti. Kadangi vasare naktys tankei yra vesios reike tad sergetis nūg atšalimo ir ne guleti prie adarų langų, arba ant lauko po grinu dangumi. *Saugotis didelei reike kad ne pagadint' vidurius per tokius valgius, kaip agurkai, obulei, gruszios, visokios vuogos, nes prie pagedusių viduriu greičiause kolera kabinasi.* Kolerôs laike reike ipačei saugotis nūg valgimo paminetu vaisiu. Gerimas šalto vandens, alaus — jai jautiesi sušilęs esąs — gali teipogi labai užkenkti...

Kaip kozną metą, teip ir šymet vasara jau buvo pasirodžius Vokietijoje — ipačei Berline -- kelisyk musu namine kolera (cholera nostras), kuri nor's ne teip baisi, ir pavojinga, kaip anoji rytu žemės viešne, bet teipogi ne retai tulą ligonį, ipač tarp vaiku, pasmauge. Antra — užtemita tapo, jūgai paskutiname menesij' visoje Europoje šylytine ko ne išnikus, o ant jos vietôs pasirodžiusios kitos, teipogi limpančios ligos, kaip kruvinoji trižna (dysenteria) irk.; teipogi užtemita tapo, kad paskutinėmis dienomis pilvo ir žurnų ligos pasidaugsinę — o tai vislab mums praneša, kad šiometinej' vasaroj' galima tikėtis pasirodimo ir kolerôs Europoje, ir jaigu ji atviktū musumpi, tai atrastū čė tam pritinkanča lūną šilumôs ir dregmês. Todelei jai kozną metą, tai šymetinę vasarą da labiau — dvigubai turime saugotis nūg tos baisingos viešnės!..

Jaigu taptū ta liga ir Lietuvoj', tai galima tikėtis ir tikrai sakyti, kad miestūse, kur žydai mėšlūse ir purvinūse titvaikais knibžda, pirmiause pasirodis. Todėl jai išgirsite, koleraū miesto giventojus jau galabijanti, saugokites in miestą važiūti, nes iš tenai labai yra lengvą ir in kaimus ligą pargabenti draugē ar su koku pirkiniu, arba vel su piragu, silke ir žuvimis, dėl kuriu kitas Lietuvis ir be reikalo ing miestą važiūje... Jai

kureme kaime atsirastu ligonis, ant kolerôs apsirgęs, tai pirmuciause reike jį atskirti in ipatingą grincze nuog svaiku žmoniu. Virai ar moteris, kurie tokį ligonį prižiuri, tur kožna kartą savo rankas gerai apmazgoti, jai tenka dasiliteti paties ligonio, jo mešlo ir vemalu. Aplankimas tokio ligonio per kaimynus ir gimines gali tik liga išplatinti tokiose vietose, kur pirm to jôs ir girdėti ne galejei. Vemalai, mešlas ir drabužei mešlu apteploti gerause sudeginti, jai kitokiu budu ne galima išnaikinti ligôs seklos — bakteridas. Jai kas turi namieje kupervosą (*Ferrum sulfuricum oxydulatum* — po tokiu vardu jis gaunamas aptiekose) tai gali emęs vieną jos dalį ant 8 dalų vandens, tokiu vandėniu išmazgoti kaip indus, kuriuse buvę mešlai ir vemalai, bet ir išnaikinti bakteridas, pripildams to vandens in mešlus, vemalus. Labai naudiugas yra teipogi sierôs ruksztorius (*acidum sulfuricum*), kurio 1 dalis ant dalu vandens jau išnaikina bakterijas. Dėl apmazgoimo ranku galima vartoti *Karbolini ruksztoriu* (*acidum carbolicum*), imant 5—10 dalų ant 100 vandens. Apnokinimas siera drabužių tokio ligonio gali teipogi nužavinti bakteridas.

Ligai in musu kuna inejus, t. e. bakteridoms jame besiveisent ir dauginantes, mes ne turime jokio ginklo, su kuriuomi jas isz kuno iszvariti galetomem. Reike tad tik laukti, pakol jos pačios išeis: bakteridos išeina — žmogus atsigrabsto ir pasveiksta. Mums liekti tik tą sumišima, kuri jôs kune prieš musu sveikatą pakele, rupintis numazinti ir kuno pajegas stiprinti, kad jis ne butu valotas per tūs grybelus. Naudinga yra ligonį tokį laikinti didelej', čystaj' šviešoi grinc'oj'. Pirmas ir didzauses rupestis trižnai pasirodžius — apstapdinti ją. Kožnas gali nusipirkti aptiekoj' vaistą t. v. *Tinktura opii simplicis*, kurio ant dienôs galima dūti po 5—10 lašų invarvinus in vandens šaukštą, kokius 3—4 ir daugiau sykiu. Žinoma, jaigu nog 10 arba 20 lašų vidurevimas apsisotou, daugiau davineti ne reike, pakol ne pasirodžis vel. Maitinti tokį ligonį reike skanum' geru viralu, bet mažai ant vieno sykio dūdant. Krū-

pos su pienu, ryžei arba vel su mesą išvirtos — geriause tokioj ligoj tinka. Dėl gerimo naudingiause davineti arbata (Thee), biskelį arako arba romo invarvinant. Vemti be palovôs vercent, gerause davinet dėl ryimo ledo mažus šmotelus, arba ant ledo atšaldintą vandenį. Užtemijus, kad kunas pradedaš atšalti, reike kas antrą adiną atšaluses vietas išbruzinti ir trinti kampariniu špirtum ir po kožno trinimo ligoni apvinioti in koke šiltą dvikartę arba patalus. Jeigu ligonis vis silpnyn eina, naudinga davineti jam šaltą vandenį su arielka, arba kavą (kavę) su arielka. — Gerause, žinoma, butu, kad kožną, sunkesnę ligôs pripūlimą daktaras matitu: nes tik ipatybes kuno ir ligôs pamačius galima dūti ir naudingą pridėrančę rodą, kaip ir ką reiketu su tokiu ligoniu dariti.

Mes tūm tarpu norejome tik persergeti musų skaitytojus prieš nelaime, kuri gali ir musu šalije apsireikšti. Paminedami tą liga, mes nurodeme ant jos priežastiês, ir koku budu ji išsiplatina iš vietôs ing vietą. Jai mes ne turime ginklą prieš tūs mažiūlelus musu sveikatos neprietelus, tai privalome, tik žinoti ir pažinti, iš kur ir kaip liga atsiranda. Žinodami kolerôs priežastį, mes gauname tūm pat jau ipatingą ginklą, kuriūmi galime ir apsiginti. O tas ginklas — saugone, pasisaujojimas. Todelei, vyrai, budekime!

20. Liepôs 83.

Drs. J. Bs. —Pragoje.

Isz Lietuvôs.

14. Ruggjučio pabaige givenimą Kasuto dvare, Nilijôs pavieta, p. *Mieczislovas Tukala*, katras buvo lig 1863 m. maršalka to pavieto. Tas žmogus buvo del visu geras ir žinojo tiktai dirbti, kas yra naudinga del savo krašto. Trusesi be atsilsio ir truse su jūmi ne galejo ne vienas susiliginti. Ne paspejo išgirsti, jei kas ko reikaudavo, tūjaus bego su roda ir pagelba kožnam, ne žiuredamas, kokio tikejimo, arba tautôs tas yr'. Todel, norint nūg 1863 m. valščionys yra neapikantoj' su ponais, vienok ant jo šermenų susirinko jų dideles

kruvos, o lidint nabašnišką, giventojai pravoslavni (Rusai) drauge su savo kunigų iš miestelo Rabunų, su karunomis ir križiumi, sutiko jį ir palydejo 6 verstus. Žydai mažo miestelo Sosenkos, par kurių veže kuną, taip pat sutiko su uždegtomis žvakėmis ir mačdomis, padirbę ant kelo ludnabromį. Iš tolaus miestelio Ilja keli šimtai žydų pribuvo in tą vietą su savo rabinu. Sutikę kuną neše grabą, giedojo giesmes ir sake pamokslus žydiškai. O, dūk Viešpatie mums daugiau tokių brolių Lietuvių! Netikelei atejo pasterai patarnautie žmogui, kursai ne vieną šyrdį uždege mačone par savo gerus darbus!... Tegul tas abrozdelis bus paveikslu del musiškiu, idant lautusi blogų darbų!

Rym.

Nūg visų Szventu *Vilniuje, Kaune ir Gartene atsivež naujos tiesdarimo, arba sudo vietos*, butent Vilniuj' intaisintas tampa Tribunolas ir apigardinis sudas, o del Kauno ir Garteno gub.— po apigardinį sudą. Intaisimas šitų sudų yra labai svarbus daiktas, ir Lietuvei tur šendien pilną teisybę Vyresnybės prašintie, idant šitūše sudūse šalij' rusiškôs kalbôs butu vartojama ir lietuviška. Kožnas žino, kad žmogus tik prigimtoj' savo kalboj' gali gerause žodžeis išreikšti savo dumą, ir mes interese dasiekimo to mierio, kurių nauji sudai dasekti nori — butent *tikrą tiesą* — raginame savo prastus brolus vartoti sudūse tik *vienu vieną lietuviszką kalbą*, nes stverdamiesi prie svetimôs kalbôs del išreiškimo savo dumôs, gali pavojingus ludimus kaip del savęs patiės teip ir del artimo ištarti, ne pažindami priderančei svetimą kalbą. Iš savo vel pusės Sudo vyresnybe turetū akiškai padaboti ant reikaŭ Lietuvių nors sudo butūse, kad jie ne butu teip skreudžemi, kaip lig šiolei, ir kad žmones tiesą sudūse atrastu, ko ne pigiausiu budu, ir ne privalitu už kožną rusišką žodį užmoketi, rubleis prisivaisinusiems apstingai Kaune ir kitūse miestūse advokatams ir advokatpaŭaikiams, kurie tik ir tyko ant Lietuvių grašio. . . .

rb.

Kauno gubernijoj' nūg Lenkmečio kur ne kur kaimūse atsirado burliokai, kad mumis maskoliškai išmokintu. Einu aš vieną kartą ant prekiavietės (turgaus)

ir girdziu burlioką lietuviškai kalbanti. Priejęs prie jo jūkdamasis paklausiu: „o gi kodel tu kalbi lietuviškai?“ „Tai kaip mumis čion mažeu, tai graičeu mums prider' jusiškai, ne kaip jums musiškai išmoktie kalbet,“ atsake jis, ir teisingai, nes kožnas Lietuvoj' ir tarp Lietuvių gyvenantis turi mokintis ir moket lietuviškai kalbeti ir ne daritie teip, kaip ligšiolei dare ne kurie iš Lenkijôs ateję ponelei, kurie tankei neapykanta del mūsų kalbôs išreiške ir rupinosi, lietuvišką niekindami, savąją Lietuvoj' išplatintie. Tokį darbą mes pagirtie ne galime! Tik tas užsipelnis musu meilę, kursai myles musu šventą kalbą ir mumis pačius, nes mes Lietuvei toki esame žmones, joguei mylime tik tūs, kurie mus myli!

Vb.

Kelaujant po Lietuvą, ipačei Raseiniu kampe, tenka ne retai pamatiti pasirodimus ant musu teviškôs žamės, kokius kituse kampuse, ipač Prususe, ne užeinami. *Kalnujei*, bažnitkiemis (miestelis) netoli Raseinių ne tur' ne vieną žyda tarp savo giventojų, tai jau labai dailu, nes šaip Lietuvôs miestelei pilni jūd-ir rudbarzdžių kripžda ir vipžda. Anoj vietoj' taigi vieni krikščionys givena. O kas dar maļoniaus, yra tai tas dalykas, kad visi giventojai lietuviškai, taip namie, kaip ir tarp sveitimųjų, kalba. Randasi tame miestelij gimines grinai vokišku pravardziu, kurios vienok ne tik ne šneka vokiškai, bet ir nesupranta tą kalbą ir piksta, jai kas jūs vokiečeis vadina. Oze pat randasi ir keletas burloku, kurie palengva lietuvišką kalbą, lietuviškus budus ir lietuvišką devejimą priima. Tai ir čion pasirodo neuzgintinai didesne intekme Lietuvių gentės ant kalbôs svetimų žmonių. — Kitu instabiju daigtu gerai padabojant, reike paminetie Lietuvôs križius. Senovės križei ne buvo taip išdailinti, kaip dabar užeinini ne vieną po kaimus ir miestelus. Tūse pačiuose Kalnujuse galima matitie križių, kuri sav ne senei tôs vietôs jaunikaičei pasistate. Szisai paminklas iš storo aužulo padirbtas, yra tikrai darbas, iš kurio mistrą galima pažintie. Jojo daildarius, Lazdauckis, Idašaltunije gyvenantis, križių padarime yra toli parejęs ir didį tobulumą dasekęs, no-

rins jis dar jaunas. Dievo paveikslas ant križiaus yra skaptoriškas darbas, kurį pats mistras atlikęs, rodo mums, kad ir skaptorystoj', kuri aukštesnio mokslo, didesnio proto reikalauje, musu Lazdauckis toli nuejęs. Yra sumanus; asabos ant križiaus randamos, yra dailei išdrožtos ir priderančeme pasilaikime prieš viena kitą. Pats križius labai dailei iš tolo pasirodo; skersinei medžei yra du kartu deti. Aukštesninis trumpesnis už žemesnįjį. Ties skersmedzeis išeina išgrožinimai in visas šalis, taip kaip spindulei saules skritulo pavidulij'. Pats križius yra melinas, o šitie išgrožinimai — balti. Ant paties križiaus yra aniošas (angelas), kursai trubije in visas svieto šalis. Pastatimas to križiaus išneša per 50 rublų. Tokiu križiu Raseiniu paviete galima daugelį rasti. Dumšiškių kaime randi da gražesnius križius maž ne prie kožno gyvenimo. — parplys.

2 d. Rugsjučio Odesoj' atliktas tapo *jubilejus*, 25-metinio truso del apšvietimo jaunumenės, Žamaičio *Motiejaus Czepôs* (Czepinskio), mokintojo matematikôs prie antrôs Odesoj' gimnazijôs. „Gazeta Polska“ šiteip aprašo tą šventę: „kas ne pažinsta Odesoj' (kur in da šimtu tukstančiu giventoju) tą vyrą, toks vargiai rasis. Par 25 metus toj' pačioj' gimnazijoj' ir kitose mokslničiose, butent prekybôs iškaļoj ir moteriškose mokino p. Czepinskis matematikôs. Sziôs dienôs bukgalterei (prekybôs kningu vedejai) bankûse, bankieriu kantorûse, mokintojai matematikôs ir daug vjsokio amato žmoniu — yra tai jo mokintinei. Kietas Žamaitis spaude baisei savo mokintinius, bet, ant to n'atbojent, jaunimas jį myl liksiolei ir pilnas yra del mokitojo dekingystės. Baigent pedagogišką Institutą Petropyleje, Czepinskis buvo atsidavęs istorijai, bet iš priežastiės, ne priklausančioms jo valei, tapo mokintoju matematikôs. Szendie tad pulkas jo draugu, su direktoriumi Budde ir inspektorium apygardôs iškalu prišakij', drauge su deputatais nûg buvusiu jo mokintiniu, sudejo jubilatui jo patiės ne puikiame, ale dailame rumelij' (viltoj') priderančius velijimus, adresa, albumą su apkaustintu sidabru viršumi, ir padoru apdovanojimą nûg artimesniu pažinstamu.

Tok's visūtinis pagarbinimas nūg žmonių ivairiōs tikybēs ir kiltiēs, mums rodos vertas yra, kad taptu plačei apskelbtas. . . .“ Nūg savēs mes galetumeme pridurti, kad ne vienas Lietuvis yra taip svetur garbinamas už aukštą jo mokslą, išmintį ir trusą del dvasiškōs naudōs giventoju. Kodelgi tačau taip mažai musiškiu yra garbinamu pas mus Pačius? — Bene delto, kad per maž' mylime savo kraštą, savo gentę, o labjause savo kalbą ir vardą, tankei svetimiems dievams tarnaudami. . . S. R.

Ne senei Maskolijoj tape insteigta „*Auksztoji Komisija*“ del numażinimo girtūklystēs. Szi komisija nūg savēs pašauke mažesnes komisijas po gubernijas užklaudama ju, kum galima butu sumażinti girtūklystę ir ipačei ar ne reiketu visiškai nustumti žyduš parдавinejimo arielkos, nes komisijai priplaupta buvo, kad tai tik žydai trauken žmones prie arielkōs. Kas pasirode? Szitai Komisijos Lietuvōs guberniju, sudetos iš vyresnybēs musu krašto, vienu balsu atsiliepe, kad girtūklystēs, tokiōs kaip Maskolijoj', Lietuvoj ne esan. Dūk Dieve, kad tai butu teisybe pasakita, tai butu mums dide garbe ir geras pranešimas ant ateisinēs. Iš antrōs pusēs butu tai tūmi parodita nosis žyduš neap-kentejams, nes žinoma, jog tikrojoj' Maskolijoj', butent t. v. didziojoj' Rusijoj', kur didziause girtūklyste, žyduš n'ira ir arielką ten šinkūje tie patys Maskolei; dabargi pasirodo, kad Lietuvoj', kur daugiause yr' žyduš ir jie pardavineje tą geralą, svietas ne geria! Teisybę reikia pasakiti, kad musu žydelei dar yra šiek tiek padorus ir per daug ant ju skunstis ne privalome, todėl ir turime vilti, kad pas mums ne bus darinta jiems tokiu muštyniu, kokios vel prasided' Mažojoj' bei pietinej' Rusijoj' ir ipačei Vengru žemeje. S. R.

Iš Vilniaus mums rašoma: „Antrame N. „Aušrōs“ pamineta tapo apie Lietuvius Traku pavieto, Vilniaus gubernijōs, kad jie savo kalbą ne myli. Noris jie taip ir darytu, tai ne anūs reik kaltintie, bet mažus bajo-relus ir gudu kunigus, kurie iškalba žmonems, kad lie-tuviška kalba ne graži ir paskutine, o niekindami pri-gimtą musu kalbą, prie savosiōs jūs verčē ir pratina.

*Abelnai sakant ligsziolei Vilniaus vyskupysteje buvo di-
dei apleisti ir iszjuokti Lietuvei dvasiszkuose ju reika-
luose, nes ko ne visose lietuviszkose bažnicziose pamok-
slai sakomi lenkiszikai, giesmes giedamos lenkiszkos, po-
terei kalbama lenkiszki. Iš šitôs priežastiës randasi
Lietuvei, kurie ne žinote-ne žino, kad yra lietuviški
poterei ir maldu kningos lietuviškos. Lenkiškus pote-
rius Lietuvei kalbedami, nesupranta daug, deltoigi žo-
dzius perkreipe, arba vel pridedami ir nutraukdami,
padaro tokius poterius, kuriūs, ne žinau, ar ir pats
Dievas supranta!... Tačiau Lietuvei labai noretu, kad
jiems nors pamokslai butu sakomi lietuviškai, ir Žaslu
bei Žyžmarių parapijonai yra padavę prašymus savo
Vyskupuj, melzdami, kad bažnicziose vieton nesupranta-
môs lenkiškôs butu investa lietuviška kalba. Zaslų
klebonas D. nenoredamas pradejo kalbeti žodi Dievo lie-
tuviškai, apturejës liepimą nûg savo vyresnybës Dva-
siškôs. Yra viltis, kad jo mylesta vyskupas Grynevickis
ir apie kitus savo Lietuvius neužmirš. Girdejom, buk
tai ir Vilniaus katalikiškojei Seminarijoj' prades kleri-
kus lietuviškôs kalbôs mokinti. Dûk Dieve! kad grei-
tai išsipilditu: labai yra reikalinga, nes *Lietuvei rei-
kaluose tikejimo par vartojimą lenkiszkôs kalbôs mal-
dose neiszpasakitai yra tamsus, teip jog pagalos ne
tiek ne žino, kad yra vienas Dievas ir kad dusze žmo-
gaus yra nemirsztanti. Tik paviršutinai jie yra krikš-
cionys—o iš pamato dar sląbmeldzeis (pagonais) liekti!—
Girdziu, kad Melągenûse, Szvenčonių pavieto, klebonas S.
netiktai kad apie dvasišką apšvietimą Lietuviu nesirupina,
bet anūs ir ant pamokslo išjûkia, nes lenkiškai sakidamas
pamokslą šaipindamasis pasako kelis žodus lietuviškai, o
kalbedamas su Lietuviu, kur's ne mok lenkiškai, kalbina
jį gudiškai! Lietuviškôs kalbôs jis ne nor ne girdet!..
Tokiu Vilniaus vyskupysteje kunigu ne vienas yra... O!
reiktu atsiminti nekuriems kunigams ant savo *dvasiszko
pašaukimo, jûg jie yra paskirti ne del persekinejimo lie-
tuviszkôs kalbôs, ale piktų Darbu; ne del sejimo lenkisz-
kôs kalbôs Lietuvoje, bet geru darbu ir garbës Dievo!*"...**

Zine nuog Redakcijos.

Išleisdami penktą „Aušros“ numerį, turime sakitie, kad tok's pasivėlijimas su jo spaudinimu atsitiko per priežastį iškelavimo p. Mikšo iš Ragainės. Sekančių numerių mūsų rašto nors par tatau išėjimas susitrukdino, tačiau jie visi pasirodis savo laike, ir skaititojas „Aušros“ apturės pilnai 12 numeriu. Kadaži p. Mikšui atsitraukus, „Aušra“ ant greituju negalėjo rasti tam tikrą rėdiką, tai 5 numeris ties įsiūstais į redakcija, raštaitais atspaudintas labai išrodo šerpetūtas, jame sumaišitas ir raštas ir tarmes. Visi aulinkiniai numeriai išeis taip nutaisiti, kaip prideri—nės rėdiku paliko Jonas Szliupas. Metui givenimo „Aušrôs“ pasibaigus, tolimesnis jôs gyvastis prigulės nūg pačiu mūsų skaititojų. Pulkelui „Aušrôs“ prietelų daugsinantes, ji gales instoti ir in antrą metą savo trusavimo. Todelei mes šyrdingai prašome visus tikrus Lietuvôs prietelus, idant jie teiktusi iš savo pusės pasirupinti ape išplatinimą mūsų rašto ir tose šalise, kur jis iki šei Dienai da nepažinstamas. Kožnas platinantis meilę tarp brolių del musu, kalbôs lietuviškôs, išpildins tūmi pat prisakima Viešpatiês, kursai liepe myletie savo gimdytojus ir jujų kalbą. Todelei raginkite, brolei, savo pažinstamus ir kaimynus, kad parsikviestu mūsų raštą.

Del geresnės pažintiês mus' pačių ir šiosdieniško mus' givenimo labai naudinga butu, kad mes galetume tureti žines iš visų Lietuvôs kampų. Todelei skaititojus mūsų prašome atsiunstie mums aprašimus visokių atsitikimu iš Lietuvôs, kuriūse

mes, pagal jų vertybę, galėsime po rubriką „Žiniôs iš Lietuvôs“ mūsų rašte patalpinti.

Pagalos turime prašiti, kad pasisamdant „Aušra“, adresai iš Lietuvôs butu pridūdami lietuviškoj' kalboj', o iš tolymesnės Rusijôs — prancuziškoj', arba vokiškoje. — Preke „Aušros“ ant pusês meto (6 numerai) yra 1 rub. 10 káp; ant metų (12 numerių) — 2 rub. 20 kap. su persiuntimų. Tūs, kurie tik ant pusês meto buvo „Aušra“ apsistelavę, prašomę už sekancius numerius pinigų prisiunsti.

Gromatas su piningais, Rankraščius ir korespondencijas del patalpinimo pačioj „Aušroje“ prašome siunsti ant vardo rėdiko „Aušrôs“

Ostpreussen, per Lumpönen, in Bittenen bei Ragnt.

Jon. Szliupas.

Gromatnyczia.

Petr Trupinel. Marijôs pilej'. Už atsiuntą „Kaimo moksliniôs“ šyrdingai ačiu! Išguldimas dailus — bus „Aušroj“ patalpinta. Turime vilti, kad iš Tamystôs bus patogus rašytojas. Miklink tik ir vartok grina kalbą, — ir kvieskie sandarbyston savo kaimynus. . . .

Jonui Kr. Suval. Vitolorauda gaunama pas knygininką Zupanski Poznaniuj (Zupanskis Buchhandlung in Posen. Preussen;) preke 3 m. = 1½ rub. be persiuntimo. „Aušra“ taps siuncėma pagal pridūta adresą.

J. Kim. Petropilej. 1 rub. apturėjome. Preke kalendoriaus 30 pf. = 15 kap. be persiuntimo.

Prof. Dr Fortun. Maskvoje. 6 M. aptureta. 1 — 4 N.N. „Aušros“ išsiunsta.

Vincui Vaič. Oškabalūse. Ačiu už atsiunstas daineles — pasinaudūsim. 4 N. išsiunstas. Korespondencijos iš Bartnikų apigardês butu naudingos. Pasirupink Tamista užrašinti pasakas nūg Antano grabinio — daug nūg jo pelnisi! . . .

M. Mituz. Jonišk. 2 rub. gavome. Ant vardo p. Koržen. ne galejom tiesiok išsiunsti, nes adrese kaimo vardas ne aiškei pridūtas. Teikes adresą aiškų ir lietuviškai atsiunsti. 2—4 NN.

ant Tamystôs vardo išsiunteme. Prašom pasirupint ape išplatinimą „Auš.“ tarp pažinstamų.

Mat. Slanč. Trump—čiūse. „Aušra“ išsiunsta, bet ar daejo?

Jon. Trump. Sargunūs. 1 r. gauta. „Aušros“ 12 N. kaštūja 2 r. 20 k., už prisiunstus pinigus bus Tamystai išsiunsta tik 1—5 N.

Adomui Giedr. 2 r. gavome; pagal pridūtus adresus bus išsiunsta tik 1—5 NN.

Nincui Zamait. Nokišk. 1 r. 20 gauta; noras Tamystas bus išpildintas.

K. S. Vanagel. „Rudenį“ apturejome—ačiu! Pasinaudosim. Ne patingek, Tamysta, iš savo kampo atsiunsti daugiau žinių, — meilingai bus priimtus.

L. B. Nargomat. Malonetumeme sandarbininkų „Aušrôs“ ejoje ir Tamystus gūdotiną vardą matitie.

Al. Burb. 25 r. aptureta; velijmas tamystôs bus išpildintas. Prisiunstos eileles mums patiko—ačiu! Bus patalpinta. Malonetumeme ir daugiau.

Stan. Prak. Zeim. 3 r. gauta. „Auš.“ išsiunsta.

Jonui Rym. Petropyl. Ne turedami Tamystôs adresą, ne galim išsiunsti. Laukeme adreso ir šyrdingai dekavojame už velijimus del rašto. Ar ne galetumei Tamystą prisiunsti mums žinês iš lenkišku ir kitu petropyl. laikrašciu, kas tampa ape mus rašoma?

„Eglei“ Mintav. Malonetumeme labai tulą dainele del „Auš.“ prisiunsta regeti. Lietuvôs paukštialëms pragyduš, gal, veik ir pavasaris griš. . . .

Veverseiui ir Parplui. Szyrdingai ačiu už prisiunstus raštus. Vislab taps išspaudinta.

Auszros V. numerio intalpa.

- 1) St. Szunb. Eik laukan! Lakšt. 122.
 - 2) Kundraitis. Margis, giesme. l. 124.
 - 3) J. Bs. Ape Senovês Lietuviu pyles. l. 129.
 - 4) J. A. V. Lietuvis. Tiesôs zerkolas, giesme. l. 135.
 - 5) Vieversis. Tadeušas Kasceuška buvo Lietuvninkas. l. 136.
 - 6) Dr. J. Bs. Keli žodzei apie kolera (pabaiga) l. 138.
 - 7) Iš Lietuvos. l. 143.
 - 8) Žine nūg Redakcijos. l. 149.
 - 9) Gromatnyczia, l. 150.
 - 10) Apgarsinimai, l. 152.
-

Apgarsinimai.

Lietuviškas

„AUSZROS KALENDORIUS“

ant

1884

išejo ir tur savije lakštu XL ir 72. Inturys jo: Kalendorius dienu bei švenčių pagal seną ir naują metų skaitlį, su paženklintu mėnesio bertainių, saulės bei mėnesio užtekejimo ir nusileidimo, atmainų oro ir t.t. — Czeso rokundas. — Ape užtemimus saulės ir mėnesio 1884m. — Ape meto laikus 1884m. — Ciecoriškos giminės. — Žemaičių ir aukštosios Lietuvės bei prusu metturgei ir kermošei — Paslėptines misles. — Atleiskite! — Prieštartis, giesme. — Pirm šešių šimtų metų, giesme. — Pasaka ape vilką ir avį — Nenusigandantis, eilos. — Kaip karta kokiam persivertelui eina, pasaka. — Lietuva ant visados, giesme. — Jaunujų Lietuvinkų giesmele. — Keli klausimai minykiski. — Daina apie arelką. — Simelio tevas, pasaka. — Senprusiški „teve musu.“ — Hamleto priežodis del biauriojo svieto. — Graudėnimas iš Hamleto. — Tiesos žodį sumyne. — Sena kalba tik vis jauna. — Tę gyvoj' kalba muziko! — Musu rupesčiai. — Lietuvų skaitlus. — Žirgakalnis. — Iš Lietuvės. — Iš gaspadinystės ir Gaspadorystės: Medaus sutaisymas; medaus virimas; galvijų ligas. — Kaip galima praplatinti knygas. — Visoki trumpi kalbėsai. — Koks laikas iki atsivedimo (turedimo) gyvolų praeina. — Apgarsinimai. — Vyriausieji metai geresniuju atsitikimu. —

Kalendoriaus preke 30 pf. = 15 kap.; su pefsiuntimu per rubežiu 35 kap. Karabelninkai, perkanti sykiu daug, gauna ant 100 egz. 15 egz. veltu. Pirkti gauname: Ragaineje spaustuveje p. Albano bei Kibelkės; Klaipėdoj pas knygininką p. Polenčą; Lauksargiūs' pas p. Ziehe; Ausgiriūs' pas p. Szilomaitį; Smalininkūs' pas p. Vieškalnį; Szirvintoj' pas p. Schmidtą.

Velitumeme, kad šit's Kalendorius kožname name butu randamas ir skaitomas.

Kauno gub., Sziauliu pav., Gruzdziu valsčijnje, pas Aug. Baranauska Szilupiliuose galima pirkti: 1) Įtaisą išmokimui greitai paisinti visokias paisas ir abrozodus; prekis 75 kap. ant vietos, su prisiuntimu — 1 rubl. 2) Įtaisas pripratinimui rankos gražiai rašiti — pr. 75 kap.; su prisiunt. — 1 rublis. 3) Kningute monu — 25 kap. su pers. 4) Skrinute monu — 75 kap. 5) Maišiuks monu — 25 kap. — Kas prisius paštos marką už griviną, gaus pilną darašą tokiu daigtu.

Lietuvininkams privedija Aug. Baranauskas.

Izdavikas ir Redakteris Jon. Szilupas.
Spaustuve Albano & Kibelkės Ragainėje.

AUSZRA.

Laikraštis, išleidžiamas Lietuvos mylėtoju.

„Auszra“ iszeina Tilžėje 20. kožno mėnesio pavizdije knigutės 32 pusiu. — Prekia: ant metu arba už 12 numaru 2 m. = 2 rubl. 20 kap., (prisiuncziant vokūse 3 rubl. 20 kap.), ant $\frac{1}{2}$ metu 1 m. = 1 rubl. 10 kap. (vokūse siuncziant 1 rubl. 60 kap.). Atskiras num. 20 pf. = 18 kap. Apgarsinimai, spaustuvėje „Auszros“ priimami, kasztūja už kožną pusiau dalitą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikitojams „Auszros“ pusę tiek. Vokie-tijoje galima „A.“ prie kožnos ciecor. karal. pasztos iszsiraszidinti.

Įdarbą kas lietuvis!

Kas peržiurinėdamas musu istoriją jieszkojo, dėlko lietuviszka dvasė tai rodėsi buvo visiszškai sunikusi, tai vėl prasidėjo ant givenimo atsigauti, tas galėjo aiszkliai matiti, jūg priezastis to sunikimo ir atsigavimo tvilo pasilaikime „augsztesniuju“ stonu (varsnu) musu tautos prie reikalu savo giminės. Istorija mums sako, jūg tiktai dėl to pasilaikimo musu ponibės netik praszalaicziai, bet ir mės patis lig paskutinio laiko garbstėme lietuvis, kaipo tautą, numirusius netik politikiszkliai, bet ir dvasiszkliai, o toks savęs paniekinimas ir isz tiesu galėjo iszsiroditi musu miriumi. Nedivai, kad tie, kuriems malonu butu sulaukti musu prapulties, be paticziau mums gieda *amžiną atilsį*. Bet dar netaip visiszkliai sunikome, kad tą giesmę pripažintumėme esant teisibę, ir tas nepripažinimas parodo, jūg anksti buvo pradėti giedoti tą giesmę. Liko dar mums sąmonė, kad apalpinamas musu dvasios, kurį musu prieszininkai paskaitė per miriū, ira tiktai valandinę ir visiszkliai nemaringą ligą, kurią mums bus lengvu pagiditi. Kas isz musu szėndien nenumano, jūg lietuviszka gentė buvo tvirta netik politikiszkliai ir jūg susilpnėjusi ir prapuldžiusi savo

valdistę netik nesuniko dvasiszikai, bet virszumi — suaugo ir susitvirtino ant dvasios nelaimęse geriaus, negu butu galėjusi padariti givendama. Nelaimėje ir turėdama savo valdistę. Kas szendien pasidrasins sakiti lietuvius neturint sau įpatingos, nū kitu neskolitos, nesamditos ir nevogtos kultūros, bet ju būdą, įprocius, pobudį, pasielgimą, visas geras ar piktas įpatibes esant lenkiszkomis, vokiszkomis ar maskoliszkomis? Kas mėgins žiaugsėti, kad lietuviai nepagimdė daug viru, kurie savo iszmintimi, mokslu ir darbais pasidarė garsingais netik savo kraszte bet ir svetur, ir kad musu tauta neturi gana silu augti dvasiszikai ir giventi pagal savo būdą? Juk girdėjome, kaip garsingas pas maskolius agronomas Engalgartas ragina savo vientauczius, kad imtu paveikslą nū ukavimo ponu Kauno gubernijos, o vienas ju senatorius, kuris vasarą pavieszėjo tame pat kraszte, nežino kaip girti ju darbsztumą ir gražumą ju ukės, neužmirszdamas pridurti, jūg ir ukininkai to kraszto, ties iszsigalėjimu, einą drauge su ponais, givendami su jais sądore, ir priezastį to viso drąsiai sako esant augsztesnią kulturą to kraszto. Kas nežino, kad musu ukininkai nelabai baidosi svetimu lenktiniu (konkurencijos), ir netiktai savo žamės kitiems nei sprindžio neužleidžia, bet dar ir nū kito atperka, kaip tiktai kur atsieina pirkti. Matome jūs mokant ukauti ant savo žamės!

Kodėlgi tadą ant taip stiprios dvasiszikai giminės galima buvo pamisliti, jūg ji jau mirusi, arba kad ji neužilgu galinti isznikti? Labai prastas daigtas. Ar seniai dar kas tik žmoniszkesnis ne sakėsi pas mus, esąs lenku; tie kurie pelną turėjo isz tos musu lenkistės, atskirė be reikalo ukininkus nūg kitu varsnu musu tautos, pravadino tūs lietuviais, o dar dažniaus žamaicziais, nepripažindami nei ukininkams vardą lietuviu, o anūs, tai asti paponėjusius viengenczius, lenkais, ir tokiu dabu tautą isznaikino, nės vieni ukininkai tautos nepadaro, o kadaigi lietuviszka dvasė nemokėjo apsireikszi raszitu lietuviszku

žodžiu, bet mėgdavo apsidariti maskolizkais ar kitais svetimais drabužiais, tai argi nelen-gvu buvo nuspręsti: n'esa lietuvizkos tautos, o ukininkai, kurie vadinasi tūmi vardu, esą veislę žmoniu be kultūros ir neiszgalę pakilti į tautą, kuri galėtų giventi savo protu ant svieto. Buvo gadinės, kadą musu krivės, didieji ir paprastieji kuningai, arba kaip kad szendien sakoma: karaliai ir kuningaiksščiai, bajorai ir kareiviai placziai po svieta išnesziojo garbę lie-tuvizsko vardo. Kad tadą lietuviu giminė, kuri tūmet davė karalius lenkamš ir paėmė gudas po savo valdžia, gindama jūs isz vienos pusės nū piktu tutoriu, o isz kitos dar piktesniu kardininku (kardo kareiviu) ir žuvėdu istengė giventi savo silomis, savo protu, pagal savo budą juk niekas ne-abejojo. Paskiaus ėmus valditi taip placziu svietu, musu giminei prireikė mokėti rasztą, nės namie ir be to tūmet apsieidavo ir rasziti mažai kas mokėjo. Svetur politikaudami garsingi musu proseniai ne-turėjo laiko pritaikinti namie rasztą prie savo kalbos, ir todėl neilgai dumodami, iszmoko, kiek kam reikėjo, valdžios virai nū lenku ir vokiecziu — lotiniszcai, o nū gudu — gudiszcai, ir toliaus placziai vieszpatavo ant svieto ir darė teisibę. Tū tarpu lenkai, kuriems atėję Jegailunai, ilgą su-teikė tiką, ėmė taikinti savo kalbą prie raszto ir pataisė ją — literariszką ir bendriszką (kaip raszoma ir tarp mokintu kalbama). Musu senucziai negalėjo ju pasekti, nės turėjo kariauti už vieszpatavimą ant gudu, o kad musu ponai taipat sužmoniszkėjo, jie po gudas sumiszę su tokiais, kurie nemokėjo lietuvizskai, ėmė pasigesti bendriszkos t. e. iszdailintos ir prala-vintos kalbos o susirinkimūse nebegalėjo apsieiti su vieną liet. kalbą. Pradėjo tadą mokintiesi lenkiszcai, netapdami vienok lenkais, kaip netampa ir szendien ponai viso svieto prancuzzais, nors visi szneka savi-tarpe prancuziszcai, ir kaip lenkai, vingrai ir kiti, netapo lotiniais, nors pirm nutaisimo savosios kalbos visi raszė lotiniszcai. Prie to ponai Lietuvos savi-

tarpe lenkiszkaik kalbėdami, ilgai neužmirszo, kas jie esą, ir rupinosi apie dvasiszkus reikalus lietuviu: jie numanė dvasiszka givėnimą negalint apsieiti be raszto. Dėltogi kuningaiksztis Radvilas įtaisė Keidainiūse lietuviszkas mokslavietes, spaustuvę, rinko isz visur mokintus virus į Lietuvą ir jeigu nebutu sunaikinę jo darbą jezavitai, kurie evangėlikus (bambizus) persekiodami, nebijojo nei apszvietą sunaikinti, tai gali jau nū triju szimtu metu musu tautos ponistė butu nustojusi kabintiesi į lenkistę. Bet ta lenkistė visadą buvo pavirszutinė, tiktai ties kalbą ponai Lietuvoje pavirto į lenkus, ir jei jie kitoj' kartoj' ėjo isz vieno su lenku giminę, tai darė vienai dėlto, kad musu politikiszkas likimas buvo suvienitas su likimu lenku. Bet tie patis ponai dažnai atsimindavo, kas jie esą, ir kur priderėjo pasiroditi tikraisiais lietuviais, ne kitais rodėsi svietui. Dar pradžioje szio amžiaus įvikus politikiszkaik griuvai, kuri mus atskirė nū lenku, nevienas ponas pasirodė esąs tikrųju vaiku musu žamės ir tu garbingu senūliu, kurie kitą gadinę vieszpatavo Lietuvoje. Gana tiktai atsiminti apie kngszti. Arnulpa Giedraitį, kursai mums patiekė rasztą szv., naujojo Įstatimo. Tū pacziu laiku, kad nū vakaru paputė vėjas valnibės, ar kas kits, o ne tie patis musu ponai pakelė klausimą apie atleidimą žmoniu nū dvaro, juk antai kuningaiksztis Oginskas, grasas Tiszkeviczia nekalbėdami ilgai ir nelaukdami įsaku, paleido jūs tikrai. Tūse ponūse, kalbancziūse lenkiszkaik, liko dar tiek senovinės lietuviszkos dvasios, kad jie atsiminė, jūg ties įstatais Lietuvos tiktai karalius vieszpatauja ant kitu žmoniu, o žmonės visi ira ligus, ar jie vadinasi bajorais ar ukininkais. Ir szendien lietuvi labai ira lengvu atskirti nū lenko, pagal jo budą, įproczius, pobudį, norint jisai kalbėtu kaip tikrasis varszuvietis.

Ir taip matome, jūg musu poneliai neliovėsi, kalbėdami lenkiszkaik, buti lietuviais, nės užlaikė savitarpe visas musu žimes, su tają tik atmainą, kad kalbantiejie lietuviszkaik iszlaikė tas žimes senoviszkame bude, o ponai ir kiti lenkininkai, pritaikino jas prie reikalu

savo varsnos. Bet atėjo laikas, kad svietas pažintu, kokios liko pas jūs dvasiszkos lietuviszkos pajėgos; atėjo laikas pažinti, katrie isz givenancziu ant musu senoviszkos žamės, aplaistitos krauju ir pakraitu musu seneliu, asame tikraisiais jos vaikais ir galime naudoti ju palikimus, o katrie n'asame to verti. Dabar jau neb'era reikalo nei muszti teutonus pas Žalgirį (Grunvaldą), bei belstiesi su mangolais ir tutoriais po tirus, nei vaikiti žuvėdus ar kitus nepraszitus sveczius isz savo kraszto, nei sądoraž dariti su gudais ar lenkais. Turime tiką; politika mums nerupi ir rupėti neprivalo. Už tai dabar turime pritinkantįjį laiką atsiminti apie reikalus liet. dvasios, o kas nežino, jūg pirmiausiu dvasios reikalu, didžiausią jos silą, ira *rasztas*, ans apsireiszkimas žmogaus dvasios. Kas nori, kad vardas lietuvio jam prigulėtu isz tiesu ir kad pagal tiesos galėtu vadintiesi sunumi lietuviszkos žamės ir garbinguju jos seneliu, *kam ne gėda prisiglausti prie musu, kurie ju neatsizadėjome ir kas kiek iszgali, tas turi szendien žinoti tiktai apie vieną savo privalumą — imtiesi dirbinėti apie musu raszėjistę, o galime jam pažadėti, jūg toks darbas jam atnesz daugiaus garbės, negu musu seneliai jos gavo ant lauko musziu. Musu kalba juk pažistama tiems, apie kurius czia kalbame, o jei tuli sakitūsi esą lenkais, tai laikas atėjo prisipažinti, jūg klistą, kaip klista tie isz musu, kurie jūs skaito per neprietelius Lietuvos. Neprietelius musu — tai tamsibė; o kas gali lengviaus naikinti tą tamsibę, jeigu netie, kurie atsiskiria savo apszvietą nū tamsesniuju broliu? Man ding, kad milėtojai to pagarbintojo darbo nevien randasi dvare, ir teisingai szaukia dainius: „sztai diena auszta — naktis iszlaužta, niksta tarp lėtu žmoneliu“, o kur tos nakties mažiaus, ar szviesiūse dvarūse, ar tamsiose grincziouse — argi klausti?*

S. R. *and*

Margis.

Giesmė isz Lietuvos veikalu,
paraszyta L. Kundraiczio (Kondratavicziaus).
Lietuviszkai iszguldė S. Norkus.

Giesmė pirmoji.
(Pradžia 3. numare.)

XIV.

Nors pats križokas apie tai tilėjo,
Bet žim' merginą ten, kur jis milėjo,
Nės pajautimai jo szirdije siauczia,
Laimę ir nelaimę pakaitomis jauczia,
Linksminas, verkia, tai gulėdam's spjaudo —
Ot taip, kaip žmogus, kursai vėjus gaudo.
Ne reik' stebėties; budams tarp križoku
Gero ir pikto daug nū ju iszmoko.
Narsum's ant veido nors ugne žibėjo,
Bet duszia silpnin, kaskart silpnin ėjo . . .
Žinai, draugiston kareiviu patekus,
Duszia tur' visti doribiu netekus.
Isz mažens vaikas, rod's, drausmėj' laikitas,
Prie viso gero buvo prijaukintas:
Sėklą doribiu szirdije turėjo,
Tikėjim's, meilė ir viltis klestėjo.
Motina pati budama doringa,
Doriai augino ir sunų derlingą;
Budavo tėv's jį su savim' vadziodam's,
Pėkszczias ar raitas įng bažniczią jodam's,
Mokino vaiką ir dievui tarnauti
Ir už liūsibę tėvinės kariauti,
Žirge sėdėti, rankoj' laikit' kardą,
Per gerus darbus gerą pelnit' vardą,
Senu gadiniu veikalus minėjo,

Kaip paveiktiniu jaunikaicziai ėjo:
Pasako', kaip tam, kurisai nuveikia,
Grazios merginos vainiką suteikia,
Girdamos jojo narsą rankom's ploja,
Kvietkas jo kojom's einancziamui kloja.
Pasakos tokios be vaisiaus neliko:
Urdelis vaiko szirdije isztiko,
Ką tėvas sakē, sunus itikējo,
Ir nei szį nei tą misliti pradėjo.
Ik sziol jis buvo milējēs tik dievą,
Motiną savo ir savąjį tėvą;
Pajautos szirdij' jo buvo nekaltos,
Nei darže židinczios lelijos baltos.
Bet tolin svietiszkos meilēs panudo,
Svietiszkos mislims szirdis jo apgudo;
Pasakas tėvo kaip isiklepojo —
Ir jisai merginą sau padabojo,
Merginą jauną, dukterį kaimino,
Kuri jo akis ir szirdį linksmino.
Jis ją milėjo, priesz jąją dabinos,
Per karēs darbus jai patikt' rupinos;
Ar buvo nūg jos apentai milētas,
Jos klaust' nedrįso, nēs buvo per lētas,
Tik patsai savo szirdije jis jautē,
Kad bo' laimingas, kiek kartu ją matē
Svietiszkos mislis nors szirdį mokszojo,
Bet ją tikėjim's szventas neprastojo:
Da visą szirdžia ir dievą milėjo,
Ir viltį savo pas jį vieną dėjo,
Ir tikėjime jautēsi dar tvirtu —
Visi jį žmonēs vadino pagirtu.
Bet tie nekalti duszios privalumai

Suvito križoku draugistoje umai.
Vos isz kudikistės iszeiti paspėjo,
Plieninį kardą vos pakelt' galėjo,
Kareivis tapo: szarvus jau nesziojo,
Drauge vu kitais jau į kares jojo.
Czia viresniejie ir visa kariauna
Piktino kareivį svavaliomis jauna,
Kursai klausidams piktžodžiu saunoriai,
Pradė' pats mislit' ir darit' nedoriai,
Tikėjim's, meilė jau szirdį apleido,
Jau nekaltibė suvito ant veido;
Gėrdamas viną ir kalboj' iszdrišo,
Jau milėti dievą prie žmoniu nedrišo,
Tikibę savo jau per nieką laikė,
Drauge su kitais mislim's vėjus vaikė,
Ir nevėžlibu geiduliu pritiręs,
Darbūse dvasios tapo kaip numiręs:
Nės kun's ant dvasios kada gavo virszų,
Dievą ir duszios reikalus užmirszo.
Eidam's keliu tokiu dideliai paklido,
Stojos it žolin's, kursai vos pražido,
Sztai jau ir kirmin's žiedus jo aplanko,
Arba pakirstas, kad vista nūg tvanko. —
Žim', kad szirdije meilės n'ėr nei jokios,
Pajautos duszioj' kas dieną kitokios,
Doribes niekin', iszjūkia, kernoja,
Ar ira dievas, jau jis abejoja,
O nors sąžinė jojo szirdį baudžia,
Bet nusidūda, kad jis tą nejauczia;
Szirdije pikto kad ir daug turėjo,
Bet kunas dvasią nustelbt' negalėjo.
Isz mažens žmogus gražiai iszmokintas,

Niekad nebuvo ido pagadintas:
Sėkla doribės, duszioje išėta,
Neveik nūg velnio buvo iszravėta;
Vien's ats'dusėjim's, aszarėlė viena
Atgaivin' duszią, sugraudin' kiekviena.
Ir tokiu budu duszia atgaivinta
Ne veikiai gali vėl but' numarinta;
Nesikį piktos rodos prie jos kabinas',
Bet su didesniu narsumu ju ginas'.

XV.

Pritirtas daigtas, kad laikas nelaimės
Slenka isz lėto ir nestov' be baimės;
Žmogus kalinij' per dienas nerimsta,
Dienos, lig ticzia, ing amžius pavirsta;
Szirdies kartibės per metus kentėtos
Ira lig sapnas ir trumpas ir lėtas;
Atminim's galvon kaip veikiai ateina,
Taip akimirkoj' vėl isz jos iszeina.
Bet perbut' dieną, perbuti nevalioj',
Liginas miriui mirsztanczio po valei . . .
Taip bo' križokui pilije Peleniu,
Imtam nevalion nūgei Margio senio.
Mėnesio laiką pilij' iszgulėjęs,
Užmirszo viską, ką buvo kentėjęs:
Szirdies pajautos ir mislis graudingos
Suskubo pereit' greitumu blezdingos.
Bet dienos galas! o tai jau kas kitas
Jis keikia saulę, kad per lėtai ritas';
Gulėdam's vartos' į sziaį ir tą szali,
Po biszkį snaudžia, bet užmigt negali.
Jaunistos darbus daug sik apdumojo,
Kur buvo, veikė, kaip karėn jojo;

Bet žim', kad notis praeties jį dovin',
Atentė ligiai nelabai jį bovin',
Viltis atentės tai žamė žadėta,
Aukso, sidabru, žameziugais apsėta;
Žmogus kas dieną gali czion skrajoti,
Lig bitė medaus žiedūse jieszkoti;
Kas dieną kiti žiedeliai pražista,
Kas dieną medum' ir pienumi sklįsta;
Bet mus' križoko kalinij' laikito,
Viltis atentės lig žolinas vito.

Jo kraujas karsztas, jojo kunas tvirtas,
Sudegt' ant laužo buvo jau paskirtas,
Miris jį laukė, bet kada — nežino,
Szendien ar ritoj' po peiliu kris plieno.
Kožnoj' valandoj' gal' but' pavaditas,
Ant garbės dievams it avin's statitas.
Križokas dvase turė' gana tvirtą,
Drąsumą muszój' nūg visu pagirtą,
Karmuszój' mirti jis nesibijotu,
Žirge su kardu ir ing ugnį jotu.
Bet mirt' palengva ir mirti kas dieną,
Skaitit valandą givibės kiekvieną,
O! tai pajėgos mažai gali likti,
Drąsiausi virą tur' baimė isztikti! . . .
Budavo žinė, kaip urvus pradaro,
Ir sznekėt' ima su dievais pragaro,
Ar vaidalitis supuczia trimitą,
Apreikszdam's žmonėms vakarą ar ritą,
Križok's isz lovos iszszokęs tad klauso,
Kaip zuik's, pastatęs savo jautrią ausį:
Rodės', kad gauja jau po urvus lando,
Jau ant jo galvos peilius iszgalando,

Ir už valandos aukurą Perkuno
Aplies jo krauju, tekancziu isz kuno,
Bet vėl nutilo — križok's snaust' pradėjo,
Vėlei isz gilmės garsas kits iszėjo —
Ir vėl jį baimė isz naujo kankina,
Tvirtibę dvasios lig ugnis degina.
Taip buvo kasdien: tai džiaugės, tai bijo
Pakaitoms mirė, tai vėl ats'gaivijo . . .
(Priemazga bus toliaus).

Apie senoves Lietuvos pilis.

Pradžia 1. numare.

1362m. vokiečiai užsimanė Kauno pili išgrauti. Apie szitą ju darba, senovės raszėjas*) szitaipo pasakoja:

„Po valdžia brolio bei magistro Vinriko, križoku perdėtiniai Prusūse didelėje buvo tarpo visu garbėje. Tame tad mete križokas Lupus (Vilkas) von Baldersheim, didis komendatorius, Hennig Schindekopf, didis marszalka draugistės, susisznekėjo viliumi ir apgautinai Kauno pili įgriebti. Todėl draugistės brolis Ortholfas isz Treviru, Elbingos komendatorius, komendatoriai isz Christburgo, isz Balgės, brolis Wriko (Ulrich Fricke), brolis Kuno von Hattenstein (Brandeburgo komendatorius), Rodgier von Elner, Samlandijos arba zambijos vaitas drauge su paskirtais giventojais Prusijos, o magistras su kareivistę Prusu, pagal susikalbėjimą isztraukė Kauno linkon, vedamiesi drauge sveczius isz Anglijos, Italijos ir Vokietijos; plauktie pavėjui valtimis Nemūnu plaukė, paslapta pro Veliūnos ir Bistenės pilis praeidami, atplaukę žemiaus Kauno apsistojo, per tris dienas tiltus dirbdami, o trecią dieną ant kranto kopės

*) Chronicon seu annales Vigandi Marburgensis
Posnaniae 1842, perskirimas XI.

netoli paczios pilies. Keistutis*) taipogi su didelią kareivistę atėjo, dėl apginimo pilies, bet krikszczionis privertė jį atsitraukti, o magistras 'su savaisiais pilį isz visu pusių apsiaupė. Krikszczionis (vokiečiai) prakasė placzią grabę iki upei Nėriui (Vilijai) ir supilstė augstus volus, už kuriu pasislėpti galėtu, ir lietuvius kankintu. Susitarė veikiaus numirti, nekaip pilies neįėmus namon grįžti. Marszalka Hennig, pildidamas magistro įsakimą, padalino kareivistę, parodidamas kožnam įpatingą vietą. Dalį kareivistės ant salos pastatė dėl valezių sargibos o treciają dalį kareivių sustatė aplinkui pilies. Tūmi tarpu liepė grovimo maszinas bei kitus instrumentus paroglinti taip augstas, kaip pilies sienos, kurios buvo *labai augstos ir drutos*. Bet pridurmai križokai turėjo nūg pilies atsitraukti, nės lietuviai turėdami daugibę sžadikliu, vokiečius dideliai pažeidę. Tada tulasis dailidziū, mistras isz Marienburgo, vardu Markvardas, pastrunijo ir pastatė masziną arba taraną, vokiszka „tumeler“ vadinamą, su kuriūmi pasisekė nugrauti nū pilies sienos vieną boksztą (koriczią) ties Nemūnu. Tokią ligiai masziną įtaisė dailidziū mistras, Mattias isz Karaliaucziaus, su kurią iszgriovē taipogi boksztą ant Nėrio kranto, ir su kurią smarkiai beldę į pilies murus. Tokiu pat budu ir isz Strasburgo križokai truszokino sienas pilies taranais. Iszgasties apimtas kuningaiksztis Keistutis drauge su daugibę savuju stovėjo ties Nemūnu; buvo czia ir Algirtis su savo bajorais ties Nėriu, ir jūdu susiszneka ir sumonę daro, koku budu galėtu iszliūsūti pilį nūg vokiečių apgulimo. Magistras vėl Vinrikas su draugistės viresniaisiais taipogi sumonę atlieka, apdumodami, kaip galima butu kankinti križiaus bei tikibės neprietelius (t. e. lietuvius) ir koku budu galėtu pilį iki pamatu iszarditi. Taip susisznekėjęs, liepė magistras perkasus žamėmis užpilti ir pastatiti

*) Kuningaiksztis Keistutis su savo broliu Algirtu arba Algircziū Lietuvą valdė nū 1340 m. Abudu sunu Gedmino.

netoli pilies sienos, sulig augsztumu muru, vieną trobesį (viszkas), idant per jį vokiečiai pilin galētu koptiesi. Tai regėdami lietuviai iszkiszo per muru skiles balkius, idant kabantis tiltas, žemiaus budamas, nenusileistu. Tacziau križokai lietuvius taip apipūlė, jūg jie per dienas ir naktis atvangos neįgijo; bet stipriai jie ginasi krikszczionis kankindami. Viszkomis pilies jie susirinko į boksztą ties Nėriu, isz kurio (boksztu) daugibė szaudikliu križokus pažeidžia; bet szitą ju darbavietę mistras Markvardas taip (su taranu) nuszlavė it lapelius liepos į Nėrį Tū tarpu prusai (apvokiečiūti) bei vokiečiai skubinasi prie kito boksztu, uždega vieną trobą ir pradeda pilies murą grauti. Nusileidžia taipogi lietuviai nū paczios pilies muru dėl apginimo prieszpilinio muro,*^{*)} kuri križokai jau taip subloszkė, jūg jis drauge su lietuviais apginėjais žemin nugruvo; szitus apipūlė vokiečiai užmuszo. Szitaip vokiečiai įgriebė prieszpilės murą, ir lietuviai turėjo slėptiesi troboje. Keletas krikszczioniu drauge su pagonais pražuvo toje (uždegtoje) troboje, ir nei vienas neiszliko, kurs į ją pateko, nės visus ugnis prarijo. Įnirszę križokai susispietė prie vietos iszgruvusio muro, o tūtarpu czia sudegė vaitas isz Morungen (Eberhard Monheim), Johann von Tscheno, vokietis ir dar du križoku: czejau sudegė Elbingos blizgė (kariožinė). Tuliejie križoku svecziai keliauninkai liepsnose apsvilo. Taczau grovas von Sponheim su savo blizgė smarkiai sprendžiasi artin pilies, paskui jos seka draugistės križoku blizgė, paskui jos telkiasi grovas von Verneburg ir du grovu von Hohenlohe sukitytais svecziais-keliauninkais, toliaus szv. Georgo (Juro) blizgė, neszama per Georgą von Hertenberg, kursai ėjo palei Ragainės blizgė. Marszalka tūmi laiku rupinosi apie sargibą viso križoku turto, maszinu

*) Isz szitos Vigando pasakojimo vietos regime, jūg lietuviu pilis, turėjusios po kelias eiles muriniu sienu (lotin. antemurale).

ir tt. Križokas Markvardas naują taraną pastatė toje vietoje, kur buvo pirmutinis paroglintas, ir su jūmi pradeda baisiais trenksmais grauti paczios pilies murą, kursai ėmė irti. — Jau pirmiaus buvo križokams nusibodę czia 14 dienu bestovint ir sunkius apgulimo pilies darbus beatliekant. Todėlei magistras, su viresniaisiais susiszněkėjęs, paliepė su smarkavimu pilį apipulti ir arditį; palei patį kune murą sustatiti tapo murininkai dėl ardimo. Pilies giventojai iszarditą murą tųjaus isz vidaus pataiso, o taisanczius križokai isz lauko pravariti rupinasi. Tūmi tarpu verbu nedėlioje pilį križokai isz visu pusių apspietė, turėdami tą viltį, jūg per iszgrautą mure skilę, kurio mistras Markvardas iszmušęs buvo, galėse pilin sulįsti, o per kurią lietuviai smarkiai szaudiklėmis križokus galabijo ir įeinanczius baisiai kapojo. Sumonę su viresniaisiais draugistės atlikęs, magistras rupinasi platesnią skilę padariti, ir per dienas bei naktis paliepė apie tą daliką trustiesi iki seredos priesz velikas. Szitą darbą pamatęs, Keistutis pasivadino magistrą ir vienas kitam prizadėjęs be viliaus pasielgti, tarp savęs kalbėjo ir magistrui pasakė: „jeigu asz bucziau pilije, niekūmet tu ją su visą savo kareivistę neįgriebtumei.“ Magistras atsakė: „kodėl tu isz pilies iszjojai, mus pamatęs?“ Keistutis tarė: „todėl kad musiszkliai nieko nenuvokia, turėjau pas jūs likti.“ — „Jei turi reikalą, atsakė magistras, gali imti drauge su savimi iszrinktus virus ir įeiti liūsai į pilį; mės ale turime viltį vieszpatije, jūg jus neįmanisite nei atlaikiti pilį nei ją apginti.“ — „Kaip asz galėsiu pilin įeiti, klausė Keistutis, kūmet ji isz visu pusių perkasais bei volais apvesta?“ O magistras atsakė: „prizadėk man patsai su manimi susikirsti, asz tau iszliginsiu perkasus bei volus.“ Ant szitu žodzių kuningaiksztis (rex*) nieko jam neatsakė,

*) Križoku raszėjai musu senovės kuningaikszczius karaliais (lotiniszklai reges) vadina.

o magistras atsiliepē: „jei kuningaiksztis neturi ko daugiau pasikalbēti, tegul grīžta pas savo sargībā.“

„Tame pacziam laive tulasis gudas, vardu Mikas, atējo isz pilies ir atneszē szaudikles paroditi, paprastai „selpschosse“ vadinamas! tulasis vēl bajoras, vardu Gelgotas Genegutis, davē žinia, jūg pilije labai angszta esā, bet ant to nežiurēdami lietuviai visokius ginklus dirbā, vilti gaivindami, pilį apginti galēsę. Magistras su savaisiais susiszekējēs pastatē augsztumu ligu murams medinį trobesį pas pacziā muro skilę, o uždegus, mistras dailidē pristumē jį prie paczios sienos. Lietuviai per asztrius muro akmenis iszeiti negalējo ir per tą medinį trobesį, kursai taip isidegē, jūg pagonai (lietuviai) ugnį užgesiti negelējo. Vieszpats dievas rasi norējo, idant jie (lietuviai) tokiu budu numirtu toje pat dienoje, kurioje Kristus už mus (vokiecius!) iranumirēs. Didžiojoj' subatoj' prieszvelikas isakita tapo, idant augszcziaus paminētas dailidziu mistras su savo szejimā pastatitu kitā trobesį toj' paczioj' vietoje su murais ligaus augsztumo; szitā trobesį parogline prie sienos Brandeburgo komendatorius (Kuno von Hattenstein) ir kitus apgulimo darbus prižiurēdamas, pamatē, kaip prasidējo sienu gruvimas nū taranu beldimo ir tu mediniu trobesiu. Tū tarpu Karaliaucziaus komendatorius su 80 viru saugojo murā, o nenorēdamas jūs nūgandai pavesti, liepē visiems nū sienos pabēgti, kad muras ant ju neužgrutu. Nugruvo tad tas muras, per Dievo malonę, nūgandos nesuteikdamas križokams. kurie imanitinai iszsigelbējo. Kareivistē krikszczioniu, sugruvusį murā pamacziusi, linksmi czion susibēga, Brolis Ortolf (isz Treviru) drauge su savaisiais isz Brandeburgo skubinasi prie iszgrauto muro, ir drauge su pagonais paczioje pilije visi susitelkē. Taipu ir marszalka su pasiskubinimu atējo ir isakē saviemsiems grīžti atgalios dėl angsztumo iszgrautos sienoje vietas, kuriā smarkiai apginē pagonai, ir nei vienas vidun įeiti negalējo. Bet tolin lietuviai regēdami nei jokiā jau pagalbā neateisencziā, suneszē laužus visokiu medziu bei balanu, o krikszczionis

vidun pilies ģimetē ugnī, kurā dar galima buvo užgesinti, ale krikščionis atgal isz eiti isz pilies jau negalējo ir drauge su pagonais pražuvo. Tokioj' baidioj' dēl givasties valandoje pilis sugruvo. — Tuliejie pagonai susitelkē prie pilies angos ties upē Nēriu, kur iszeiti jiems nedaleido Ragainēs kometatorius, brolis Henrikas, o brolis Burhard von Mansfeld kovēsi su tais, kurie nū muru pasprusta ir, sugaudēs, visus užmusza, paligdamas givā vien Vaidutį, Keistuczio sunų, ir 36 pagonus,*) kurie kaliniai (vergucziais) tapo. Į 600 lietuviu užmuszta, kiti vėl liepsnose pražuvo, daugumas pilije užtroszko; taip czia į 3500 lietuviu ir 200 vokiecziu pražuvē. Todēlei krikščionis linksmai pradėjo vokiszkaį giedoti tą garbingā giesmę: „Christ ist erstanden! Wir wollen alle fröhlich sein, die Heiden sind in aller Pein! . . . Kyrie eleison!“

„Pilies iszgirovimo laike abūdu augszcziaus paminetu Lietuvos kuningaikszeziu buvo ant virszunēs kalno ir dideliai liudnu ant iszgirovimo truso žiurėjo, negalēdamu pagelbos pilei suteikti. Magistrā vien meldē, idant atsiųstu jiemdvieim suraszitus kaliniu vardus. Magistras per rasztininkā savo kuningaikszeziui apreiszkē skaitliū ir vardus kaliniu, ir tapo suskaitita tiktai 36 virai. Kuningaikszeziai szitos priežasties dēlei dideliai nuliudo ir graudžiai verkē isz didelēs gailiesties, nēs niekumet nebuvē tiek daug žmoniū prapuldę. Magistras vėl su savaisiais dideliai džiaugēsi, garbindam's vieszpatį dievā. — Kuningaiksztį subatoje priesz velikas labai iszgāsdino szernas. Tulasis pagonu, magistrā, marszalkā ir Žambrijos viskupā garbavodamas, isz gerumo szirdies padovanajo dvilikā riebiu meitēliu bei vienā liesā karvē, taridamas, jūgnamie budamas daugiaus givūliu padovanoti galētu,

*) Szitie 36 virai buvo bajoru kilties; paprastus lietuvius vokiecziai visus užmuszo. Bajorai musu norēdami isz križokiszku nagu atsivadūti, turēdavę didelius piningus vokiecziams mokėti. Todēlei bajorus ir givais palikdavę.

ir meldamas, idant szitą menką dovaną priimtu. Rito metą pirmosios veliku dienos susirenka visi križokai ant miszios, kurią laikė Žambrijos viskupas, Baltrus (Bartolomeus), ir pamokslą sakė susirinkusiems kareivistės žmonėms, o ragindamas garbinti vieszpatį, giedojo tai dienai pritinkanczias giesmes. Apskelbta atlaidos*) dienos, ir visi kumuniją priima bei viskupo palaiminimą (žegnone). Potam kožnas grįszta į paskirtą sau vietą, ir linksmindamiesi valgo, o pietums pasibaigus, balsais trimitu (trubu) kareivistės virus suvadinęs, magistras drauge su jais nuėjo pas pilies murą, kursai tulose vietose rogsojė dar medžiais paramstitas; szitas muras tapo iszgrautas tąją paczia dieną, veliku panedėlije Pagonai regėdami, jūg krikszcionis grįžti pradeda, skubinasi prie volu ir jūs iszardo, persekioja krikszcionis, turėdami viltį jūs kankinti; bet su pagalbą dievo visi sveiki iszsprudo ir iszardė tilta, kursai ant plukojancziu valcziu įtaisitas buvo. Tū tarpu, magistrui liepiant, marszalka davė kožnam kareiviu po valtį, kurioje miszei pasibaigus, kožnas galėjo ramiai Nemūnu namon plaukti. Pietums pasibaigus vokiecziai valtimis isz Kauno linksmai iszplaukė“

Tokiais žodžiais pats vokietis Kauno pilies iszgrovimą apraszė. Isz szito bei kitu kruvinu atsitikimu apraszimo ir musu gadinės lietuviai supras ir numanitis galės, kokią dėl Lietuvos meilę szirdije visūmet turėjo križokai! . . .

(Toliaus bus.)

*) Visi bjauriausi piktadėjai, nors krikszcionis, su musu prabocziais kariaudamiesi ir lietuviszką kraują liedami, visūmet apturėdavę nusidėjimu visu atleidimą, pagal tos gadinės įtikėjimus. Kū daugiau Lietuvos pagonu nužudidavę, tū daugiau atlaidos dienu arba indulgencijų nusipelnidavę! Brangus tad buvo seneliu musu kraujas, kurį taip pamėgę križokai gerti!! . . .

Rigos giedoriu draugistē.

1881 m. Rigos mieste susitaisē mažas lietuviu burelis, norēdamas sudēti giedoriu draugistē „Auszra“ vadinamā, kas taipogi metui sukakus ir įviko. Vienok kaip prie kožno gero darbo „velnias ne miegta“, taip ir prie musu „Auszros“ prisiskirē lenkai, kurie veidmainingai dēdamis lietuviais, didiame skaitliuje savotiszka nusmelkē musu brolius ir atstumę jūs į szalį ėmē dainūti lenkiszka ir taipo su lig szia dieną teb'dainūja.

Šunku buvo mums ginczitiesi su tūmi svietu, nēs pakėlę tarp savęs balsą, jūg lietuviai buk norę atsiskirti nūg lenku, padarē sau tokią uždavą, idant lietuviams kelią užstoję, musu vietoje lenku draugistę sudētu. Taip ir stojosi: Rigos giedoriu draugistē „Auszra“ turi szendien su virszumi 200 sąnariu, kurie mažne visi džiaugiasi, jūg įstengē taip lengvai lietuvius pergaleči.

Isz pradžios skirēsi prie tos draugistės ir latviai, bet po patvirtinimo par viriausibę įstatimu draugistės, negalēdami ir nenorēdami su lenkais užsidėti, prasiszalino tą tiktai gero padarę, jūg lietuviu balso szirdingai paklausē ir jiems „Auszrai“ pamatą užtiesti ukvatingai padėjo. Toliaus kaip latviai, taip su jais ir lietuviai isz vieno draugistėje darbūtiesi nebgalēdami, davē ginczui pabangą, traukdami nūg tos „Auszros“ ir laukdami, kad ten tie lenkai, kaip szirszunai persibirbs ir gali isz savęs nusimažins. Tada musu bitelės galės vėl pagrižti be kliuties į avilį ir darbą savo toliaus variti.

Toki dingstē įvedimo musu giedoriu draugistės „Auszros“ gali sziočiai pasakai priliginta buti:

Gulbė, vėzis ir lideka.

Vien's keleivis važiūt's brido par sraunų upelį,

Jo arklis vos tik galėjo patraukt' vežimėli,

Netikėtai vidur upės akmenį užklupo, —

Paskandino žmogus arklį ir skurą nulupo.

„Ką dariti — pats sau sakē — toksai nutikimas!

„Ką beveiksu? juk lig vietas dar kelias tolimas;
„Už tą skurą bene gausiu keletą rubleliu —
„Pasamdisiu kaime arkli lig savo nameliu.“
Ejo vargszas garbavodam's savo pripūlimą
Samdit' arkli, vidur upę palikęs vežimą.
Netolimais po karklinu gulbė tam stebėjos'
Ir szirdingai nelaimingo keleivio gailėjos',
O pažinus', kad žeminczius, nor' pagelbą neszti
Ir grimzdanti vežimėli isz vandens iszvežti,
Bet įstelgus, jūg vežimas labai sunkus ira,
Prie lidekos prisiartin' su pakarą szczirą:
„Buk maloni, upės poni, gelbėk biedną žmogų!
„Sztai prarijo musu upė jam žirgą patogų;
„Pasitelkę dar susiedą — vėži isz po kero,
„Eikim' visi susitarę draugėj' darit' gero;
„Tą vežimą kad ant kraszto isz upės iszrausim',
„Tarp lietuviu mės didelią savi szlovę gausim!“
Lideka, dantis pastaczius', viežlibai iszklause
Ir gulbei pažadėjo savo malonę gausią,
Ir, nors niekad nes'liaudama savo brolius riti,
Didžiūdamos', kaip koks lenkas, nor' gerą dariti;
Vėžis, tarnas pakarnas į darbą sunkiausi,
Neatsakė gulbei savo žingsnelį greicziausi
Ir... kaip latvis darbininkas pirm's į ratą kibo,
Atbul's traukia, net braszka, net jo akis žiba!
Lideka, szen-ten kądama, nieko nebelaukia
Ir kiek pajegdama vežimą, į gilumą, traukia;
Gulbė pleszken' įlindusi, kaklą isztiesdama,
Balsu dideliu sukliko palekt' norėdama;
Bet ką tik sparnais suplojo ir biszkį pakilo —
Krito atgal ant vežimo ir visai nutilo.
Kad but' gulbei jos draugai mandagiai pritarę,

Gal' vežimą isz vandens but' varit' iszvarę,
Bet todėl, jūg draugistėj' sutarties nebuvo,
Vežim's vietoj' stovėjo, nors traukikai žuvo.

J. Miglovara.

Apraszimas žemės turtu.

Pradžia 2. numerije.

Szpatas — akmū raudonas ir skeliaudėtas — tai antroji dalis granito. Jei mės skaldisime savo raudonūsius akmenius, tai iszdaužszime keturžambius stulpiukus, tiegi stulpiukai — szpatas. Kiekvienas toks stulpelis skaldosi į kitus mažesnius ir tt., lig ant galo gauname vien tiktai dulkes, kurios nugulusios ant žemės ir sumirkusios vandenije daro musu molį. Szpatai turi visoki žiedą; žaliasis isz Amėrikos ateinas sugadus gražiems indams.

Sliuda — treczia dalis granito; akmenije ji žiburiūja ir spikso, kaip kad auksas arba sidabras, ji balta ar jūda, galima ją nagu skalditi į ploniausias skeliaudes. Sliudos daug Maskolijoje. Kitą kart ją vežiodavo svetur isz Maskolijos ir vartodavo vietoje stiklo, ką ir szend tebedaro Sibėrijoje. Kur granite sliudos daugiaus, ten akmū blogesnis, nės ji minkszta, ir pati budama trupi, neturi tiek spēkos kad, galėtu nuturėti kupetoje szpatą ir putnağą. Perkant gernas, veizisi, kad butu mažiau sliudos ir smulkesnis szpatas.

Molis kiekvienam žinomas ir sugadus dirbant plitas, indus ar statant namus; vandenio tiek tegeria, kiek gali; už tai ant molinu visadą vandū pluduriūja, o smiltinūse niekadą. Molis isz Prancijos, Amėrikos baltas, vartojamas parpurijant sudinus ir parcelioną. Musu torielkos padirbtos ira isz to molio tiktai be palivos (liva ira sąmėžinis druskos, gipso ir smilties). Parcelionas ira isz to paties molio dirbtas, tiktai ne siz grino molio taip tiesiai kaip kad parpurka, bet isz grustu szukiu; jį iszdega taippat kaip ir parprastus sudinus. Molis sumaiszitas su smilczia gerą

dūda kibeklā (cēmentā) kā norint statant, k. a. namus. Kitūse bedūniūse krasztūse žmonēs valgo molī, žinomas tai daigtas, ne dėl to, kad pavalgitu, bet kad tik prikimsztu iszalkusį pilvą. Raudonas ir mėlinas molis reikalingas į darinius.

Ūla. Ūliniu akmenu didei daug pasaulije — jie balti, nū priemaiszcziu geltoni, melsvi, balzganī. Dideliūse pecziūse (skalkniczioje) iszdega visokie priemaiszcziai ir gaunasi skalkiai balti kaip varszkē. Ūla iszdegta pritraukia orą ir garą tvaiku, nū kuriu subira, *suguri* į miltus. Apliejus vandeniū degtas ūlas atsiranda didelē sziluma, ir jos pavirsta į kupetą miltu vapnos; tie tai miltai sutaisiti su smilczia ir vandeniū dūda vapną arba stiprią kibeklā (klejus) akmenims. Ūla turinti 10 ar 15 daliu molio ant szimto, o dar iszdegta ir atlaszita dūda cēmentā. Gerumas skalkiu prideri uū mažumos priemaiszcziu; gerumą tą szaip galima pažinti: jei skalkiams laszant mažai szilumos ir skalkiai mažai putnus, tai skalkiai ira blogi ir turi daug įvairiu priemaiszcziu; o kad sziluma didelē ir skalkiai gerokai pucziasi, tai skalkiai geri ir vadinasi *riebiais*. Visiszikai iszlasziti skalkiai nū vandens nei bekaista nei besipuczia.

Czia priguli alebastras ir gipsas. Abūdu baltu. Alebastras dūda gražius pielczius paveikslams (abrozdam), dziegoriams. Iszdeginę gipsą gauname baltus miltus, nebepritraukianczius vandens; tūs tai miltus, sumaiszę su vandeniū ir padirbę teszlą, iszpilia į žiedikles (pormas) kokias norint, ten truputį palukėjus sudžiuva ir dūda gražius boksztus, ar paveikslus, kokius tiktai norime ir kokius tankiai miestūse pardavoja ant uliczios. Gipsą maiszo į vapną dėl geresnio sątraukio. Iszdegtu gipsu baltina sienas; tokios sienos gražios ir litaus nesibijo.

Marmoras — tai visiszikai ūla. Jo daug Graikijoje; jis žmonistei žinomas nū senu senovės. Isz jo dirba stovilas, križius, stalus, grįsta aslas.

Kreida — taipogi ūla, nū vandens netrupa nei tirpsta, apdrėkusi vandens nebereria; sausa kreida

raszosi. Anglijos krasztas, nū pusēs Prancijos, baltūja nū kreidos. Kreidā maiszo ī tinkā dēl baltumo, taipogi baltina jajā vienā. Reikalinga ji iszdirbant kailius.

Antroji veislē: druskos.

Szarmas (pataszas) — szviesi ir balta druska, grinā gauti sunku, bet priemaiszciziai nieko nekenka. Szarmas szutinimui drabužiu geras, jis iszēda visus bjaurumus, atskiria jūs nū marszkonio ir pats su maurais isztirpsta vandenije; vienok žlugto ilgai szarme laikiti nereiki, nēs jis gali drabužį *iszkirmvarpoti*. Pelenūse szarmo ira daugiausiai. Grinā szarmā szaip gaunama: imk pelenus nusiaustus, apipilk szaltu vandeniū ir mirkik jį pusę dienos, tadā szarmas isztirps ir kosziant par szkarmalā isztekēs su vandeniū. Norint gauti da tiresnį szarmā ir permatomā, vandenį su szarmu perkosz per popieriu. Ant galo szildant iszgarūja vandū o ant dugno nuszisēda grina balta druska, ugaus, aitraus skonio. Žlugtā szutinant už vis geriaus butu gauti pirma grinā szarmā, norint iszkoszta per szkurlį; nēs taip tai atsiskiria daug mauru, galincziū drabužį subjauroti.

Soda isztirpita vandenije melsva, su rugszcziomis putoja; ant liekarstos gauname aptiekose.

Salietrā patinkame drēgnose vietose — mēszle, srutose, ant muro sienu iszsidraikiusia adatomis. Isz medegu turincziū apszcziai salietros, iszgauna ją plovimu. Sziltūse krasztūse Egipte ir Indijoje po litaus salietra iszsiverczia ant žemēs ir guli kaip sniegas; tadā ją sugrandę su žemę permazgoja ir gauna salietrā tokiā, kokiā mums atveža. Geras daigtas — ta salietra sudant mēsa.

Druska raudonoji grumulais gaunama Galicijoje (Vieliczka kur ją kasa skvarbiklėmis ir laužia ricziomis), o baltoji imasi isz ežeru Maskolijos. Nauda druskos žinoma; jos daugiausiai atveža į musu krasztā isz Vokžemēs. Isz marēs ar ežero vandens gauna druskā

szaip: Dirba ant kranto žardus, tankiai perszauditus kartėmis skersai ir iszilgui; negana to, dar jūs iszpainioja, iszpina visaip vicziukėmis. Žardus tūs stato taip kad jūs perpustu vėjas; apaczioje žardu pastato skrinę — tai ir visa padarinė. Ant tokiu žardu pilsto surūjį vandenį isz marės ar ežero, druska su vandeniu suteka į aną skrinę, kūmetu daug vandens garu nunesza vėjas ir taip kelius kartus tą surūjį vandenį perpilus galima gauti gerokai tirsztą rasalą. Szildant tą rasalą, į apaczią indo nugula druska grumuliukais, o vandenį nū viršaus nupilia; paskui ant dugno gautą druską perplauna szaltu vandeniu ir padžiovinę pilia į klėtis. Ežerūse Maskolijos ir Sibėrijos tankiai iszgarūja vandū, ir ant dugno nisisėda lostas druskos; tadą tai ėmę skvarbikles tą druską padaro tirą. Pamariūse kasa griovius ir prileidžia per prieplūdį suraus vandenio; paskui iszgaravus vandeniui, palieka tirszti skiscziai, skisczius iszleidžia į marę, o druską suima. Taip tai daro pakraszcziūse Tarpžeminės marės.

Kumparvosas apscziai randamas Vingrijoje Czekijoje, Saksu žemeje. Jis žalsvas, keturkampiuše grumulūse. Gerokai turi vandens. Iszdžiovintas jis pabala ir sutrupa į pelenus. Jis nudaro, nukandagijas jūdai. Deda jį į jūdilą (atramentą*). Kumparvosą daugiausiai dirba dirbtuvėse (pabrikūse.)

Kosas (alunas) — tai nėra tikra žemė; jis permatomas, melsvai baltas, jis sutaisomas dirbtuvėse. Žmonės dideliai daro blogai, kad suskeldėjusias lupas jūmi trina, nės kosas daugiaus dar lupas iszėda nekad gida; veliju kiekvienam tokiam ligoniui nusipirkti kollodium isz aptiekos. Alunas tenka taipogi į darinius.

*) Taip dirba jūdila: Ima pumpurus ažuolu svetimu krasztu, vadinamus galiasais ir jūs sugrudę apmerkia į vandenį; taip apmerkti jie stovi kiaurą dieną ar ilgiaus, kolek palieka tamsiai geltoni; potam sugrudę kumparvosą pridėda ir laiko tą mentalą sziltoje vietoje lig gerai įjūdūjant.

Sakalo (glauberinē) druska. Matēme, kad virinant suru vandeni palieka ant galo tirszti skiscziai, o dugne druska grumuluse. Atskirus nu druskos, tus skisczius perplauna ir atskiria priemaiszczius nu sakalo druskos, kuri buvo anuse skiscziuse; vienok ta druska daugiausiai sutaiso dirbtuvese. Nevienas masto, sakalo druska esant gidikle nu uzputimo pilvo, bet tai nera labai sveik, geriaus paimti isz aptiekos ricinus communis. Sakalo druska tiktai arkliams ira geru vaistu.

Kriszpolas — melinas akminelis — nera tikra zemē; ji gauna prie dirbtuviu vario. Nudai. Ta akmineli sugrude zmones geria nu drugio ar nukitu ligu ir tai labai negerai daro, nes geria baisius nudus. Kriszpolą deda i darinius del nukandimo giju, siulu ar kiauszinu. Tas akminelis tai taspats daigtas, kuri gauname ant suszlapusiu variniu daigtu. O juk kiekvienas zino, kad pavariave barkszcziai ar kita koki sriuba labai ira kanki. Uz tai asz neveliju kriszpolą niekada imti i gidikle, kada gi tokioje gidikleje zmogus ne vaista iszgeria, bet smarkius nudus, kurie numarina zmogu ne staigu bet iszpalengvo.

(Dar ne viskas.)

Szviaša.

Buk pasveikinta Szviaša! duktē skaiszcziausioji
Augszcziausiojo Szviespaties, Spinduli szviesibēs,
Skriduliuse pasauliu antoriu gilibēs
Szventa, prajovinga ir stebuklingiausioji!

Akie Akapirmo ir atvēji Jo kvapo,
Nūturoj' Nuturēja Visgivio galinga,
Augivē — Motinēlē! Baltgalvē vaisinga!
Viskas veržiasi tavęsp' isz po Tamsos kapo

Ir mano dvasia tiesia silpnus sparnus savo,
Cziulbenant Tav maldā isz atkloniu tamsibēs,
Zovadā tavęsp' smelkias i kraiku augsztibēs,

Ant motiniszku kėlu — karalistėn tavo.

Užgauk tą Naktį, ką mus naikin' be paliovos,
Ir placzią versmę Szviesos tvokstelk ant Lietuvos!...

J. A. V. Lietuvis.

Latviszki laikraszcziai.

Laikrasztis ira naudingas dalikas. Laikrasztis apreiszkia tautos budą ir veikalus, jis parodo, kiek toli tauta tapusi ir ko ji gal' laukti. Labai naudingai Lietuviui ira gauti pažinti latviszkus laikraszczius, nės Latviai ira Lietuviu broliai ir kaimėnai, kurie jau apturėjo daug tokiu turtu, koku Lietuviai dar neturi. Gavę pažinti latviszkus laikraszczius, mės pažinsime ir latviszkąją tautą ir žinosime, koku keliu Lietuviai turi eiti, norėdami apturėti tą apszvietimą, kurį apturėjo Latviai — be veltaus laiko prapuldimo, juk „the time is money“ — laikas ira piningai.

1821 metūse pradėjo spausdinti pirmąjį latviszką laikrasztį — Latvieszu avizes — Jelgavoje. Szitas laikrasztis priklauso latviszkajai literariskai bendristeri, o redaktoriumi ira liuteriskas kunigas. Dabar szitas laikrasztis nepelno vardo „latviszkas“, nes jis, nors niekados ne ira buvęs draugu Latviu apszvietimui, paskutiniūse metūse povisam pavirto į Latviu prieszininką.

1855 metūse Ansas Leitanas pradėjo spausdinti kitą laikrasztį — *Mąjas viesis* (namu svetis) Rigoje. Majas viesis isz paczios pradzios turėjo labai daug szaunu rasztininku; jis greitai prazido ir įėmė augsztą stoviklą to laiko rasztibėje ir iszpildidavo svarbią vietą Latviu apszvietime. Butu Majas viesis veikiai pabaigęs savo amžių, tad apie jį kalbėtu ir dabar su dideliu gūdojimu, o dabar jis, eidamas senin, prapuldė savo szlovę. Tikt retai jis dar parodo, kad moka dirbti ant tautos naudos, truksta jam drąsos bei isztvermės.

Kad Latvieszu avizes ir Majas viesis nenorējo daugiau triusēti taip, kaip norējo apszviestiejie Latviai, tad geriausiejie latviszki rasztininkai, nenorēdami stovēti be darbo, īsteigē 1862 metūse Petropilijē *Peterburgas avizes*. Szis laikrasztis buvo didēliai patriotiszkas ir naudingas. Tikt už savo tautos naudą besirupindamas, jis veikia rado neprietelius kitos tautos žmonēse, kuriems Latviu apszvietimas nepatiko. Szie apskundē Peterburgas avizes Valdibei, ir Valdibē uždraudē 1864 metūse iszdavinēti toliaus szitą laikrasztį.

Po penkiu metu — 1869 metūse — B. Dirikis pradējo spausdinti Rigoje *Baltijas vēstnesij*. Szis laikrasztis dabar iszeina kasdien. Szis, ir advokato A. Vēberio *Balss*, iszleidziamas nū 1878 metu, drāšiai užstoja Latviu interesus ir, mokincziausiem Latviu virams padedant, labai rupinasi apie Latviu apszvietimą. Baltijas vēstnesijē randasi rasztai ir apie Lietuviu veikalus. — Nors ir szitie laikraszcziai ne ira be neprieteliu, tacziau jie nebtur' bijotis, kad jiems užpuls Peterburgas aviziu nepalaimē, nēs Rusijos Valdibē dabar pasitiki Latvius esant viernais padonais, kuriu apszvietimas gal' atneszti didēliai Rusijai daug gero.

Patriotiszkajoje dvasēje raszo dar ir laikraszcziai *Baltijas zemkūpis* Rigoje ir Laļvietis Liepojuje.

Dar ira laikraszcziai Rigoje: *Arajs* — ukiszkas ir *Evangelists*, iszleidziamas per baptistus dēl baptistu tikējimo reikalu.

Tie ira visi latviszki laikraszcziai, kurie iszeina ir dabar; visi iszeina kasnedēl', o Baltijas vēstnesis kasdien.

Dar galēcziau minēti daug kitu latviszku laikraszcziu, bet tai man rodos', nereikalingu daigtu, nēs kiti laikraszcziai pateko neilgai; jie, neturēdami geru rasztininku ir skaititoju, pabaigē savo taką.

Rigoje, Andriejus Latvis.

Isz Lietuvos.

Juszkeviczios dainos *Žamaicziūse ir Lietuvoj*. Priesz pasirodimą minėtu dainu ant svieto raszė nekursai p. Bartsch jas rcensavodamas „Praneszimūse“ lietuv. rasztu draugistės Tilžėje ir pasidividamas, kad tose kningose viskas ir mažiausia pasarga ir kiekvienas kalbamokslinis iszguldimas lietuviszkøj' kalboje atlik-tas ir kad tokiu budu pasirodą, buk skaititojas ne su menkai pažįstamą ir prastą ir nemokią lietuviszką kalbą darbą turis, bet su liežuviu didžios litēraturos! Galiaus dar pridėdamas tu dainu kratitojas pasakė, kad tasai veikalas noris Lietuviu giminės veikalu pasiroditi, ir sąnariai draugistės geidžią žinoti ar ir musu giminė pasisavisianti szitą augsztos vertibės veikalą. Dabar gauname žinią, jūg jau tos didžiosios dainu knigos baigias prekistoje ir jūg pirmosios laidos sziu lietuviszku dainu nei už jokius piningus nēsą gaunama. Taigi jau iszsirodis veik reikalingas antrasis iszdavimas szitu dainu knigu. Nebaimikitės ir neabėjokit, Lietuviai ne ira tokie miegaliai, kad jie nepasisaviųtu savo garbingu rasztininku procės. Kad butu tie priminimai ir kalbamoksliniai iszguldimai ar vokiszikai, ar lenkiszikai ar maskoliszikai padėti buvę, — ar jau tos knigos tadą dėl musu giminės butu raszitos buvusios ar dėl praszalaicziu ir ar tadą jos butu taip veik iszgraibstitos buvusios, norint ir toki augszta ju prekia pastatita buvo?

Teko mums kartą *Sziauliu* kapus aplankiti. Czia tarp križiu (paminklu) mirusiems su užraszais lenkiszkais, radosi tuju ir lietuviszkøj' kalboje. Isz daugel kitu įstabiausiu ir gražiausiu užraszu ant akmeninės pakojos geležinio križiaus lietuviszkøj, kalboje užėjome tokį: „Ignacys Jarominas — mokytinis VI. kl.*) † 1880 m. — 25. lapkr. metu amž. 18. — Pražido ir nuvito — kaip kvetkas.“ Ant križiaus

*) Mokytini szesztojo (Prusu Lietuvoje pirmojo) klaso gimnazijos.

antrosios pusės, ant skersdaliao stovi: „Amico amici (draugui draugai — apieravoja)“. Kad ant kapu križiū mirusiems statitu su lietuviszkais užraszais atrandi, tai jau nedivai; ale kad tokį patrijotismą pritampi, koksai ant ano paminklo pasirodo, tai jau labai turi pasidžiaugti; gali nusiramditi ir dvasę abejojanczią dėl tėviszkės ateitinės numalditi. Czia surenka ir stato jauni augsztos mokslincizios mokytiniai paminklą savo mirusiam draugui ir padeda paraszą jau tai ne lenkiszkoj' pagal seną ir nepermanomą įprotį, bet lietuviszkoj', savo brangioje prigimtoje kalboje.

Riga. Latviszki laikraszcziai jau seniai raszė, apie musu kaip broliszkôs giminės reikalus. Mės dziaugiamės isz susiartinimo dvieju žmoniu giminiu, kurios senovėje vieną kalbą kalbėjo, o kurios kalbos ir dabar dar tokioj artibėje ira, kad beveik galima susiprasti Latviui su Lietuviu kalbant. Taip Auszrai, lietuviszkam laikraszcziai iszauszus tūjau broliai Latviai paminėjo savo raszūtise labai meilingai ir prieteliszkai apie jąją kalbėdami. Iszėjo trecziasis Auszros numeras ir vėl atsiliepė szirdingu balsu Latviai savo laiszkūse įpacziai apie eiles isz „Lietuvos bicziūlio“, kurias ant latviszko iszsiguldė ir kurias kožnas Lietuvis galētu auksiniaiis žodziais užsiraszęs ties savo lovą pasikabiti:

„Kad aukso man kalnus kas nors davinētu
Ir už tai tik kalbą atidūt reikētu.

Spjaucziau ant to aukso, prasmegk jisai suvis,
Man už jį brangesnis prigimtas liežuvis.“

Lenkiszku pravardziu nesziotojai pradeda atsi-
busdami ir savo tėvu giminės atsimindami savo
visai lenkiszakai skambanczias pravardes su lietuvisz-
koms užbaigtinėms rasziti, o tai ne vien lietuviszkoj',
bet ir lenkiszkoj' ir maskoliszkoj' kalboje. Teip
raszo „Vitkovski“ savo pravardę visose kalbose
„Vitkauskis“ (lenk. Vitkauskis, Vitkauskisa, Vitkauskisovi;
gud. Vitkauskis, Vitkauskisa, Vitkauskisu irtt.)
Galėtumėme dar daug kitokiu tokiu pravardziu pridėti;

ale mislijame jūg vieno priklodo pakaks. Ir Ģudu givenancziu tarp Lietuviu daugel virsta į Lietuvius, o pagal tai ir savo pravardes keiczia; „Prastakiszin“ vadinos pirma; o dabar „Prastakiszius“. — Ar ne gēda jums, kurie turēdami czistas nesudarkitas pravardes, kokiss jums, tėvu tėvai nū amžiu paliko, keicziat ir pervercziat pagal lenkiszka ir vokiszka budą, ar tai gražiasias lietuviszkasias užbaigtines sągarses (silabas) numesdami, ar kokią svetimos kalbos užbaigtinę prilopidami? Lietuviszkas vardas, lietuviszka pravardė be savo tikrosios užbaigtinės, tai kaip szū be ūdegos; ir gražiausias szū tokiu budu sudarkomas. O vėl kas isz to, kad savo dailiausias pravardes svetimomis plunksnomis pūsziat? Tai primena aną pauksztį, kursai į paukszcziu draugistę lėkdamas savę visokiomis svetimu paukszcziu plunksnomis iszsidabindamas norėjo dar gražesniu pasidariti; o kiti galiausiai svetimas plunksnas iszpazinę iszpeszė, ir jisai pasiliko apgėdintas. Randasi ir tokiu, kurie szventomis dienomis kitokias pravardes nesza ne kaip darbo dienomis: nedėldienėmis vadinas Mickieviczė, o szikioms dienomis Mickumi; kasžin katras vardas gražesnis? Dar durniaus ir kvailiaus kiti padaro savo pravardes ant vokiszko iszkeisdami, ju lietuviszkas užbaigtines numesdami ir szapais, dievs žino isz kur atlikusiais suterlszdami. Paraszo koks rasztininkėlis ar tai isz suđo ar isz kur kitur Lietuviui gromatą ir ant adreso jo vardą iszkeiczia ir sudirba, kad vos jau gali atsižiti, jūg tai lietuviszka pravardė. Szis bėdžius mislija, jūg tai gražiaus taip suanūta jo pravardė iszsirodo, ir pratin ir laužo savo pirsztelius norėdamas nepažįstamas vokiszkas litaras primokti ir jomsioms savo pravardę ar bene rasi grožinti ar.....?

Prusu Lietuvoj irą klaidinga žinė iszsiplatinusi ir vokiszkūse rasztūse, įpacziai konverzacijos žodinūse (enciklopėdijose), priūmta, jūg Lietuviai neturi, nei jokios raszliavos arba litėraturos ir jūg musu vienintelis dainininkas tėsąs Dūnelaitis. Nesuprantame,

isz kur didžioji nežinē tame dalike galėjo atsirasti. Mēs turim szańą skaitlių giesmininku ir dainininku jau seniai atstojusiu isz szio svieta. Tik reikia paminēti Dūnelaitį, Stoneviczę, Dijonizą Poszką, Strazdelį, Volonczevskį, Antaną Juszkeviczę, kurie visi kartu ir patrijotais buvo. Koźnas isz szijuju tai daugiaus, tai mažiaus ira par savo amžių raszės, ir ju veikalai ira dar kur-ne-kur isz dalies randami, jie visi laukia naujo iszleidimo. Isz rasztininku tik szius tepridūsim: *Daukantą*, *Szirvidą*, *Volonczevskį*, *Daukszą*, *Szrubanski*, *Ivinski*, *Olszewskį*, *Czerskį*, *Pabrėzą*, *Gaileviczę*, *Gross'ą*, *Kassakauskį*, *Rupeiką*, *Jacobi*, *Meszkatį*, *Kelkį*: tai tik viena dalis lietuviszkai rasziusiuju. Tarp visu anu rasztininku nepaminėjau nei vieno, kurie budami lietuviszkaais patrijotais svetimose kalbose apie musu giminės nusidavimus ir budą raszē ir labai daug raszē, ir kuriu veikalai teippat didelios vertibės dėl musu pacziu ira, kad ir praszalaicziu kalbose į svieta iszleisti. Isz givuju rasztininku ir giesmininku czia negalim nei vieno paminēti; nēs czia ne tam vieta. Daug raszo lietuviszkuš zodinus, daug raszo lietuviszkuš kalbamoksius, arba jau turi iszraszę ir laukia tik geresnio laiko dėl iszspaudinimo. Daugiausiai raszo lietuviszkoji kuningistē, kuri atsimūdusi (isz miego atsibudusi) jau nebeskiras su savo kalbą ir giminę; ji pažįsta lietuviszką kalbą isz pat szaknies, dėl to kad ne vien kalbos mokslą, bet ir szaip visą apszvietimą lietuviszkoj kalboje gavusi.— Maskoliszkoje Lietuvoje atrandi pas kunigus ir bajorus czėlas biblijotėkas lietuviszku knigu. Czia tai gauni suprasti, kad Lietuviai turi savo litėraturą ir ne ira tame dalike užpakalije kitu giminiu pasilike, kaip kad praszalaicziu nežinē bando mislijancziam svietui praneszti. Raszo szimtais lietuviszkai ir koźnas nori savo dalelę prie lietuviszkos litėraturos pridėti. Lietuviszkoji inteligencija, lietuviszkai kalbanczioji, skaitos teip pat ne deszimtimis, bet szimtais. — Susieina bajorai r mokįti, apszviesti Lietuviai į draugistes ir kalba

tarp savęs lietuviszkai ir nei vienam tai nerodos divinai. Kalba ne vien namie bet ir tarp svetimu, svetur, savitarpije lietuviszkai, norint ir visi svetimas kalbas pažįsta ir jas vartoti galētu.

Telszių pavieta Kauno rėdiboje ant musu groniczios sunus, kuri motina nenorėdavo mokslais koroti, ją užmuszo pradžioje sziu metų. Motinėlei sergant, maiszė sunus jai į gidiklę nūdus. Ale numatitas ir apdraustas nū nelabo darbo, sunus jeskojo kaip kitaip galētu savo motiną nužuditi. Adventūse žmonės važiuoja anksti į bažnicia. Sunus motiną pavėžindamas paėmęs kirvį savo motinėlei galvą sudauzė, akis iszkirto, kaklą perplėszė, nosį nukirto. Viresnibei jį suimant jis atsikalbėjo, kad buk arklis tai padaręs. Vienok kad prieregėtoju nera kažin, koki bėla galą ims. — Motinos, tēmikitės, kad sziczion prieregėtoju nėsant ir provos nėra.

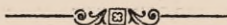
Parplis.

Lenkiszkas laikrasztis „Kraj“ nū 1883 m. N. 37, p. 3. raszo jūg susivažiavus rasztininkams ir artistams Krokuvos mieste (lenkiszkoje dalije Austrijos), p. Pilcas, rėdikas „Kraj'aus“ užgērė ant pokilio su visais kitais susirinkusiais ponais sveikindamas lietuviu dvasiszka ir rasztiszka atsibudimą.

Viev.

Nugis lietuviai turi naujus sudus savo kraszte. Maskoliai kaip visur taip ir ant sudo liepia sznekėti maskolizskai. Zmonės nemokėdami ju kalbos nei gali teisibę iszaiszkinti, nei kas tiesa paroditi — už tai visadą pareina isz sudo rugodami ant „maskoliu teisibės“. Geriausiai jie padaritu, jeigu niekadą ant sudo nesznkētu kitaip kaip vien lietuviszkai — o prie to pareikalautu nū virėsnibės, kad visi sudzios Lietuvoje *mokētu sznekėti musiszskai*. Kas sudija lietuvius, lai bent supranta kalbą sudijamuju.

J. Szl.

Gromatu skardinē.

Aug. Baran. Sziupil. Vitolioraudā ir kitas kningutes ant vardo R. V. prisiūsime.

Smilg. Kaune. Auszra dēlto užgaiszo, kad jos rēdikas J. Mikszas turējo pasitraukti persekiojimu dēlei. Lig nauju metu jeigu suspēsime izsleisime lig dezimto numaro.

J. Lid. . . Szat. . „Raszta, sv.“ pilninga galime parupinti, kada prisiusi du ir pusę rubliu. Ar gavote Auszra?

M. Sloncz. Trumpaicz. Kiek reikalavai, tiek numaru Auszros izsiuntēme, o ar gavai? Dēkui už dainutes.

J. Korženiauskiui. Gavome pingu du rubliu, bet adresas neaiszkus, mēs laukiame, bene prisiusi aizskesni.

Jon. Rimkev. Petropil. Jei gali, prisiuntinēk mums žinias iz givenimo Petropilies lietuvininku.

J. Czerkaus. Petropil. Rēdistē „Keleivio“ mums 3 rubliu neatsiuntē; kalendoriu gausite, kada tik piningus atsiqsite. Ka kur rasite apie lietuvius mask. gazētose, mums numarus tūjau prisiqskite, jei ne, tai bent trumpa ju italpa. Grinai lietuviszka, gramatika negalime prisiusti, nēs jos nēra bet ira vokiskzka raszitos: Szleikerio, Kurszaiczio ir kitu; tas galime pristatiti. Meilu mums butu gauti gerus rankraszczius; kuriūs galima, patalpintumēme Auszroje ar kitur kur.

S. R. Kaune. „Auszra“ galime suteikti nū pat pradzius. Vieversiu. Ko kas reikalavo, parupinome.

Jūz. Ornast. Vlocl. Ar gaunama kur dabar pirkti „Zemaicziu viskupistē“ Vol., nežinome; neužilgu mēs visus veikalus ku. Volonczauskio ir S. Daukanto imsime spaudinti. Bus apie tai platesnē žinia.

Al. Bur. Vid. Dēkui už taip didelia lietuviu meile. Kningas jau siuncziame.

Ku. Rad. Szak. Viska parupinome.

I talpa szesztojo numaro Auszros.

- 1) S. R. I darba kas lietuvius! lakszta 153.
- 2) S. Norkus. Margis. lakszta 158.
- 3) J. Basanaviczius. Apie senovēs Lietuvos pilis l. 163.
- 4) J. Miglovara. Rigos giedoriu draugistē, l. 170.
- 5) Pr. Lipszta. Apraszimas žemēs turtu, l. 172.
- 6) J. A. V. Lietuvius. Szviesa, l. 176.
- 7) Andriejus Latvis. Latviszki laikraszcziai, l. 177.
- 8) Iz Lietuvos, l. 179.
- 9) Gromatu skardinē, l. 184.

Rēdikas Jonas Szliup a s.
Spaudinta už piningus skaititoju „Auszros“ pas
O. v. Mauderode Tilžėje.

AUSZRA.

Laikrasztis, iszleidžiamas Lietuvos milėtoju.

„Auszra“ iszeina Tilžėje 20. kožno mėnesio pavizdije knigutės 32 pusiu. — Prekia: ant metu arba už 12 numaru 2 m. = 2 rubl. 20 kap., (uždengtūse vokūse 3 rubl. 20 kap.), ant pusės metu 1 m. = 1 rubl. 10 kap. (uždeng. vokūse 1 rubl. 60 kap.). Atskiras num. 20 pf. = 18 kap. Apgarsinimai, spaustuvėje „Auszros“ priimami, kasztūja už kožną pusiau dalitą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikitojams „Auszros“ pusę tiek. Vokietijoje galima „A.“ prie kožnos ciecor. karal. pasztos parsikviesdinti.

„Auszra“ ir „Dziennik Poznanski's.“

„Suum cuique“...

Antras ar trecias jau metas aina, kaip mums užtėmiti teko nors mažą subruzdėjimą lenkiszkuise laikraszcziūse isz priežasties musu Lietuvos. Pradžią to padarė vienas Parižiūje tūmet givenas lietuvis, kursai savo rasztais apie Lietuvą, isz vieros pusės didį pasipiktinimą tarp vienu, ir nemenką truckszmą tarp kitu pakėlė, dasilitejės savo rasztūse tulu opiu vietu. Neperkratinėdami ir negirdami to, kas ir kaip buvo apie Lietuvos reikalus tūmet raszoma, mės tik tiek paminėsime, jūg paskutiniūse metūse gana tankiai ir vis tankiau bei tankiau atsitinka atrasti praszalaicziu gazėtose žinias isz Lietuvos ir apie Lietuvą. Iszpa-sakoti viską, kaip buvo apie mus raszoma, mės nei-stengsime; todėlgi tik trumpai pasakisim, jūg tūmet, kada vieni rasztai — o tokiu ira labai mažai — kar-tais užtaria žodelį, kiti su mumis jokios keremonijos nedaro. Aplenkiant zaunijimus apie mus lenkiszko laikraszcziu „Gazeta Narodowa“, kursai įbrukęs Lietuvą į rubriką „Lenkiszku žamiu“, kiekvieną ir menkiausį ženklelį atsigaivinimo lietuviu ne sveikina taip, kaip prigulėtu ir kaip mums butu malonu, t. e. prieteliszka;

varszuvinēs ir petropilinēs lenkiszkos gazētos taipogi dēl musu īpatingos prietelistēs dar neiszreiszkia. O kodēl taip dedasi? Argi lietuviai per kelius szimtus metu suvienito politikiszakai givenimo su lenkais neužsipelnē sau nei tiek, kad apie jūs bent lenkiszki laikraszcziai nors mažumēlį meilingiaus paminētu, be įžeidimo ju gentiszku jausmu? Ar lenkai bene užmirszo jau apie tą garsingąjį Unijos atsiszaukimą: „Valni su valnais, ligus su ligiais?“ — Teisibē, — nesik mums atsitiko užtemiti ir, tarsi, meilę dēl musu, ale tik tadą, kadą Lietuva ira skaitoma už lenkiszką žamę; lietuviai tacziau tie, kurie troksza užlaikiti savo priegimtą lietuviszką kalbą ir nieku budu nenori susilenkūti, o savo žamę nepripažįsta už lenkiszką, tokius lietuvius ne broliszkai lenkai priima, nors apie brolistę mėgsta paisziti ir sznekėti, kaip kur kadą jiems reiki. . .

Kas mus pažįsta — o kas gali geriaus mus pažinti jeigu nelenkai — tas: gana gerai žino, kad mēs lietuviai lengvatikiai asame, ir kad geru žodžiu bei meilingumu vitūmet lengviausiai galima įveikti ir laimėti mus ant savo pusēs. Vardan meilēs ir tokio szvento žodžio kaip brolistē, musu sentēviai suvienijo su lenkais ir savo politikiszką givenimą, o dalis lietuviu — bajorai — pasisavino ir ju kalbą, gal norēdama dar geriaus aniems įtikti... Nevienas lietuvis vardan meilēs ir „brolistēs“ netiktai turteliu savo su lenkais dalinosi, bet ir savo galvas guldē... Mēs szendieniszki lietuviai, ilgai pasitikėjome, kaip ir musu tėvai ir proseniai, ant lenkiszkos „brolistēs“ ir prietelistēs; bet po didēs daugibēs patirimu, kad ta prietelistē netikra ira ir su pasibaisētiniu gomuriu, tikojančziu mu prariti, pirmiaus negu kiti atviri neprieteliai tą padaritu, musu jausmai truputį atszalo. Argi mēs turime isz „broliszkos“ meilēs iszsižadėti savo givasties ir dūtiesi „broliams“ prariti, kad jie riebesni ir stipresni taptu?... Niekados! Todēlei ne mus ir kaltinti reikētu už iszdildimą tu meilingu

jausmu „brolistės“; tą kaltenibę lenkai patis sau turi prisirasziti.

Taip mės kalbėdami, turime akivaizdoje balsus daugibės lenkiszku laikraszcziu apie mus lietuvius, tūs balsus, kurie aiskiausiai mums reiszkia, kaip szendien, o rodos kad ir senovėje, visados lenkai iszmanė tą susivienijimą su Lietuva, ir ką jie norėjo pasiekti per tą lietuviu su jais „brolistę“. Jei ta brolistė taip davadnai ikisziolei buvo priesz musu akis užslepiama, tai paskutiniame laike apsireiszke ji mums taip aiskiai, kad galima buvo su silpniausiomis dvasiszkomis akimis ir net apcziupinėti visus jos ragus ir visą spigliūtą stūmenį. Trumpai sakant, iszlindo ila isz maiszo ir parodė savo gėlūnį.

MiestePoznaniujeiszleidžiamas laikraszctis „Dziennik Poznanski“ 231 N., nūg 11 d. spalio m. 1883 m., įtalpino prieszakinėse savo skiltise vieną rasztą po antraszu: „objaw litewski“, kursai pasiliks akise ir atmintije musu kaipo neiszplėsziamas paszinas ant ilgo laiko! Szitą rasztą reikėtu lietuviszkai iszguldžius patalpinti, kad galėtu skaititojai jūmi patis pasidžiaugti, ir pamatiti kaip užrubežiniai lenkai apie mus, lietuvius, dumoja ir raszo. Negalėdami tacziau tūmi tarpu tą ju rasztą czionai patalpinti, mės tik trumpame suglaudime paminėsime jo įturį, trumpai labai atsakidami ant jo užmetinėjimu.

Keliasis žodžiais paminėdamas lietuviu praeitinę, lenkiszkas raszitojas pradeda savo rasztąsakidamas, kad isz tarpo lenkiszku skaititoju, „Dziennik'o Poznanski'o“ neatsirasęs nei vienas, kursai „galėtu ir norėtu stengtiesi priesz karsztą meiliniszkai ilgšnų sąjausmą dėl *lietuviszko gawalo* (żywiol litewski), dėl tu giventoju „szventos Zamaitijos“, kaip ją Vincas Pol savo giesmėje „apie žamę musu“ vadina. Bet jau isz pradziū-pradziuos mės matome, koks tai sąjausmas dėl musu, kursai neranda kitoniszko dėl musu vardo, kaip — „żywiol litewski“. Tolin paminėdamas Birutės, Aldonės, ir „karžigiu Lietuvos“ karaliaus Mindaugio ir Keistuczio, tą paskutiniį

garbingą, musu valdoną — karžigi stato drauge ailen su minavojamu lenkiszkosę pasakose vardu tulo ukininko Piasto, apie kuri irą žinoma tiek, kad nežinō dar tikrai ar jis givenēs kada ant svieto, ar ne; todēl vardas jo priguli „istoriszkaī sekmei“, tūmi tarpu kada Keistuczio musu vardas priguli istorijai.

Toliau „Dziennik Poznanski's“ sako, jūg „musu dienose gentiszka poezija atėjusi paszvēsti ir užtvirtinti lenku szirdise ir dingsczioje atminimus lietuviszkos praeitinēs“ ir kad „lenkai pakēlę jos (Lietuvos) praeitinę savo gentiszkoje litēraturoje. Mickieviczius, Kraszevskis, Kandrataviczius buvę tai apasztūlais lietuviszkumo tarp lenku ir „iszkēlę ją (praeitinę lietuviu) ant stovinēs didēs idējos, kokios gali pagal nusidavimiszka teisibę (?) savžinties neturėjus, pastatę jai (Lietuvai) paminklā, kokį jai nieks kits isz svetimu nepastatēs, o kokį pati Lietuva pasistatiti niekados nebutu įstengusi“; jūg Lietuva szendien kalta, „savo buvį ir atminti savo givenimo, savo draugastibę panteone tautu ir gentpalaikiu („lud“) civilizacijos — lenkams irvienu-vieniems lenkams“; žodžiu sakant vislab, „kūmi esās ir kūmi kad esās, kaltas szulnas ir meilus tiek mums (lenkams) gaivalas lietuviszkas — Lenkijai ir lenkams.“

Prisipažįstame, kad mēs net apkaitome beskaidami szito giriaus žodžius, kuriūs tie užrubežiniai lenkai patis panosėje savo dumodami tariasi, kad garai apsvaigins visus tūs, kurie ant ju žodžiu pasitikēs. Mēs tik tiek tūmi tarpu sakisime, kad musu smage nims tie garai neužkenks isz tos suprantamos dēl kožno lietuvio priežasties, kad mēs gerai pažįstame ne tik lenkus, bet ir pacziu savo vertibę.

Na gerai! lenkai sako, kad jie pakēlę, iszlaikę ir tt. musu praeitinēs paminėjimus savo dainose. Bet kas, klausime, sudėjo tas dainas apie Lietuvos senovę, kurios apgarsino Europoje vardą lenkiszkos poėzijos? Atsakimas trumpas: *lietuviiai!* Adomas Mickieviczius, L. Kandrataviczius, J. I. Kraszevskis, T. Lenartaviczius, Kotkis (Chodžko), Adinczius (Odyniec),

Asnikis ir daugel daugel menkesniu dainiu — turi lietuviszkas, ne lenkiszkas, pravardes, ira lietuviai, paeina isz Lietuvos ir ju gislose teka lietuviszkas kraujas. Jei jie raszē nelietuviszkai apie savo milimos Lietuvos praeitinę, tai tame nusikaltus lenkiszka itekmē ant Lietuvos veikalu. Paminēti dainiai todēl, kaipo lietuviai, pastatē savo Lietuvai garbingus paminklus. Tolin — garbavojami szendien skaptoriai ir teplioriai lenkiszki Sireviczius, Mateika, Siemiratskis, Velonis, kompositorius S. Moniuszka ir k. turi lietuviszkas pravardes ir isz Lietuvos paeina. Naruszeviczius, Lelevelis, Aleksandraviczius, Girsztauta, Mikuckis ir daugel kitu moksle apgarsėjusiu vardu lenkiszkose ir įvairiose litērasurose priguli lietuviams. M. Kopernikas neturējo nieko kruvoje su lenkais, nēs buvo suvokieziūtas prusas, kurio gislose lietuviszkas kraujas tekėjo. Ogi Kasciuszka, karžigis žinomas visame sviete, ar ne lietuvis?

Prisižiurėdami apsireiszkimui dvasiszko lenku gyvenimo, mēs lengvai persiliuditi galime, kad kūne viskas, kas moksle, gražiojoje litēraturoje, teplioristoje garbingesnio padarita tapo, tai daugiausiai per lietuvius, ir niekur, nerandame tikrai lenkiszko vardo. Neminēsime jau nei to, jūg lietuviai davē lenkams Jiegaliunu dinastiją, kuri pakēlē lenkiszkus veikalus į tokią augsztibę, kurios be lietuviu patis tiri lenkai niekūmet nebutu pasiekę. Todēl jei szendien giriasi lenkai, kad mēs lietuviai, visu kūm' asame jiems kalti, ira tai nedora ir nepagirtina isz ju pusēs melagistē, nēs mēs matome apartai, kad ne lenkai mums, bet lietuviai lenkams daug gero padarę. Be lietuviu darbu szendien Europoje vardas lenku mažiaus butu pažistamas, ne kaip musu, o garbę lenkiszkos litēraturos, teplioristēs, skaptoristēs, pakēlē akise svieto ir paaugsztino tik vieni lietuviai. Atimk lietuviu darbus, o lenkiszkos litēraturos bus menkesnē vertibē, negu serbiszkos ir k. jai ligiu. Tik lietuviams ir priemaiszai lietuviszko kraujo kalti lenkai savo szios dienos dvasiszku ir tautiszku gyvenimu; be lie-

tuviu ir ju pagelbos, neabejotina, niekūmet, Lenkija nebutu dastojus augsztesnio politikiszko Europoje geliavimo ir butu, rasi, dar blogiaus pražuvus, kaip szendien Lietuva per paczios savo kaltibę ir nedasi-protėjimą. Lietuviu dalis su lenkais susivienidama, vieton rupintiesi apie savo tėvu priegimtą kalbą, dėl priežascziu, kurias kitą kartą paminėsime, priēmė, lenkiszką, ir vieton trustiesi dėl naudos lietuviu, daugelis mokintiesniu senovėje Lietuvos viru, raszidami lenkiszškai rasztus, o drauge su jais ir garbę lietuviszko vardo svetimiems pavedė. *Todėlei matome, jūg ne lenkai, bet patis lietuviai nors svetimoje kalboje raszidami, pastatė tokį savo Lietuvai paminklą, kokį patis lenkai neįstengė ir neįstengs sau pasistatiti.*

Už vislab, ką lietuviai dėl lenku gero per kelis szimtus metu padarė, szendien, kaip prisipažįsta „Dzien. Poznanski's“, jie „skaito mus (lietuvius) politikiszškai ir tautiszškai kaipo lenkus, kitoniszškai kalbanczius ir nekitaip kaip Bretonus ir Baskus“ ir maloningai, taritum, susimildami ant musu „neatima nū musu tokios tiesos“ (t. e. skaititi mus už Baskus ir Bretonus)! Klausiamo, ar gali buti dar didesnis nuplėszimas szlovės lietuviu vardo? Kaip matome, ir tai ženklas tokios dėkingistės, ant kurios mės neužsipelnėme

Ale aiva, szaititojau, tolin! Musu „Dzien. Poznanski's“ prisispiręs musu klausia: „kas su džiaugsmu neveizėtu ant truso dėl izzlaikimo ir paturėjimo ateisinėje lietuviszkos kalbos; kas nežiurėtu su tikru kantentumu ant gentpalaikės (lud) Žamaicziu, kaip ji meldžiasi savo kalboje ant *raszitu* (kodėl nespaudintu? Red.) maldaknigiu; kas neklausitu su susigraudenimu bažnicziukėje („w kosciółku“ — kodėl ne bažniczioje? Red.) žamaitiszko pamokslo, garsinto svambiais, pažimį senoviszku kalbu turincziais žodziais lietuviszkos kalbos?“ Atsakidami jam turimetacziau — nors mės ir džiaugiamėsi isz tos lenkiszkos meilės dėl musu kalbos — paminėti, jūg toj' paczioj' Žamaitijoj dar ne taip seniai poteriai, giesmės, pamokslai lenkiszškai

buvo sakoma ir giedama, nors ta lenkiszka kalba isz szimto vienam lietuviui buvo suprantama, o gal ir iszvarita tapo isz lietuviszkos „bażnicziukės“ lenkiszka kalba tik dėl to, idant szendien „Dzien. Poznanski’s“ galētu pasidžiaugti lietuviszką ir su sutrupintą szirdžia galētu paklausti lietuviszko pamokslo? . . . Kaip skaititojas užtemiti gelėjo „Dzien. Poznanski’s“ mikavoja tik Žamaitiją, ar tai dėl to, kad jo akise ji ira vienutelė Lietuva, ar gal vėl dėl to, kad czion, Žamaitijoje, toki saldi dėl jo lietuviszka kalba? Apie Suvalku, Garteno, Vilniaus gubernijas, jis regimai užmirszo; o tai ir nedivais nės dėl tokio karszto, kaip „Dzien. Poznanski’s“ milėtojo liet. kalbos, ką galētu giliūti Vilniaus viskupistė, kur ir szendien jis negalētu iszgirsti „bażnicziukėse“ tūs dėl jo saldzius žodzius lietuviszko pamokslo? Ir taip, noris musu „Dzien. Poznanski’s“ džiaugiasi lietuviszką kalbą, bet dvasiszka valdžia Vilniaus viskupistės, dantis sukandusi naikino ikisziol ir isznaikino lietuviszką kalbą — kur-kur — ale dievo namūse! Isz ten mums raszoma, kad per prilaikimą lietuviszkose „bażnicziukėse“ lenkiszkos „poniszkos“ kalbos dėl isznaikinimo „lietuviszkos muzikiszkos bei pagoniszkos“ kalbos, kaip to kampo ponai lenkai teikėsi musu kalbą vadinti, krikszczioniszki kuningai musu brolius lietuvius į pagonus pavertė! kitą kartą mės placziaus apraszisime veikalus ponu lenkiszku kuningu, arba sulenkiszktū gudu ano kampo; dabar tik tiek paminėsime, kad tose parakvijose, kur lietuviszka kalba isz maldu ir bażnicziu iszvarita, retas ira katalikas, kursai pride-rincziai pažintu reikalus musu tikėjimo dėl iszganimo duszios prigulinczius, ir daugumas, paklausus: „kiek ira dievu?“ — „Dvilika“ ir daugiau atsako! O tai ir nedivai, nės *gudiszki* ir *mozuriszki* kuningai, vieton sėti *sėklą dievo*, sėja tarp lietuviu per bażniczias lenkiszka kalbą, kurios nieks nepraszo, o naikina lietuviu didžiausį skarbą, butent jų puikią priegimtą kalbą! Ir dar atsidrašino tulas sulenkūtu kuningu ano kampo apginėjas laikrasztije „Przegład katolicki“

neseniai ginczitiesi, jūg kuningai nenaikinę lenkiszka kalbą?! . . .

Seinu Viskupistėje viskupo Straszinskio laike visose bažnicziose buvo įvesta lenkiszka kalba dėl isznaikinimo lietuviszkos ir dėl pavertimo musu vėl į pagonus. Kaip tūmet Seinu, taip szendien dar Vilniaus viskupistėje mozurus ir gudus nei žodžio lietuviszškai nemokanczius siunczia į lietuviszkas parakvijąs, o lietuvius - kuningus — į gudiszkas. Ar negalētu „Dzien. Poznanski's“ mums pasakiti, kodėl taip daroma, ar dėl iszplatinimo garbės dievo per „poniszka“ kalbą? . . . Už tieso, divitiesi tik reiki lētumui pacziu lietuviu! Kitur, pradėjus ką kuningui pasakoti bažniczioje nesuprantamoj' kalboj', žmonės apsisukę laukon visi iszeitu! Ir turės buti iszvarita lenkiszka kalba isz lietuviszku „bažnicziukiu“ nevien dėl iszplatinimo krikszczionistės tarp musu broliu, nevien dėl to, kad žmonės galētu klausiti dievo žodžio savo bažnicziose priegimtoje, visiems suprantamoje kalboje, bet ir dėl to, kad „Dziennik'ui Poznanski'ui“ atsitikus keliauti per Vilniaus ir Garteno gubernijas proga atsirastu iszgirsti „bažnicziukėse“ saldžius žodžius lietuviszko pamokslo ir kad jis persiliuditi galētu, jūg su Žamaitijos rubežiais dar nesibaigia rubežiai lietuviszkos kalbos

Dabar mudu, skaititojau, atkakova iki lietuviszku maldaknigiū, o tai, žinoma, ir pritinka, po bažnicziai ir kningas paminėti. Tas lietuviszkos kalbos ir pamokslu prietelius sako, kad „ne lenkai uždraudžia giventojams Žamaitijos melstiesiant kningu, spaudintu lotiniszkomis raidėmis.“ Ką mums atsakiti? Mums rodosi, kad jei „ne lenkai uždraudė“, tai dar mažesnė kaltibė lietuviu, kad jiems tokios kningos tapo uždraustos, ir mums rodosi, kad czion lietuviai kenczia ne už savo kaltibę Prieg tam, nors giventojai Vilniaus viskupistės turētu lietuviszkas maldu kningas, tai neužmirszkime, kad tenai lietuviszka kalba ir isz maldu iszvarita! Kūmigi czion musu kalba prasikalto? . . .

Ir taip, kaip augsčiau regējome, ūrubežiniai lenkai parodē mums ragus savo „brolistēs.“ Mēs nezinome kā musu lietuviszki bajorai atsakis tiems lenkams ūz tokį gražų vardā. Basku ir Bretonu, kuriūmi jūs ponai ūrubežiniai lenkai apdovanojo, skriausdami ir krivididami praeitinę visos Lietuvos ir susirietę melūdami, kad mēs visu labu — ir givasciu patim — asame lenkams kalti . . . Nūg savo pusēs mēs jiems galetumēm trumpai žodžiais didžiojo musu Vitauto ī lenku karaliū Jiegaliū raszitas (17 Vasario 1429 m.) pasakiti: *Paliaukit „paniekinti mus, bajorus musu ir visā Lietuvā!“* Dumodami taciau, kad ir musu ponai bajorai atsilieps, mēs jiems ir ginczā pavedame, nēs mums patiems ne ginczai galvoje, kadaį ī kovā įpainiota tapo ir pati „Auszra“.

Paminētas rasztas „objaw litewski“ ticzia paraszitas tapo isz priezasties „Auszros“, ir mēs jā apgindami nūg ūzpūlimo, dumojame kiek pajegdami ant vietos pastovēti.

Kas 1—4 N. N. musu raszto skaitē, tas su menku trusu ūztemiti galējo, kad mēs nekliudēme ir neketinome kliuditi kokiā nors politikā ir dumojome tik apie tai, kad romiai trustiesi, pagal pajegas musu ant naudos musu broliu, ir tokiu budu, kaip mums rodēsi naudingiausia busę tą naudā atsekti ir taip, kaip mēs suprantame savo giminēs reikalus. Jūg nevisi vienodai giminēs reikalus supranta, ira seniai žinoma, ir mums visūmet rodēsi, kad mus įpacziai kaltinti negalima, jei žiurime mēs ant savo naminiu reikalu ne per tokį stiklą, kaip „Gazēta Narodowa“ ir kitos. Prieg tam mēs iki sziai dienai netik niekā pikto priesz lenkus neraszēme, bet ir rankraszcezius, kuri egalējo sziokiu ar tokiu budu ūzgauti lenkiszkus jausmus, slēpēme ir nespauadinome, tikēdamiesi, kad musu darbas, kaipo stovēs isz tolo nū politikiszku arzeliavimu, bus naudingiausias ant tos dirvos, kuri gulējo iki szendien Lietuvoje menkai arta, mēnkai akēta. Mēs iszsirinkdami platinimą — pagal pajegas musu — szviesos

priegimtoje lietuviu kalboje, tikėjomėsi, jūg neatsiras czion mums ant musu nekalto kelio piktas neprieti-lius, kursai geistu naikinti ir gaiszinti musu darbą ir mums apsunkintu kožną žingsnį tolin žengti. Kitoniszškai taciau atsitiko ir — veik po pasirodimo pirmuju numeru musu raszto.

Lenkiszkas „Dzien. Poznanski's“, sutinka lietu-viszkos „Auszros“ pirmus sprudulėlius labai rustumi balsu. Jis mus kaltina tokiūse nusidėjimūse, koku „Auszra“ nedasileido. Jis tarp kitu sako, buk „Auszra“ užsiēmė ligiai nepadorumi kaip ir nereika-lingu užsidavimu subudinti lietuviu tėviszkės meilę (patriotizmą) per siundimą ju priesz lenkus; jūg musu raszte esą „iszjūkiami ir užkabinėjami tie, kurie mokinaši lenkiszškai ir dumoją, kad lenkiszkumas esąs nėva koki žimė augsztesnio apszvietumo (civi-lizacijos)“. Kaip skaititojai mato, mės apie susilen-kavimą iki sziai dienai mažkū nieko dar neraszėme ir regis mums pirmas „Dzien. Poznanski's“ parodo kelią, apie ką rasziti reikėtu. Argi tai vėl jo akise ira toks piktas daigtas, jei mės savo broliams saki-tumėme: „saugokit savo kalbą lietuviszką, nės ji ira jums dūta nūg dievo, kaipo priegimta kalba; ji ira seniausia, puikiausia isz visu kalbu“ ir tt. Mums visados rodėsi, kad kožnas teisibę milintis ir protin-gas žmogus pagirtu mus už tai, kad mės savo kalbą milime, taip ligiai kaip tie patis lenkiszki laikrasz-cziai giria tūs lenkus, kurie savo kalbą mili. Kaipgi tad žodžius „Dzien. Poznanski'o“ suprasti? Matiti, kad jam ne per virsz patinka tai, kad mės lietuviszkai su savo broliais kalbame; neabejotina, kad mės didį pagirą užsipelnitumėme tarp tu ponu, jei peiktumėme savo brangią kalbą ir girtumėme lenkiszką, kuri su musiszką ir susiliginti negali! Bet ponai lenkai, ar tai butu teisingas toks darbas, ir jeigu teisingas, tai kalbinkite nors lenkus Lietuvoje givenanczius, kad jie atsiskirtu nūg lenkistės, o priimtu lietuviszką musu kalbą; arba nors kalbinkit, kad paliautu tą bjaurų darbą atlikti, kaip iki sziai dienai Vilniaus,

gubernijoje daro, butent kad nors nenaikintu bažniciose musu brangią kalbą, kuri jums nieko pikto nepadarė!

Tolin musu „Dzien. Poznanski's“ jau su pasipiktinimu raszo: „kas dar piktesniai, užkabinėjami, iszjūkiami kūne pirsztu parodomi kuningai žamaitiszki, kurie vieton saugoti tėviszką gaivalą (žywiol) per lenkiszską patrijotizmą trusiasi apie iszplatinimą lenkiszskistės.“ Ir szitūs žodžius lietuviszku pamokslu prietalius ant vėjo paleidė, nės mės iki sziai dienai nei žodelio apie musu godojamus kuningus neraszėme, žinodami labai gerai, kad musu *milimi ir tikrai lietuviszki kuningai* tokiais niekniekais, kaip platimimas lenkiszskistės, niekad os neužsiēmė ir neužsijima. Bet žodžiai „Dzien. Poznanski'o“ paleisti, žinome, į kurią szalį — butent kad pakelti priesz musu rasztą Lietuvos kuningus, kurie galėtu, kaip tuls dumoja pagelbėti givenimą „Auszros“ sutrumpinti . . . Ar pasiseks? — Teisibę turime sakiti, kad mums teko jau iszgiršti žinias apie persekinėjimą tulose vietose musu raszto . . . , — ką mės ketiname ir aprasziti — bet ar per įtekme „Dzien. Poznanski'o“ ar kitu tokiu tamsos prieteliu, tikrai dar nežinome. Ant vieno mės tiktai pasitikime, kad musu apszviesti kuningai ais ne priesz mus, bet su mumis ir nekaltins mus, kad mes lietuviszškai kalbame ir dumojame.

„Dziennik'as Poznanski's“ su musu „Auszrą“ keremonijos nedaro; jis tiesiok jos iszdavime regi „vilių maskoliszską ar vokiszską“ (podstėp rossyjski lub niemiecki)! Ant tokiu jo zaujimu tik nusispnijauti reikėtu . . . Jis, kaip ir kiti jo broliai, ir to nesupranta, kad galima szirdije gaivinti meilę dėl savo pavargusios giminės ir kalbos lietuviszkos; bet jeigu iszgamais tapę trauktumėme ir temptumėme savo brolius į lenkiszską pragarą, neabejojame, kad užsipelnitumėme didelį tarp tu ponu garbę! . . .

Tolin „Dzien. Poznanski's“ grasindamas mums sako, kad pats musu raszto iszleidimas esąs „piktas ir nesavžiniszskas darbas“; jūg „jeigu esąs isztekme (wyptyw) nepriderinczio laiko ir milinczio savo ipa-

tibes skirtumo (separatizmo), tegul atsikvoszi ir padumoja, dėlkogi tai ipacz tokius daigtus platindamas tarp lietuvpalaikiu (sic! = „lud“ Red.) dirba. Už tieso nedėl ju“ ir tt. Bet dėl ko, klausiamo? Ar „Dzien. Poznanski’s“ dumoja, kad mės lietuviszkai raszome dėl to, kad lenkai skaititu, kurie lietuviszkai nemoka! — Lietuviszkai mės raszome dėl lietuviu ir pasitikimē, jūg rasztai musu bus skaitomi, ar užrubežiniams lenkams patinka ar ne ir kũ tolin, tũ vis daugin. *Mės tad dirbame ne dėl ko kito, kaip tik dėl savo broliu lietuviu!*

Baigia „Dzien. Poznanski’s“ savo priesz mus raszta, tokiais zodziais: „Teisibē tik, kad musu (t. ē. lenku?) Lietuvoj’ padorioj’ sunkēsnis dalikas; kad malonis Apveizdos didesnē negu žmoniũ piktibē, o kad nusitikėjime į pirmajā asame persiliudiję, jūg „Auszra“ susimanis, jei tiktai klista, kad pasiliks pavojinga, ir užbaigs negražiai o nepalikdama pikto pēstako (slad) savo trumpą amžiũ, jei ira apsiēmimu nelemto pasitikėjimo ir viliaus“. — Ant tokios niekbilistēs mēs atsakinēti neturime priežasties nei noro; tacziau tiek paminēsime, kad givastis musu raszto neprigulēs nũ velijimo ir pranaszavimo vieno ar kito lenkiszko balso Zauniti jiems vale . . .

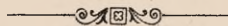
Taip tai sutiko pirmus musu žingsnius „Dzien. Poznanski’s“, ir kaipgi jam dabar tikēti, jei sako: „lenkai nenori ir negali isznaikinti bei pagaiszinti lietuviszką gaivalą, kurį jie mili“ . . .

Kaip mili — matēme; ko nori — matome; ką gali padariti ir daro — matome.

O dangiszkoji teisibē, kurgi tu dingai?

Birsztonas.

Balsuonienė

Margis.

Giesmė isz Lietuvos veikalu,
L.Kundraiczio paraszita, lietuviszkaiszguldėS.Norkus.

Giesmė pirmoji.

(priemazga).

XVI.

Opos iszgijo — kunas atsigavo,
Senas lietuvis, kursai jį vaktavo,
Pagal Margio norą gražiai prižiūrėjo
Žaisdas, ir tepė ir apriszinėjo,
Ir kol nūg mirio jį neatvadavo,
Rupinos', kaip tėv's apie vaiką savo.
Lietuvio vardas tikras buvo Liutas:
Jaunistėj' buvęs nežmogiszkai drutas;
Pajėgos dievai jam nepavidėjo —
Prieszginius savo kaip žlugtą velėjo!
Bet buvo ir kam! vir's isz viru imtas,
Krutinėj' stambus ir pecziūse rimtas.
Stiprus kaip aržul's amžiais įrietėjęs,
Narsus, kaip liutas, vaiku apginėjas;
Vokiecziams, lenkams taip jisai įkiro,
Jūg pamen' szendien narsumą to viro,
Jo rokmonumą ir didį gudrumą,
Stovilą augsztą ir kuno stiprumą,
Galibę kirvio, kurį kad nutvėrė,
Vokiecziams kailį perkuniszkai pėrė!

Bet po daug metu gal's amžio prislinko,
Ir rimti pecziai milžino sulinko;
Plaukai ant galvos lig sniegas pabalo,
Karsztas jo kraujas gislose atszalo;
Balsas, ką muszjoj' lig Perkunas griovė,
Szendien tik sznabžda, lig vandenio srovė,
Vos tik daineles padainūt' valiojo,
Bet ir czion Liutui gerai pasiklojo.
Lietuvos darbus karėse atbutus,
Kaip narsiai grumėsi, trimitas suputus,
Kaip stripais nugaras križokams drožė —

Vislab dainose senukas izrozē.
Žiloj' senatvėj' jis nepataikavo:
Savo ir kitu darbus apdainavo,
Idant atmintis ju garbēs nežutu —
Amžin's pamokslas jaunūmenei butu,
Kaip už liūsibę pridera kariauti,
Tēvinę ginant, neprietelius kauti
Žiniai, mat, ugnį szventąją dabojo,
O seniai ukēs darbus apdumojo;
Vieniems, mat, garbē rupėjo dievaicziu,
Antri kurstē ugnį szirdij' jaunikaicziu.

XVII.

Križok's gidomas, norint jau izsgijo,
Skaistumas veido neveik' įsivijo;
Kraujo izz kuno daugel izstekėjo,
Szirdis kas dieną, kaip lupos virbėjo,
Rupestis galvą mirtinai slogino —
Vaikszcziodam's blaszkēs, lig po nasztą szvino.
Toksai tai vargas atkust' nedaleido,
Cziulptinai cziulpē skaistumą nūg veido:
Lig žolin's uksmėj', nors jis ir prazišta,
Bet žied's nēr' aiszkus, ir gelsta ir vista,
Szakos peleiszaīs apniktos glaumija,
Lapeliai krinta, nēs szaknis kirmija.
Taip jaunikaītis glaumija ir niksta
Nors žaisdos gija, bet kunas neviksta.

Liutas križoko perszulius įspėjo,
Szirdis atližo ir pasigailėjo;
Pradžioj' nekęsdam's ligiai szliksztų liulj,
Purtēs ir piko, lig bitē už dulj.
Budavo akim's, kaip kadaį pažiuri,
Tartum su peiliu į szirdį įduria;
Gididam's gidē ir žoles virino,
Bet skausmu su jūm' dar nesidalino.
Szirdis kovose lig plien's užgrudinta,
Neveik galėjo buti sugraudinta;
Jis pats kraujūse ne kartą voliojos',
Taigi ir kitus matidam's ticzijos';

Bet szirdis Liuto veikiai suminksztėjo,
Kaip sąpą szirdies križoko išpėjo.
Ir akim's meiliau jau į jį žiūrėjo,
Ir malonesniais žodžiais prakalbėjo.
Pravardės iszklausęs, sakė, atsiminęs,
Verner'į Ransdorp'ą, jo tėvą, pažinęs,
Ir dar su stripu veidą jo pažeidęs,
Kad tas kovoje jį parblokszti geidęs.
Žodis po žodžiui kaip išisznekęjo,
Net akis senio lig ugnis žērėjo,
Rodos' jam kupra nūg pecziu nuslinko,
Karsztesniu krauju szirdis jo pritvinko;
Rodės, kad senis dar vėl atjaunėjo',
Su draugais, kurie jau kapūs gulėjo,
Į karę aina, križokus galabin',
Į vartus pilies su bardiszium' klabin'
Ir szaukia: „virai! verskime gi sienas,
„Czion tupi musu kraugėris nevienas . . .
„Kaip sziltas vilnas mės jūs sukedensim',
„Kas dar drįs remties', tam galvą nurensim'!“ . . .
Toj' įkaitoj' dvasios besidžiaugiant gausiai,
Tankiai ir Margis atėjęs jo klausė,
Dumodam's, bet pats nieko nekalbėjo,
Tik kune kraujas jo greicziaus tekėjo,
Tik kart's nūg karto jojo akis raibos
Ugne žērėjo, lig debesij' žaibas! . . .
Žiurėdam's linkon juriu Baltuju
Ir givenancziu križoku prie juju,
Akis ruscziai mēto, kumsczias abi gniaužia,
Žim', kad apmaudas atmonos jį graužia.

XVIII.

Jauną Ransdorp'ą bet n'uzpuldinėja,
Laiko jį liūnoj' ir savo globėje.
Nors neprieteliaus sunų jame mato,
Bet prie sunkaus darbo niekad jį nestato;
Nors vokieczius kitus nelaisvėj' laikitus,
Varinėj' visur pancziais surakitus,
Liepia kast' urvus po žamę per dienas,

Nesziot' akmenis ir muriti sienas,
Visaip kankinti, o prieg to dar barti —
Tur' taszit' medžius arba laukus arti.
Prie tokio darbo križoką nevaro,
Nežinē, kodēl taipo Margis daro;
Ar tai jaunistę taip jis jo godojo,
Ar gailis' jauno, esanczio bēdoje;
O rasi laukē įtuksenczio kuno,
Turinczio eiti ant garbēs Perkuno?
Nežinē — žim' tik, kad drauge didžiunu,
Globoja, mil' jį, kaipo savo sunų;
Sen's Liut's jį bovin' ir dainas dainūja,
Akimis niekas į jį nežnairūja,
Margis su savim' į stalą sodina,
Kasdien skaniausiai jį pavalgidina,
Ir niekad prie jo vokiečius nepeikia,
Nors szirdij' niekin', kernoja ir keikia.
Daleidž' iszeiti jam už pilies vartu,
Kur daug valandu vaikszcziadam's pravarto',
Ziurēdam's, kaip Nemūn's gražiai tiviliūja,
Su vėju, kurs žiedras vilnis jo voliūja.
Jsz tolimo kraszto, kur tiek pridejavo,
Siunczia tėvinēn dumas szirdies savo,
Klausia tėvucziu, kaip jūs dievas laiko,
Ar dar n'uzmirszo jiejie savo vaiko,
Kurs svetimoj' szalij' givendam's vienas,
Su vėju siunczia jiemus labas dienas.

~~~~~ Apie Raudonpili.

Dēlei Lietuvos dideliai garbingas XIV. amžius; nū tos gadinēs izliko daug pasaku ir miniu apie mušu Didį Kuningaiksztį Gedminą kaip Žamaicziūse taip ir Lietuvoje. Kadagi szendien nedaugis ką žino apie tą kuningaiksztį, asz keliais žodžiais apraszisiu jo darbus. Jeigu nebutu givenęs Gedminas, neturētu Lietuva nei garbēs. Gedminas sunus Liutavaro, o brolis Vitenio, sēdo ant sosto 1315 m. gimus Kr., o mirē 1340 m. Jis pastatē sostapilį Lietuvos —

Vilnių. Apie Vilniaus prasidėjimą eina toki minė: viena siki Gedminas, medžiodamas pauriais Vilijos, atgules užsnudo ir miegodamas sapnavo sapną, kurį pabudęs apsakė kuningams; jam prisisapnavęs didelis vilkas; isz to vilko vis vilkuicziai ėjė ir ėjė — ir pasklidę po apigardą. Tada kuningai jam iszreiszkė, jūg vilkas ženklinas pilį, kurią czionai reiki pastatiti, o vilkuicziai esą žmonės, kurie apgivensę pilį. Taip tada Gedminas ir pastatidino Vilnių.

Gedminas buvo surinktoju į daigtą lietuviu žamės, galingas ir sumanus karėse priesz tutorius, križokus, lenkus ir gudus; priesz jo galibę nei viena tauta nei skēsterti negalėjo, nės jis visus sumuszo ir sutrēmė. Gedminas buvo stabmeldis, jis karsztai milėjo savo tikibę ir nusimirė nekrikszczionimi.

Į keturioliktą amžių pareina ir paminklė apie puikiai iszstatitą, dailiai iszmuritą, augsztą, dideliai gražaus pavidalo su dailiu ir augsztu boksztu, nū kurio aplinkiniai laukai matiti toľumu beveik ant 6 miliu, ir dar prisilaikanczią iki sziam laikui Raudonpilį, kurią paskiau lietuviai ėmė vadinti Raudondvariu. Szitas rumas žėri Lietuvos žamei gražiamė daigte apigardoje Nemūno ir ira pastatitas ne per toli nū Kauno. Tai taipogi darbas Gedmino. Raudonpilis senūse laikūse buvo aptaisita gintuvė nū vokiecziu. Kada križokai įsimuszę į Lietuvą, atėjo iki Raudonpilies, czia musu kuningaiksztį betremiant križeivius, rėtino (pažeidė) vienas galiunas, kareivis križoku „Thileman von Zumnach“, ir Gedminas pasimirė; už tai dėl kiekvieno lietuvio skurdus ira paminėjimas Raudonpilies praeigio. Raudonpilį paibaigē muriti 1337 m. Endris Bavarietis,*), giminė ciesaoriaus Liudviko; ne poilgam bet po smerczio Gedmino, sunus jo Montvidis pagražino Raudonpilį Lietuvai; vienok neilgam, nės netrukus ji vėl ant 10 metu atiteko vokiecziams. Kad Teodoras Alten-

*) Už tai Raudonpilį tankiai vadina — Bavarpilimi (Baierburg).

burgas valdidamas križeivius gavo rasztą nū ciesa-
riaus Liudviko 17. d. grūdžio 1357 m. ant apēmimo
valdžios Lietuvoje ir Žamaitijoje, Raudonpilis buvo
nuskirta į sostapilį naujos valdistės. Kad Jiegalius
prikerglino Lietuvą prie lenku, jau XVI am. szitas
rumas kliuvo į valdžią lenkams: Zigmantas Augustas
padovanojo jį garsingam to laiko kariauninkui lenku
Kristinui Kirszensteinui, kurio gentis valdė Raudon-
pilį iki 1810 m. Tada ją atpirko Platonas Zubavas,
kurs jau Žamaitijoje buvo gavęs keliatą dvaru nū
maskoliu ciesaorienės Kotrinos II. Zubavas priesz
savo smertį tą dvarą atidavė į kraiti dukterei Zopei,
nutekancziai už Pirczio, kurs neilgai jį valdęs pardavė
senatoriui Kaisarovui; Kaisarovas tą dvarą perleido
savo neptei, kuriai prižiurint Raudonpilis iszlaikė
savo gražumą ir didumą iki musu dienu.

(Tai vis užrasziau isz burnos žmoniu, kada būvau
apielinkėje Raudondvario, 14. d. spalio mėnesio
1883 m.)

V. Vaiczaitis.

Szviešunas*) ir pelėda.

Iszbanititas, iszvitas isz savo namelio,
Persekiotas, stumditas nū visu ant kelio
Už tai, kad kožną daigtą tikru vardu szaukė,
Vienas nabag's szviešunas per svieta sav traukė,
Per girias ir per laukus, isz miesto į miesta,
Gabendam's visą turta sav', protą apszviesta.
Vieną sik, beapmąstant visą savo bėdą —
Buvo tai gelmėj puszczios — mato jis pelėdą
Aplink apspieta kėksztu ir varnu
Tarp rėksmo, kliksmo ir užmo sparnu,
Kurie ją baisiai neapkęsdami
Nužudit' taisės' bjauriai kriokdami:
„Sz'ai ta bedievė, viža tamsinės,
Tai neprietelka musu tėvinės;
Reiki ją givą nūgai nupesdzi,

*) Piložopas.

Potam apsudit į provą vežti:
Taip, taip! nupeszkim tą naktinikę
Ir sudon vežkim!“ — visi surikę
Skrido su urmu ant jos ir smarkiai užpūlė.
Matidama, kad tai ir' neįūkai, pukūlė,
Savo gerą ir didę galvą kraipidama,
Pradėjo jiems pasakot' jau kūne verkdamą,
Apie savo nelaimės, bet tai tuszczias darbas:
Už nieką jiems szauniausi žodžiai — proto skarbas.
Sujudint's jos nelaime, nėra szviesunistė
Įkvepia mums į sirdis meilę ir žmonistę,
Mus' mantusis, nubaidęs burį nevidonu,
Klausė pelėdos: už ką ta gauja terionu,
Galvažudžiu, givastį tav atimt' gorojo?
Ką jiems pikto padarei? Pauksztis pasistoją
Ir atsakė jam: nieko; mano kaltenibė
Visa ir' tame, kad asz permatau tamsibę.

J. A. V. Lietuvis.

Apgulmi rasztu skiriai.

Dūnalaitis.

Skaitimas „Auszroje“, Rigos giedotoju draugistėje,
atliktas $\frac{7. \text{ vasario}}{26. \text{ sausio}}$ 1883 metu.

Malonus klausitojai! Ketinant kalbėti apie lie-
tuviszkus rasztus, ira reikalingu isz pat pradžios ap-
sižvalgius savo kalboje, iszsirinkti tam atsakanczius
vardus.

Visoje Europoje prijimtas žodis „litėratūra“ ira
musu prigimtiems lietuviams nepažįstamas; už tataigi
ir mokinti vokiecziai įsteigdami draugistę suvokimo
viso lietuviszkos kalbos skarbo užlaikimop mokslams
ant amžino laiko, pramanė ją „Draugistę lietuviszku
rasztu“. Ir taip rasztais*) vadiname vis, kas ira rasztu
ir spaudinimu apskelbta svietui.

*) Asz vadinu litėratūrą — *raszliavą*, tas žodis pablakus
piliavai, rinkliavai ir k. Nežinau ar jis gerai pramanitas, no-
rint tuliems lietuviams jis pamėgo. Kiti vadina litėratūrą —
raszėjistę, raszimėnę. . . .

Pagal savo kilme rasztai skiriasi į tautinius rasztus ir dailius rasztus*).

Tautinius rasztus geriaus butu vadinti žodinišę, nės jie ira kilę nū givo žodžio ir užsilaiko žodžiūse, t. e. givoje kalboje žmoniu, o įpacziai prastuju žmoniu, nepasilitėjusiu virszesniojo praszvietimo ir nenusitriusiu dar nū savęs senovės dvasiszku pramonės užvalkalu; dailusgi rasztai ira mokitu viru sudėti, ant paveikslu rasztininku senosios ir naujosios gadinės.

Žodinišę (tautiniai rasztai), užlikusi nū neatmenamos senovės kalboje praszcioku, ira dabar mokitu viru labai garbinama ir daugalios vartojama mokitūse rasztūse iszguldimop atsitikimu givenime kaip musu tautos, taip ir praszaliniu tautu seniai pralinkusiam laike. Dėl giliai mokito viro gana kartais vieno žodžio iszguldimop paprastai nepermanomo atsitikimo.

Musu lietuviszka žodinišę, kaip ir visoki svetima, skiriasi į dvi dali: į pasakas ir dainas, kurios tapo renkamos ir suraszomos naujasniojoje gadinėje. Tarp dainu ira gartiausios visame pasaulije slaviszkos, o įpacziai serbiszkos. Taigi ir musu lietuviszkos dainos ira mokitu viru labai giriamos; tiktai su gėdą turime prisipažinti, jūg mės patis neiszvidome gražibės savo neatimamu turtu: buvę senovės gadinėje musu pikcziausi neprieteliai — vokiecziai parodė pirmieji valibą lietuviszku dainu, versdami jas į savo kalbą ir girdami savūse rasztūse.

*) Nenutikęs ties manim' aptarimas: tautiniai rasztai butu ta visa raszliava, kuri pasiliti tautos; taigi czia patilptu ir istorija ir tiesu rasztai, ir apie auginimą ir daug kitu, ligiai kaip pareina czia pasakos ir dainos. Taipogi žodinišę ne tai reiszkia, ka rasztininkas aptarti norėjo. Žodinišę pataisita nū žodinas, o žodinas — tai rasztas, kuriame patalpinti pavienam visi ar daug žodziu kalbos. Kasgi tadą bus žodinišę, atitrauktas suprotis? — Tolesniai rasztininkas neatskiria daile arba priemonę (ars) nū mokslo. Poėzija, muzika, skaptoristę, namstata — tai vaisiai dailės. Dailėje atsispindi daugiausiai jausmas ir vaidentuvę (*φαντασία*), o moksle patirimas, saprotavimas ir vaidentuvę.

J. Szl.

Dailus rasztaį ar vėl ira skiriami į dvi dali, kuriu paženklinimop visame praszviestame svieta ira vartojami iszmirusiu kalbu žodžiai: proza ir poėzija.

Proza, žodis lotiniszkas (prorsus — tiesus, prorsa oratio — tiesi kalba), ženklina kalbą prastą, vartojamą kasdieniniame apsiėjime, iszreiszkenczią veikalu arba nusidavimu pasakojimą, prastais tikrais žodžiais.

Poėzija, žodis graikiszkas (nū veikvardžio ποιη̄ν — dariti, tverti, pramaniti) ženklina kalbą dailiai sutaisitą, pagal mieras ilguju ir striuguju balsiniu žodžiūse. Poėzija dar ira vadinama jungtinę kalbą, nės joje visados atsitinka žodžiai, patogiai sujungti, tankiai posmūse, ligiai sumestos ir posmais surisztos siulu srūgos arba tacziaus gražiejie žiedai, isz daržu ir lauku surinkti ir dailiai suriszti vienon kvėtkon (riszelin). Vietoje žodžio poėzija asz linkėcziau tacziaus vartoti stacziai graikiszką žodį poiēsię (ποιησις).

Isz visu czionajos minėtu raszto daliu perkratinėsimė sziūkart pavirszomis lietuviszką poiēsi.

Poiēsis raszant ne gana mokėti ir suprasti kalbą, bet reiki dar tame pragumo. Kits sukrapalioja eiles, rokūdamas balsines ant pirsztu ir pritaikindamas sąskambius eiliu galus; bet visas jo darbas ira ligiai riszelis žiedu, visą saują per kits kitą darže nuskintu ir pakraszcziais aplink apkaiszitu gražesniais žiedais su ligiomis atstomis tarp kits kito. Tokius raszitojus galėtumėme vadinti eilakrapaliais, kadangi tikrus poiēsis raszitojus vadiname poiētais, t. i. dailiais eiliu tvertojais.

Kożna praszviesta giminė arba tauta turi keliatą didžiuju poiētu, spindincziu savo tvarais tarp mažesniuju. Tie didieji poiėtai, tai ira saulė spindinti rasztu svieta. Bet mēs tūmi negalime pasigirti, nės musu kalba ir rasztaį dar nepakliuvo į praszviestuju kalbu ir rasztu skaitlių.

Lenku litėraturoje ira czielas skirius poiētu lietuviszku, o virszumi ju Adomas Mickeviczia; bet jie su visumi neprigimtiejie lietuviai, arba lietuviai per mokslus „iszgamai“, nės daugibė ju nemokėjo lietu-

viszkos kalbos; jūsgi vadina lietuviais todėl, jūg pagal savo kilmės buvo isz to kraszto, kurs kita kart buvo vadinamas Didkunigaiksztistę Lietuvą. Tie poietai, gimę ir užaugę Lietuvoje, apraszinęjo lietuviszkus senosios ir naujosios gadinės atsitikimus ir tūmi įgavo vardą skiriui lietuviszku poiētu.

Tikrai lietuviszku poiētu, lietuviszakai parasziusiu savo tvarus, prisiskaitisime labai nedaugalios, nės visi musu mokiti virai (atskirus labai mažą skaitliū), niekindami savo prigimtą kalbą, paskęsta svetimose tautose. Tą daigtą lengvu ira iszmaniti. Kožnas, norėdamas mokslūse prasiszviesti, nieko neranda lietuviszkūse rasztūse; o prasiszvietęs svetimoje kalboje, ant svetimu paveikslu, tūmi prisisavina ir svetimą budą iszreikszi savo misles. Tiktai kuningai, pagal savo stoną mokina svieta jo kalboje, negali szalintiesi lietuviszkos kalbos. Už tatai musu pirmieji rasztininkai buvo kuningai, kaip ir visur kitur; nės jie darbaliodami aviniczioje Vieszpaties, gali tiktai vartoti kalbą, suprantamą ju dvasiszakai bandai.

Grižtant prie poiėsies, reiki priminti, jūg dailiūse lietuviszkūse rasztūse jinai labai mažai buvo globojama, už tataigi nedaugalios jos licziu teturime. Pirmiausiai buvo sudėtos dvasiszkos giesmės, vartojamos bažnicziose krikszczioniszku tikėjimu, t. i. kataliku ir evanieliku. Isz svietiszkos poiėsies turime taipogi giesmes ir ēpus, t. i. tautos veikalu apraszimus.

Sziūkart ketinu padūti trumpą žinią apie rasziotoji lietuviszko ēpo, žinomą po vardu „keturios metu dalis“. Czionajos seksime pasakojimą Augusto Szleikerio, apgarsintą Petropilėje 1865 metųse.

Kristijonas Dūnalaitis (Dūnaleitis, arba isz lotiniszko: Donalitius), lietuviszkos kilmės, gimē 1714 metųse per paczius Naujus metus Lazdinēliūse, netoli nū Gumbinės. Jo tėvas buvo Kelmiszkis dvarponis. Apie jaunistę poiėto nepaliko nei jokios žinios, nei kalbinės nei rasztinės. Numirus jo tėvui, motina atidavė mažą Kristijoną į iszkalą dėl neturtingu vaiku Karaliaucziuje. Kristijonas savo stropumu įgijo mokslą

diktuju mokintoju, kodēlgi jis buvo taip prasiskudri-
nēs graikiszkoje, lotiniszkoje, ebrėjiszkoje, prancuzisz-
koje ir vokiszkoje kalbose, jūg kožnoje minētu kalbu
galējo sudėti eiles, ko trupucziai paliko tarp jo po-
pieriū. Bēdos prispaustas ir bada kentēdamas, jis
mokēsi Karaliaucziaus Univērsitēte dvasiszku daliku
penkerius metus (1732—1737). Tame pat laike, bu-
damas lietuviszkos seminarijos sādraugu, rado tikrą
vietą, kur galējo atsitinkamai prasilavinti prigimtoje
kalboje. Pabaigēs akadēmijos mokslą dangstēsi tē-
viszkēje, tartum gubernoriūmi (vaiku mokintoju) lig
1740 metu, kada buvo paszauktas į rektoriū (pas mu-
mis sakitu: daraktoriū) prie bažniczios iszkalos į
Stalupēnus, miestą arti jo gimtinēs. Jo veikimas prie
iszkalos, per trejus metus, su įgitomis akadēmijoje
žiniomis, paliko tai vietai nepragaiszamą naudą.
1743 metūse, viresnibēs isz Karaliaucziaus rasztu buvo
paszauktas skelbti dievo žodį į Tolminkiemį, netoli
nū Gumbinēs, kur jis turėjo po savimi dvejopą pa-
rakviją, už tatau-gi jam reikėjo sakiti pamokslą dve-
jose kalbose: vokiszkai ir lietuviszkai. Czionajos jis
pergiveno ir trusėjo be poilsio 37 metus savo para-
kviyonu milimas kaip koks patriarkas.

Jo trusėjimas po namus ir užsiēmimas pateika-
jame laike dar szaip-taip ženklina jo budą. Isztinkamai
jis praleisdavo savo laiką dirbinēdamas sodne, kurį
iszpūsžē iszrinktaisiais vaisiniais medžiais. Jis tena-
jos kasē, cziepijo, sodino, dumodamas kiek-tiek lai-
mēsę kada-nonts paskesnieji: dandum quandoquidem
etiam posteritati aliquid est. Į savo milimūsius mok-
slinius darbus jis pasiskirē mekaniką, optiką ir kviziką.
Optiszku stiklu tekiniame jis buvo tobulas; jo ora-
mieriai (baromētrai) ir sziltamieriai (termomētrai) buvo
ilgą laiką garsus. Tokį pat mandagumą buvo įgijęs
dirbti muzikinius įtaisus, ipacziai partapijonus. Taigi
su tūm užsiēmimu jis jungē patikimą muzikop ir didį
mandagumą žaidime. Nedaugaliems poiētams nusi-
dūda savasias giesmes arba dainas komponūti; tas
jam gerai nusidavē; czionajos priguli: Prietelistē

Dovido ir Jonatano, Gaspadoristė pirmuju žmoniu, Laimė ir nelaimė, Viltis. Tas giesmes jis giedodavo su muziką aplankancziams jį prieteliams.

Dūnalaitis mirė 1780 m. 18. dienoje vasario, vi-resnibės garbinamas, parakvijos milimas ir prieteliu apgailimas. Jis paliko naszlę, pergivenusią dar 18 metu. Vaiku nepaliko, bet jo vardas ne pragaisz, kolek bus lietuviai.

Ne vien metu giesmes Dūnalaitis isztaisė, bet ir kitus rasztus, tarp kuriu ira pasakos ir pasakojimai kilę isz paties poiėto pramonės. Szit tos pasakos: 1) Lapės ir gandro czesnis; 2) Rudikis (szū) jomarkininkas; 3) Szū didgalvis; 4) Pasaka apie szudvabalį; 5) Vilkas provininkas; 6) Aužūlas girpelnis ir 7) Priczkaus pasaka apie lietuviszką svodbę.

Dūnalaitis raszė visas savo poiėsis eksamėtrais, t. i. szeszmierinėmis eilėmis, nors tokios eilės ira pasakoms per ilgos, bet jos iszėjo dailiai sudėtos. „Metūse“ iszreiszkia Dūnalaitis lietuviu givenimą kasdieninį, kitąkart priliginamas su givenimu ponu; jis ne praleidžia ir mažiausiu sziokiu tokiu atsitikimu.

NB. Antrąkart $\frac{6. kovo}{23. vasario}$ buvo perskaititi iszrinkti szmotai isz „Metu“.

J. K. Sz.

Apraszimas žemės turtu.

(priemazga).

Treczioji veislė.

Degantieji dalikai.

Prie tos veislės, kaip augszcziaus pasakiau, priguli daug žemės daigtu, lengviai degancziu įlaidžioje ugnije.

Siera teka upeliais garūdama isz degancziu kalnu už Rimo. Žemėse jinai guli gislomis ir grumulūse pas Krokuvą, Italijoje, Sibėrijoje ir Vokietijoje. Tankiausiaigi jinai kupeton suvirusi su gelžia, variu, akmenūse. Isz tokiu akmenu Vokžemije jos kūdaugiausiai iszdegina. Szaip sierą isz akmenu dirba: mo-

linį peczių pristato trubeliu parpurkos, suvestu galais į ilgą lovį, turintį apaczioje auskiną (lataką). Trubelias pripildo sieriniais akmenais ir kaitina sierą akmenūse; isztirpusi jinai teka į apatinia truba, o per auskiną į lovį. Taip gautą sierą dar kartą tirpo ir pilia į žiedikles (kvormas) — tokią sierą atveža pas mus. Siera, pas mus perkama, ira kieta ir trupi, betgi ją isztirpius ir supilus į vandenį, ji randasi draiki ir tisi, o į kelias dienas ji vėl sukietėja. Ji dega mėlina ugnimi ir troszku nū jos. Deda sierą į paraką. Kartais tinkasi matiti smulkią sierą — ji gaunama aptiekose ir vadinasi *žiedu sieros*; tas sieros žiedas gaunamas isz sieros garo. Isz sieros darosi vitrijolas.

Gentaras (burksztinas) randamas aplink Palangą, ties Klaipėdą, ant Kopkalniu, ties Karaliaucziu. Ira tai givi sakai pusziu ir egliu, apneszti žemės ir sugelzėje. Jį atranda gislose ir grumulūse. Dirba isz jo karolius, cigarturus, galus cibuku. Geltonas brangesnis nekad baltasis, užvisgi brangesnis kopustinis. Degdamas dūda gerą kvapą. Jis patrintas pritraukia dulkes ar pukus.

Anglis. Visi dalikai szio pasaulio — givis (givuliai, medžiai) — daugiausiai turi savije anglinės medegos. Angli-gi gauname dvejopai: per ugnį ir per puvimą. Ugnis suteikia mums anglis tikrasias, o puvimas — akmenines. Puvimas ir degimas ira tas pats daigtas. Taip jei mės pakursime peczių ir ne užkiszime priekaczio, tai medžiai iszdega ir angliu nelieka; o jeigu priekaktį pridarisime, medžiai apdegs ir paliks anglis. Taipat atsitinka ir su puvimu. Jeigu įkasime medį į žemę, taip kad oras negaus prie jo prieiti, tada į keletą deszintu metu rasime anglis. Taigi matome, kad sudegimas angliu neprideri nū oro, bet be jo įviksta pavirtimas medžiu į anglis. Taip buvo ir su miszkais tvanmeczio gadinėje, kuriūs apneszė vandū žemėmis; ju tai liekanomis ira akmeninės anglis. Jos dega gerai, bet labai smardžiai, ir dega dūdamos didelį karsztį. Jos sugadžios prie gel-

žiniu keliu, prie dirbtuviu, vienok neblogos ir kalvėje. Atveža ju daug isz Anglijos, Vokžemio, ira ju geras plotis apie Perma, už Maksvos. Akmeninės anglis szaip galėjo pasidariti: ten, kur szendien kasa pilningus mažkū medžius stūbriais, turėjo buti dideli miszkai tvanu metą; vandū griovė kalnus, neszė smiltis ir pakalnėse medžiai apsineszė smiltimis, o palikę apaczioje jie pritruko oro, ir pavirto į anglį, t. e. supuvo.

Torpos-gi turi kitoniszką paeigą ne kad akmeninės anglis. Ant žemės juk laiko netruksta. Matiti galime vandenije sziovias netokias žoles siulūtas, isz-sitampiusias ant akmenu ar pluduriųjanczias. Tokios žolės iszdžiuvus upeliui ar pelkei nugula ant žemės, o pripludus vandeniui vėl pakila ant vandens — jau nebe vienos paczios, bet su žeme, su sėklomis menku žoleliu mėgianszciu drėgnumą, kurios auga, židžia ir taiso per kelerius metus jau mažai-mažai salas, kupszturus; prie to viso prisideda dar sziovios-ne-tokios draikanos, samanos ir karklapalaikiai, ir taip į keletą deszimtu metu jau žalioji bala apsinesza kaskartą daugiaus žeme. Žolės szaknijasi naujos, o pirmutinės grimzda susikerėjusiomis szaknimis ir puva mažai teprieinant orui — taip tai ir pavirsta į taip musu vadinamas torpas. Taip tai nusitinka maž-daug kiekvienoje baloje. O augimas torpu neiszpasakitas, taip antai Danijoje vieta, kur imta torpas, į deszimt metu nebepažimi. Torpose ne puva juk ir kunas žmogaus; taip rasta Danijoje sveikus — moteriszkę ir viriszki, kuriūdu buvo prapūlusiu pirm 10 metu; ant oro jųdu emė puti ir pakasimas atgal nieko nebepresidėjo.

(Toliaus bus.)

Mezzofanti ir prigimta kalba.

Vieną kartą — buvo tai 1844 m. — susitiko su garsingu galviniu, kardinolu Mezzofanti, vieniszkis (isz miesto Vienos) dainius, židas Dr. A. Frankl, kursai už savo prigimtą nors laikė czėkiszką kalbą, bet giesmes savo daugiausiai eiliavo vokiszkai. „Kodėl

Tamista neraszai savo prigimtoj' kalboj'?" paklausė kardinolas vokiskai. — „Pirmutiniai mano darbai, atsakė Frankl, jaugi buvorasziti czėkiskai, bet sunku — czėkiskos dainos turi mažai skaititoju.“ — „Kad taip, tai asz turiu sakiti, jūgei Tamista galėtumei per savo rasztus laimėti didesnį burelį skaititoju,“ sakė Mezzofanti. — „Galima buti, atsiliepė vėl Frankl, bet ar ne vis ligu, kokioj' kalboj' mės savo dumą izreiszkiamė? Monsignore, kaipo kosmopolitas kalbose, pritarсите man sziamė dalike.“ — „Niekumet!“ suszuko kardinolas. Man mano prigimta italiszka kalba ira brangiausia, isz viso svieto kalbu mieliausia. Pažistu kelias kalbas, dailesnias ir rasi turtingesnias, bet tik italiszkaj' jauzčiu si liūsiu beesas, taritum aksomūtuse rubūse. Kožnoje svetimoje kalboje, pridurė kardinolas, ira man dvigubai sunku, kada gi reiki apdumoti pirmiausiai kalbą, kaip reiki izreikshti, o paskiaus koku budu galima dumą izreikshti“... Taip kalbėjo žmogus, kursai pažinojo ir mokėjo penkesdeszintis kalbu! —

O ką toks garbingas viras sakitu pamatęs, kaip lietuviai savo brangią tėvu kalbą niekina, keisdami ją ant židiszkos ir cigoniszkos? Szendien, kada ir neprieteliai Lietuvos pripažinti pradeda mums tą teisibę, kad ant svieto ne esanti puikesnės ir senesnės kalbos, kaip lietuviszka, mės patis tik ją niekiname, nenorėdami pažinti jos didę vertibę. Kada gi atsiras Lietuvoje kits Mezzofanti, kursai žodžiu ir darbu praszviestu akis apspangusiu lietuviu ir įkurtu szirdise juju meilę dėl savo kalbos? B.

Musu kningos.

Lietuviszkos ir senausios dainu kningelės, izsleistos nu M. Jankaus. Tilžė 1882, laksztu 36, prekė 30 pf. = 15 kap.

Po tokiu užraszu izspaudintas tapo pas Mauderodę Tilžėje dainu surinkimas, turis savi je 22 daini. Nors p. Jankus ir vadina tą kningelę „seniausia“, bet skaititojas veltui jeszkotu czionai senu dainu musu. At-

skirus vieną dainą (N. 17) apie molinį pūdą, kitos dainos ira ne taip senos. O ir szita apie molinį pūdą daina tapo jau senesniame savo pavidale spaudinta Juszkos surinkime: „Lietuviszkos dainos“. Mēs tik tiek turime sakiti, jūg szitoje dainoje, kaip ir Juszkos užraszitoje, minavojamas „ponas lenku bajoras“, regisi, ne per seniai įkisztas tapo musu dainon, nēs mums teko girdėti tą paczią dainą, o vieton „lenku bajoras“ dainūjama buvo — „bernelis“, „bernuželis“. — Paskutinēs, butent 17—22, dainos szito surinkimo ira labai jaunos, ir kilusios, regis, su įtekmę visą musu budą, dabą ir kalbą sudarkanczio vokiszskumo P. Jankus patalpino savo kningutėje ir Vilemavicziaus giesmę apie Birutę (N. 3), bet didiai sudarkitą. Gailu, kad jis nespaudino tą giesmę pagal musu rasztą „Birutė“ isz 33 N. „Lietuviszkos Ceitungos“ 1881 m. Butu taipogi p. Jankus gerai padaręs, lietuviszką kalbą savo dainu akilai apvalidamas nūg vokiszskuju barbarizmu . . . Abelnai bet nužiurint ant kningelės p. Jankaus ir jo meilės dėl kalbos ir praeitinēs musu, mēs turime pagirti jojo trusą ir darbsztumą, ir veliti, kad ta jo kningelė Lietuvoje butu meilingai priimama.

Isz prakalbos p. Jankaus mēs atkartosime szitūs jo žodzius:

Mieliejai broliai, lietuvininkai,
 Apmislikit bent kartą tikrai,
 Kaip kartą buvo mus' kalba meilinga,
 Žamē Lietuvos pagirta, turtinga.
 Bet dabar tu, Lietuvos mergelē,
 Tu turi dūt savę vadintis vargdienelē!
 Tu turi buti nū visu nuspausta,
 Negarbinga ir visu papeikta.

Tolin jis paminēdamas, jūgei mēs turime „tarnauti židams ir cigonams“ nurodo ant to, jūg senovėje, kadaž Lietuvoje vieszpatavo vienibē tarp žmoniu ir brolistē, giminē musu palaiminga buvo; bet vienibei ir senovēs tikibei isznikus, Lietuva suniko, suiro . . . Szendien „mēs budami nenaudingi, esam' su židu ir cigonu kalbą pakajingi“; atsizadame nūg savo dideliai gražios, puikios ir senos kalbos, kuri neturi sav ligios,

ir pleperūjame vokiszikai, lenkiszikai ar maskoliszikai. Szirdise musu atszalo meilē dēl musu garbingos kalbos, ir mēs sunkiai pažeidžiame Vieszpatį ir musu garbingus sentėvius, kurie isz kapu atsikėlę, nepažintu savo nenaudėlius nepoczius (vaiku vaikus), atsizadėjusius nūg savo kalbos ir broliu! . . . Mēs drauge su p. Jankumi galime „raudojimą raudoti“ dēl sunikimo senoviszkos garbės Lietuvos, josios didibės, josios platumo! . . . Szendien mes galime tik melsti vieszpatį, kad jis atgaivintu dar szirdise musu ir įkurtu karsztą, tikrą meilę dēl musu kalbos; kad jis nedaleistu mums aklai užmirszti praeitinę musu; kad kiekvienam musu broliu *įkvėptu jis dvasę tikrai lietuviszką.*

Ragindami ir praszidami, kad p. Jankus ne paliautu trusesiesi apie rinkimą ir spaudinimą musu dainu, mēs užbaigsime trumpą paminėjimą „Dainu kningelės“ jo paties žodžiais:

„Todėl priimkit kningeles meilingai,
Ir iszguldikit visas iszmintingai,
Tai mažosės' bene ką gerą rasit',
Motiną ir kalbą milėti suprasit'.“

Dudutis.

Rasnanavičius

Viltis.

Vai noriu miego, saldaus miegelio,
Kad asz užmigcziau nors valandėlę,
Tad' pailsincziau kojas, rankeles —
Neb'spaustu mislis mano szirdelės.
Skausmūse tankiai mirksta szirdelė,
Už vis daugesniai szia valandėlę:
Apraudžiu graudžiai savo Lietuvą,
Kuri kaimėnu keikiama buvo
Ar kur lingūju, ar ką dainūju,
Vis ją regėti laiką lukoju;
Miliu Lietuvą karszcziu karszcziausiai:
Už tadgi noriu daugiu daugiausiai
Su aną sirgti, amželi bengti,
Nors aszarose skausmą uždengti! . .

O milimoji! atidūdu szirdį,
At'dūdu savę, jei tu dar girdi!
Be tavęs sunku givent' ant svieto,
Negaliu rasti dėl savęs vieta,
Kurioj' užmirszcziau nelaimės, vargus,
Kokius tur' kęsti Lietuviai brangus
Neb' noriu miego, neigi ilsėti —
Viliūs' Lietuvą dar paregėti!

1880. Krūpiai.

A. B.

Girtūklis divai.

Girtūklis visą turtą kad prastojo,
Mėliną nosį krapsztidam's dumojo:
„Jau suvis nieko dėl manęs neliko,
„Ir neiszmanau, kaip tai atsitiko?
„Kaip su visukūm trobos dingt' galėjo?
„Tegul piningai per gerklę praėjo,
„Tai slidus — lengvu jūs prariti,
„Taipat su kitais daigtais padariti;
„Bet kaip perėjo balkiai, sparai, lotos?
„Kaip neužkliuvo ir sienos szakotos?
„Tą neiszmanau ir žinot' negaliu,
„Nors isztirinėdamas gulu ir keliu

S. N.

Isz Lietuvos.

Vienas labai didis Lietuvoje ponas Z. sakėsi padavęs į Maskolius viresnibę praszimą, idant ji iszgabentu ant apsigivenimo į giliają Maskoliją tūs lietuviūs, kurie savo krasztelije žemės neturi . . . Gailu butu, jeigu tektu musu žmoneliams dangintiesi į svetimą szalelę. Taipat butu reikėję dariti ir su latviais bežemininkais. Bet latviai kitaip įsimanė. Jie ėmė reikalauti nū viresnibės, kad jinai savo dvarus padalijusi į dalis nū 15—30 desintinu žmoneliams dūtu ant iszpirkimo; tađą ir žmonės butu

dūningi, ir viresnibė gautu gerą žiupsnį piningu. Kodėlgi negalima taipat padariti musu kraszte?

J. Szl.

Raseiniūse neseniai tulas urėdininkas B., kursai buvo savo giministės, kalbos ir tikibės išsiziadėjęs ir viską svetimą priėmęs, nusiszovė, kaip žmonės sako, isz sąžinės grauzimo dėl pametimo lietuviszkos giministės ir priesztarimo jai. P.

Klembarkio dvare (lenk. Plemborg, ant kraszto Dubisos upės. — Plemborkas paeina nū žodžio Pilenburg, Pilemburg, Plemburg: isz „pilis“ ir vok: „burg“; senovės laikūse gintuvė križoku, kurios liekanos ir szendien ten dar sode randamos) givena p. Dauggirdas. Jis paeina isz garsingos senovėje giminės, ir todėl isz meilės dėl savo prigimtos žamės ėmė perkasinėti nekurius kalnus, norėdamas rasti senovės liekanu. Jo darbas pasiliko isz tikro nebe naudos; nės p. Dauggirdas susitaręs su dr. Kavaliauskiu isz Raszcziu ir kitais perkasė kalną tėviszkėje p. Bialozoro-Jasnogorką, Kauno paviete, ir atrado tenai daug liekanu ir senovistės daliku grabūse senovės lietuvininku, kaip tai žiedu, auskaru, ginklu ir tt. Tūs visus dalikus galima matiti rume p. D. Klembarke, Raseiniu paviete, netoli Eirogalės. Isz to galima datirti, kad p. D. ira netik geras tepliotojas, apie kurį visi žino, bet ir isztirinėtojas tėvinės liekanu. Dūk Dieve mums tokiu daugiaus, kurie nesigailėtu taip, kaip p. D., savo piningu dėl mokslo ir Lietuvos praeigos! Apie tūs radinius placziai paminėta lenk. laikrasztije „Kłosy“ 1882 ir 1883 m. su ju paveikslais per patį p. D. —

Mirdamas kuningas Kalvino tikėjimo, Karolis Nėrlichas, paliko labai placzią lietuviszką gramatiką, dar nevisai pabaigtą, rankrasztije. Keno rankose vienok ji ira, su lig sziol man neteko susekti. Taipogi girdėjau, jūg didelios verczios dėl lietuviszkos kalbos ira jo pamokslai. Karolis Nėrlichas buvo sunumi Samuėlio taip jau kuningo evangieliku, kurie iszpažįsta Kalvino mokslą, senijoro arba viskupo Ža-

maitijoje. Karolis mokslus ėjo Kėdainiuose, nės tenai kitą kart buvo gimnazija 6 klesu, dabinama ir užlaikoma kasztu Vilniaus evangieliku sinodo. Paskui jis mokinosi taip kaip ir visi evangielikai einantieji į kuningus teologijos Tarbatos universitėte. Kad czia pabaigė mokslus, jis paszvēstas į kuningus gavo vietą Birzių miestelije, Panevėžio pavietije. 1847 jis persikėlė į Kėdainius, kur budamas kuningu jis buvo ir mokintoju pavietinėje mokslavietėje, o paskui ir gimnazijoje, nū pradžios vokiszkos, o paskui lotiniszkos kalbos; jis iszguldinėjo dėl kalvinu - lietuviu taipjau ir lietuviszką kalbą. Mirė Kėdainiuose 1860 metų (kiti sako 1861) ir tenaipat palaidotas ant evangieliszku kapu. Jam mirus, likusi naszlė isz namu Jūzė Statkauskiukė, isz Kauno pavieczio, kuri paskui isztekėjo už Pavlaviczios ir dabar givena Svitaniszkės dvare, arti Kėdainiu. Pas ją galėtu buti virsziaus minėti rankraszcziiai. Idant tai vis galima butu susekti, tai priduriu, kad duktė mirusio kuningo Karolio, poni Kognovickienė, givena Raseiniuose, savo namuose ant Senatorinės uliczios, ir kad jo tikra sesū taipjau Kėdainiuose givenanti, namuose Glatkauskio, arti Kataliku bažniczios, jos pavardė — Navickienė. Žino taipjau apie jį labai gerai vienmokslis jo kuningas kalvinu Andriejus Kaderas (pas jį raszoma per Panevėžį į Birzius, o nū tenai į Papių (Popiel). Nebegivėlis labai sutikdavo su grovu Jonu Tiszkumi (Tiszkievicz), tėviszkainiu Birzių. Pranokėjas (pirmtakunas) Nėrlichu vadinosi Dombskiu, kurs kilęs ira nū Poznaniaus. Vienas Dombskiu, vesdamas Nėrlichiczia, isz Rigos, turėjo pažadėti priimsęs pavardę Nėrlichu. Nū to laiko toji szaka giminės Dombskiu vadinasi Nėrlichais. —

Kitą sikį Kalvino tikėjimas buvo labai pasiplatinęs Lietuvoje ir Žamaicziuose. Žamaicziuose buvo likę tik tris kataliku kuningai; paskui czia kataliku tikėjimą atgaivino Jezuvitai. Lietuviai Kalvino tikėjimo laikosi dar paružebežije Kuržemio, kitasik tėviszkės kuningaikszcziio Radvilo, kurs prisilaikidamas

to tikėjimo ir savo žmones į aną vertė. Skaitlius Kalvinu aname kraszte ira toks: Birziu parakvijoje — apie 7000, Papilies daugiaus nekad 3000, Radviliskės (Pakurszije) — 1500, Szvabiszkės apie 600. Taigi isz viso tose keturiose parakvijose randasi iszpažintoju kalvino tikėjimo apie 12000 tikru lietuvininku. Parakvijos: Kelmės, Raseiniu pavieta, ir Kėdainiu, Kauno pavieta, turi labai mažai iszpažintoju, ir pamokslai tenai sakomilenkiskzai. Katalikai giria evangielikus kaipo dorus ir teisingus žmones.

Lietuviu Augsburgiszko arba Luteriszko tikėjimo ira labai mažai Zamaicziūse. Givena jie sziczion tik parubežiais Prusu ir daugiausiai jie ira isz Prusu atėję. Už tai ju bažnicziuose, kurios ira Žvirūse prie Nemūno arti Jurbarko, Tauragėje ir kitur, sako pamokslus lietuviskzai, o Raseiniūse jau vokiskzai, nės czia daugiaus ira vokiecziu negu lietuvininku. —

Ira musu broliu ir Minsko gubernijoje, apie ką nevisi žino. O tai pirm keliu metu buvo Petropilėje Mediku Akadēmijoje du broliu, pravardė ju Pliapei, abūdu tikru Lietuvininku. Ju kalba atstojanti nū musosios, kaip žmonės sako — labai. — *Vieveris.*

Lietuviu (Maskolijoje) laukininkistė ir gaspadoristė jau labai ira pradėjusi kilti. Daugel vietose ukininkai kuliamas maszinas turi. Dvarūse atrandi ir po kelias. Jau pradeda ir pjaunamas maszinas (pjautuvus) įsitiecti; tik sziczion negalima jas su pasisekimu vartoti: pievos neligios, o ant dirvu sekasi geriaus senoviszku budu.

Raseiniu kampe ima už perkėlimą per upes su pervažu labai brangiai, kaip kad nebutu nei jokio takso. Ant upės Dubisos ties Eirogalę Kauno rėd., turi pėsčias už perkėlimą mokėti 20 kapeiku, o važiūtas 40 iki 70 — tai tikras plėszimas. Viskas židu rankose, czia nematysi nei apgarsinimo, kur butu paraszita, kiek reiki mokėti: kasžin kiek tadą beims, kadą pradės szalti?

Po Genėvos tiltu Kėdainiu vieszkelio tarp Eirogalės ir Josvainiu (Kauno rėd.) neseniai atrado Norkiuką, pažįstamą arkliu vagi, treczią diena isz kalinio paleistą užmusztu o sikiu ir pažabotu! Čzia rodosi žmonės su arklu vagimis taip piktai neapsieina, kaip kitose žamėse.

Parplis.

Rugsėjo mėnesije pasirodė, jūg Raseiniu pavieta rugiai daug pakulesni ne kad Šziauliu pav. Akmū (30 svaru) rugiu Šziauliūse — 1 r. 3 kap., o Raseiniūse — 87 kap., zirniai szimet

nepakulus, nēs daug židėjo o mažai ankszcziu turi. Miežiai ir avižos, kurios su pagada nusivalė nū lauko, turės gražius grudus. Bulbės apsisotjo puti, svietas pradeda anas kasti. Liesziu (viku) nasza regisi bus geresnė negu žirniu. Kviečiai, kurie lopais pražuvo, ira labai brangus. Rugius pas mus visi tankiai sėja, nēs daug atsiranda sudigusiu grudu, kurie nedigs.

Rugpjuties mėnesije Žamaicziu viskupas Paliulionis lankė bažniczias Panemūnije gulinczias ir dirmavojo: Veliūno, Skirstnemūnije, Jurbarke ir kitur. Kad jį sutikti, daug svieto isz visur susirinko; daugis priēmė dirmavonę ir pasveikinimą.

Tai tiesa, kad musu žmonės visadą nūsizirdžiai badūja ir szvenczia, bet jie mažai tesirupina apie skrausmę (krividą) artimo, ir nelaiko tai už nūsidėjimą. Už tai nesikį girdžiamame kaip czia ar czia užpūlę naktimis nukrato sodnus, kuriūs ponai židams į arandą atidavę; naktigoniai nugano vasarojū, pievas; užima svetimą žamę, plėszo ažes. Apie girę kalba: kad ją dievas davė dėl visu, kerta svetimus ažuļus ir ūsius, o apie grēblakoczius, szakiakoczius, lotas ir malkas nėra ko nei kalbėti, nēs tai kožną dieną atsitinka. Viena kartą sakiau virams: dėl ko jie susitarę negali prasziti viresnībės, kad ji arklavagius iszsiustu į Sibėrija, atsakė jie man: ką tai prisidės, treczdalis svieto prapultu! Vagis taip ira isiviravę, kad nevienam kalba: pastatik man kvortą arielkos, dūk kviecziu purą, ar ką kita, tai asz tavo arkliau nevogstu. Ir nevienas jūs apmoka, kad tiktai turėti ramumą. Bet kur czia! davei vienam vagiui, antras praszo ir kerszija. Vagiū nepabaidisi sakidamas, kad apie jūs praneszi viresnibe: didelis tai daigtas sako, kad manę sugavę įsodins į kalėjimą, asz bent pailsėsiu tenai, ar tai ten bėda būti, juk valgiti ir tenai dūda! Arba sako: kad mēs nevogtumėme, tai jus dievą užmirsztumėte! o dabar kaip pavagiame, tai žiurėk nuskriaustas žmogus ir kedena ant misziū prie s. Antano rubleļi nutvėręs, bene pagelbės jis surasti arklus! — Bet kas turi pelną isz pavogto arklo, gali mislijate, kad krikszcionis? Ne, krikszczionis vagis padūda tūs arklus židams ir gauna nū kožno po 3 rub., o židas gauna visą pelną nuleidęs anus į Prusus ar į Kurszą. Krikszczionis tai nerokūja už grieką, sako: juk asz pelno neturiu isz pavogto arklio! Dėl arklavagistės žmonės saugstosi gerus laikiti arklus: kad, sako, man pavogs menkesnį arklį, tai turėsiu mažesnią prakiszti. Pavogto arklio retai kas jeszko, nēs labai retai tėsitinka at-rasti, o ar rasi ar nerasi, dar piningais primokėsi. Isz to turime labai nutikusį priežodį: „pavogę arklį, pridėk ir balną.“ Jeigut gerą turi pažintį su vagimis, iszgeri su anais porį gorcziau arielkos ir atidūdi suderėtus piningus, tai tau pasako: nueik ten o ten, rasi arklį palaida; o jeigu tau pasakė, kad tavo arklis kelije, arba kad karaliukas neleidžia jį atidūti, tai eik sau namon ir nebejėszkok daugiaus. Jeigut perki ant kermosziaus arklį, ir matai, kad isz toli jis atvestas, tai idantnū tavę kas neat-

imtu (nēs tankiai ir vogtas) turi paklausti pardaviko: kokio jis vėjo bijo? tai ira: nū kurios pusės jis pavogtas? Jei tau pasako: saugokis pietinio, ar vakarinio, tai žinok, kad tenai nereiki važiuoti, nēs atims tau givūli.

Pas mus Zamaiciūse ira išdalitas kelias dėl taisimo tarpo žmoniū, ir žmonės turi statiti stulpiukus dėl paženklinimo kam kur nūvadas dūtas. Mažne visur tie stulpiukai turi maskoliziskus paraszus pavardziū ir vietu. Ira vienok apigardos, kurios užlaikē lietuviszkus paraszus ant stulpiuku, taip antai Szimkaicziai, kaima su savo apigarda, Raseiniu paviete, Kauno gub. Tai galime matiti ant vieszkelio, einant nū Raseiniu ant Nemūnolink per karaliszka gire arti Szimkaicziu. Tie tai žmonės, kurie užlaikē savo prigimta kalba, labai girtini. Kadagi viresnibē nedraudžia lietuviszkai rasziti ant stulpiuku, reikētu kad visi visur raszitu lietuviszkai lotiniszkomis litaromis. Visa Lietuva lai pasistebij puiku ir nudziuginantį pasielgimā Szimkaicziu! *Vieversis.*

Gruzdziū valsziūje, Szauliu paviete, vieni tiktai žmonės spiriami pilti kelius. Ponaigi, kurie mažne szimteriopai turi daugiaus žamės už žmones neapveža žvirā nei vieno sprindžio kelio. Koki czia teisibē! Juk žmonės ir ponai ligiai važinėja tais pacziais keliais; kamgi turi žmonės dėl ponu neapmokami už savo prakaitavimą tiekti ir taisiti kelius? Matai, visada, vargesnis daugiaus kankinamas ir varginamas ne kad szeringas paputžandis. Bet kodėl taip? Vien tiktai todėl, kad paputžandis akilesnis ir moka mulkį, aklą prascziokā apgauti. *J. Szl.*

Gromatu skardinē.

M. D. S. R. Girdėjau. Draudžia jie skaititi „Auszrā“ už tai, kad ji *kelianti kersztą priesz lenkus ir maitojanti artimq.* Bet visi tie, kurie skaito „Auszrā“ lengvai mato, kad mēs nepradedame nei jokio vaido nei su kūmi. Mēs tiktai užstojame artimą, silpnąjį ir varginamą ar ponu, ar žmoniū, ar Kas galētu nesiginti ir neginti kitu, kad pakersztingas prieszininkas ima virszumi lipti! . . . Ne kovoti už brolistę, ligibę, laisvę, apszvietā — butu gėdingu daigtu ir dideliai nepadoru. Taigi sakau, kad tiktai žmoniū neprieteliai gali „Auszrā“ žmonėms traukti isz nagu, ar drausti, kad jos neskaititu.

R. S. R. K. Szitai tos ligos pradžia. Žmogus kvėpūja ivairū orā — ore-gi tankiai kiburiūja dulkelēs tai vilnu, tai smilcziu, tai lekioja žvirzdai labai smulkus, tai angliu palaikai, tai javu pelai ar spaliai, tai dūmai ar medžio ar tabako ar akmininiu angliu. Tie žvirzdaliai ir dulkelēs įkvėpūti į plauczius tai per nosį, tai per burnā, nūsisēda ar giliai gerklėje ar t. vad. tarpiniūse audekleliūse plaucziū. Pirmūsius nugulusius ant givplaukėliu gerklėje, givplaukėliai virbėdami pamažu iszgabena laukon į burnos gerklę, ir taip antai ritā atsikėlę ir krenkszėdami iszspjauname jūs kartu su spjauduliais. Kitaip ira su dulkelėmis nusėdusomis jau ant pacziū plaucziū; plaucziai neturē-

dami givplaukėliu, nei dulkėliu iszvariti negali. Dulkės ima graužti plauczius. Tai kutina isz pradžios gerkle, seilinę plėvele, kuri papunta, priplusta tenai daugiaus kraujo, prasideda labai sunkus kosulis, kurs baigiasi iszspjovimu jūsvai gelsvu spjaudulu, t. e. seiliu sumaiszitu su dulkėmis, nusėdusiomis ant plaucziu. Tai žmogų ir labai įveikia. Labiausiai nū rito ira kosulis smarkus, ir tadą jis kaip kad dvasę žmogui atima, žmogus mažne uždusta, ir kada kelius kartus atsikosėjes iszmeta jau žiupsnelį glicziu seiliu, jis truputį nurimsta. Taipogi tankiai užninka žmogų žuditi toks kosulis ir nakties metą, miegas mažai jį beilsina, jis budi . . . Ant galo to viso pikto, žmogus ima listi, mernėti, nebepatenka sveikatos — kaip kad žmoguje isigauna džiova. — Giditėsi tėra galima atsitraukiant nū darbu didelėiai dulkėtu, kur daug lekiojancziu žvirzdu, dumu; jeigu to padariti negalima, tai einant prie darbo reiki ant burnos užsidėti „respiratorą“ (kvėpūtuka); tą įtaisą gali gauti pirkti aptiekoje; tas kvėpūtukas perleidžia orą, bet suturi dulkes. Toki tai liga ir jos gidikla.

N. Akielev. Pariziuje. Ar ne galėtumėme gauti apraszą apie tai, ka lietuviu-iszeivių draugistė nū 1863 iki 1870 m. darė ir ka padarė. Turime mažumą apie ją žiniu, bet pasitikime, kad ant vietos geriaus galėtumėte apie viską patirti. Ar nepažistate Ad. Bitino ir kn. Dėbskio? Juk ir dabar Pariziuje ira buris lietuvininku — kaip jie givena, ar atmena reikalus tėvinės. . .

V. Lingv. isz Rub. 1 Rub. gavome ir iszsiuntėme „Auszrą“ nū pat pradžios. — *V. Vaicz. Oszk.* Du rubliu gavome. Auszra vėlinasi per tai, kad nelikus pono Mikszo neveik kits kas galėjo pastoti į jo vietą; dabar veikia A. eis paskirtame laike. — *J. Czerk. Petrop.* „Auszros Kalendorius“ gaunamas ir musu rėdistėje; kas prisius į rėdistę 40 kap. ar markomis ar piningais, tam tūjau bus kalendorius parupintas. Už „Nov. Vrem.“ dėkui. — *Kn. A. Szl. Pern.* Dėkui už du rub., Auszrą pasiuntėme. — *Kn. P. Andrusz. . Olk.* . Gavome dėl kitu metu siųstus piningus; viską parupinsime.

Italpa septintojo numaro „Auszros“.

- 1) Birsztonas. Auszra ir „Dziennik Poznanski's“, lak. 185.
- 2) S. Norkus. Margis. „lakszta 197. 3) V. Vaiczaitis. Apie Raudonpili. lak. 200. 4) J. A. V. Lietuvis. Szviesunas ir pelėda. l. 202. 5) S. K. Sz. Apgulmi rasztu skiriai. Dūnalaitis. l. 203.
- 6) P. Lipsztaus. Apraszimas žemės turtu, l. 208. 7) B. Mezzofanti ir prigimta kalba, l. 210. 8) Dudutis. Musu kningos, l. 211. 9) A. B. Viltis. lak. 213. 10) S. N. Girtūklio divai, l. 214. 11) Isz Lietuvos, l. 214. 12) Gromatu skardinė, l. 219.

Rėdikas Jonas Szliupas (Bitėnai per Lompėnus).

Spauidinta už piningus skaititoju „Auszros“ pas
O. v. Mauderodę Tilžeje.

AUSZRA.

Laikraštis, išleidžiamas Lietuvos milėtoju.

„Auszra“ iszeina Tilžėje 20. kožno mėnesio pavizdije knigutės 32 pusiu. — Prekia: ant metu arba už 12 numaru 2 m. = 2 rubl. 20 kap., (uždengtūse vokūse 3 rubl. 20 kap.), ant pusės metu 1 m. = 1 rubl. 10 kap. (uždeng. vokūse 1 rubl. 60 kap.). Atskiras num. 20 pf. = 18 kap. Apgarsinimai, spaustuvėje „Auszros“ priimami, kasztūja už kožną pusiau dalitą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikitojams „Auszros“ pusę tiek. Vokie-tijoje galima „A.“ prie kožnos ciecor. karal. pasztos parsikviesdinti.

Lietuviai kitą gadinę ir szendien.

Daugibė musu žmoniu nežino isztisinės istorijos savo tautos. Toki nežinė lietuviams daug pikto at-gabena, ir dėl ko? dėl to, kad vieni mislija, jūg lie-tuviai buvę tamsi, vangi ir negarsi tauta, prie ku-rios geram žmogui gėda esą prisiskaititi, kitigi norint geriaus žino praeigą lietuvistės, bet nevisai supranta tai, ko szendien lietuviu giminei reiki ir kokias jinai turi tiesas ganėdinti savo reikalams. Tas mano norint trumpas rasztas bene iszsigalės vieniems akis atvėpti, kad jie žvilgterėję į prašjusį givenimą lietuviu susi-zgribtu ir imtu tarnauti savo gentei, kitiemsgi bene nurodis tikrajį taką darbūse ir pageidimūse.

Jau sukanka mažne 1600 metu lietuviams ant vietos, vadinamos Lietuva, begivenant. Reiki žinoti, jūg jie pirma ne kad atkeliavo į tą krasztelį, turėjo savo bustinę Baltkalniniame pusiausaliėje, tenai jūs vadinta ne lietuviais, bet įvairiais vardais, paprastai Trakais. Tie tai Trakai, genami svetimu tautu, per-sikėlė į Panoniją, kur szendien Vingrai givena; czia tai prosenūliai musu — Dakai apgarsėjo muszdamėsi su

rimėnais. Bet ir isz czia jie turėjo prasikraustiti; tadą tai viena lietuviu dalis traukė į žiemį ir atsidangino į tą szalį, kurioje jie ir szendien tebestipso, o kita giruliais arba gėruliais vadinama, susitarusi su turcilingais ir savo brotainiais skutais nuėjo ir paėmė Italiją. Bet Italijoje vargszai neilgai sėdėjo. Iszvariti ateivių-gotu, vieni grįžo prie savo genczių į Lietuvą, kitigi nutraukė į Meklenburgą ir ten giveno lig ateinant Karlui Didžiujui pagalėje VIII. amžiaus gimus Kristui; bėgdami nū skaudžios rankos Karlo jie pagaliaus atviko į Pamari, kur susimaiszė su broliais savo ramiai ėmė giventi.

Bet labai senoje gadinėje giminė lietuviu buvo persiskiriusi į dvi szaki — vieni *lietuvininkai* isz Azijos, kaip matėme, nuėję į Baltkalninį pusiausalį giveno, trakais vadinami, o kiti atlikę ilgas keliones atėjo į Pabaltmarį, apgulo abi pusi Dunos arba Dauguvos upės — ir vadinasi *latvians*.

Taip IX. am. gim. Kr. vieną kalbą sznekėjo ir drauge giveno parusnėnai, lietuvininkai ir latviai.

Parusnėnai jau laiku paniko ties kalbą; ju kraują galime lengviai atspėti tekant gislose ne vieno taip vadinamo vokieczio, givenanczio tarpo upėmis Vistulę (Vislą) ir Nemūnu. Nelengviai leidėsi panaikinti parusnėnai. Vokiecziams į ju krasztą atsisukus, jie per 40 metu vieną pradžia kariauvo priesz ateivius, bet n'esant sutarties ir vienibės visos parusnėniskios sritis parpūlo; žmonėsgi vieni keliavo į Lietuvą savo givūlius varini, turtą ir vaikus neszini, o kiti likę ant vietos (nedidutis ju buvo burelis) ilgai ilgai vargo svetimą jungą neszdami, lig XVII am. ju kalbos pėdsakas visiszcai paniko. Liko ju kalbos ir givenimo paminklė — keletas kningu.

Lietuvininkai ir Žamaicziai atsisėdo abipus upės Nemūno, ir czia apginti girėmis ir pelkėmis nū praszalaiczium, ilgai galėjo giventi nėkeno neįgrobiami. Aplinkui giveno — į vakarus tarp Vistulę ir Nemūnu

minēti parusnēnai ir pamarēnai, ī pietus buvo lenkai, kurie tū ģtimpimu smaugē ir žudē jatvius (kaip kiti vadina — jūdvižius, jatvēžius), nēs jatviai, broliai parusnēnu, giveno tarp lietuvininkais ir mazovēnais (mozurais); drēgviečiai givena ties upę Priepiečiu; ī ritus lietuvininkai rubežiavo su palatēnais, kurie buvo apsiaupę upę Palatą; ant galo ī žiemī lietuvininkai ir žamaicziai susidurē su latviais ir Baltajā jūrē. Tūse tai rubežiūse lietuvininkai ir žamaicziai ilgai ramiai giveno. Bet jau IX. am. isz vakaru ir žiemvakariu pusēs ēmē ju szalį lankiti nēdori skandēnai; taipogi isz ritu pusēs ī ju kraszta ēmē grautiesi ruskiai, kurie buvo nuvaldę slovēnus, ir apsigivenę apie Novgorodą, kadą nugalējo gentę sūmiu. Vienok neilgtrukus, kad Rusija, pasiputusi ir pasipūszusi kareiviszkais Igorio ir Sviatoslavo darbais, tapo padalita tarpo pakersztingais kitas kitam vaikais Vladimiero, kad Rusija susilpnējusi naminiais vaidais ir ginczais, paliko vien tiktai žamiszką galibę, ir retkarcziais persistovinējo su mėlinajā jūrē (jūdajā marē), Lietuva pradrišo atkarti gūlį ruskiu, numetē ju uždētą szen ar ten jungą ir atsisakē nebemokēsianti dūklę, kurią ruskiai buvo įsimanę rinkti tulose sřitise musojo kraszto. Nū to tai laiko Lietuvos pajęga augo ir augo. Jau pradžioje XIII am. Lietuva turi galinczių, kurs nutrēmēs namie pakersztingus kuningaiksztēlius, pasivadino Didžiu Kuningaikszcziu, o taipogi szarpiai nupesžē praszalaiczius, atėjusius pasipelniti lietuviu kraszte. Ringaudui mirus 1240 m., sunus jo Mindaugas ējo pėdomis tėvo, norējo visą lietuviu kraszta sutraukti ī vienibę, isz to pakilo naminēs karēs, prie kuriu prisidėjo karēs su ruskiais, križokais ir lenkais. Nevisur buvo Mindaugas laimingas. Urzdimas valdžios gobiu kuningaiksztēliu ir pargalingas ginklas prieszininku-praszalaicziu, prispirē Mindaugą, susitaikinti su antpūlikais ir primokēti jiems dalimis kraszto, kurias neseniai buvo lietuviai savo kraują tekindami užję. Vienokgi Mindaugas gavo karaliszką vainiką 1252 m. Lietuvininkus pagelbėjo bent kiek

atsibastimas mangolu isz Azijos, kurie atsikrusę gerai apiplėsžē lenku kuningaiksztistes, ir ruskiamis nu-laužē ragus, taip kad lietuviams beveik palengvėjo nuveikti ar apgraibstiti pirmiaus itin galingus kaimēnus. Ir isz tiesu, ligu tik Gedminas paēmē valdžią į savo rankas, tūjau ir Kijava pamatē atvėdūjant lietuviu kuningaiksztį. Visas krasztas į ritus nū jatviu (kuriūs 1264 visai panaikino lenkai) ir nū Bugo, nū baltos žamaicziu marēs iki mėlinosios, toli anapus Dniepro mažkū iki Dono atsiklastēs, atiteko lietuviniukams. Taip tai lietuvininku valdistėje patilpo daug ruskiu szaliu, kas lietuviams dideliai nuėjo ant pikto, viena dėl to, kad tokias platibes labai vargu buvo valditi, reikėjo ten pastatiti vietininkus kuningaiksztio, kurie įgavę galibę patis nekartą stengēsi atsimesti nū Didžio Kuningaiksztio, o antra — dėl to, kad paskubino susisiejimā Lietuvos bajoru su szlektā lenku. Jiegaila, sunus Algirczio, Didis Lietuvos Kuningaiksztis, nuėjo užkuriais ant Jadvigos, lenku karalaitēs, o palikęs lenku karaliumi pažadėjo lietuvius suvienisęs su lenkais. Bitautas ilgai tam prisegimui Lietuvos prie Lenkijos skersakiavo; taipogi tikėjimas ir politikiszka užvada ilgai nedaleidē lietuviu bajorams supulti su lenkais; žmonēs tadā buvo jau nuvergti, ju balso ponai neklausē, o žmonēs buvo pikeziausi prieszininkai tos brolistēs, kuri, kaip jie matē, ir naują tikėjimą ir vergistę su baudžiavā atneszdino į Lietuvā. Bet lietuvininku bajorai pasviro į lenku pusę. Žigmantas I. ir Zig. Augustas, abūdu isz giminēs Jiegailos, suliginusiu liet. bajorus su bajorais lenku tiesose, pongaliamis lietuviu per lupas pirsztu braukidami lenkams nū lietuviu pasavino Voliniją, Padoliją ir Ukrainā. Ant galo 1569 m. lenkai galutinai prilipē prie savēs lietuviu ponpalaikius. Vargszē Lietuva nū to laiko kentėjo visas nelaimes, kurias ant jos užkrovē lenku pasileidimas. Į du szimtus metu, kadā Maskolija, Vokietija ir Austrija susitarē pasidaliti „Lenkiją“, 1773 m. maskoliams teko ne lenku žamēs dalis, bet už lenkus

lietuviai užmokėjo, atskeldami nū savo kraszto dvi guberniji — Mogiliavo ir Palacko. Antra kart „Lenkiją“ dalijant, Lietuva pražeidė į 1730 ketvirtainiu miliu ir 850,000 giventoju, ir nū Lietuvos pagauta Minsko gubernija. Szisik teko maskoliams ir taip vadinama Mažoji Rusija — Ukraina, Padolija, Volinija, kurias lietuviams užsnudus buvo lenkai pasisavinę. Ant galo paskutinį kartą „Lenkiją“ besidalijant — ar Lenkija daug ką maskoliams pakliudė? Ne, nės likusioji dalis Lietuvos — atmetus tą dalį, kurią pasiēmė vokiečiai, kliuvo maskoliams ir padarita gub. Lietuviszką ir Slúnimo, kurias paskui permaitita į gubernijas Vilniaus ir Gartenos.

Ir taip, kaip matome, padalijant t. vad. „Lenkiją“, karaliai ne lenku žamę padalijo savitarpe, bet daugiausiai tai, ką valdė lietuviai. Už tai nepadoru nei sznekėti apie iszardimą Lenkijos, pritikliaus sznekant teisibę sakiti, jūg tadą sudraskita žames lietuviu ir Lenkija. Tokiu tai budu mės lietuviai pasijutome bėsa valdžioje maskoliu. Kągi maskoliai mums per 100 metu pikto ar gero padarė? Czia ne vieta apie tai placziai sznekėti, bet negaliu užtilėti, jūg mės budami po maskoliais ne isz ju dėkos ir milistos gavome laisvę nū baudžiavos, norint taip daugis isz nežinės mąsto; atminkiamo, kad europėjiniai atsitikimai, paputimas naujos dvasios ir pacziu žmoniu maudimas, ant galo maiszta lenku prispirė viresnibę, sugražinti žmogui užgrėbtą valnibę. Kad lietuviai atgavo laisvę ties kunu, maskoliai uždraudė szelpti bundanciją isz ilgo miego dvasę tam tikru penu, nės užginė spaudinti lietuviszkas kningas ir gazėtas lotiniszkomis litaromis, norėdami lietuvius sumaskolinti; negana to, jie ėme persekinėti giventojus už tikėjimą — primenu czia tiktai kanczias unitu ir kitus atsitikimus Lietuvoje 1867 ir 1868 m.; taipogi tiktai pro szalį aidamas gribžtelėju perkupczistę ir vagistę burliokiszkos palicijos, begalinį gobumą ir szuniszką kisziu ėmimą per urėdininkus pradedant nū žamuju o baigiant ant

augsztuju, pamoju tiktai ant neteisingumo sudu*) ... Juk ir szendien, kada maskoliai itiekē mums naują sudo rēdą, kur sudžia (tiesos sprendikas) turētu buti žmoniu nuskiriamas, kur žmogus į bilą (prova) aidamas turētu skųstiesi ar teisibę paroditi prigimtoje kalboje, mēs neregime nei mokintu lietuviu tarpo sudziu, nēs viresnibē maskolius parinkusi ant musu sprando parogfino, nei girdėjome, kad butu galima rasziti apskundą lietuviszkai, reiki matai samditi guldikus, kurie ir skundas raszitu ir ant sudo sznekētu. Ar tai ne bjaurus persekiojimas? ... Ogi kur mokslai? Ar į tūs galime pažvelgti neverkdami? Moklavietēs — tuszczios. Ar tai dėl to, kad lietuviñinkai nenori mokindinti savo vaikus? Ne, ak ne; jie dejuja ir guduriuja, kad *negali leisti į mokslus* vaikelius savo, dėlto kad mokintojai — girtūkiai maskoliai,

*) Tai jau atsigarsi žmoniu dainose, pridedu czia vieną:

Kitakart Lietuvoj' dar teisibē buvo,
O dabar prie Ruskio su visu pražuvo.
Starszinu ir sudziu didis isztvirkimas,
Isz žmoniu piningu didis isztraukimas:
Kas nedūda rublio, nei kvortą arielkos,
Nepaded' ant stalo, surio ant torielkos!
Matom', kataliku didis paklidimas,
Starszinu ir sudziu į peklą bridimas,
Kaip Szimkaicziu sėlskoj' didēs neteisibēs,
Jeigu visur tokios tai ira pikt'nibēs,
Kaipgi ponas Dievas mumis gal' apkēsti,
Tikriems katalikams taip į peklą bristi?
Krēslūs atsisēdę kaktas atsimaukia,
Žmogų vargingiausį tūi ant sudo szaukia.
Isz bagocziaus geriāt' ir piningus imat,
O duszeles savo į peklą istumiat';
Žmogūgi bēdnesnį į turmą sodinat',
Nors nekaltas butu, bet jus apsunkinat',
Starszinai ir sudzios, ką jus tad' darisit',
Kad po smerczio sudą baisų pamatisit'?
Už neteisingą žmoniu sudijimą,
Arielkos gėrimą ir piningu ūmimą,
Kad reikēs pekloje amžinai pražuti,
Ir per amžiu amžius nėkad įneisztrukti?
Matot' raszto kningos', kad už tokį sudą
Ir po baisaus smerczio ira labai trūdna.

kurie moka visā, kā variti per savo „maskoliszka“ pilvā, bet ne moka musu žmonēms kā gerā padariti. Verksminga tai diena, kada matai, kaip gudai mokina vaikus maskoliszkai, kraipo musu kalbā, ir atminti tēvu Kodēl neleidžia maskoliai, kad lietuviai savo vaikus lietuvizskai mokintu, kodēl lietuviu kalba ir praeiga užmirszta gimnazijose? . . . Ar ilgai maskoliai dar nedūs mums to, kas mums prideri ties teisibę!*) . . .

Pasznekējē apie lietuvininkus neužmirszkime nei savo broliu latviu. Kaip sakiau nū pradziu pradziu latviai ir lietuviai buvo tiktai viena tauta. Juk dar ir viduramzije rasztininkai jūs per vien laikē. Latviai givēna j žiemj nū žamaicziu ir lietuviu, ju

*) Skurdu ira skaititi žmoniu pacziu balsa; tarpo kitu czia priduriu dainele, j kuriā mums prisiuntē prastas lietuvininkas:

Mano tėvinē, Lietuva!
Kuri seniai garsi buvo,
Jau kaip Babilon gruvo.

Verkiu per szalį žiurēdams,
Graudzias aszarēlēs liedams,
Kā darit' nemokēdams

Asz norēc' tavę taisiti,
Sukreiptas sienas ramstiti,
Nežinau kaip pradėti?

Ak bēda man vargdienēliui,
Pavargusiam lietuvēliui,
Nemokitam žmogeliui —

Nežinancziam kaip dariti,
Lietuvos sienas ramstiti,
Ar naujas pradėti. —

Dēl to praszaui gerus žmones
Nepasigailēt' storonēs
Dēlei Dievo malonēs:

Mus praszveisti prascziokēlius
Senu dienu muzikēlius!
Atskinkite mums kelius!

Pas mus didelēs tamsibēs
N'ir' galēs matit' szviesibēs;
Im' virszų nedoribēs

Jauni maž kā mok' skaititi,
O dar vėl mažiaus rasziti,
Nēs ir n'ir' kam mokiti.

Rods ucziliszczose moko,
Bet retam iszmokt' paszoko:
Ain' daugumui ant jūko . .

Tadā im' visaip kraipiti,
Litaras musu maisziti,
Bjauru juk ir matiti.

Jiems liepiama raszit' ruskai,
O kalbēt nemoka gudiszka,
Per tai maiszosi ju rasztai.

Lietuvizskai nei litaros,
Kaip turiasi kalba ir viera,
Nepazįsta nei vienas. —

Dēl to asz labai dejtūju,
Kaipo karvelis burkūju,
Kā darit' — nesumoju? . . .

Raszau, kad ir n'uzsiviezdams
Tamstoms pakarā rodidams,
Savo galvā nulenkdam.

Padarikit' mums tą loskā,
Kad but' Lietuva papūsztā,
Tikru mokslu apszviesta,

Perējē mokslu augsztibes,
Kaip mariu vandens gilibēs —
Ponai didzios vertibēs.

M. Sl. isz Tr.

rubežiai siekia sodibas igauniu arba ēstu. Lig XII amžiaus pabaigos, vakarinē Europa ir vokiecziai nebuvo nėko girdējē apie Vidžamį, lopsį latviu; tiktai varagai (danai ir žuvėdai) vagiszaudami ant žamaitinēs baltosios jurēs, lankē tą krasztą pasiplēsztu svetimo turto, taipogi ir ruskiai ataidami nū latviu ēmē dūklę. Ties Nestoru, anūmetiniu ruskiu rasztininku, Žamgaliai, Kurszas ir dalis Vidžamio turējēs galvą nulenkti priesz viresnibę ruskiu. Ir isz tiesu, miestas Palackas ir krievai daug jau buvo latviu kraujo gērę, kadą vokiecziai atsibastē. Ataiviai apsibuvę Vidžamije, juk nedrīso skelbti stabmeldžiams latviams mokslą tikėjimo, lig neleidē tai dariti Vladimieras, Didis Palacko Kuningaiksztis; dėl ko tai? dėl to, sako Endris Latvis, kurs neužilgu po to giveno, dėl to, kad giventojai aną gadinę mokėjo jam dūklę. Kaip raszo tas įpats Endris, letgaliai jau daugiur buvę nū ruskiu priēmę graikiszką tikėjimą! Tą ruskiu virszistę latviu žamėje matome ir isz to, kad viskupas Albertas, 1209 m. per Arnoldą, zokoninką padaridamas sądorą su ruskais, pažadėjo mokēsēs paprastą dūklę ir iszkilmingai pripažino valdžią D. Kuningaikszcio ruskiu. Taipogi ir 1211 m. susitaikindamas su Vladimieru, Albertas atnaujino pažadą mokēsēs dūnį. Taigi, ties tais ir kitais atsitikimais galime sakiti, jūg latviai ilgus metus turėjo atsilenkti ruskiu, mokėdami jiems dūklę. Bet ruskiai nesikiszo į latviu naminį givenimą ir ju valdistę; pas latvius, ties senu įpratimu, perdētiniai giminiu buvo ju valdimierais. Kad ruskiams pakakdavo dūnio, matiti ir isz to, kad jie vokiecziams nedraudē latviu kraszte apsigiventi, paczius latvius skriausti ir įkurti naują rėdą. Taip tai palengva latviu szalis iszsprudo isz nagu ruskiu.

1158 m. prekikai miesto Brėmos, jeszkodami naujo pelno nū prekionēs, apėjo pirmą siki Vidžamį; jie iszlipo ant pakrasczcio įtako Dauguvos, ēmē prekauti su giventojais ir keliūs kartus atgrįždami, giventojams leidžiant, grudosi gilin Padauguviu į latviu

kraszta. Ant galo zokoninkas, Meinardas vardu, apsibuvęs Vidžamije, vertė prie krikšto giventojus, ir paliko viskupu parkriksztu. Tū tarpu daugibės vokiecziu atkluikino giventi naujoje szalije. Taip Vidžamije vokiecziams besirūszaujant, pagalėje XII am.. Kanutas VI, karalius danu, nuėjęs paėmė Estiją, atvėžė parkriksztams kuningus ir pastatė bažnicias. Gretomais tokio kaimėno viskupai Vidžamio, norėdami izslaikiti savo grobį, m. 1201 įtaisė zokoną Kardinku, kurie turėdami tokiuspat įstatimus kaip tempierai Prancuzijoje, gavo nū viskupo valditi treciąją dalį latviu žamės. Matai, kaip latviai jau buvo nuvergti, kad viskupas galėjo ju žames davinėti kam panorėjo. Kardinkaisgi buvo vokiecziai, jie tai latvius vertė į krikščionistę ir antdėjo jungą vergistės. Latviai nirszo. Kardinkai nujusdami, jūg neturi gana pajėgu, kad suvalditi latvius, susidėjo su parusnėniskiais križokais, o Valdemaras III, karalius danu, ėmęs pardavė zokonui už 18000 auksiniu grivinu visą Estiją, 1306 m. Tokiu tai budu zokoninkai įsiknisė į latviu kraszta ir įsilindę į Parusnį ir Pamarį, ėmė gandinti lietuvius. Bet laimė nepatenka amžinai. Ant galo ir zokoninkams nuszliko: visai nužaminti prie Jiegailiuno Zigmanto Seniuko jie iz dalies nusilenkė priesz lietuvius — o tai padarė jau svietiszki „Prusu“ (Parusnėnu) kuningaikszciai, o mistras Vidžamio Plettenbergas, neapkęsdamas tokios atmainos, atsimetė nū križoku 1521 m. ir nuėjęs pas ciesorių Karlą V pastojo į burį kuningaikszcziu Vokietijos.

Tū tarpu sutarpę ruskiu kuningaikszciai užsimanė pagauti Vidžamį, kad tūmi prisitraukti prie marės ir padidinti savo prekibą. Caras Ivanas II. kiek turėdamas spēku, stengėsi tai atitesėti. Zokonas Kardinku, galutinai susilpęs, negalėjo priesz jį atsiturėti vienas pats, už tai viena dalis Vidžamio, t. vad. Estija, privengdama, kad antpūlikai nenulaupitu kraszto, ir nebeslaugdama nuskarusiu zokoninku, pasidavė užveizdėjimui Žuvėdu, o Kurszas ir t. vad. tikrasis Vidžamis jeszkojo atvangumo ir paszalpos

Lietuvoje. Tada tai paskutinis Vidzamo Didmistris Gotardas Kettleris paėmė investiturą Kurszo jau nū Lietuvos. Tokiu tai tarpu *visa lietuviu tauta buvo susivienijusi*; gailu tiktai, kad lietuviai tadą buvo susimezge su lenkais, nės per dėką lenku ta vienibė suniko. Nū to laiko, matai, Vidzami norėjo paveržti tai žuvėdai, tai ruskiai, tai lenkai; czia tvaskėjo be pertrukio ugnis karės ir klestėjo nuplėszimas kraszto, czia kareiviai-galvažudžiai ėjo paroditi savo sumatumą ir kareiviszką savo daile. Kada ruskiai igelti savo galingu kaimėnu pagniužo, tai puikus krasztas teko į valdžią žuvėdams, nės sądoraudami Olivoje žuvėdai gavę Vidzami, pridėjo jį prie Estijos, ir tik maža dalutė beliko prie Lietuvos — „lietuviszkasis“ Vidzamis, kurs pakeltas paliko į atskirią vadistę. Bet ne amžius ir žuvėdai gėrėjosi valdžią Vidzamije; daug praleidus kariu, kadą 1721 m. Nisztadte žuvėdai derino sądorą nū maskolium, jie prispirti atidavė tą szalį maskoliams, kurie 1773 m., kadą Lietuvos dalis atskelta buvo nū Lenkijos, pagavo ir lietuviszkąjį Vidzami. Tas tai gražus krasztas padarė dvi guberniji — Rigos ir Rėvelio. Taip tai lietuviai givenantiejie Vidzamije, teko po valdžią maskolium, ir padaro mažne visą Rigos guberniją, kur szendien skaitoma ju į 450,000 giventoju.

Likimas Kurszo lig 1561 m. buvo tas pats kaip ir Vidzamo. Bet tame mete tapęs atskirią kuningaiksztistę, po valdžią Kettlerio ir jo vaiku, Kurszas turėjo atilsi per ilgus metus, lig pasibaigė giminė Kettlerio. Tada priderėjo, kad Kurszas tektu lietuviams. Bet taip neįviko. Metūse 1737 kurszininkai rusiskirė į kuningaiksztį Joną Ernštą Bironą. Kada neužilgu nebeliko Lietuvos, taipogi sulamditas buvo pasi-poniavimas lenku, kurie visadą savinosi ligiai Vidzami kaip ir Kurszą, Kurszas nebegalėjo iszlikti liūsu; taigi varsnos to kraszto susirinkusios 1795 m. rizosi pasidūti Maskolijai, ir pasidavė be jokios įtartes. Ju pėdomis nuėjo ir kapitula Poltino, ir taip visa Latvija su Lietuvą atiteko maskoliams

Kada lietuvininkai gavo laisvę, tai bent daugis ju buvo apveizdętas žamėmis; kada latviams pagražino laisvę, tai nū ju atēmė žames; davė, matai, laisvę, bet atēmė dūną. Bet latviai gudrus ir drąsus virai. Jie ėmė starkiai jeszkoti atgal, kas ju ira. Mokintieji ėmė leisti gazetąs, szviesti žmones knigomis, ir szendien latviai gerai supranta savo politikszką bei draugiszką padėjimą — nės vienur kertasi priesz praszalaiczius, norėdami jūs pravariti isz savo kraszto, o patis visą valdžią įgiti; drauge jie stengiasi atgauti žamę atgal, kad jaja apdovanoti bežamininkus tūmi turtu, kurs jiems iszplęsztas nū senu senu gadiniu. Dieve jiems padėk. *J. Szl.*

Lietuvėlė.

Vai tu, Lietuvėlė, daugel tu kentėjai,
Vaikai savo galvas vis už kitus dėjo,
Isz kuriu nei vien's mums gero nepadarė,
Visi tik spausdami į prapultį varė
Ak gana, jau gana kitiemus tarnauti,
Padumokim', kaip sav' isz peklos isztraukti!

Daug dabar isz musu aina iszkalosna,
Kurie paskui, buvant svetimūs' krasztūse,
Užmirszt' jau kalbą ir savo tėviszkę,
Pasiliekt, svetimais dėl savuju vis'szkai.
Blogai anie daro, o blogiaus dar szitie,
Kurie gėdijasi savuju dėl kitu

Gana mums blaszkities' isz szalies į szalį
Dirbkim' dėl draugbroliu, kožnas kaip tik gali!

A. Sket.

Ar pritinka musu bajorams buti lenkais.

Lenkiszkas laikrasztis „Przegląd Tygodniowy“ 1881 metųse patalpiuo rasztą p. A. Dovsilio, turinti paraszą: „Listy z za Niemną“ (Gromatos isz anapus Nemūno). Sznekucziūdamas apie mokslavietes, liūsininkus ir tt. p. Dovsilis paminėjo ir apie tai, kad

žamaicziai-lietuviai ar tai jau iszvirto į lenkus ar bent linksta ant to; labiausiaigi esą pasineszę į lenkistę bajorai, miesczionai ir turtingesni ukininkai; už tai jau daina ėmusi nutilti, ir tiktai Nemūnas atskiręs lenkus nū žamaicziū. Jaugi nesigincziju, kad lietuviai žamaicziūse jau ira giliai įbridę į lenkistę, o užtatai sakau, kad žodžiūse p. Dovsilio ira truputis teisibės. Vienokgi ant to raszto atsiliepė tame pat laikrasztije bajorai isz Žamaicziū, kurie ne tiktai kad savęs nelaikė už lenkus, bet ir noro nerodė buti lenkais. Taip p. D. atsakidamas p. Dovsiliui tame pat laikrasztije 1882 m., N. 5 ant l. 73 taip raszo: „Kaip reiki suprasti tai, kad „bajorai ir szviesesni ukininkai ukėje iszrodo lenkiszką gaivalą“ (l. 418 L. I.) ant musu Žamaitizkos žamės? Man rodosi, kad bajorai ir ukininkai pas mus Žamaicziūse vieni nū kitu neiszsiskiria, bet iszrodo tai, kūmi jie ira — Žamaicziūs ir žamaitizką gaivalą. Juk mumis lenkai neužkariavo, vietiniu žmoniu nei norėjo (? Kas isznaikino jatvius? Rėd.) nei galėjo isznaikinti, kad anūs tikrai savo žmonimis pakeisti, kaip tai buvo daroma kur kitur! per tai bajorai ir ukininkai, kaip buvę pasiliko žamaicziais — norint susisiejo su lenkais. Tai teisibė, kad bajorai priimdami isz Lenkijos katalikiszką tikėjimą paėmė lenkiszką apszvaistą; jie datesėjo iki galo prisiekoje vienibėje, isztrivojo su lenkais ligiumi gerūse ir blogūse atsitikimūse, o vienok savo giminiszko skiriaus neatsizadėjo ir savo gimnistės nepakeitė nei ant lenkiszkos nei ant kitos slovėnizkos. Teisibė, kad žamaicziai, priėmę lenkiszką kalbą, mokslavietėse, savąją ipatiszškai be reikalo apleidė; lietuviszkoji kalba pasiliko giminėje tarp ukininku ir tarp bajoru, atmetus regisi tiktai turtingesniasias gimines, kurios susiaidamos su didūmenę visos žamės, turėjo prie jos priligti ir kalboje. Taip-gi namiszškai-ukiszkūse susirinkimūse pasigaudavo ipatiszškai žamaitizką kalbą. Juk žamaicziai turėjo atskirius įstatimus, patvirtintus Zigmanto I, 1542 m., valdžioje atskirų rėdiką, storastą arba kuningaiksztį,

o ne vadą*) ir ant suėjimo laikėsi skiriumi — kaip rodo ir pats p. Dovsilis.

„Kodėlgi jis prasimanė sznekėti, kad dabar bajorai žamaicziu, ant savo žamaitiszkos žamės, — esą lenkiszku gaivalu? Juk nū musu nėks ir nėkadą to nenorėjo (?) Bene nori p. Dovsilis mumise iszvisti angliszkus lordus**) iru žamėje? Bet man regisi tam priesztarautu visu žamaicziu bajorai vienu balsu — norint jūs vadina „vangiais“.“

Vienok rēdistė to laikraszczio prieraszūse sako, kad žodžiai p. D. nepriesztarauja p. Dovsiliui: „Turime tiktai paminėti, kad pirmą dalį iszvadžiojimu p. D. taip suprantame, jūg jis nepriesztarauja žodžiams p. Dovsilio dalike iszvirtimo, į lenkus bajoru, turtingesniu ukininku ir miesczionu Žamaicziūse — bet prataria dalike vienibės tu gaivalu su likusiaisiais ukininkais, su kuriais anūs sujungina paeiga, tikėjimas, naminė kalba ir draugijinė meilė dėl žamės.“

Rēdistei apgarsinus, jūg žodžiai p. D. neprieszginiauja p. Dovsiliui, tame pačziame laikraszctije N. 21 raszte „Ze Žmujdzi“ (Isz Žamaicziu) atsiliepė p. Mieczislovas Davainius-Silvestraviczius. Szis tai sako, kad pavietinėse marszalku rasztinėse bajorai priskaito savę prie žamaicziu arba prie lietuviu, kas ant vieno pareina, o retai kas prie lenku; kad vakarūse Žamaitijos ir bajorai nemoka lenkiszakai, o namie ir svetur kalba lietuviszakai. Atspaudinus tą p. Davainiaus rasztą, norint jau praėjo pusantro meto, vienok nėks isz lietuviu-bajoru jam nepriesztaravo dalike lietuvistės musu bajoru, ir tąją tilą pripažino jam teisibę. Kas tili, juk tas sutaria.

Pacziuos pravardės rodo, kūmi irā giminės musu bajoru: Karėvai, Kantrimai, Burbai, Kimantai, Rimgailai, Railai, Gedgaudai, Sirtautai, Dauggirdai, Norgilai, Mangirdai, Visgirdai, Norbutai, Gedminai ir tt.

*) Vadas (vojevada) senovės laike mažne tokią turėjo valdžia vadistoje, kaip gubernatorius ant gubernijos Maskolijoje. V.

**) Lordas — tai angļu ponas; kitą kartą anglai pamuszo po savo valdžia Irija ir atidavinėjo iru žamę lordams. V.

Taipojau Vaitkevicziai, Mickevicziai, Juszkevicziai, Liutkevicziai, Bilevicziai, Mikszevicziai, Sipavicziai, Jonavicziai, Norkevicziai, Smilgevicziai, Szimkevicziai, Szukevieziai irk., kuriems galunę *vicz* kaipo ženklą bajoristės pridėjo kuningaikszcziai Lietuvos, o karaliai Lenku. Kaip atrandame senūse popieriūse XV, XVI ir XVII amžiaus, tą galunę tai jie prisidėdavo tai vėl ne. Galunė *vicz* ženkliną *sunu*, taip Vaitkeviczia = sunus Vaitkaus ligiai taip kaip Ivanovicz — pažimi sunų Ivano (Jono) slaviskose kalbose. Taigi augszcziaus minėtos pravardės paaina nū Vaitkus, Mickus, Juszka, Liutkus, Bilius, Migszas, Sipas, Jonaitis, Norkus, Smilgius, Szimkus, Szukis ir tt. Žinoma, kad skaitliūs musu bajoru kalbancziu lietuviszkai kasmets mažinasi, norint jie savę laiko už lietuvius. Menkas tas lietuvis*), kurs pametęs savo puikią senoviszką kalbą, priima kitas; kurs draudžia vaikams lietuviszkai kalbėti ir saugo, kad jie ne aitū prie szejimos ir lietuviszkai iszmoktu; kurs pratina savo lietuviszką szejiminą į lenkiszką kalbą ir išzneka jiems, kad lietuviszkoji kalba esanti niekam neverta; kurs žvairai žiuri į rasztiszką kilimą Lietuvos paskutiniame laike. O kūmi ira lietuvis be lietuviszkos kalbos? N'ėsant kalbos, vargiai bebus Lietuva. Už tikro mės patis asame savo kalbos didžiausieji prieszininkai. Ne vienas jaunas bajoras skundėsi, kad tėvai anūs ne-

*) Dainelę musu szulno dainiaus lai tie žmonės iszmoksta:

Tasai žmogus besmagenis,
Kurs už rubus parsidūda,
Rudkalnierių užgiveness,
Savo sznekos neb'uzūda.

Kad iszgirsta savo kalbą,
Ano ausis užsidaro,
O liežuvis nēkus skelba,
Buk tai kalba gėdą daro.

Kožnas žmogus iszmingingas
Savo bocziu kalbą mili,
Bus vargdienis ar turtingas
Su tėvinę szneka, tili.

1883. Sumeliszkije.

Norsmokėcziauszimtaszneku,
Liežuvingu didiai tapėcziau, 11
Girsiūs' savo kalbą, negu
Eiti prieszu keliais nakcziu.

Užjuriu — mariuplacziausiu,
Už miszku tamsiausiu,
Už kalnu augsztu augszcziausiu
Savaip' sznekēt' ne paliausiu.

Kaip iszgirstu savo szneką,
Ir sergant lengviaus ant kuno;
Isz džiaugsmo aszaros tėka
Ir sakau: „lai vis taip buna!“

A. B.

norums virvino izsmokti lenkiszķā kalbā. Kas mums iz to, kad bajorai giriasi Varszuvoje ir kitur, ešā lietuviais; nemokant lietuvizšķai svetimiejie jūs izšķjūķia. Kas iz to, kad maloniai ķiuri ķ Varszuva, taip kaip davatķa ķ paveikslā Motinos Dievo, o apķleidķia savo artimiausius reikalus! Kā ķiems darē Varszuva? Atneszē visas nelaimes 1831 ir 1863 metu. Vieni turēķo atsiķadēķi tēvisķķos ķamēs, ķitiems uķdrausta jā pirkķi; jūs pastumē nū urēķu savo tēvinēķe, o svetimi atēķo ķ ju vietas. Su koķnu lenķmecķiu daugķaus ir daugķaus plķista Lietuvoķe lenķiszķķa dvasē, — o reikalai prascķiaus sekasi. Sumiszķimo metā lenķķai ķei ne daugķaus, taip bent ķigķiai prakalķto su lietuviais; o vienok lenķķams ķeista pirkķi ķames, turēķi urēķus savo kraszķe. Kāķi gali lietuvķiu bajoras? . . . Kas iz tu svetķmu plunksnu? Visame svķete mokslesni ir turtķngesni ķmonēs ira vadovais savo tamsesniķu ir bēķnesniķu broķķiu ir tēvininķķais. O ķūmi ira musu bajorai reikalūķe ķiminēs, kalbos, apszvaķistos ir tt.? Galiķu atsakķķi drauge su p. Dovsķķķiu — „vangķķais“ (ocķeķāķemi). Bet dar ira ķķķķas, dar gali ķķe savo turtu ir protu neszķķķi pagalķā nuķvargķķiai Lietuvai. Meķķķu mums bus matķķķi, kadā musu bajorai netķķķķai dangstisķķķi varķķu lietuvķķu, bet ir darķķķais pasiroķķķis ešā tķķķķais lietuvķķais . . .

Vēķersis.

Varna ir lapē.

(Pagal prancuziszķķā: Le corbeau et le renard.)

Varna, ant medķķķo szķķķos atsitupusi,

Surio szķķķotelķ ķ turēķdama zubūķe,

ķū tķķķķai ķad' pusriczķauti,

Kaķķ szķķķ atsiķēķo ten laķeķ ķelķķauti.

Lapē uķūķķķus ķķepēķķķķā surio,

Savo bēķķķķķā sutchi:

Dairosi ķ szķķķis, ķiuri augszķķķin,

Mato ten surķ ķ ķaina artin.

Pķestā pastojus',

Šzokdama kraipioja kojas;
Ūdega vizg' kaip szunelio,
Girdžianczio balsą ponelio.
O su paveikslu gėribės
Kalb' žodžius pilnus saldibės:
„Ka, sesutėlė, beveiki?
Viskas dailiausiai matit';
Tamstos gražumui stebėtis' tereiki;
Pasakas prigul, isz tikro, sakiti:
Snapas tat tvizg',
Plunksnosgi blizg',
Kaklas patogus,
Tur' but' ir balsas neblogas.
Praszom' pragisk, sesut!
Paukszcziu karaliumi reik' tamstai but'?"
Varnai vilionė pamėgo,
Protas isz galvos pabėgo:
Isz visos gerklės varna krankterėjo;
Suris iszkritęs per szakas nuridėjo.
Lapė sugriebus jį sako,
Aidama ant savo tako:
„Dabar žinok,
Klausąs vilionės užmok'
Paskutiniu savo kąsniu;
Vert's tas pamokim's surio.“
Priežodis: *ūgos neaugšę ant glūsniu,*
Akis teduria
Klausantiems žodžiu vilionės,
Laukiantiems viltaviliu-gi malonės.

J. K. Sz.

Apie senovės Lietuvos pilis.

Pradžia 1. numare.

Iszgriovus Kauno pilį, prabocziai musu ne per toli nūg jos kitą pilį įtaisė ir praminė Naujųju Kaunu; taipogi įtaisė per Nemūną tiltą, kurį ipatingai sargibai pavedė. Magistras križoku apie tai dasižinojės, sukveczia perdėtinius draugistės ir klausia:

„Kaip lietuviai taiso pilį Kaune, ir ką mums reikės veikti?“ O križokai vienu balsu atsakė: „musu noras ira, ką lietuviai isz naujo įtaiso, idant taptu su žamė suliginta.“ Ir križoku noras iszsipildė: ir szita pilis iszgriauta tapo, idant lietuviai savo prigimtoje žamėje neturėtu apsiginimo vietas! . . .

Skaitant szendien senovės križoku palikimo rasztus su pasistebėjimu bei pasibaisėjimu regime, jūg Lietuvoje nebuvo tokios pilies, kurią nebutu križokai po kelius sik aplankę, ar iszgriovę! Isz tu juju vien rasztu — nės proseniai musu patis apie savo veikalus mažai ką žinios mums paliko — szendien mės žinome vardus senovės lietuviu piliu, juju vietas, nors ne visu, kūmet jos per križokus aplankitos, ar iszgriautos tapo, ir daugel — daugel kitu veikalu

Toj' dalije Lietuvos, kuri senovėje Prusiją vadinosi, o kuri szendien vokiecziu valdžiai priklausio, vokiszkos pilis — szendien miestai per križokus įtaisitos tapo dar XIII. bei XIV. szimtmetije, ant tu pacziu vietu kur pirmiaus buvo lietuviszkos pilis. Szios dienos Tilzė, Ragainė, Klaipėda, Įstrutis, Rastenburgas, Angerburgas, Balgė, Graudenė ir tt. — visi szite miestai guli ant senovės Lietuvos piliu vietas.*) Maskoliams szendien priklausanczios dalies Lietuvos (Žamaicziu ir Augsztiecziu) mės nors trumpai paminėsime sekanczias senovės pilis:**)

1) *Ampilė* Žamaitijoje, nepertoli nū Klaipėdos; szita pilis paminėta rasztūse apie 1262 m.

2) *Arvistės pilis* (Arviston) Žamaitijoj', bet paczios pilies vieta nežinoma kur buvo. Pilis iszardita per križokus apie 1378 m.

3) *Bausko pilis* sątakoj' Muszos upės su Nemūnėliu, ant Kurszo rubežiaus, Kauno gubernijoj'. Pilis rasztūse paminėta 1473 m.

*) Skaitik: Toeppen. Historisch-comparative Geographie von Preussen, Gotha 1858.

***) J. Jaroszewicz, Zarysy z czasów poganskich Litwy. Wilno 1859.

4) *Betigalē* netoli nūg upēs Dubiosios Žamaitijoj'; labai sena pilis. 1254 mete, Lietuvos karalius, Mindaugis,*), buvo szitą pilį pavedęs Kristinui, pirmamjam Lietuvos viskupui.

5) *Pelicziai*, pas križoku raszitojus Pelic, Delic vadinama, buvo pilis ant deszinio Nemūno kranto, 3 miles atstu nūg Lidos pilies (Vilniaus gub.). Labai tankiai križokai szitą pilį aplankidavo, ir vien ją iėmę, galėdavo toliaus ir Ģudiją naikinti.

6) *Basianos ar Bisenos pilis*, per križoku raszitojus Bissen, Pisten vadinama, įtaisita buvo prie sątakos upės Dubisos su Nemūnu. Prie pat pilies, ant augszto kalno tarpe tu dvieju upiu, buvo czia labai sena ir viriausia Lietuvos žiniczia kuri vadinusis *Romovē*.**) Križoku laike pasakojama buvę, jūg szitoj' pilije ir žiniczioj' didelius lobius (skarbus) lietuviai turėję... Szitu pasaku dėlei križokai baisiai geidavę pilį iszgriauti. Lobiu tacziau dideliu, kaip visoj' tūmet Lietuvoj', taip ir czia nebuvo. Ant augszto vien kalno asztūnkampėmis augsztomis sienomis apsiaupta buvus žiniczios vieta, ant kurios augęs didelis aržūlas; po jo szakomis stuksoję stabai dievu, ir buvus czia jau ugnavietė, kur szventoji proseniu musu ugnis, Gabija, kurinosi . . . Jau 1283 m. križoku marszalka, Konradas v. Thierberg, apgulo pilį, kurią įgriebti negalėdamas, vien jos aprubą apiplėszė ir iszdegino. 1294 m. Ragainės Komendatorius, Liudvikas v. Liebenzelle, su dideliu karaiviu buriu prie pilies atsikraustęs, pilį isz pamatu iszardė ir daugibę lietuviu užmuszo.

*) Mindaugis buvo priėmęs kriksztą bei tikibę krikszczioniszka, bet neužilgo nūg jos atsimetė o su jūmi drauge ir kiti lietuviai. Pravardę „Karaliaus“ nūg popiežiaus Rimo buvo gavęs. Patis Lietuvos valdonai visūmet Kuningaikszcziais vadinami buvo.

**) Kaip ji tikrai vadinosi, nežinome. Senovės raszitojai, vadina: „Romovē, Romanova, Rumnovē“. Tikrasis jos vardas regisi, paeinas nūg žodžio „ramus“, nės gražioj' ramioj' vietoj', ant upiu kranto buvo įtaisita. Reikėtu todėl ją vadinti, gali, „Ramioji žiniczia“ ar rasi „Ramava“, nės szito vardo kaimai ir dabar dar Lietuvoj' randasi.

Pati žiniczia taipogi isznaikinta tapo, bet pilį lietu-
viai graitai naują pastatė ir visūmet czia nū križoku
stipriai ginėsi. Križoku gaujos per ilgus metus ir
po keliussik ant metu pilį aplankidavo. 1316 m.
sudegino ją Dietrich von Altenburg, o prabocziams
musu vėl naują įtaisius, križokai taip smarkiai ir be
paliovos pradėjo per metu-metus lietuvius szito kampo
kankinti, jūg galiausiai pilis 1336 m., teko rankosna
križoku. Tūjaus czia križokai užsimanė savo pilį
įtaisiti, kuriai vardą *Marienwerder* įteikė. Lietuviai
dabar ant ju pilies užpuldami ir vokiecziu darbą be-
gaiszidami, neužilgo vėl ją nūg ju atėmė. Bet jau
1364 m. Ragainės Komendatorius, Endris v. Szönin-
gen, vėl iszpustijo ir iszgriovė pilį, o keliems metams
praėjus, križokai pastatė czia savąją pilį ir praminė
Dobisheim. Szitą ju pilį žamaicziai įgriebė 1405 m.,
o jos viresniji, Martiną von Helfenbach nužudė.
Neužilgo vėl pilis križokams teko, bet jau 1409 m.
križoku sargiba, regėdama pilį nū lietuviu negalėsinti
apginti, naktije 14 rugpjuczio paslaptomis isz pilies
iszsprudo ir į Prusiją pabėgo . . . Nūg szitos dienos
pilis mums priklausė. Nūg senovės pilies liko dide-
lis, o gražus pilkalis, kurio augsztumas ir dabar į
50 pėdu laikas! Ant tos vietos, kur senovėje krau-
jas musu prabocziu liejosi szendien guli jūdbarzdziū
(židu) miestelis *Seredziūs*. . . .

7) *Bebirvartės ir Senoraitės pilis*, križokams per vilių
patekusios ir apie 1312 m. sudegintos. Gulėję Ra-
seiniu pavieta, nūg ju ir pilekalnio nelikę.

8) *Cidar* (?) sziaurės linkon nūg Raseiniu, o
netoli Szidlavo, per križokus sudeginta 1296 m.

9) *Czekiszķė* — labai senas kaimas ir pilis, ant
kranto upės Dubisos.

10) *Dirsunu* arba *Dirsuniszķiu pilis*, ant Nemūno
kranto, keliussik per križokus aplankita, o per paczius
lietuvius sudeginta, idant vokiecziams nepatektu.

11) *Druskininkai* (vok. Salseniken) kaimas ir pilis
jau križoku rasztūse 1283 m. paminėta. 1312 m.
križokai įgriebė pilį, o paskiaus 1378 mete dar ją

aplankē. Pilies palaikai — pilekalnis — dar ir szendien, riogso ant upēs Ratiniczios (Rotniczanka) kranto, netoli Nemūno. Szendien czia maudimo vandenis įtaisiti.

12) *Dūblēs pīlis*, Žamaitijoj', paminēta rasztūse 1334 m.

13) *Drogezin* arba *Drusminiai*, Lidos paviete; pīlis isznaikinta per križokus 1394 m.

14) *Eigergalē* arba *Egollen*, ant Nērio (Vilijos) kranto, netoli Kauno. Pasakojā, jūg czia Keistutis pastatēs pīlį, kaip Kauno pīlis iszgriauta tapo 1362 m.

15) *Eirogalē* pasakojama, jūg įtaisita tapo sikiu su Czekiszskēs bei Betigalēs pīlimis; rasi seniausia Lietuvos pīlis. Jau 1262 m. czia giveno Lietuvos kuningaiksztis, vardu Liutavaras; cziajau gimēs kuningaiksztis Vitenis. 1382 m. pīlis per križokus sudeginta.

16) *Eisiziskiai* arba *Eiksziziskiai* kaimas ir pīlis Lidos paviete Pasakojama, jūg pīlis įsteigta per Eikszā apie 1070 m. Czia ir dabar dar gali matiti dideli pilekalni.

17) *Gedmino pīlis* ant upēs Minijos kranto; czia szendien guli kaimas to vardo. Križoku rasztai paminējē apie 1304 m.; apgulta nūg križoku tapo 1313 m.

18) *Gardeno pīlis* (Garden) — ant Nemūno kranto; sendien miestas Gradno.

19) *Garsdē* (Gargzdai) ant upēs Minijos kranto, netoli rubežiaus.

20) *Gasuvos* pīlis nūg Veliūnos sziaurēs linkon; apie 1378 m. per Križokus iszgriauta.

21) *Gressen* (?) netoli nū prusiszkosios Galdingos; pīlis sudeginta per Križokus 1265 m.

22) *Grubin* (?) žamaicziu pīlis, iszgriauta per križokus 1263 m.

23) *Junigēda* labai tvirtai įtaisita pīlis ant Nemūno kranto 1291 m.; 1293 m. križokai įimti ją negalējo, bet jau 1295 mete jiems pasisekē ją sudeginti; neužilgo lietuviai vėl ją įtaisē. Czia pas szitą pīlį

1317 m. kovoje lietuviai smarkiai križokams kailį iszpērē.

24) *Jurbarkas* arba *Juros-pilis*, sątakoje upės Juros su Nemūnu; čia dar ir szendien riogso pilies kalnas, *Viszpiliu* vadinamas. Szita pilis, rasi, seniausia visoj' Žamaitijoje; pasakojama, jūg apie 1025 m. įsteigta tapus. Nūg pradžios XIV. szimtmečio labai tankiai szita pilis ira paminėta križoku rasztūse apie jūju po Lietuvą keliones. 1316 m. sudeginta per križokus, ir isz naujo per jūs įtaisita, priklausė ji vokiecziams iki 1392 m.; szitame mete lietuviams pateko.

25) *Karszo* (Karszau) pilis, gulėjusi to pat vardo paviete, Žamaitioj', bet kurioje vietoje nežinoma.

26) *Kimelio* (Kymel) ar *Kiemelio* pilis, Raseiniu paviete, bet pati jos vieta neatrasta szendien. 1294 m. križokai ją sudegino.

27) *Kūlainės pilis*, panemūnije, netoli Jurbarko, kur szendien kaimas Kalinėnai (?). Szita pilis senovėje didelią užsipelnus garbę, nės czionai 1290 mete, Lietuvos garbingas karaivis, vardu Surminis, apsiginė nūg križoku magistro, Meinhardo von Querevord; bet atainancziame mete szitą pilį įgriebė Karaliaucziiaus komendatorius Berthol v. Brūhave, radęs ją nū lietuviu sargibos apleistą. Musu gadinėje ant pilies vietos riogso vien didis pilekalnis, plitu ir kalkiu trupiniai apdengtas. Pilis turėjo buti murinė.

28) *Kiernavo pilis*, senovėje Lietuvos kuningaikszcziu viriausia pilis (sostinė pilis). Kaimas čia, regis, jau 1036 m. buvęs. Križokai Kiernavo arba Kierno pilį sudegino 1365 m. Sunus Keistuczio, kuningaiksztis Vitautas, ją atnaujino, bet 1390 m. vėl sudeginta tapo nūg pacziu lietuviu, križokams prie pilies prisiartinant.

29) *Kauno pilis*. Senamjame Kaune sątakoje upės Nėrio (Vilijos) su Nemūnu, nūg žilos senovės, jau nūg 1030 m., buvo įtaisita pilis. Kūne kožną metą križokai szitą pilį ir jos aprubę aplankidavo; 1362 m., kaip jau augszcziiaus regėjome, ji iszgriauta ir iszardita per vokieczius tapo. Szitos pilies netekęs,

Keistutis, 1364 m. įsteigė kitą pilį, naujųjų Kaunu vadinamą, ant Nemūno salos, prie pat įtakos į Nemūną Nevėžos upės. Bet ir szitą pilį križokai veikia įstvērė ir įtaisė czia savąją vardu *Gottes-Werder* (Dievo-salos pilis); tankiai tacziau jie szitą pilį isz lietuviszko Salin (sala) vadina. Nūg to laiko szitoj' pilije tankiai susirinkdavo Lietuvos kuningaikszzčiai ant susikalbėjimo su križokais, ir nevienas czionai sądaros susikalbėjimas tarp lietuviu bei vokiecziu buvo atliktas. — Senąjį Kauną vėliaus, nės 1421 m., aplankidamas prancuzu kelevis, Guillebert de Lannoy, pasakoja, jūg szis tūmet miestas labai buvęs gražus ir turėjęs labai didelią bei stiprią pilį isz muro. Nūg pilies musu szendien užsiliko jau tiktai pusė nugriauto vieno bokszto ir dvi apgriautos sienos, kurios neužilgo, rasi, upės Nėrio vilnise pragaisz kaip jau pragaiszo ir kitos sienos upei pilies vietą pagrauziant. Sienos szitos pilies, kaip galima regėti, numuritos isz akmenu, ir tik vietomis plitu, labai ira storos ($2\frac{1}{2}$ —3 mėtrus), todėli nedivai, jūg iszgriauti tokias sienas turėjo buti neįmanitinai sunku. —

(Dar ne viskas.)

Kun. Antanas Strazdelis (Drozdowski).*)

Perdėjo isz lenkiszko Vėversis ir Parplis.

Abėliu dekanate, prie susibėgimo keliu į Rakiszkę ir Dusėtus, įvažiuojant į Komajus,**) po kairei matiti galimasenus kapus neaptvertus, o ant ju stovi isz laukinio akmens iszkaltas, kerpėmis apaugęs paminklas, į szoną paverstas, su užraszu: „Autorowi pulkim unt kielu.“ Ne seniai, nės nedaugiaus kaip penkiolika metu kaip pastatitas tas paminklas, savo pakripimu ant szono

*) Szi rasztą, paraszitą radome Kun. Jono Katėlos, laikrasztije „Tygodnik powszechny“ 1877 m. num. 30 ir kaipo akiva daigtą dėl musu lietuviu, perdėjome. Tame numare ira ir paveikslas ano kuningo randamas.

Perdėtojai.

***) Strazdelio gimtuvės vieta ir kapai ira Nau-Aleksandravo paviete, Kauno rėdiboje.

Perdėtojai.

lig norētu atidūti garbę teisībei, kad nereikalauja tāsai akmeninio paminējimo, kas anā sav pastatē szirdise ir atminimūse givuju.

Jeigut stovētu paraszas: „Autorui Gražinos, Marijos, Mohorto“;*) kožnas žinotu kam priklausu paminklas; bet taip, kaip jis ira ukiszkame užkampije ant apleistu kapu kalboje, kurią ir vietininkai nevise pažįsta gerai, lakoniszkas (trumpas) ans paraszas tokiame pavizdije prigulintis tik dėl dideliu dainiu, ar ira vietoje, ar ira reikalingas tam' atsitikime?

Kaip toli ir placziai siekia lietuviszka kalba ir kiek kartu kuningas ant misziu iszaidamas, varpeliui suskambėjus aina isz zokrastijos ir artinasi prie altoriaus, tiek kartu žmonės tūmi sikiu bažniczioje pūla ant keliu ir visi gieda žinomą czia giesmę: „Pulkim ant keliu.“ Kožnas moka ją isz galvos, nės mokinas ją mažne drauge su potėriais, o vienok visados su tokia paczia dvasę giesti, rodosi, kad jisai pirmą kartą savo amžije ją girdėjo.

Kuningas Antanas Strazdelis, sudėtojas jos, paklausė muszimo szirdies žmoneliu ir keliose eilėse iszreiszkino reikalus ju duszios, ir kad nieko daugiau ne butu paraszės kaip tą vieną giesmę, užsipelnitu vainiką garbės, neužmirsztinos Lietuvoje.

Gimė kun. Strazdelis 4. d. birželio 1763 m. ukiszkame bute kaime Asztravos, Krievu parakvijoje. Pirmutinius mokslus apturėjo pas kun. Jezuvitus Ilukszte (Kursze); paskui įstojo į seminariją Kraszlavije (ties upę Dauguvą, Vitebsko rėdiboje). Isz Kraszlavio persikėlė į Varnius ir tenai po deviniu mėnesiu, per viskupą žamaicziu Steponą Giedraitį, tapo paszventintas į kuningus. Metūse 1790 isz žamaicziu grįžo į Vilniaus viskupistę ir prigimtame kraszte prie daugel bažnicziu buvo vikaru. Diliovoje, Szimancziūse, Androniszkiūse prie neturtingu bažnicziu po

*) Autoras Gražinos buvo Mickus; Marijos-Malczevskis; Mohorto-Vincentas Pol'is, garsingi dainiai lenkiszkoje kalboje
Perdėtojai.

kelius metus buvo pilijalistu. Ant senatvės giveno Komajūse, savo namūse ir ten mirė, kaip emėritas, 11. d. balandžio 1833 m. turėdams 70 metu.

Ne daug nū ano laiko pasiliko seneliu, kurie jį pažino ir atminė. Laimingos gadinės ju jaunistės prider' ipatingai tam laikui, kada dar giveno kn. Strazdelis, raszė ir pats dainavo savo dainas. N'ira dėl ju nieko meilesnio, kaip pasznekesis apie jį.

Ant vieno tik atminimo apie jį, pasiaiszkina raukais (rukszlėmis) ir rupescziais amžiaus nuliudusi kakta; ant iszbliszkusio veido pasirodo raudonumas ir visą žmogų palenktą sunkumu amžiaus atminimas jaunistės prikelia, kada isz savo jaunistės priskiria daug pasaku apie jį (Strazdelį), pilnu jūku ir sztuku ir priduria iszsisas dalis isz jo pamokslu lietuviszkai sakitu dėl žmoniū. Nūkampiniūse kaimūse ir tenai, kur niekados jisai nebuvo, tegul tik kas norint užniunūja kokią norint dainelę Strazdelio: „Jau Saulėta teka, gajli rasa krėnta,“ arba szitą pilną smagumo ant gaidos ukrainiszkos: „Pasvido“ (žibterėjo), tūjaus susideda pulkelis, nės visi jas isz galvos moka.

Kūm' ira Beranžeras dėl prancuzu, Karpinskis dėl lenku, Padura dėl Ukrainos, tūm' ira Strazdelis dėl Lietuvos. Motina norėdama užmigditi kudikį niunūja prie lopszelio:

Ei tu, tu, tu strazdelis!
Tujen mūndrus pauksztelis,
Kur tu tupejei? Lazdino krume.*)

Naszlaitis be tėvo, be motinos, be savo stogo, su aszarą akise graudžioj' gaidoj' apsakinėja savo vargus ir gailesczius dainelėje:

„Ei dienas mana klapatu,
Kur pasidėsiu be turtu?
Kur aisiu, nuaisiu,
Vis bėdas atrasiu
Dėl savės.“

Laimingai numilėtas žmogus likimu, pakol jis

**) Tos eilės ira raszitos pagal kalbą prigimto kampo Strazdelio. *Perdėtojai.*

neiszpažįsta skausmu ir kentėjimu, kuriam — viskas prasijūkia, dainūja smagiai:

„Pasvido! Pasvido!
Auszros žvaigždė pasvido, pasvido
Ir gaideliai pragido, pragido!“

Piemū prie palidėjimo (akkordo) dudelės, nusuktos išz glūsniu, su dainelę pasmagina vargingą savo prilikimą:

Linksma diena, linksma ana,
Kad piemenis avis gana!
Ach ca, ca, ach la, la, karvitės rala, rala!“

Laike smagumo dainūja lietuvis išz Kochanovskio (lenkiszko dainiaus) perdirbtj' ir visur žinomoje dainelėje:

„Sėdi kiskis pilkas po ežiu, po ežiu,
Priėdęs lig valei sau miežiu, sau miežiu.“

Filonai ir Zorinai Karpinskio (lenku dainiaus) atsimusza ukiszkoje dainelėje:

„Po kalnelį vaikszechiodama,
Žemūgėlas runkiodama,
Avitėlas ganidama,
Savo Jonuko laukdama.“

Žodžiu sakant kuningas Strazdelis pajudino visus szezėlius pajautimo, visus balsus duszios ir visados išzsirisz' išz to, kaipo mistras.

Daugel žmoniū po jūm' ėmė plunksną į ranką, mėgino sudėti eiles lietuviszkoje kalboje. Raszė jie gražiai, pavidalas ir įturis nekuriu išz ju perėjo dainas kuningo Strazdelio, bet vieno daigto jiems nepriteko — nesuėmė ir nepermatė dvasės ukininku; ju dainose tūjaus gali pažinti, kad žiedus dėl ju rinko išz svetimu lauku, o ne nū pievu giminiszku; dėl togi ukininkai jas padainavo, pasidžiaugė jomis kaipo nauju daigtu ir užmirszo.

Kun. Strazdelis nejeszko medegos dėl dainos. Ukiszkas butas su liūbą, kasdieniniai atsitikimai artojaus, jo szejimos, gėribė, paukszcziai, ritmeczio brėkszta, ir saulės nusileidimas, ciruliavimas paukszcziu, prigimimas: tas viskas pas jį givūja, kalba, dainūja jo dainose. Viena eilė, vien's žodis pritaikus

daug daugiau pas jį pažimi, ne kaip pas kitus užrašyti lapai. Įturi jo dainu kožnas savo szirdije ras sudėtą.

Mažoje lietuviszkoje literaturoje, nepriskaitant nelabai gerai perdėtu isz lenkiszkos kalbos giesmiu kanticzkiniu neatspaustu, bet patarlingai perleidžiamu isz lupos į lupą, senu dainu ukiszku ir dabarnikszcio dėl jo poėmato „keturiu daliu metu“ Dūnelaiczio, neturėjo kn. Strazdelis kitoniszku paveikslu dėl savęs. Kalbą ir pavidalą dėl giesmiu, teisibę sakant, jis pirmasis sutvėrė — ir turi nūpelną pradėtojo ir iszrodi-tojo dėl įpėdiniu kelio ant lietuviszko Pranaszu (Par-nasso) kalno.

Nepriskaitant *katekismo* dėl ukininku, iszguldito lietuviszakai isz Bellermino, *kelio križinio*, nieko dau-giaus kaip tik apie dvideszimts dainiu, givas budamas, Strazdelis nespausdino*). Daugel jo dainu, kurias raszė currente calamo (plunksnai bėgant) ir neuždžiuvusias ant popieriaus tarp žmoniū mėtinėjo, pasiliko žmoniū apturoje daugiau galvoje, o kur-nekur tik rankraszcziiūse, kaipo brangios liekanos kavojamos. Laukia jos mandagios rankos, kuri su-rinktu, sudėtu ir kavodama nū užsimetimo, užsiimtu ju spaudinimu.

Meilę dėl ukininku ir senovės lietuviszku liekanu sujungė kn. Strazdelis su meilę kuningo naujosios gadinės, o tiedvi meili apsireiszė per visą jo amžiu. Bažniczioje džiugino savo gražią iszkalbą žmones, ir aiskumu iszguldimu evangėliniu teisibiu; po misziū vėliak sename nudėvėtame ploscziuje, užsidėjęs ant galvos briedkailinę ausėtą kepurę, ant prastu lietu-viszku ratu, o tankiaus dar pėsčias aidamas isz kaimo į kaimą, mokino katekismą ir kitus mokslus, davė patarmę, linksmino ir stiprino dvasę dainelėmis; geru

*) Lenkiszkoje knigoje „Litva“ Liudviko isz Pakievio (Juceviczios), spaudintoje Vilniuje 1846 m. ant puslapio 13 raszoma, kad ana kninga Strazdelio iszėjo isz spaustuvės po už-raszu: „Giesmes swietiszkas yr szwyntas Antona Strazdeli,“ su ženklū: „Ecce nova sunt omnia.“ *Perdėtojai.*

ir blogu atsitikimu visados ir visur dalinosi su žmonėmis.

Givas budamas nesidžiaugė vienok kun. Strazdelis visatinu pripažinimu, kokiu dėkingesni įpėdiniai jo grabą apsiautė. Raszė lietuviszkai; tūmi liežuviu kalbėjo vieni tik ukininkai, ponibė žinojo tik tiek lietuviszkai, kiek dėl susirokavimo su ukininkais vartoti turėjo, ir dėltogi nepažindama kalbos, dainu kn. Strazdelio su vis neskaitė, arba skaitidama nesuprato ir neužmatė tu visu grožibiu, kurios, kaipo dažai žiedu, dainas kvietkose savo sumezgė. Žmonės augsztesnios dvasės ir iszmintimi turtingesni, isz svarbesnios pusės žiurintis į gyvenimą, nieko arba nedaug turėjo kupetoje su ukininkistę, tadą sunkioje, neminksztoje, n'iszbovitoj', ir laikinėj įspauodoje givenanczią. Ant galo jis turėjo budą viską vardu szaukti, isz tos priezasties czia ir ten kam norint iszpažinta teisibė, patraukė priesz jį daugel neapkencziancziau žmoniu, o kaip kožnas savo protu einantis, nepasidūdantis prakencziomis dumoms, bet vieną siki paskirtu tikru keliu žengiantis, turėjo sutikti su kersztu ir visokiais žmogiszkais geiduliais, skersai kelio stovincziais. Daugumas neturėdamas drąsos prieszities' aiszkiai, isz užkertės mėtė į jį akmenimis, bet jie negalėjo numesti nū jo kaktos trigubą vainiką kuningo, dainiaus ir tėviszkainio; tik jam gyvenimą surustino. Szen dien kadą tie, kurie jį milėjo, ir tie, kurie jo pagivenimo matė klaidas, be kuriu n'ira nei vieno žmogaus, žiurėdami per padidinanczius stiklus, gaivino priesz jį neapikantą ir užvidas, atsigulė eilėmis kapūsna; kadą laikas dvasės piktumą pamažino, suligino grabus milėtoju ir prieszininku, įpėdiniai liūsi nū pralinkimo isztirinėja ir sudija; kadą vienok vardus žmoniu, kurie draugijos ponistėje stovėjo augsztai, szimtą sik augszciaus už jį, reiki jeszkoti po popierius ju gimimo ir mirimo; kadą isz ju amžiaus tiek pasiliko, kiek isz paukszczio palėkimo oru pasiliekti: kun. Strazdelis nepripažintas givas bebudamas, auga meilėje tarp įpėdiniu ir ilgai reiks laukti, pakol kas kit's, su augsz-

tesnę tvermę žodžiu ir dvasės, pritemdins szirdise lietuviu atminimą sudėtojo „Strazdelis“ ir „Pulkim' ant keliu.“*)

Kuningas Jonas Katėla.

Kuningas Antanas Juszkeviczius.

(Trumpas paminėjimas.)

1880 m. 20 d. spalinio mėnesio, numirė Kazaniuje Lietuviu rasztininkas, kuningas Antanas Juszkeviczius. Gimęs 1819 m., 4. d. sėjos m., Raseiniu pavieta, pabaige mokslą Vilniaus dvasiszkoje seminarijoje ir pastojo kuningu 1843 m. Jau anksti pradėjo Juszkeviczius isztirinėti lietuviszką kalbą. Givenės višuse Lietuvos krasztuse: Raseiniūse ir Naujamaleksendrave, Aukamergėje ir Panevėžio, Kauno ir Telsziu pavietūse, jis pažinojo visas lietuviskos kalbos tarmenes, kaip retai kas. Jis rankiojo lietuviszkas dainas**), ipacziai! Panevėžio ir Kauno pavietūse, ir medegą dėl lietuviszko žodino. 1879 m. jis buvo persikraustęs į Kazanių, pas savo brolių, klasiszku kalbu mokintoją prie Kazaniaus treczios gimnazijos, p. Joną Juszkeviczių, ketindamas drauge su jūmi iszspaudinti rankraszczius, ir tikėdamasis atrasti tenai vaistiszką pagelbą nūg dusulio, kuriūm' buvo susirgęs ļiau daug metu atgal. Czion tacziau iszsirodė, kad ta liga ļiau nebegali iszgidoma buti. . . Savo dainu pirmą ir antrą kningą iszleidęs, pabaige jis savo amžį, nūpelnu pilną ir truso!

Jo rankraszczius dabar spaudina jo brolis, p. Jonas J., seniai ļau pažistamas moksle per savo apie Lietuvą rasztus lietuviszkoje ir svetimose kalbose. Dainas per brolių surinktas spaudinti pabaigęs, p. Juszkeviczius ketina veikiai pradėti spaudinimą lietuviszka - rusiszko žodino, Szitas regis bus visu placziausias žodinas lietuviszkas, nės jame ras patalpą kokie 70 tukstancziu lietuviszku žodžių, per kn. Antaną surinktu.

Mirius iszplėszė Lietuvai augsztos ir szulnios dvasės virą! Amžiną atsilį Antanas Juszkeviczius gali buti statomas priesz

*) „Pulkim' ant keliu“ nespauziname, nės tai pasiskaitis kiekvienas maldu kningose. Apraszinėtojas givenimo ir veikalu kun. Strazdelio labai czia pagarbina tą lietuvininką, kurs vienok nei svarbumu savo veikalu nei pasėtą tarpo žmoniu iszkilmingą mislę nepelno taip didiai pagiriaus, kaip savo graziu pasielgimu, meilę teisibės. — Apie tai vis pasznekėsiu kitur. Taipogi ir Juceviczia lenk. laikrasztijje „Pismienictwo Krajowe“ be reikalo kadagiū ūgomis smilko ant Strazdelio kapu. *J. Szl.*

**) Kn. Ant. Juszka, mokėjo žmonėms — kaip mums raszo J. Gailutis — po berlinką už kozną padainūtą dainą — per tai jam pasivedė taip daug dainu pririnkti. *J. Szl.*

akis daugumui kaipo *paveikslas tikro kuningo* — *lietuvio*, kursai karsztai numilējes savo prigimtā kalbā ir savo sentēviu praeigos garbingas liekanas, parodē Lietuvai visā savo givenimā. Ant savo naudos neveizēdamas, trusēsi jisai vienat dēl mōkslo ir savo milimos tautos. Szitūs darbus jo garbindama latviszkos mokslu bendristēs komisija Rigoje, paskirē jī 1876 m., ī mokslingus šanarius komisijos. Lietuviszka ir latviszka kalbos buvo kaip priē szirdies Juszkevicziui priaugusios. Kad jis pradēdavo sznekēti apie jiedvi, tadā zilgalvis Juszkeviczius pavirsdavo ī jaunikaity; jo akis žibētie žibēdavo ir jo stūmū isztisdavo, taritum, jis norētu suszukti: „kas dar beturi tokiā bagotā kalbā?“

Isēkisi saldziai, pabaigēs amžiu pilnā truso! tegul tolimos svetimos szalies smiltis bus tau tiek pat lengvos, kaip Lietuvos smilcziu kalneliūse.*)

Andrėjus Latvis.

Rigoje.

Simanas Daukantas.

Žamaicziu rasztininkas.

Pradžia 1. numare. (Pabaiga.)

Taip užgautas Daukantas Varniūse nebetvērē; radēs globā Svirlaukije ties Jielgavā pas Petrā Smuglevicziū jis atsisveikino ant visados nū viskupo. Bet ir czia neteko Daukantui nukarszti, jis veikiai, nežinau isz kokios priezasties, turējo persikelti ī Papilę pas gūdotinā kuningā Ignacā Vaiszvilā, kursai nūszirdžiai rupinosi apie musu garbintinā rasztininkā lig numirsztant. Czia begivendamas pas kn. Vaiszvilā Simanas Daukantas skaudžiai susibarē su viskupu Valanczauskiu, kadašzis Daukantā besveikindamas vardinēje dienoje paraszē, jūg Daukantas esās vargszas nuskurdēs žmogus; o už tatai viskupas dar kartā ketinās apgarsinti jo veikalus rasztitus. Daukantas ipūlēs už tatai ī upā davē viskupui atsakā, jūg jis jaugi pavargēs, bet tai dēlei to, kad jis buvēs apsigivenēs pas viskupā; jeigu, girdi, to nebucziau padarēs, sako Daukantas pats, tai bucziau sveikatos nenustojēs ir nenuplikēs, o kartu ir savo istorijā isz-

*) Szitā trumpā givenimo apraszā apgarsinau pirmā kartā Rigos latviszkame laikrasztije „Baltijas vēstnesis“, 1881 m. Laikidamas A. Juszkevicziū už virā, kurs daug dirbēs dēl lietuviu naudos, asztā rasztā ir lietuviszkai czionai iszspaudinu. A. L.

spaudinēs. Juk ir nuskurdēliai ir didžturečiai turēs mirti ir paliks piningus savo paveldētojams, kurie gali ju turta itin graitai suvartoti; nuplikau ne isz paleistuvistēs, žmonēs gerai tai žino, o už tai ir pasigailsta manēs. Jeigu bucziau ilgiaus pagivenēs pas piemenį (t. e. pas viskupą), tai jau bucziau seniai beesas po žamiu, o jei patolek givenu, tai tik per maloningumą Smuglevicziaus. Protingieji žmonēs nesiticioja isz plikiu, o labiausiai szviesiausiam piemeniui nepadoru.“

Viskupas ant tokio atsakimo dideliai įtužo. Jis nuginē Daukantui jo paties gromatą atgal ir liepē, kadą iszsiblaivēsēs, ją perskaititi. „Gerai“, taip raszo „Jomilistai rasztininkui“ viskupas, „ira pasakita nedūk dūnos, o neturēsi prieszginio. Divijosi daugis Petropilėje, kad asz tokį szalavalką užsikviecziau pas savę — ir tiesa.“ Ant galo viskupas pridurē, kad tai jis raszas dėlei to, kad raszte szv. pasakita: „atsakik paikam, kaip prideri pagal jo paikumą, kad jis nemislitu esās protingu.“

Daukantas buvo labai įsirgēs, kadą jis tokį gavo neteisingą atsaką nū viskupo. Jis už tatai raszē viskupui atgal szitaip: „Regimai czia ira dievo valē, kad mēs vienas priesz kitą, bereikint mirti, iszsisznekētumēme, o ant nusprendimo paliktumēme dievui, keno prisipažintis ira teisingesnē Asz neasmi girtūklis, nēs nū savo gimimo neōmiau gēralu į burną, o ir mano tėvai niekadą negirtūkliavo, taigi man nēra isz ko iszsiblaivēti pirm ne kad perskaiticziau pagražintą gromatą. Asz nebuvaui prieszginiu szviesiausio piemens, bet pamecziau tarnistę pas jį dėl to, kad jį milėjau irgi pasitikėjau, kitar givendamas busēs naudingesniu savo vientaucziams. Regimai asz nebuvaui szalavalka, kad antrąjį metą po mano parvažiavimo į Varnius, szviesiausias piemū, labai lipszniai praszei, kad grįzcziau pas tamstą. Tamsta manę prakalbinai isz pradžios „jomilistą rasztininku“, o ant galo pavadinai savo gromatoje „paikiu“, bet tai ira du atbulu daigtu; neiszleidžiau kningu sveti-

mose kalbose raszitu apie svarius dalikus, bet rasziau prigimtu liežuviu, taip kaip kiti kad raszē ir raszo Petropilėje ir Maksvoje, Kazaniuje ir Varniuose, pats juk szviesiausias piemū raszei toje kalboje, taigi ar visi turētu buti paikais? O vienok, piemū pats sakei kitiems, kad asz tamstą prikalbėjau rasziti žamaitizškai; kaipgi galētu paikasis perkalbėti iszmintingaji? Prisipažistu, jūg niekadą nelaukiau, kad mano piemū, kuriam tiek metu tarnavau, atsiųstu man belaukiant miriaus toki neteisų piktžodžiavimą, kūmetu menkiausias žmogpalaikis taip nebjaurotu pikcziausį berną matidamas jį gulint ant maraus patalo. Szv. Augustinas pasakē: „Tie musu bicziūliai, kurie mums teisibę į akis pasako, bet mēs tiesos nemėgstame ir laikome savo prieszginiais tūs, kurie ją szneka.“ Savo gromatą pagražintą perskaicziau, jos nesigėdžiu, dar virszumi džiaugiūsi, kad ją pagražinai, nēs iszsisiraszęs, jos nebuvau, mañ mirus galēs pali ginti mano pagražintą gromatą su tamstos atsaku, dabar asz tiktai sakau: mea culpa, mea culpa maxima (mano kalczia, mano kalczia didžiausia), kad asz paklausiau tamstos praszant.“

Szita prisipažintis ira labai svari; joje mēs regime taip kaip stiklą pobudį abiejų kersztaujanczių viru. Zinoma kad geresniai atsiliepti, pagal tiesą, galima apie S. Daukantą. Jis buvo žmogus geros szirdies, įlaidus, nepakersztingas, visadą prie nūmonės ir blaivus, niekadą nereikalingą aitrañ nedegęs, bet visadą atidūdąs garbę, kam garbė pridēri. Tiktai p. Beresneviczius, kursai givena netoli nū Kelmės, man pasakojo, jūg Daukantas buvęs urszus, į savę dideliai įsitikėjęs, piktas ir nepakantrus senis, su kuriūmi labai buvę vargu sugiventi; tas pats p. Beresneviczius labai pasipiktino girdėdamas aną vaidą tarpo viskupu ir Daukantu, jis sakē, tai vis kas gromatose raszita, esą melai Viskupas nēkadą Daukanto nenuskriaudęs, virszumi kad szis viskupui daug daręs pikto Bet paskui nugirdau, kad p. Ber. esąs giminaitis Valanczauskio, už tatai jo žodžiai negali

turėti svarumą, labiausiai kad man keli paszalaicziai visai kitaip apie musu rasztininką pasakojo.

Kaip augszcziaus minėjau, Daukantas ant pradžios 1862 m. buvo labai įsirgęs. Nusimanidamas ilgai nepagivensęs, akivaizdoje kn. Vaiszvilo ir keliu liuditoju jis paraszė savo testamentą. Ant laiszkacziuko popieriaus, 19. d. rugsėjo 1861 m. raszito, radau sunesztą turtą Daukanto; tai buvo isz viso dvi drobuli, vienas užvaltis, ketveri marszkiniai, dvejos apatinės kelinės, szeszi sznipsztukai, du rankszlūsčiu keturi poriai strērliu (szkerpetku). O dabar testamentas rodo jį menkai ką daugiaus turėjus, nės svetur buvęs palikęs stalinis ziegorėlis, apneszioti kailiniai, dvi pagalvi; viena aptempta szikszną, kitagi be užvalkczio, abi puku pripilti, raudonai diržuta užklodė (užklotvė), nauja ir pusszilkė, ir kningu skrinutė; jis dar turėjo savo ūsinį stalelį, sudedamą lovą ir paveikslą Marijos. Kaip pats Daukantas raszo testamente, jo daigtai nenesza nei szimto rubliu. O prie to jis dar paliko szeszesdeszimt ir keturius rublius skolos. Kožnas mato, kaip jis buvo nuvargęs! Tiktai kninginė jo svėrė daug; jis sakė turęs daug retai kur apainamu kningu, ir pats jas su vargu surinkęs. Bet kur dingo jam mirus, kas žino?

Dar ir szį kartą Šimanas D. kėlėsi isz ligos. Vienok savo amžiaus paskutinius metus tūspat rupesčius turėjo. Jis pats jau visai buvo palikęs vargdieniu, jo veikalai parasziti tebeklaksojo nespaudinti ir jam pasimirus galėjo ant vėju nuaiti! O tai ar ne szirdgėla, tiek darbo padėjus ant ju paraszimo! Ne gana to. Jo geradarį kn. Vaiszvilą užėjus maisztu metams, maskoliu viresnibė paėmė į kalėjimą, o jau Daukantui teko isz naujo didelį vargą pamatiti pritrukus globėjo. Kadą Vaiszvilas iszsiliūsavo isz ranku maskoliu, ir gavo rasztą, jūg gali pagrižti į savo pirmnikszczią vietą, viskupas jam atkerszidamas (kaip pasakojo pats kn. Vaiszvilas), už tai kad jis užlaikė per kelerius metus aną pavargėlį ir sužuvusį kovoje už

buvį — Daukantą, ir įtužęs už tai, kad Vaiszvilas jo nepavarė nė savęs, kaip viskupas buvo norėjęs ir liepęs, nebepagražino vietas Papilėje; vienokgi kn. Vaiszvilas nukeliavęs į Papilę ant keliu nedėliu apsigiveno, ir czia ant jo ranku pabaigė savo vargu dienas musu gūdotinas vientautis ir garsus rasztininkas — nės lapkriczio 24. d. 1864 m. dvasė apleidė jo kuną.

Simanas Daukantas buvo nei smulkaus nei didelio, bet vidutiniszko stūmens (augumo); ant senatvės jis buvo truputį į kuprą įsimetęs. Veido ūda buvo tamsoka, ant plauko-gi jis buvęs jūdbruvis. Tiek težinau apie jo iszžiurą.

Ir taip isz viso apraszimo matome, jūg beturtis Daukantas turėjo per savo kiaurą amžių kovoti ir ristiesi už buvį. Jaugi jam buvo kartą duris atsi-vėrusios į dūningą vietą, bet kviecžiant viskupui Žamaicziu jis pasitikėjo daugiau ką iszsigalėsęs gero savo vientaucziams padariti ju tarpe givendamas, apsigiveno musu kraszte, bet czia mažne nuslopintas daugibę sunkaus ir bergždino darbo, o nenorėdamas visai sveikatos iszsižadėti, jis turėjo bėgti isz Varniu. Mažne ubagu palikęs, jis daug metu pervargo, kolek ant galo jį iszliūsiavo nū rupescziu ir nasztos szio svieto — miris. — Nieks ne milėjo daugiau tėvinę Lietuvą už Daukantą; visi jo rasztai kvėpūja tają meilę; apie tėvinę mąstant jam niekadą ir spėkos netruko; jis nenusiminė, kad žmonės jo aplinkėje nesu-prato jo troszkimo; jis raszė ir dirbo dėlei ataitės, pasitikėdamas, kad vaikai ims daugiau rupintiesi apie savę, kad jie susipratę pakils isz pirmnikszczio miego ir atjėszkos jo veikalus paraszitus, kadagi tai, ką jis apdirbo, neberupėšę jiems patiems beužkabinti. Ataitės dvasę Daukantas atspėjo, nės kas szendien gincziesiesi, kad lietuviai neėmę gautiesi, ginotiesi nū slūginimo svetimuju tautu? Juk vien dėlei staman-tresnio atsiturėjimo jie pamatūja ir draugistes Už taigi, žodžiaus p. Basanavicziaus sakant ir kau-

lams Simano Daukanto ira linksmiaus ir smagiaus kapuse ilsėti, nės jis mato, kad jo darbai emē neszti tam tikrą vaisių.*)

J. S. Kùksztis.

Ne dēl visu seniū.

Pas senūsius mislis sena,
Su jais sunkiai susiprasi,
Nors kalbētumei per dieną,
Jaunos mislies neberasi.
Jaunas tikt gal iszmaniti:
Ką lietuviai nor' dariti.
Man bepigu su jaunūju,
Su jūm' grait susirokūju,
Pas jį viską grait atrandū,
Pas jį mislis plauk' kaip vandū.
Senio dvasē lig nevalioj
Dirb' ant vieno vis kurpalio —
Ar maža ar didi koja;
Dēlto bat's jo ne mieroje.
Man bepigu su jaunūju,
Asz jį glostau ir bucziūju,
Musu mislis drauge plaukia,
Nieks negaiszta, nieks nēr' lauke.

Vēversis.

Musu szalelė.

Prigimtinę žamę miliu
Ir jos žmones misliu giliu
Ir tūs miszkus, aglinėlius,
Smulkius musu žolinėlius.
O-gi naktis kad ataina,
Debesėliai graitai aina,
Taip ju daugel sumaiszitu,
Ir sudabru iszraszitu . . .
Mėnesėlis skaiscziai žiba,
Ant medeliu lapai kibo,
Visur tilu loc lėlioje . . .

*) Neuzilgu norėdami pradėti atspaudinimą visu veikalu Daukanto, praszome maloningus skaititėjus, kad rēdistei „Auszros“ pranesztu, kas ką žino apie givenimą ir veikalus to musu milžino rasztuse. P. Kùkszcziø apraszimas, kaip girdime, dau-giems *nepatiko*. Nepatiko! Bet ar jis raszo neteisibę, mēs tai norētumėme žinoti. Teisibė į akis pasakita retai kam tetinka. Mēs-gi visadą norėdami aiti keliu teisibės, norētumėme sulasiti

Tai ir žmogus sau dumoja:
Kaip ta žamė musu graži,
Kokie laukai jos nemaži.
Musu laukai su rugeliais,
Kūczės sėti ir kvieteliais!
Vis užaugti Dievas dūda,
Jisai žmones juk ne žudo.
Musu žmonės Dievą mili,
Tarp vargeliu kantriai tili,
Rand' pagalbą pas kaimėną,
Jis jau dūti vis ketina . . .
Ir gyvenim's taip pereina —
Nėkas kitas jo nemaino —
Tarp savuju; kitu dievu
Nėks neįsąžnyti nū patėviu . . .
Gana, gana mums vis' ira,
Gerą laimę dievas skiria,
Kitu dūnos mės ne praszom',
Jeigu kūczės kitiems neszam' . . .
Nors aszaros, kraujas bėga
Ir nekartą grįczios dega
Ir nors pónai mus kankina —
Vienok dievas mus gelbina.
Jis kaip tėvas mumis glaudžia,
Gina visus, kuriūs spaudžia.
Nors daug, daugel jau kentėjom'
Ir prapulti jau galėjom' . . .
Bet vis kelia dievas ranką,
Neprieteliamas baisiai sunkią . . .
Musu grįczios nors neaugsztos
Ir ju sienos loc-gi angsztos,
Bet dėl visu ten ir' vieta,
Ant zoslano sėsties' kieta.
Ten tai ukas vis primano.
Už tat grįczios visiems gana;
Ten vienodas ir turtingas
Ir nabagas ir galingas . . .
Jam vienodai visi meilus
Ir vienodai visi gailus.

Aglė. 8. 18. 18. 18. 18.

žinias ir paminėjimus apie Daukantą, ir jas patalpinti pratar-
mėje į jo veikalus. Kiekvieno skaititojo, nepasigailėjusio mums
tikras žinias praneszi, bus paminėta pavardė savo vietoje. Juk
nei pavardės to savo rasztininko dorai nežinome. Pasiraszidavo
pramanitomis pavardėmis visūse lietuviszkūse rasztūse; vis-
kupas ant „pasakojimo apie veikalus lietuviu tautos“ paraszė
taip: Daukantas. Lenkiszkai raszidamas gromatas, jis pats pasi-
vadindavo Dowkont; bet kaip lietuviszkai? Daugkentis ar
Daukantas — kas apie tai gerai žino, lai pasigarsina. J. Szl.

Apraszimas žamės turtu.

(Priemazga).

Ketvirtoji veislė.

Naugės arba metolai.

Nauges dideliai retai tinkasi rasti grinas, daugiausiaigi jos susimaisziusios su rugsztimais, sutirpusios viena su kita. Negana to; randame dar auksą, sidabrą smulkmenose ir grinus, susimaisziusius ir isz-sibarscziusius smiltije. Vienokgi ju prarankiojimas nū priemaiszcziu mažkū vienodas. Cinką, varį, givajį sidabrą, gelžį, ciną, sidabrą, szviną iszdeginę sumaiszo su anglimis ir degina dar kartą. Antimoniją, platiną plauna vandenije. Taip prarankiojant nauges gauname daug drusku dariniams ir gidiklai, taipogi sierą. Didmeną naugiu randa akmenūse, kurie ant pažiuros negalētu turėti metolu, tie akmenai prideri prie ketvirtos veislės, o ne prie pirmosios, nės akmenai pirmos veislės niekadą neturi gelžies, vario . . .

Platina — paveidi į sidabrą, tiktai tamsesnė; ją randa krūpomis kaip smiltį iszbarstitą, kartu su auksu. Tokią smiltį iszgrinija, atskiria nū jos priemaiszczius, visu pirmiausiai vandeniu, paskui ugnimi ir kitaip gauna tirą platiną. Isz jos nulieti piningai — dukatai; dabar dirba isz jos zerkolus, įtaisus kamarninkistės, pūdelius dėl tirpimo dideliame karsztije. Ji brangi mažne ligiai su auksu. Ugnies reiki baisiai karsztos, kad ją isztirpiti.

Auksas randama pasaulije sutirpęs su sidabru, daugiausiai smiltinūse, isz kuriu jį ir gauna plovimu, paskuigi atskiria nū jo sidabrą rugsztimais ir karszcziu. Tokie smiltiniai ira Sibėrijoje, Amėrikoje, Australijoje. Grinasis auksas — minksztas ir nepatogus dirbant daigtus, už tai jį maiszo su variu ar sidabru. Auksas dideliai kalus, jį galima iszpliekti į plonas laksztas dėl auksinimo.

Givasis sidabras. Grino nėra, bet jį gauna tirpindami akmeną, vadinamą maskoliszczkai kinovar (Zinnober). Atveža jį isz Szpanijos ir Austrijos. Givajį

sidabrą sutirpo su szvinu ar skardu (ciną) ir padirba paklodą (zalatą) zerkolams. Givasis sidabras ira dideli nūdai; jis susitaisęs su tulais rugsztimais pavirsta į baltą druską, kurią deda į gidiklas.

Sidabras taipogi kaip auksas minksztas ir dideliai trinus, už tai grino niekadą nedėvi, bet visadą mažai-mažai asztūntą dalį vario primaiszę. Mėgis (praba) sidabro ir aukso szaip skaitosi: jei sako 56⁰/_o, tadą į svarą aina — sidabro 56 dalis, o vario 40, taip kad isz viso turi iszaiti 96. Piningai Austru mažne rausvi uū vario, o Maskolijoje taipogi paraudonavę. Sidabriniu akmenu daug Amėrikoje, Saksu žamėje ir Sibėrijoje.

Vari randame tiktai sutirpusį su sierą; tokie akmenai Anglijoje, Vokžamije, Žuvėdijoje ir Maskolijoje. Vari sunku iszgauti isz akmeniniu kalnu. Varis rausvo darinio, daugiaus jį maiszo su cinku, nū ko jis gauna kietumą. Tokie sąmaiszcziai visokiszkai vadinasi: geltonvaris, tombaka, zalata. Tą zalatą pardavinėja už diktą nauda, tokiu tai auksu auksina altorius musu auksintojai. Vari dar maiszo su ciną (skardu), toks miszinis vadinasi žalvariu. Puszku ir varpu varis. Tie visi misziniai turi tokius ipatumus: 1) isztirpiti ir užszaldomi pamažu, gauna kietumą; 2) užszaldomi vandenije, gauna kietumą. Prancuzai dirba sąmaisztį vario su skardu sziokią: ant puszku deda 90 daliu vario, o 10 skardo; ant varpu — 78 d. vario ir 22 d. skardo. Varis didžiai graitai susigimsta su rugsztimais — tadą gauname *kriszpolą*, žalią rudį — baisus tai nūdai. Už tai kad nesusitikti su tokiu bendru, baltiname katilus, ligonus ir rundulius.

Szvinas nesiranda tiru per tai, kad per mažiausia valandą po isztirpinimo ar nutrinimo užsideda jūda plėvė nū priemaiszcziu isz oro. Tiras szvinas butu kaip sidabras, tiktai mielsvai baltas; jis minksztas, lengviai ipjaunamas peiliu ir draikus. Tankiai matiti szvinu aplipitus butelius, muilą, suviniotą žolinę (arbata). Szvinas-nūdai, atsiliepę į keletą metu; už tai jo nereiki kramtiti dantimis. Geras tai daigtas sra-

tams, kulkoms, suvaržimui akmenu. Negalima jo iszmesti nei isz gidiklu, czia tiktai ima jį netirą, bet jo jūda lupianą, užsidejusią prie kaitinimo. Tokie tai pelenai sumaisziti su suskustu variu, czesnaku, dūną ira geru vaistu nū pasiutimo givūliams, ne pro szalį ir žmogui. Turi daug szvino vokiecziai ir maszkoliai; musu szviną gauna per isztirpinimą tam tikru akmenu. Primaisho jį prie skardo (cinos).

Skardas (cina) panaszus į sidabrą, atveža jo daug anglai. Maiszo jį su szvinu, torielkas liedami, vamzdžius vargonu. Anglu skardu baltina katilus, rundžius vargonu. Anglu skardu baltina katilus, rundžius, nitavoja blėtaplostekę. Lazdžiukōseskardaslenkiamastrata. Maiszo jį su variu, kaip jau sakiau. Turint rankose jis ima dvokti. Jį galima iszkalti į plonas laksztas, vienok skardas nelabai draikus, graitai truksta.

Cinkas. Ant pažiuros galima jį patalpinti tarpo szvino ir skardo. Jis aina į priemaiszczius vario. Jį galima sugrusti į dulkes, vienok jei nukaitisi jį lig 100 laipsniu (gradusu), o paskui atszaldisi, jis palieka draikus. Isz jo dirba didelias vanas, lentas dengimui stogu. Indus isz jo dirbti nėra galima, nēs nū mažiausios rugszties pasidaro nūdai. Atveža jį anglai.

Arszēnikas, grinas-baltas kaip sidabras, nekenkia; bet kadą jis susimaiszo su rugszczia, nū ko jis pavirsta į druską be skonio, be priderinczio kvapo, tai smarkus nūdai. Apdūda jūmi lapes, žiurkes įdėdami jį į ēską. Žmogus įēmęs arszēniką pajūdūja, susprogsta; nū miriaus jį galima gelbėti rugusiu ar saldžiu pienu arba uksusu.

Antimonija paveidi į sidabrą, tiktai mielsvai szvieczia. Musoji antimonija — tai samaisztis su sierą. Gidikla arkliams. Ji kaip kad adatomis butu suklostita kitas ant kito. Deginant smirdžia sierą.

Gelži mēs dėvime, trejaip vadindami: grina geležis, plienas, szpižius. Visadą turi gelžis priemaiszczius, nū ko ji blogesnė; budama be priemaiszcziu ji draiki, tąsi; kadgi prisimaiszo anglis, ji tampa

trapi ir vidurije žirnėta. Draikioji gelžis brangesnė ir geresnė. Dirbtuvėse moka pataisiti iš blogos gelžies gelžį siuloto sądėlio, bet toki gelžis nū lankstimo ir supimo dirbtuvėse pavirsta į žirnėtą ir trapią. Ištirpsta didelioje ugnije. Gelžį galima suvirinti; du gabalu nukaitina lig baltai, tadą pabarsto smilczią ir kaju sukala į kupetą. Gelžis drėgname ore greitai rudija, bet sausame nematysi nei kokios atmainos. Gelžį norėdami apginti nū rudies patraukia pakastu. Sutrinta į dulkes gelžis užsidega labai greitai, dėlto tai skeliant į titnagą lekia smulkios skeliaudžiukės ir dega; turėdami apaczioje popierių galime surinkti daug tokiu skeliaudžiukiu.

Szpižius — tai netira gelžis, joje prisimaisziusiu angliu ira 5 dalis. *Plienasgi* turi tiktai vieną dalį angliu. Kadagi plienas telpa į tarpą gelžies ir szpižiaus, tai jį galime gauti dvejopai: ar pridėdami angliu prie gelžies, ar atimdami nū szpižiaus. Sunkiausias ira darbas pataisiti gerą plieną, tai darosi užgrudimu ir atvirinimu. Nukaitintą baltai gelžį gruda į vandenį, jį užsigrudo ir tampa kieta; norint gauti minksztesnį plieną nukaitina ir palieka ant oro, kad užstingtu — tai szitai atvirinimas. Kaitinamas plienas palieka pirma geltonas, paskui rausvas, karmazinavas, tamsiai raudonas, mėlinas ir ant galo tamsiai pilkas. Kožnam dariniui nukaitinime atpūla kietumas ir trapumas. Nukaitinus lig geltonumo ir užszaldant plienas paliks trapus ir kietas, nukaitinusgi lig mėlinumo ir užszaldant — minksztas ir stangrus. Už tai taip plienas tankiai ir dėvisi: peiliai, trintuvai (pieliczios), plunksnos dirbtuvams ir tt.

Dirbimas gelžies toks: grumus su gelžia supilia į peczių szaip: pirma losta rudžiu, paskui aina angliu losta; taip pridėda augsztą peczių tokiomis kartomis perbarstidami skalkiais; apaczioje pecziuje padirbta pakura, vidurije dūbė ir išz vienos pusės skilė su nūlaidą. Užkurus peczių, gelžis tirpsta ir teka į dūbę, o ant virszaus pluduriuja gelžiena; kad jau pilna dūbė, gelžiena nubira per nūlaidumą pro

skilę, o gelžį išleidžia į kitą vietą. Taip gauta gelžis vadinasi szpižiumi. Szpižius tirpsta, dėl to jį vartoja daigtams nulietiniams: puzzkoms, tekiniams, szinams (reikoms) ant gelžkelio, varpams. Norintgi gauti griną gelžį dar kartą reiki tai virinti kitonisz-kūse pecziūse, su liepsną.

Pridēlai prie apraszimo zamės turtu.

1. Stiklas.

Stiklas szią gadinę taip įsikerėjo, kad nei viena grinczia nei pirtelė rebeapsiaina be jo. Kokią jis mums atnesza naudą, nū kiek ligu atvadavo (kitąkart budavo langai užstumiami lentelėmis, tadą trobos budavo szutringos, tamsios, nū to kildavo daug ligu), ir ar negerai turėti stiklinį indą, prie kurio niekas nelimpa, ir kurs nieko negadina! Visaip kaip jis mums branginamas. Stiklas jau nū senu senovės žinomas. Kas jį pirmiausiai atrado, nėra žinoma, aina tiktai szioeios minės: kitą gadinę senu senovėje, pirm gimstant Kristui žmonės isz sziltu kraszto leisdavosi ant laivu į marę, ir vieni plaukdavo pardavinius (tavorus) vežini, kitigi ant grobio, kiti kitaip pelnitiesi, ir važiūdavo ten, kur jūs vėjas putė. Taip tai vieną kartą laivą, prisėdus poinikams-prekikams, vėjas atgrudo isz vidurmario į pakrasztį arti Jeruzolimos miesto; tie žmonės priplauti prie kraszto iszsėdo iszsivirtu valgiti ir susikurė ugnele ant smiltino, pavalgęgi rausidami ugnele rado kietus gumulus szviesius; tūs tai daigtus paėmę jie pardavė už gerą naudą; tadą tai jie ėmė mėginti, bene bus galima daugiaus padirbti gumulu, dar szviesesniu ir geresniu. Taip tai netikėtai jie radę stiklą, isz kurio patis pasipelnė ir mums jį iszlaikė. Szią gadinę taipat stiklą tebedirba kaip ir senu senovėje. Šamaisztį smilties ar putnago, szarmo ir marmoro ar kreidos ar ūlos kaitina karsztoje ugnije, tie visi dalikai suverda į vieną ir pasidaro stiklas. Stiklas užszala ne ant karto, bet pamažu, už tai pusdami ar tęsdami galime isztaisiti visokius įmonius isz to

stiklo. Stiklas kietesnis, kuriame mažiaus szarmo ar sodos, ne taip greitai tirpsta. O stiklas turęs daug szarmo tirpsta vandenije norint ir labai iszlengvo. Stiklą isztaiso visokiu žiedu, pridėdami gelžoliu visokiu naugiu. Žalias stiklas nū to, kad jis padirbtas isz negrinos medegos.

2. *Silvaras (szėlvaseris).*

Szia gadinę jau daug žinomas musu žmonims ir vartojamas įžimėjimui peiliu ar kitu gelžiniu daigtu, taipogi daro geltonai vilnonį. Silvaras — tai skistimas visiszškai grinas, permatomas ir baltas kaip spiritas vienok tankiausiai jis geltonas nū priemaiszcziu. Daugiausiai jį dirba dirbtuvėse ir neveizi į jo skaistumą, tirumą, nės jis vienaip stipras ar turi priemaiszczius ar ne, ir darant geltonai nekenkia tie priemaiszcziai ir neprideda atmainu darinije. Dirba silvarą isz salietros ir vitrijolo szaip: abieju ima ligias dalis ant svaro, supilia į szpižinį kepurėtą katiliuką, į kepuręgi įstatita truba, kurios antras galas aina į sudiną szaldomą ir uždaritą isz visu pusiu. Kad jau visi prietaisai gatavi, tadą sukuria ugnį apaczioje katiliuko, o antrąjį sudiną apdeda ledais, kad butu vieną pradžia szaltas; taigi pervaritą skistimą, asantį tame sudine, vadiname silvaru. Galima tai vis padariti, jeigu nenorime daug silvaro gauti, tokiūse pat prietaisūse isz stiklo, tiktai reiki veizdėti, kad truba dideliai neįkaistu, už tai visakas persivaro įlaidžia ugnimi. — Priminiau darimą ir žimėjimą gelžiniu daigtu. Darant geltonai ima jo dalį, atmieszlą vandenimi, czia tai jau daro gijas; griname silvare dariti butu brangu, prie to jis gali suėsti ir sugadinti greitai gijas. Jūmi daro brangias matarijas, už tai ukininkui neverta imtiesi už to darbo. Jis — nūdai; daro jis ir pirsztus geltonai. Miesziant vandenimi dideliai užkaista sudinas. — Daigtusgi gelžinius taip jūmi žimi: ėmę vaszką isztirpina ant tu daigtu virszaus, kuriūs nori įženklinti, ir užszaldę ant vaszko ėmę adatą paraszo ką tiktai nori, ir ant paraszo užpilia truputį stipraus silvaro taip, kad jis ne-

nutekėtu nū vaszko; kad aulinkui nutrina vaszką, randa raides (litaras) iszgriauztas. — Grinas silvaras garūja, garai kila kaip dulkė isz butelio. Butelį reiki užkiszti ne korkiniu prapiu, bet stikliniu, kitaip silvaras suėda korką ir pats genda. Silvarą nereiki kaitinti nei laikiti sziltoje vietoje, kitaip jis labai įges ir pavirs į garą raudonai geltoną, kurio nereiki ūstiti, nės apniks toks cziaudulis, kad teks gerai pasirgti.

3. Vitrijolas.

Mažai terasiu mergaicziu ar moteru nepažįstanciu vitrijolo ir nežinanncziu, kaip jis geras dariniams, kaip užtiszkes jis iszėda drabužius ir pajūdina rankas, vienokgi retai kuri težino, kaip jį maiszo su indiją ir kaip reiki iszimti mėgį gerumo. — Dirba jį daugibėmis dirbtuvėse isz kumparvoso kaitinimu, taip vadinamu saksiszku. Norint gauti patį lengvujį vitrijolą, daro taip: ėmę sieros ir silvaro sumaiszo ir kaitina, szitai ir pasidaro vitrijolas; tai vis daro tam tikrūse sudinūse, vad. retortomis. Į druktgalį sudeda sierą ir silvarą, o ant tēvgalio užmauna stiklinį butelį įstatitą į vandenį; kad ima kaitinti, tai vitrijolas pasidaręs garūja ir garu aina į butelį prie vandens, nū szalto vandens jis pavirsta į skistimą. Taip tai gaunama vitrijolą. Grinas vitrijolas baltas, riebus, neturi skonio, garūja, bet tie garai nėra kas kitas kaip tiktai vandengariai oro, traukiami vitrijolo. Gerame vitrijole įkiszta plunksna suverda, garai kila didžiausiu ruku, liejasi kaip taukai, prapiu neužkiszti, graitai jį iszėda, tiktai stiklui jis nėko nepadaro. Užtiszkus ant drabužio, reiki skubinau vandeniū numazgoti, ir tai dar paliks ženklas. Jei nori jį nuvalditi, tai dėk ant 1 gorcziaus vitrijolo 1000 gorcziau vandens, ir tadą dar bus rugsztimas. Grinas jis ira rugsztus. Į stiklą vandens, jeigu tik keletą įpilsi laszu, tai vitrijolas tūjau meta vandenį isz sudino laukon, o palikęs dide liai užkaista. Norint vitrijolą stiprų, griną atmieszti, reiki pilti vandenį į lėksztą sudiną ir vandenį maisziti, o maiszant pilti vitrijolą; tadą vandū kad ir užkais, bet nepuls laukon isz sudino, betgi nepasi-

drąsink į vitrijolą pilti vandens, nės gausi į sprusnas toki šzuvi, kad atminsi, kada Jėzus gimė. Vitrijole tirpsta indija ir tai vartoja prie darimo: tiesiai deda indiją grumulais į vitrijolą, kuri tirpsta kiek gali, ir czia negali atsitikti nei jokio priepūlio, jeigu bent indija butu drėgna. Stiprumas jo taip datiriamas: įkiszsk popieriuką, jei tas pajūdūs, tai vitrijolas stipriu stipriausias; o jei tiktai pariebės, tadą vidutinis; pripilus vandens turi butelis gerai užkaisti. Jei jis maiszitas su indiją, tadą atsargiai piliant vandenį, jei izsmes laukon, tai bus gerokai stiprus; o jei ne izsmes, o tiktai czirksz ir butelis gerai įkais, tadą vitrijolas tėra vidutinis; o kad ir nesigirdės czirszkėjimo, tadą įpilus vandens, jei butelis užkais norint truputį — tai jis pats tik-rasis prie dariniu. — Dar ira vitrijolas kaip druska, bet tas ant oro graitai pavirsta į skistimą. — Indiją perkant reiki žiurėti, ar ji kietoka, pavariavusi, ar szvieczia perlaužti grumulai, ar žiba patraukus nagu, reiki taipogi veizdėti, kad ji nebutu izzakijusi.

4. Lazurka.

Lazurka ira tai sultis zolės (indigifera tinctoria), ta zolė kad iszauga, ją pjauna kaip rugius ir ražais stato į augsztą, o kad ilgokai taip pastovi, verczia ją stacziai į kubilaitį (ciabrą) ir spaudžia, o izszpausti skisziai — tai lazurka. Toki zolė auga Maskolijoje apie Mėlinmarį (jūdąją mare). Kadagi lazurka reikalinga drabužiams ir už ją gerokai moka, antrapus gabalai nesziojami židu trupa, prisimaiszo prie ju dul-kės, kas nesveik drabužiams ant baltumo, tai szia gadinę įsteigė naują pataisą — lazurką ant popieriuko. Tai dirbasi szaip: ima vieną latą lazurkos toblitėliu, 2 latu kumparvoso nedeginto, 3 latus skalkiu ir supilia visą ką į sudiną 64 latu didumo, tadą užpilia vandeniu pilningai, paskui sudiną užkiszta, kad jis mažai teatsi-dvėstu, ir taip laiko dvejetą dienu ar patol, kol skis-timas palieka geltonas; į tą skistimą merkia po to szvelnų vilnonį popierių, kurs izztraukus ira geltonas, paskui ant oro žaliūja, o ant galo pamėlinūja. Taip tai darosi daigtai, kuriu mės nežinojome.

5. *Kaip padaro tiru deginamą alivą.*

Asz czia szneku arie alivą ne tą, kurį perka žibinimui, bet apie kanapinį, lininį, žodžiu sakant apie alivą gautą isz žolės grudu, o ne isz tauku. Jei nori žibinimui gauti tirą alivą, kurs nei veltūsi nei turētu didelią smarvę, imk alivo 2 latu ir sumaiszik su 8 lašais grinojo vitrijolo; pridėjęs dar truputį vandens leisk nusistoti; paskuigi perkoszęs ar nupilęs maurus, tiesiai gausi tokį alivą, kokį norėjai.

Dar turiu czia priminti apie aliejuną, kurį židai pardūda ant žibinimo; tas alivas ira isz givūlio tauku, palikusiu dirbant bulbines žvakes; jį isztaisiti taip kaip pirmąjį negalima; vienok kadaži aliejunas tesizibina jaujose, tai ten nei jo smarvės nieks nejunta nei mauru truksta nū dulkiu. *Pranckus Lipszta.*

G a l a s.

Pasarga. Aplankidamas Rigoje vieną lietuviu rasztininką, J. Kon., radau pas jį Lipszto rankrasztį su tokiu paraszu: „Apraszimas žamės ir jos turtu.“ Pradžioje ten buvo sznekama apie reikalingumą gelbėti ir globti artimą, apie amžius žamės ir tt. Bet kadaži nevisai moksliszkai apie tai visbuvo raszita, tai asz izengą raszidamas dugninią mąstį palaikiau, bet ją savotiszkai parasziau. Kitose dalise jeigu kur ką ir atmainiau, tai butu tiktai nieknėkiai. Tai tiesa, kad kalbą daugioje vietoje pertaisiau, taipogi sveimus žodžius, kur buvo galima, pavadavau tikrais lietuviszkais. — Pranckus Lipszta ira gimęs miestelije Szakinoje, Szauliu pavietije. Jo giminaicziai ir szendien ten tebegivena. Dar Maksvoje tebeaidamas į mokslus Universitete, jis 1863 m. sausije m. pabaigė minėtą rasztą rasziti. Maksvoje jis su keliais lietuvišiais buvo sutaisęs „lietuviu draugistę.“ Pasakota man, kad jis buvęs didis galvinis. Kadaž kilo 1863 m. maiszta — ir Lipszta ejo gelbėti tėvine; bet maskoliai pargaleję burelį musu garsaus Adomo Bitino ir sugavę daugibę tikru lietuvininku, — tarpo kuriu pakliuvo ir musu nugailėtinas vientautis, nugabeno

visus į Sibėriją. Sako, kad Lipsztas buvęs prasuditas ant aukso kasimo kalnūse. Nežinau, ar jis tebėra givas ar jau miręs. Jeigu butu ir miręs, tai amžina liks jam garbė už parengimą pirmo taip sžaunaus raszto isz gamtos mokslu. Garbė virui, kurs norėjosavo brolius szviesti, garbė jam

J. Szl.

Garbė prieteliaus.

Tarp žmoniu ira sakoma:

Kur dainiu nēr', mirszt' gentē ta.

Sztai viens isz ju pirm musu ain',

Ger's dainius mus' pon's Sauervein; —

Kad broliai jo naikina mus', —

Tegivūj, geras prietelius!

„Esu keliavęs sziam' sviete,

„Kalbas tai moku czia ir ten,

„Ir angliszkai ir taip toliaus;

„Lietuviszkai patink' geriaus.*)

Kurs iszpažino žodžius tūs,

Tai mus szirdingas prietelius!

Pripilkiam' tauresgi***) midaus,

Praszikiam' raszo te daugiaus,

Ir gerkiam' už sveikatą to,

Kuris už buvį mus' ko'vo'.

Ir taip prie kankliu, prie midaus,

Giedokiam' garbę prieteliaus!

O kaipgi mumis jis pritrauk',

Kad ant kalbos pagelbos szauk',

Kuri jau rodēs', kad sugrius.

Pon's Sauervein's tai garbė mus!

Pripilkiam' tauresgi midaus,

Ir gerkiam' garbę prieteliaus!

O bukgi ir tarp musu, buk!

Drąsos bajorams mus pridūk:

Kad „tarp priegados, tarp bėdos

Garbintu kalbą motinos.“

Tikiu, jūg Daktar's tarp mus' bus.

Tegivūj' tikras prietelius!

17. lapkr. 1883.

Vēversis.

*) Liet. Auszros Kalend. 1884 m. l. 45.

**) Ragas givūlio tauro arba žiūbrio, isz kurio gerdavo musu sentėviai.

Kaimo moksliniczia.

Lenkiszškai paraszē *Kundraitis*, o lietuviams prisavino
Petras Trupinēlis.

I.

Ant galo musu kaimo stojosi naujiena:
Ar reik' jūkties' ar verkti — dar niekas nežino,
Be kamino, mat, butą pastatē tik viena,
Dar nei raštu pusziniu kalkēms n'aplipino,
Dar langai n'istatiti pasienij' sudēti,
O jau sūlai suneszti tartum į bažniczia,
Kaip sviets svietu, stebuklai tokie negirdēti:
 Bus moksliniczia!

II.

O gal' but' tai geras, gal' piktas dalikas,
Negivēlis jūs žino! liepia vaikus siūsti:
Liepia pon's, liepia kuning's, liepia virszininkas,
Tegul jie sau ir aina — nēr' czia už ką plusti!

III.

Pargabeno koki-tai poneli isz miesto,
Tur' barzda kaip szlūtelę, — mažiukę, geltoną,
Kailiniukus trumpokus ir brili užriestą;
Kaip mēs pipkius, — jis ruko cigarēli ploną.
Pon's ne pon's — nēs ne piktas; ne muzik's, nēs skaito
Ne akamons, nēs mergu į glėbį negaudo;
Pas kuningą nuaina, kartais ir pas vaitą;
O su žmonēms vis kalba apie mokslo nauda.
Valgo ką diev's suteikē, bun' pas ukininką
Ir ragina prie darbo stiklių, murininką,
Pats prie darbo padeda, nors mažai iszmano,
Moksliniczia įtaisit' skubin' kaip įmano!

IV.

Moksliniczia parengta. Kuning's geradējas
Paszventino su maldoms jos sienas, atējęs.
Susirinko vaikucziai ir tėvai atējo,
O kuning's — geradējas ilgai jiems kalbėjo:
Apie auszrą, kuri dūs žamei mus' szviesibę,
Apie szventus, ką ginē tikibos teisibę;
Nors nevysi suprato, ką kuning's sznekėjo,

Moters verkė nū saldžiu žodžiu geradėjo.
Bet kiekvien's gal' atminti užbaigimą gražų:
„Ataik dvasė szvencziausia, apszviesk protą mažu!“

V.

Stebuklai! mokslinicia! tartum kaip miestelij',
Pakabino prie duriu skambantį varpelį;
Vaikams kningas padavė, prie mokslo vadina,
Žiurime, kas isz to bus? Szvencziausia motina!
O tas pon's, ką isz miesto teikės' atvažiūti,
Liepė vaikams nusipraust' ir galvas szukūti.
Ar tai svieto jau galas, ar ponai apkvailo!
Isz kningeliu kuning's katekismą skaito,
Mokintojas iszguldo visokias naujienas:
Raszo, skaito ir rėkia, kad net dreba sienos.
Mokslinicia lig turgus vakariniam' laike,
Kadaž žmonėms užgėrus, namon važiūt' reiki.

VI.

Taip pradėjo tarnauti mums garbingas sveczias,
Metas musu liūsibės — szeszesdeszimts treczias!
Sutvertojau mieliausias! į kurią dar szalį
Vesi jo dalį!

VII.

Grižta isz mokslo kaimo vaikas
Linksmas, nės labai gerai mokinas'.
Tur' but' už mokslą gavo pagirą,
Nės ant jo veido daug džiaugsmo ira.
Ir taip pats savę žodžiais ramina:
„Kuningas sakė: Dievas jus gina,
Vaikai mužiku; vieszpatis didis
Per mokslą juju garbę padidis!“
Jei tai teisibė, tai but' bepigū!
Asz taip paprascziau prie savo knigu:
Dieną ir naktį, vakarą, ritą,
Ik vis iszmoksiu kas paraszita:
Duo-du — keturi, tai iszmanisiu,
Litaras raszit' iszsimokisiu,
Jei tik norėsiu, tai iszsipildis —
Busiu dauggalis ir busiu didis!
Bet kúm' asz liksiu ant svieto margo?

Artoju tapti tik gailu vargo,
Už nėk' paversciau asz savo raszta,
Nesziodam's tėvo vargeliu naszta!
Arba kad jaučius reiktu saugoti,
Valkioti žagrę, girę kapoti,
Valgiti dūnos plutelę kietą
Ir neturėti geresnią vietą —
Tai jau neverta!

VIII.

Man taip iszrodo,
But akamonu ir' didė goda.
Dūsiu muzikams!! — Gėda muszt' žmones,
Kaip brolius szelpsiu jūs isz malonės,
Kaip katekismos manę mokina,
Motina, tėvas kasdien graudina.
Per rugepjutę su jais dainūsiu;
Alaus ir midaus ik' norui dūsiu;
Užsiauginsiu usus kaip szlūtas,
Kutas kepurės bus paauksūtas,
Ir tabakierka bus sidabrinė,
Keturi žirgai — ot tai gadinė!
Imsiu pacziutę, pirksiu karietą,
Kurioj' važiūti bus abiem vieta.
Pati neszioja margą jupele
Ir barnį kas-dien su manim kelia.
Pon's bara paczią, o poni patį —
Visur taip dedas' kas to ne matė?!
Ne . . . akamonu buti nenoriu,
Sunku iszlikti czia žmogum' doru.

IX.

Tepliorium' tapsiu. Tokį amatą
Namūse dievo kiekvien's pamato;
Nuteplinėsiu kareivius Rimo,
Kurie prie grabo Jėzuso rimo;
Su gražiais rubais jie aprėditi —
Isz ko tie rubai — sunku atminti.
O kokios plunksnos, ką galvą rėdo!
Mėlinos, rausvos — nesziot' ne gėda.
Piktus kareivius iszmalevojęs,

Visiems padirbsiu nors kreivas kojas,
Jūgei kankino Jėzų senovėj',
Ant kreivu koju tegul dar stovi!
Gerai jiems už tai! Tepliorium' liksiu,
Už darbą savo visiems patiksiu;
Pirksiu teptuvą, dažu visokiu:
Raudonu, žaliu ir dar kitokiu;
Nutėplinėsiu musu kaimelį
Grinczutę, upę, pievą, kelelį,
Taipgi bažniczią, — namelį seną,
Kur kuning's — tėvas musu givena.
O pas bažniczią kruvą berželiu,
Apie varpniczią burį karveliu.
Vidurij' pievos iszvesiu upę,
Ant skardu kalno krumai sutupe.
Kiekvien's žiurėdams į mano darbą,
Poterius girdės, kad boba kalba;
Ir szunis loja ir moters baras'.
Anapus upės regėti dvaras, —
Ant virszaus visko — iszauszęs ritas
Ir veid's Marijos Mergės matitas.
Kudikį Jėzų ant ranku turi,
Ant vargu musu meilingai žiuri;
Visame rodo savo malonę:
Laimina musu aszaru klonį,
Mus' givenimą, seną bažniczią,
Givūlius, laukus ir moksliniczią.
Laimina ligiai kiekvienią žmogų,
Kurs givenimą veda patogų.

X.

Kadą asz szitaip vien's sau dumoju,
Sztai su vėliavoms ulonai joja.
Ak dieve, dieve! tokį asz žirgą
Kol giv's nemacziau, akise mirga.
Kaip tik paveikslą iszmalevosiu,
Marsz — su ulonais ir asz iszjosiu.
Rubas žibantis! — Bet tai daigt's menkas:
Czia man į galvą ne auksas renkas'.
Usai bus didi! Geriaus už viską

Pelniti garbę sau karaiviszką
Kad gavęs križių namon sugrižsziu —
Tai tėvus senus tad nuraminsiu!
Tėvelis verkia, motina kalba:
„Tai sunus mano — senos pagelba!
Ant tokios pūtos sukviesti tinka
Senus ir jaunos, visą aplinką.
Givasties verta toki valanda!
Mažai ant svieto žmogus ju randa! . . .
Bet jeigu kardu ranką nusmogtu,
Perskeltu galvą — tai butu koktu!
Arba kad kartais (tai but' nelaimė)
Karsztije muszio apimtu baimė,
Ir jei slaptomis pabėgti reiktu —
Szuniszkais žodžiais visi iszkeiktu;
Kaip asz į tėvą tadą žiurėcziau?
Tikrai isz gėdos numirt' turėcziau!
Ne . . . norint ulonūs tarnaut' nēr' gėdos:
Jie turi garbę ir puikiai rėdos',
Vienok daug vargo, visi tai mato —
Persįjeszkosiu kito amato!

XI.

Kūm' dabar busiu? Kad tik galėcziau,
Guvum' žmogumi tapti norėcziau;
Ne lengva žmogum', sunku ulonu,
Ką dabar veikti? — Pastosiu Ponu.
Talką mužiku liepsiu vadinti,
Isz molio butą puikų statiti.
Baudžiavą už tai jiems iszlesziūsiu,
Po taurę sznapso kiekvienam dūsiu.
Kad gražų namą man pastatitu,
Liepsiu privežti raudonu plitu.
Boksztą man toki tur' įtaisiti,
Idant debesis jūmi ganditi,
Bus lig baidiklė, ką isz senovės
Žmonės nūg žvirbiu gina daržoves.
Motina kartą kulė pas poną,
Nunesziau pietu asz jai uzboną,
(O tame buvo dėl gaspadinės

Keletas szauksztu sriubos bulvinės)
Ponas, kurs buvo tad prie kuliku,
Pas savę po piet' manę paliko.
Paglostė galvą, ėmė už veido,
Į rumus savo įeiti leido;
Koki grožibė! Net ramu buti,
Ten minkszti sūlai szilkais iszsiuti!
Veidrodžiai kokie! tartum dangūse,
Net savę visą pamatai jūse!
Ant visu sienu paveikslai kabo,
Ir jie nemažai pridūda dabo;
Grindis kaip stiklo, o langai kokie
Nei apsakiti žmogus nemoki!
Pas savę viską taip įtaisisiu:
Piningu, tarnų prasimanisiu;
Ir pipkę ilgą per visą pėdą,
Karietą, arklius, gražų parėdą!
Iszsimokinsiu tokio liežuvio,
Kokio mus' kampe niekad nebuvo,
Ir gersiu alų, ką augsztin szauja,
Smagurius imsiu su visą saują.
O jeigu tėvas atsilankitu,
Pas manę verkdam's dūnos praszitu,
Arba ir daugiaus jei gėdos rasis:
Ateis apdriskęs brolis jaunasis —
Ant ju verkimo neatsiliepsiu,
Visus už duriu iszmesti liepsiu,

XII.

Ak, ką asz pliauszkiu, o Jėzau Pone!
Suszelpk tu manę savo malonę!
Tėveliai, broli! tą mislį vėjas
Suteikė mano galvai atėjęs.
Atleiskit' kaltes! dėl szito grieko
Per dienas verksiu isz viso vieko;
Prie kuningėlio keliausiu ticzia,
Pagelbos melsiu pas spaviedniczią.
Tegul nemili nieks tokio vaiko
Ir neapikantoj' kiekvienas laiko;
Szitokios mislis — darbas szetono —

Baisus dėl manęs ir' buvis pono!
Pragare už tai reiks aszaroti,
Ir dar Lozorius giesmę giedoti,
Velik už mokslą gautą naudingai,
Milėsiu brolius savo szirdingai,
Broliu mužiku tik buti noriu:
Dėl ju pripirksiu elementoriu;
Tai tadą pagirs manę suėjęs
Kuningas, musu sen's geradėjas!
Miela but' girdėt' žodžius patogus:
„Mans suneli! ger's asi žmogus!
„Eik laimint' savo gimtinę vietą,
„Eik gražiai arti, mokinti svieta;
„Eik su spateliu suszelpk motiną,
„Kuri darželij' borus sodina,
„Darželij' kasdam's su ją kalbėki,
„Sėklą szviesibės szirdij' pasėki;
„Szis laikas — tavo dienos gražiausios,
„Eik — vardan Tėvo, Sunaus ir Dvasios.“
Tai ir nubėgsiu bus daug linksmibės:
Kuningas nupirks sėklą szviesibės,
O ji pasėta į dirvą gerą —
Pon's Diev's ne Rimsza — laimingai dera:
Dievas dūs litų, szilumą brangią,
Iszaugs varpelės net į padangę
Isz mano mokslo sulaukę nauda,
Motina, tėvas džiaugsmingai rauda.
Kas-gi tą visą naudą pramano?
Tai mano mokslas, tai kninga mano.
Vos vos ne teko veltai pražuti;
Ponu, ulonu norėjau buti,
Bet rodos' visiems geriaus patiksiu,
Mužiku liksiu.

Kningos apie Lietuvą.

Die Mythen, Sagen und Legenden der Žamaiten (Litauer).
Gesammelt und herausgegeben von Dr. Edm. Veckenstedt.
Heidelberg 1883. Prekia 8 M. = 4 rubliai.

1862 m. pasirodė viename lenkiskame laikraštijė*) artikulą pono K. A. K.: „rzczech o litewskich stównikach i ogólny pogląd na kraje litewskie.“ Szitame raszte mokslingas rasztojas rupinosi atkreipti akis taiko mokintu Lietuvos viru ant reikalų Lietuvos, ipaciziai moksliszkūse dalikūse. Kaipu tikras ir karsztas Lietuvos milėtojas p. K. nurodidamas ant to, kaip daugel galėtu mokslas turėti naudos, pažinęs per isztirinėjimus Lietuvą, jos praeitinę ir liekanas garbingos senovės, butent: kalbą, pasakas, mitus ir tt., jis jau tūmet kvietė savo vienlaikius susivieniti dvasiszkame darbe dėl naudos musu tautos ir mokslo. „Lietuvoje, raszė jis, galima sakiti esanti tikra lūna dėl tirėjo, kur szalis toki daili, o senovėje taip mantinga, per gentarą, linus ir midų nū amziū garsinga; kur taip apszčiai veikaliszku paminklu, o tiek senoviszku veikalų neisztirinėtu; kur kiekvienas kalnas ir kalva tapęs paminklu, kursai ira minavojamas vardu tulo karžigio; kur kiekvienas didesnis kupstas, kožnas szilelis, kūne kožnas be vienas akmū didesnis ira szventiniczia, atminanti senovės dievus; kur tauta taip labai sena, o podraugiai taip szulna ir tobulinga: kur iki sziai dienai skamba dainos su neiszreiszkiama salidistę (harmonija), kuriają pirm keliu tuksztancziū metu aidōję; kur pagalios kiekvienas ir menkiausias tautos daigtas (kaip ruta, linas ir tt.) gali tapti pamatu dėl svarbiu ir giliu isztirinėjimu, nės kožnas tu daigtu turi savije veikalus ilgu ir tolimu szimtmeziū.“ Szitame dėl Lietuvos svarbiame raszte apszvienstas ir akilas rasztojas kalbino mokslingus lietuvius trustiesi nevien apie surinkimą žodziū musu kalbos, bet ir apie apraszimą želmeniu, upiu, kalnū, azeru ir k. apgiventu vietu visoje Lietuvoje. Ne galima abejoti, jūg atlikimas tokio darbu butu buvęs dėl Lietuvos ir mokslo didiai naudingas; jūg butu daug szviesos suteikęs Lietuvos praeitinei . . . Tarp kitu, paminėjęs jis kelias isz gilios senovės pasakas, ragino, jas rinkti ir užraszinėti, kadaği metas po meto skaitlius ju mažinasi ir nikstas. Baigdamas savo raszta jis sakė: „o ką dar pasakiti apie tą lietuviu tautą negirdėtinaį seną, apie tas gražiausias ir senoviszkas pasakas, kurios rupi kiekvienam tirėjui; apie tą diviną lietuviszką kalbą, tarp visu kitu bagocziausia, dailiausia ir szulniausia visame sviete, kurią ir prasza laicziai taip augsztoj' garbėj' laiko? Turime mės, lietuviai, apie ką dumoti ir mokitiesi; ne jėszkokime todėl szviesos, nei laimės už kalnū, už juriū. Karalistė vieszpaties, ira pas mus, tik mės patis turime ją pažinti.“ Taip dailiai ir aizszkiai Lietuvos reikalus supradsdamas, raszė tūmet p. K., ir jei ne butu veikia pakilęs tas nelemtas sumiszimas Lietuvoje, mės neabejojame, kad jo rasztas butu atgabėnęs nemenkai naudos Lietuvai Bet kitaip virto! Dvideszintis metu nūg to laiko praėjo, o apie užmanitą per p. K. darbą nieks nesirupino. Zinoma jūgei per tūs ilgus metus daugibė senoviszku musu lie-

*) „Pismo zbiorowe Wilenskie“ na rok 1862, lakszt. 133—212.

kanu iszniko drauge su iszmirimu seniausiuju žmoniu. Jeigu tad gailėtis reiki tokio pragaiszimo, tai vėl graudžiai turime raudoti, dasizinoję dar sunkesnę nelaimę, kuri visai Lietuvai — o drauge ir mokslui — ne per seniai atsitiko: *senovės Lietuvos didžiausia szventenibė — Rig-Veda ar Avesta — isznaikinta tapo**) . . .

Patis Lietuvos apszviesti virai mažai rupindamies apie savo tautos reikalus, leidžia neatmintyje nugrimsti ir paskęsti svarbiausioms senovės Lietuvos liekanoms. — Daugumas lietuvu, kaip žinome iszsimokina visokiu kalbu, tik savo garbingu bocziu kalbą per niekus laiko! jie iszmoksta ir iszsimokina visokiu žiniu isz tolimu pasviecziu, tik savo tėviszkę pažinti nenori; jie moka apipasakoti ir aprasziti kas svetimūse žmonėse atsitike, tik menkai rupinasi apie pažintį savo prosenių darbu. Per tokį užmirszimą savo praeitinės, apszviestesnės dalis lietuvu klaidžioja tankiai svetimais takais ir keliais ir, vieton rupinties apie savo tautos reikalus ir apszvietimą, jie per savo rasztus ir darbus tarnauja svetimiems dievaicziams, kurie Lietuvą naikina . . .

Tokiu budu, kada patis apszviestesni lietuviai nenuvokia, ar nepažista vertibę savo kalbos, savo praeitinės, liekanu savo senoviszkos tikibės, acziu Vieszpacziui, praszalaicziai nors ketina atlikti tai, ką — gėda sakiti — patis lietuviai nenori! Isz tokiu gūdotinu praszalaiczium, szendien turime meilingai paminėti vardą augsztos garbės viro, Dr. Ed. Veckenstedt'o. Isz prigimties Vendas (Serbas), atkeliavęs į Latviją ir prie gimnazijos Liepaujoj mokintuju apsistojęs, Dr. Veckenstedtas negalėjo veik ne atgręžti akis savo ant Lietuvos ir savo praeitinės. Jau pirm to jis buvo iszdavęs 1880 m. kningą „Wendische Sagen, Märchen und abergläubische Gebräuche“, kurioje surinkęs apstingai sudavaditos moksliszka medegos isz liekanu savo tautos, Lietuvoje, atlikdamas keliones Zamaiczium kampe ir per pažintį su jaunūmenę musu, jisai surinko daugibę musu senoviszku mitu, pasaku, sekmiu, kurias vokiszka iszguldęs iszleido į svieta kningoje, kurios vardą augszcziaus paminėjome. Daugumas tu, per Dr. V. surinktu senovės musu liekanu, ira tulamjam lietuviui pažįstamas, bet daugibę jis czia atras ir dar negirdētu ir nepažįstamu mitu, pasaku ir tt., kurios pirmą kartą užraszitos ir spaudintos tapo. Jeimės norētumėme suliginti sziamė dalike darbus A. Szleikerio, Bezenbergerio, Geitlerio ir k., su surinkimu p. Veckenstedt'o, tai su pasistebėjimu galētumėme nužvelgti ant jo darbsztumo! Iki szei dienai atspaudinta tapo 6 siuvesiai, isz kuriu pirmieje keturi susideda į pirmą kningą, turinczią 307 laksztus, o du siuvesiai (5 ir 6) isz antros kningos, kuri taipogi turės per 300 laksztu. Pirmoji kninga, nemint prakalbos, turi savije tas skaidmas: 1. Pasaka apie pradzią Zamaiczium. — 2. Zamaitė. — 3. Karalius Zamaiczium. — 4. Karalėnė Zamaiczium. — 5. Sunus karaliaus Zamaiczium. — 6. Auksz-

*) Platesnę žinią apie tą kningą žemiaus padūdame.

tis. — 7. Szviestiks. — 8. Perkunas. — 9. Pasiutęs Raitoris. — 10. Piktibė. — 11. Algis ir Algėnė. — 12. Lietuvanis. — 13. Bangputis. — 14. Ugniadokas ir Ugniagavas. — 15. Geras viras. — 16. Perdoitus. — 17. Derpintus. — 18. Gondu. — 19. Žalini. — 20. Parkenas ir Abulkis. — 21. Iszradimas muzikos. — 22. Laima. — 23. Teisibė ir krivida. — 24. Rustibedokas. — 25. Damartus. — 26. Pūmpas. — 27. Piraga. — 28. Pijokas. — 29. Pipka. — 30. Alabatis ir Alabata. — 31. Goniklis. — 32. Krematis. — 33. Kipszis. — 34. Potrimpus. — 35. Pastauninkas ir Pastauninkė. — 36. Vietuszkė. — 37. Balta Mergelė. — 38. Jūda Mergelė. — 39. Bliuananti Mergelė. — 40. Besleae. — 41. Žondis. — 42. Medinis ir Medinė. — 43. Pietu viras ir Pietuvėnė. — 44. Vakaro žmonės. — 45. Vėsulas ir Vėsulėnė. — 46. Debesėne. — 47. Pasaka apie sutvėrimą. — 48. Žestė. — 49. Saulė. — 50. Mėnū. — 51. Saulė ir Mėnū. — 52. Žvaigždė. — 53. Vairoriksztė. — 54. Dvasė. — 55. Miegas. — 56. Sveikata. — 57. Užveikinas. — 58. Adsendelis. — 59. Liga. — 60. Kolera. — 61. Maras. — 62. Aniolas sargas. — 63. Aniolas smertis. — 64. Moteriszkė smertis. — 65. Smertis. — 66. Numirėliai. — 67. Pruncė Voromoviczis. — 68. Giltinė. — 69. Pikolis. — 70. Peklus. — 71. Dangus ir Pekla. — 72. Dievas. — 73. Kristus. — 74. Marija. — 75. Kristus ir Szv. Petras. — 76. Szv. Petras ir Velnias. — 77. Rapolas ir Gabrielus. — 78. Sv. Jonas. — 79. S. Petras. — 80. S. Andrėjus. — 81. S. Jurgis. — 82. Szv. Plurionas. — 83. S. Antanas. — 84. S. Kazimieras. — 85. Szv. Vincentas. — 86. Parzinkulis. — 87. Mugis. — 88. Vundininkas ir Vundininkė. — Antroje kningoje bus patalpintos pasakos apie: 89. Milžonis. — 90. Milžonis ir Karliukai. — 91. Berstukai ir Karliukai. — 92. Puspirsztis. — 93. Sztukorius. — 94. Zamaicziu nėkai. — 95. Jūkdaris. — 96. Keliu Dievas. — 97. Keliu Velnias. — 98. Medinis ožis. — 99. Velnias. — 100. Velniai. — 101. Vokėtukas. — 102. Laumė. — 103. Czeraininkės. — 104. Czeravimas. — 105. Vardauskis. — 106. Baidiklė. — 107. Klistugnis. — 108. Groniczia. — 109. Prakeikimas. — 110. Atpirkimas. — 111. Pertraukimas. — 112. Baltas Pauksztis. — 113. Kaukas. — 114. Aitvaras. — 115. Smakas. — 116. Smeijė. — 117. Žeminė. — 118. Vilkatis. — 119. Vilkutis. — 120. Zvieriai ir žvieriu pasakai. — 121. Mediai ir žolės. — 122. Budavonės. — 123. Varpas. — 124. Nugrimstas. — 125. Skarbu (dvasė). — 126. Pasakos apie Skarbus. — 127. Ažeras. — 128. Akminai. — 129. Vardu pridavimas. — 130. Visokias. — Kaip skaititojas isz szito trumpo skaidmu paminėjimo numaniti gali, kningos p. Veckenstedt'o ira taip bagotos, kad mės norėdami nors kiek placziaus apie surinktus per jį skarbus musu praeitinės kalbėti, turėtumėme labai placziai rasziti. Jei mės czia ant szitos vietos aplenksime nepaminėję tą *didelią* naudą, kurią pelnis isz darbo p. Veckenstedt'o visatinis mokslas, tai turime nors keliais žodžiais sakiti, kad dėl musu pacziu jo darbas ira toks svarbus, kad mums ne pritenka žodzių iszpasakiti,

kiek szviesos jis suteikē praeitinei musu seniausios isz visu kitu tautu — Arėju! Pasaka „apie pradžia Zamaicziu“, apie „Zamaite“, apie „Karaliene“ mums aiskiai rodo pirmą pradžia senosios musu giminės ir taip tolimoj', tokioj' žiloj' gadinėje, kurią tik tukstancizais metu paženklinti galima! . . . Tos tai pasakos ira už visas svarbiausos ir per ju atradimą p. Veckenstedt'as užsipelno akise musu didelius nūpelnus ir garbę! . . .

Jeigu szendien, kada jau musu tauta taip baisiai sunaikinta, pasisekē dar p. Veckenstedt'ui surinkti tokią daugibę seno musu proseniu dvasiszko gyvenimo paminklu, tai toki turėjo buti senovėje — pakol krikščionistē seną musu bocziu tikibę nesunaikino — daugibē mitu, pasaku ir tt., isz kuriu dar ir szendien galime pažinti ir iszreikszi gilia senatvę, taip vadina mos kulturos pas senovės lietuvius! Surinkime p. Veckenstedt'o randasi seno musu dvasiszko gyvenimo liekanos tik isz Zamaitijos, ir žinoma ne visos; kitos dalis ir krasztai Lietuvos dar laukia savo rinkiku. Kaip mums patiems teko girdėti nesuskaitomą daugibę pasaku, tai surinkimas p. Veckenstedt'o neturi savije, rasi, nei deszimtos dalies to viso, kas givoj' kalboj' tarp žmoniū ira minavojama. Mēs patis pažinome vieną žmogų kursai per visą žiemą vakarais bepasakodamas, kasdien kakitą pasako. Dzaku arba Dzuku pasakos mums iki sziai dienai su visu nežinomus, o pas jūs, man ding, galima butu atrasti tulą paminklą ir pasaką isz gyvenimo musu tautos įpaczei 1—3 szimtmetije pō Kristui . . . Vilniaus gub. pasakos taipogi butu didelios vertės; bet ar atsiras tenai tulas mokintas lietuvis, kursai užsiimtu rinkimu? Jei pas mus isztirinėjimo dirvonai platus it marios, tai pagailėk Dieve! darbininku akilu mažai labai turime. Rods szendien neretai atsitinka iszgirsti, jūgei tulas mokintas viras, ketinas aprasziti senovės lietuviu tikibę, arba pradžia lietuviu tautos, mums ale rodosi, jūgei toks darbas dar per ankstibas, nės liekanos musu senoviszkos tikibės ir veikalu musu dar nesurankiotos; o atsiremti ant tos menkos ir silpnos medegos, kuri jau surinkta, raszant apie tikibę ir tt., tai butu žinoma drąsus darbas, bet už metu kitu visa budavonē galētu sugriuti, ir visas trusas, rasi ant nėku nueitu . . .

Mums rodosi, kad mēs givename dar gadinėje rinkimo musu senovės liekanu; budavoti ką — per anksti! Rinkikai sziaame laike didesnią gali mokslui ir tautai naudą padariti, neng patis dailidžiai, kurie isz szipulėliu norētu trobesį įkurti. Darbas p. Veckenstedt'o turi atverti akis ne vienam mokslingam lietuviui: rinkdamas liekanas musu senovės, per du ar tris metus, jis didesnią naudą mokslui ir Lietuvai visai suteikē, neng per trisdeszimts metu butu dėstinėjęs, cziupinėjęs ir lipdęs viena prie kitos klaidas raszitoju, kurie menkai ką patis Lietuvą pažindami, apie ją raszē. Lietuva ira ir bus visūmet szirdingai dėkinga p. Veckenstedt'ui už jo pagirtiną darbą, per kurį gali ne viena musu garbingos senovės liekaną iszgelbėta tapo nūg prapulties. Kas szendien jau užraszita ir szimtam

metu praėjus, atminime liks, o vardą p. Veckenstedt'o lietuvių
ateitinės su garbę ir meilę minavos!

Užbaigiame trumpą paminėjimą p. Veckenstedt'o darbo ve-
lidami, kad veikia atsiras tuos milėtojas musu praeitinės, kur-
sai apsiimtu jo rąstus lietuviszkai išsgulditi. Butu didelė, la-
bai didelė nauda dėl Lietuvos isz tokios kningos. J. Bs.

Senovės lietuvių szventenibė.

Ant lak. 274 mės paminėjome apie isznaikinimą vienos se-
noviszkos kningos lietuviszkoje kalboje; czia-gi padūdame
platesnią žinią apraszidami žodžiais vieno garbingo viro, kursai
rupindamiesi karsztai apie savo sentėviu praeigios liekanas, pir-
mas surado apie tą kningą žinias. P. M. Davainius — Silves-
traviczius szitai ką pasakoja: „Givenas kaime Medininku, ne-
toli Stakiu, Veliūnos parakvijos, ukininkas Damininkas Tamo-
szaitis, turėjo didiai seną lietuviszkai *paraszitą* kningą, kurią jis
buvo apturėjęs nū savo prosenin. Tie, kuriems ją teko skaititi
vadinę ją „Ivairi kninga“ ir „didžioji“ arba „tikroji biblija“.
Pirmojo priszakino arba titulinio ląkszto jau ji neturėjusi, ka-
daži per tanku jos vartojimą ir skaitimą, buvo isznikęs. Raszita
ji buvo ant storos gląsarotos popieros (regis ant pergamento)
ir buvusi atneszta į Zamaitiją isz Prusu. Vieną kartą kninga
patekus rankosna mažu vaiku, užsimetė kur į kampa, o paskui
drauge su jūdomis, suvilketomis drapanomis papūlė į kubilą su
karsztu szarmu, kursai jai vienok nieko neuzkenkė. Kožnas
ląksztas tos didžios kningos buves raszitas ir padalitas į dvi
pusi: viena pusė buvo raszita nū kairės ant deszinės — loti-
niszkomis litaromis ir tą pusę kožnas galėjęs skaititi; antra
dalis kožno ląkszto buvusi raszita nūg deszinės į kairę, taipogi
lietuviszkai, bet litaromis mums nepazįstamomis. Prosenis vie-
nok Damininko mokėjo ir szitą rąsztą skaititi, ir gulėdamas ant
miriaus patalo, per tris dienas numirti negalėjęs, pakolei visas
tos kningos paslaptis suni nepavedęs; — iszpasakojęs, ką rei-
kėję, akis užmerkęs

„Pagal tą kningą galima buvę užkeikti, užžadėti, užkerėti
žmones ir givūlius. Pirmą dalis tos kningos turėjusi savije
apipasakojimus apie pradžia pasaulio, kaip dievas nulipinęs isz
molio pirmą žmogų ir lėidęs į jį dvasę, kaip velnias bandęs
lipiti taipogi žmogų ir tt.; antroj dalij buvę visokie isz tikė-
jimo (žinoma senovės Lietuvos) apipasakojimai, nekurie pana-
szus į bibliszkūsius, bet penkiakningiu Maižiesziaus czia-
nebuve

„Priesz patį 1863 m. sirgo vienas isz giminės Damininko
Tamoszaiczio jo paties namūse ir reikalavo dvasiszkos pagal-
bos. Parvežtas tapo a. a. kuningas Bielskis isz Stakiu arba
Pamituvės (ties upę Mituvę), ir ligonis dumodamas, kad tai ira
didelis nusidėjimas senovės Lietuvos kningą pas savę prilaikiti,

iszpažino priesz kuninga, szituse namuse esant kerėjimo kninga, kuria žmonės skaita, ir nurodė ją esant spintoje (szėpoje). Kuningas norėdamas, kad nei namiszkliai nedasiprotėtu, ką jam ligonis sakęs, tūmi tarpu neėmęs kningą, bet paėmęs ją tą patį metą kalėdodamas. Sako, jis ją isznaikinęs . . . P. Vīncas Bakūtis, nū kurio szita žinia paeina, pasakoja, kad tulus perraszus isz tos kningos galima atrasti tarp žmoniū ano kampo, ir jūg daugumas tu, kuriems teko skaititi, moką apipasakoti, kas toje kningoje buvę, žodis į žodį“ . . .

Tokią tik trumpą žinią mēs szendien galime dūti skaititojams — ir jei kninga tikrai sudeginta tapo per paminėtą kuninga, tai vargiai ką mēs daugiau ir dasižinosime apie ją. Jeigu pragaisz ta kninga, su jaja drauge pragaiszta įstatimai ir zokonai senovės lietuviu tikibės, tie, rasi, įstatimai, kurie per tukstanczius metu užlaikė ir gavino musu tautą! Jei senovės raszitojai minavoja, lietuviai senovės turėję savo rasztženklus (litaras), tai su iznikimu szitos kningos mēs jau negalėsime pažinti musu sentėviu rasztą. Neabejotina tik tiek, jūgei rasztženkliai lietuviu turėjo paviedus buti į rasztženklus sanskritiszkos ar Avestos kalbos, ir raszomi buvo nū deszinės ant kairės linkui.

Kokius didzius skarbus galėtu turėti savije ta kninga — dėl visos Lietuvos ir visatino europėjiszko mokslo — kas gali szendien pasakiti? Mēs todėlei szirdingai velitumėme, kad atsirastu aname kampe tulas Lietuvos milėtojas, kursai apsiimtu aplankiti gimines ir pažistamus kuningo Bielskio, pas kuriūs, rasi, kur užsimetus liko ta kninga — žinoma, jei nesudeginta. Jei kas sujeszktu ar ją atrastu užsipelnitu Lietuvoje didžią ir placzią garbę.

J. Bs.

Pragoje.

Sengadiniszkas musu gentės paminklas.

Ne seniai skaitidami lenkiszkus laikraszczzius radome paminėjimą apie vieną seną, isz pagoniszku dar laiku užlikusį paminklą, ir pasigėrėdami — dalinamėsi tą žinią ir su mielais skaititojais „Auszros“, budami tos mislies, jūgei ne vienas isz tarpo musu broliu įgaus į savo protą daugiau sūmonės apie vertibę tokiu daliku.

Kiszbarke (Christburg)*) randasi užsilikęs isz senu gadinu įmuras buvusio kliosztoriaus mure pa-

* Kiszparkas, Kiszbarkas, vok. Christburg, guli netoli tos vietos, kur senovėje buvo szventa girė dievui Patrimpui ar Patrempui paszvęsta. Szendien vadinasi ta vieta Heiligenvaldė, Karaliaucziaus valsčiuje. Ten randasi senovės kaimai: Jaukunai, Poteiniai, Kalten ai, perdirbti į vokiszkus.

minklas. Tūmi ira gerai iszsilaikęs, be jokio sužeidimo arba pagadinimo paveikslas pagoniszko Prusu dievaiczio Patrimpo. Sakoma, jūg daugumas visokiu ponu norėjo ir stengėsi jį nusipirkti, kaipò brangų paminklą musu senovės dėl igabenimo į koki muzėjų, apsiimdami imuriti į tą paczią vietą tokipat paveikslą nulieta iš cémento. Bet virszininkai to miesto nei klausiti nenorėjo apie praradimą to paminklo ir Patrimpas pasiliko ant tos paczios vietos, lig ant sargibos paminėjimu praszokusiuju gadiniu Kiszburko. Tiems ponams virszininkams priguli pripažinti teisibę ir padėką už tą ju iszmintingą apsiėjimą ir pasielgimą su brangiąją liekaną garbinguju senūliu gentainiu musu.

Turime paminėti norint keliais žodžiais, kad kaip mislijame, rastūsi dar nevienas toks ar kitoniszkas paminklas Lietuvoje musu, bet n'ira kam ju atjeszkinėti, — nėra retai kas isz musu supranta ir iszmano ju vertibę. Taigi, broliai lietuviai, uždabokite ant rasto kur žamėje ar murūse menkiausio ant pažiuros paminklo ir kavokite jūs gerai; atnesz jie savo laiku musu gentei szimteriopą nauda. Rinkite senus, lietuviszkus piningėlius, titnaginius kirvelius ir būžis su skilėmis, kuriūs tai vadinate Perkuno kulkomis, ir kitoniszkus daigtus. Nepraraskite už niekniekius pasžidą, nėra nežinote ju vertibės. Tie daigtai ira vieninteliai liudininkai musu praeitinės. *J. A. V. L.*

Vaicszciojanczios žvakeles.

Musu žmonės seniejie mėgia pasakoti, jūg kitą kartą jie matidavę neretai t. vad. vaicszciojanczias žvakeles (kiti jas vadina klistžvakėmis). Tankiausiai jos pakildavusios nū kapu, ju skaitlius buvęs — dvi, bet kartais ir po vieną atsitikdavę patikti. Augsztai nū žamės jos ne kildavusios, tiktai į žmogaus stūmenį. Jeigu atsitikdavę žmogui eiti pro szalį, tai žvakeles imdavusios sekti, o jeigu žmogus paleisdavęs bėgsztą, tai jos gindavusiesi. Ir jos pasigindavusios ir imda-

vusios žmogų smaugti, kartais juk ir nužudidavusios. Bet jeigu žmogus apsisistodavęs, arba jeigu staigu atsisukęs su skepetėlę szmėksztelėdavęs, tai žvakelės tūjau pragaiszdavusios, ir nepadaridavusios žmogui nieko pikto.

Kningas beskaitidamas apėjau, jūg nevieni musu žmonės pažįsta „vaikszciojanczias žvakeles“. Antai Kaisaras, rimėnu rasztininkas, pasakodamas atsitikimus aprikiszkos savo karės, pers. 47, raszo: „Staigu radosi audra su akmeniniu litumi (ledais?) ir tą pacią naktį ėmė žibėti patis isz savęs galai kescziu 5-jo legijono.“ Pas Livijų taipogi skaitome lib XXII, c. 1.: „Sikilijoje karaiviu kesczios apsižiebė (paspindo), ir pamaris žiburiavo daugumu žėlžiebū;“ o lib. XXXIV, c. 45: „ant rinkos (forum), komicijume ir kapitolije matę kraujo laszus; kelius kartus lijo žemėmis ir maulė ugnakalnio praszvito“. Plinijus, taipogi rimėnu rasztininkas, priskaito vaikszciojanczias žvakeles prie žvaigždzių; jis raszo lib. II, cap. 37: „Ira žvaigždės ant marės ir ant žemės. Asz pats macziau, žvaigždėtą szviesą prikimbant prie kescziu karaiviu, kurie nakties metą buvo ant sargibos. Taipogi prie burpiliū ir kitu daliu laivo jos prisisėda, ipatingai uždamos, ir kaip paukszcziai szokinėdamos nū vienos į kitą vietą. Kad jos ateina pavienam, tai jos pražutingos, nės pragriaužia laivą ir nusileidusios ant jo dugno, uždega laivo pilvą. Bet keimarinės žvakelės laimingos, pranaszai geros kelionės, ir per ju ašėigą prasibaido ana baisi Elena. Už tai tą nūtikį priskaito Kastorui ir Polluksui, ir jūs garbina kaipo dievus marinius. Taipogi apszvieczia jos ir galvą žmogaus iszvakarais — o tai didelis ženklas. Priežastis to viso nežinoma, paslėpta didibėje gamtois.“ — Kad suprasti, ką czia Plinijus raszo, priduriu veną pasaką. Kastoras ir Pulluksas keliavo marę kartu su karaiviais laivu, vadinamu „Argo“; bevažiūjant kažinkadą jūs apniko baisi audra; kad visi meldėsi balsu dievams, umai pasirodė ant galvos Kastoro ir Pollukso dvi žvaigždėti ugni, ir po to nutilo vėtra.

Nū to laiko ėmę Kastorą ir Polluksą garbinti kaipo apginėjus marininku. Elena buvo sesū tūdvieju broliu.

Dar ir szendien marininkai Tarpžaminės jurės, kur tai tankiaus ne kad pas mus matoma, pasirodžius vaikszciojanczioms žvakelėms, sako neilgtrukus nutiliant audrą, vis ligu ar jos pasirodo ant vieno ar ant keliu pratiesu ar burpiliu, ir neretai jie ima už tai garbinti szv. Eleną ar szv. Oną. Vardai St. Elmo, Telmo, Hermo, kaip szendien tebvadina marininkai tą nūtikį, regimai paeina nū Elenos, sesers Kastoro ir Pollukso.*) Portugalai vadina Corpo santo, nū ko gali paeina Comasant, kaip kad angļu marininkai vadina tą nūtikį.

Plinijus prisipažįsta, jūg priežasties vaikszciojancziu žvakeliu nežino. Musu žmonės sako, jūg jos kila isz kapu, ira garais, pasidariusiais puvant kunams dūbėje, kurie tai garai *ritais*, kada ira tiki ir graži giedra iszlinde pro kokią pliszę, paimą povizių žmogaus tenai palaidoto, o *vakarais* pavirstą į vaikszciojanczias žvakeles. Kodėl jos ties laiku maino savo povizius, musu žmonės nepasako. Tie tai garai, sąprotauja žmonės, regimai puvenos piktų žmonių, už tai jie ir praaivį gainioja ir jį žudo, taipat sako, kaip kad pakarūkliai (karūniai) vaidinasi ir žmones visaip kaip galabija.

Ir taip, nei rimėnai nei musu žmonės nežino, kaip tai atsieina su vaikszciojancziomis žvakelėmis. Mokslas tam dūda iszguldimą. Pasiklausikite. Ira galibė gamtos, kurią mokintieji vadina elektra. Tą galibę mēs labai tankiai matome veikiant: taip kada patriname gentarą, jis pritraukia sziaudą, siulą, lapą ir tt.; taipat daro patrintas jakintas, szukos gutaperczinės; o kas nežino žaibo, kurs pliekdamas tarsitais bėgte perbėga akies mirksnije debesius, ir jis tiktai nūtikis anos priegimtinės galibės! Taigi elektra, norint apie tai nemislijame, visadą mažne turime ant akiu. Vaikszciojanczios žvakelės (vok. Elmsfeuer) — tai ira žibanti, elektrinė isztaka nū galu

*) Piper, Poggendorf's Annal. Bd. 82, S. 324.

laiviniu szulu, boniu, lapu medžiu ir krumu, juk ir plauku ar žmogaus ar kitu givūliu. Tai ira orinis nūtikis!

J. Szl.

Isz Lietuvos.

Gal niekur nėra taip navatniu gidimu, kaip pas mus. Sztai neseniai atėjęs vienas žmogus pas mano kaimėną praszo, kad leistu nuszauti gužuitį (gandra). Paklaustas, kam jam reiki, ans atsiliepė: „Ant vaisto. Matai, vienas daktaras Rasz, kurs givena Szidlayo parakvijoje ant Dubisos kranto, man sakė, kad reikę iszvirinti gužuitį, ir vandenije, kur jis virė, iszmauditi džiova sergantį brolių — tadą tai jis pagisęs. Pasigailėk mano brolio, dūk nuszauti gužuitį!“ Mano kaimėnas, žmogus iszmintingas, nedavė jam nuszauti gužuitį, nedėlto, kad butu pasigailėjęs, bet dėl to, kad žinojo tiek ligoniui isz gužuiczio sriubą temačsiant, kiek barkszcziai, kleckai ar kopustai. — Szundaktaris Rasz begididamas žmones surinko tiek pingu, kad neseniai nusipirko tėviszkę. Akise musu žmoneliu jis geras daktaras, nės visadą apsiima ligonį iszgiditi ar butu galima ar ne. Žinoma laikas nū laiko gali tinkasi ir jam atspėti ligą ir palengvinti gėlą ligonio, juk ir aklai visztai nusidūda rasti grudą sąszlavine. Matidamas, kad ligonis nepagidomas, jis užrodo sunkiai arba visai negaunamas gidiklas. Pas mus tulasis mili gužuiczius ir neleidžia szauditi, o ant galo dabar jau ju didmena iszlėkusi buvo. Kada to žmogaus brolis neužilgo mirė, tai pusdaktaris jam pasakė: kad butum gavęs gužuitį, tai tavo brolis butu sveikas iszlikęs. Jo vaistu tančiausiai ira: givatės, szunszudžiai, varliu kraujai ir tt. Ziemai esant, tas daktaras butu liepęs varles ant gidiklos susigauti

Dabar jums apsakisiu, kaip viena žmona apdavė savo virą. Tiktai ką lavoną žmogaus, mirusio uždegimu plaucziu, nesza į kapus laidoti, viena moteriszkė atlekia su paliciją ir apstabdo lidėtojus — žmogus

ans esąs nunūdūtas, reikę jo grobus kratiti, kad teisibę isztirti. Pati numirėlio matidama, kad czia riestai jai bus, nesza daktarui, kurs jos viro grobus kratiti turėjo, 50 rubliu, idant jis nūdu neiszrastu. Daktaras klausia: kaigi tu jam ūzdavei? — Ponuti, nežudik manęs, sako naszlė, asz asmi kalta, imk piningus ir tilėk. Mano viras buvo girtūklis; kad jį atpratinti nū arielkos, patariant kaimėnei, įlaszinau į jo geralaį tris laszus varlės krauju — o jis nū to ir numirė. — Daktaras prasijūkė, bet tam netikėdamas, kratė lavoną. Esant vidurvasariui, lavonas buvo labai pasmirdęs ir daktaras prie jo daug vargo turėdamas nieko daugiaus neatrado, kaip tik aną žmogų mirus nū plaucziu ūzdegimo.

Vēversis.

Lietuviai labai szendien ira įsitikėję į szundaktarius, kurie visaip kaip gaudinėja žmones. Didelį garsą turi Szauliu pavietije t. vad. Jūzapėlis. Jiš nestovi ant vietos, bet važinėja isz vietos į vietaį. Žmonės pas jį bėga kaip į bažniciaį ir nesza tai vilnu kelius svarus, tai linu grižtes, tai piningais jam ūzmoka ūz jo žolines gidiklas. Žmonėms jis labai patinka, kad szneka su jais, iszklausinėja ju sopulius, nei vieną ursziai nepavaro. — Ar iszgija jo gidomi žmonės? Moters, kurios dieglį, gėlą dantisė, romantismą ir tt. turi, vienos sakosi pasveikstancios, o kitos prisipažista, jūg tiek ėmusios tiek neėmusios jo gidiklas — liga negaisztanti.

Macziau pats daug ponu, kuningu, ir szaip žmonių, kurie prasimanę ira giditi žmones. Vieni davinėja jiems Mattėjo grudelius, kiti gido omeopatijaį, kiti vėl žolėmis, rugsztimais, ant galo visokiais niekais, k. a. katszudžiais, kiaulszudžiais ir tt. Vienas girėsi pagidąs dantu gėlą tūmi, kad savo pirsztą ant gelenčio žmogui danties ūzdedąs! Galėcziau daug suskaititi pavardzių tokiu daktaru. Kiti gido mergaites tūmi, kad jas „apgauna“.

Atsitinka, kad szundaktariai įkirsta patiems žmonėms. Taip antai Gruzdziūse keletaį metu giveno

Pecz ir visaip kaip žmones plēszē. Kad jis pripadējo starszinui R. ir magazinieriui Grig. pratusztinti magazina, žmonēs ēmē skūstiesi ī viresnibē ant savo „ponu“. Viresnibē atstatē nū dūnos starszinā ir magazinieriū, bet neliepē, kad jie pavogtus javus atpiltu. O žmonēs — vēplos, juk ant galo patis už vagis atpilti turēs, jeigu neims prasiti viresnibēs, kad ji apdraustu savo netikusius tar-nus. Kliuvo ir szundaktariui Pecz Atvažiavēs ī valsčiuū tarpininkas jī pavadino „jaucziū pjovēju“, ir atstatē nū dūnos. Tada Pecz ēmē lielitiesi prie girtūkliū, jūs girdidamas praszē, kad raszitu prie gubernatoriaus raszta, jūg Pecz gerai žmones gidās ir jūg pakersztincziai jī pavarē nū vietas. Bet gubernatorius jo praszimo neiszklausē. Gailu Pecz Grudziū. Ten jis netik piningu paplēsšē, juk ir keletā pacziū turēdamas placziā gavo liaudē — sunku juk tai vis jam užmirszti. Už tai jis patiliomis žmones gidē, gidē ir gidē Jis ir dabar tebesitiki atgausēs savo pirmikszcziā vietā.

J. Szl.

Ītaisimas sodnu pas mus kasmets didinasi Zaimaitijoje. Cziepai ira parvezami isz Vilniaus, Kauno, Rigos ir Prusu; ir ant vietas ira daugel dvaru, kuriuse iszpardūda cziepus — Raseiniu pavietije: Odakavo ir Titavēnūse p. Reimerio; Kauno pav.: Patruszlije p. Lavrinaviczius, Raudondvarije grovo Tiszkaus; Szauliu pav.: Szauliūse grovo Zubavo, Gruzdziūse — p. Nariszkins ir tt. Jau kiti turi iszitaise sodnus ant platumo keliu margiu žamēs. Atais laikas, kada musu darbai atnesz apstū vaisiū, nēs margē žamēs sodnui suaugus trigubai daugiaus dūda pelno negu javai. Nū galo XVIII am. niekada taip žmonēs nēsirupino apie sodnus kaip dabar. Per tatai ir prekiba sodnu vaisiais didinasi. Szitai jau nū keliu metu ir szī metā atvažiavę prekikai isz Petropilēs ī Raseinius atēmē musu darzo vaisius, kuriūs sukrovę ī lentinias krautuves nuvezdino iki Nemūno, o Nemūnu ī Kaunā ir taip toliaus ī Petropilē. Dabar moka už akmenį (30 svaru) geru obeliu 80 kapeiku.

Arti stancijos gelžkelio Radoszkovicziai, 5 miles nū miesto Minsko, tėviszkėje p. Ratinskio Peražerūse vienas gudas rado pūdą variniu pingu nū 4 gorcziu, kuriūs pardavē židui už 1½ kvortos arielkos. Isz tu piningiuku 10 teko į mano rankas, ira tai smulkus variniukai ligu sagucziukai, lenkiszikai-lietuviszki ir žuvēdiszki. Lenkiszikai-lietuviszkiejie piningiukai ira nū 1624 m. turi vieno pusėje žimę lenku „areljo“ ir musu „vaikino“ (raitelis, ant arkljo su iszkeltu ran-koje kardū), o ant kitos pusēs iszmuszta didelē litara S. — tai vardas karaliaus Sigmanto. Žuvēdiszkiejie taip-jau nū tu pacziu 1624 metu su žimę Žuvēdijos isz vienos, ir litarą C isz antros pusēs su paraszu Chris-tina (anūlaikinē karalienē Žuvēdu). Tie piningai numani-tinai ten buvo pakasti metūse kariu lietuviu ir lenku su žuvēdais. Ira taipjau varinis piningēlis rastas Vil-niaus gub. arti stancijos Molodecznos Liepojinio gelž-kelio — su žimę lenku ir Lietuvos ir paveikslu Pri-driko Augusto, karaliaus XVIII am. Tūs visus pi-ningēlius atidūsiu ant pelno Lietuvos, kaip tiktai li-tuviai įsitaisis lietuviszką krautuvę (muzejū).

Girdējote, rasi, apie musu jau seniai mirusį rasz-tininką ir patrijotą Dijonizą Poszką, kitāsik tėvisz-kainį Bardziū — Bijotu, Raseiniu paviete, kuriame tai dvare, dabar Volmeriui prigulincziamē, teb'ira sodne iszskaptūtas ažułas Baublis. Girdėjau kad jo giminaicziai givena tėviszkėje Labkasiūse prie Prusu rubežiaus arti Tauragēs, Raseiniu paviete. Poszkos (Paszkievicz) turi po jo smerczio pasilikusį žodinaį lietuviszkai-lenkiszką.

Vēversis.

Keliaujant po Lietuvą galima girdēti visokius sznekesius ne vien tarp prasczioku bet ir tarp apszviestu žmoniu ir ponu, kurie su paniekinimu lietuviszką kalbą paminēja, sakidami, koki tai durnistē esanti, szitą mu-žikiszką arba buriszką (pagal ju atbulą mislį) kalbą norēti paaugsztinti ir iszkelti, kadaži toje kalboje ne-galīs nieks savo mislies aiszkiai iszreikszi ipacz svar-besniūse atsitikimūse, dėl to kad ji labai varginga žodžiūse esanti. Tūmi tarpu tie bēdziai nežino, kad

tam dalikui tik nepalankumas ju liežuvio ar nepažinimas kalbos kaltas. Tenucina tik į universitėtus, tai pamatis, kaip ten pradėjo garbinti lietuviszką kalbą. Karaliaucziaus universitėte ira du propesoriu (Kurszatis ir Bezzenberger), kuriūdu laiko skaitimus apie lietuviszką kalbą. Ant kožno vokiszko univertitėto pilologijos dalije tarp kitu kalbu iszguldinėja ir lietuviszką kalbą. Maskolijos universitėtai, beveik visi, taipat daro (Karkovo universitėte mokina lietuviszkai prop. Potėbnius, Petropilėje — Jagiczas, Maksvoje — Fortunatovas ir tt.). Prusu Lietuvos gimnazijose ir realinėse gimnazijose po dvi adini kasnedėl norintiems lietuviszkai pasimokinti dūda mokslą. Taipat daromą ir maskoliszkose gimnazijose Suvalku rėdibos. — Ženklu, kaip lietuviszką kalbą praszaliecizai garbina, tegul buna szie žodžiai prop. Vėberio kningoje „Ostlitausche Texte. Herausgegeben von A. Baranowski und H. Weber. Weimar 1882“ p. IV: „Lietuviszkoji kalba turi ipatiszką skarbą papasakojimui pažimės pilnam ir apraszimui, ipacziai savo laikžodžiūse (verba), ant kožno daželio kokio veikimo arba buvio aiszkiai ir trąszingai atsakancziūse; lietuviszkoji isztarmė ira labai didžio galingumo regimam pamokinimui ir tropniam paženklinimui taip kaip ir slaviszkoji. Stipribė ir aiszkumas kalbos, kurioje lietuvis per savo liežuvį ira galingas, minksztumas ir smulkumas pajautimo aptverti sekiojancziais žodžiais, iszsireiszkia szioje giesmėje („Anikszeziu szilelije“) labai iszkilmingai; givenimas ir krutejimas girės tankumine ira sziczion apraszitas gražiai ir dailiai, su senūju lietuviszkūju pasidžiaugimu isz girės, visokie susmulkinimai žodžiu, laikžodžiai su visai ipatingu pobudžio paženklinimu pargabena pilną pajautimą sudėtojo į regimą, pasotintą, vėlesniam pajautimui priainamą pažimę. Sujudintą szirdžią lietuvis mato nedoras rankas girę sugaiszinant ir iszpustijant, sujudintą szirdžią giesmininkas skiriasi nū savo daigto, o su jūm' ir skaititojas.“

Parplis.

Lenkiszkas laikrasztis „Wędrowiec“ 1883 m. num. 26 raszte „Isz Rigos“ raszo: „Rigos miestas turi dabar 170000 giventoju, isz kuriu 10000 iszpūla ant lenku. Reiki vienok pastebėti, kad tame skaitliuje ira didelė dalis lietuvininku, kuriu daugumas labai menkai temoka lenkiskai (didelė bėda! Rėd.), o kiti su visu nemoka (dar prasciaus!!! Rėd.), kas vienok nieko nedaro ir jūs galima priskaititi prie lenku giminstės (koki tai garbė!! Rėd.), per tai, kad jie iszpažįsta katalikiszka tikėjimą, kuris ira czia už vieną laikomas su lenkistę (Kodėl Prancuzu, Ispanu, Vokiecziu ir kitu Rigoje givenancziu kataliku prie lenku nepriskaito? Rėd.). — Isz lenkiszku draugiszcziu dvi turime paminėti: viena taip vadinama „Katalikiszka geradėjistės draugistė“ Antra ira lenkiskai-lietuviszkas kliubas „Auszra“ (jei ji ir lenkiszka, kamgi jai lietuviszkas vardas? Rėd.), kurio uždavą ira suartinti vieną su kitu į pažintį sądraugus ir praleisti draugiszcziai laiką. Isz tos tai priezasties kas antrą nedelę ten atliekami susirinkimai su visokiu programu, prasitėsia visados sulig pusiau-nakcziu, o paskui prasideda szokimas. Draugistė ta turi taipjau mažą kninginę, kurią ji pati įsitaisė — Dar keliais žodžiais turime pasznekėti apie ukininkus latvius, kurie pamažu ant didelio vokiecziu pasipiktinimo veržiasi į miestą. Jau maž kūne septini amžiai praėjo nū laiko, kaip jie prapuldė savo liūsibę, užkinkiti į jungą vokiszku karaiviu. Septini amžiai vargu ir priespaudu nepraėjo be įtekmės. Isz tikro divini tai žmonės! Divinas sumaiszimas grinai vokiszko subruzdėjimo ir apsiliūbimo su kudikiszkomis mažne liekanomis pažemu giminiu. Dabartie žmonės vedami neskaitylingu apszviestu viru pakelia galvą ir reikalauja teisibės iszplesztos per užpultojus. Tiegį nemislija pasidūti, nės iszsitiki savo vėku (stiprumu) Dėl togi verda tili karė, ir tūmi baiesnė; siulas iszsitepia vis labiaus Nepavidėtinias bus likimas vokiecziu, kada jis patruks — Ch . . . my.“ — Mės ant to daugiaus nieko nesakome, palikdami skaititojui, kas reikalinga, apdumoti. —

Jauni lietuviai grįždami iš mokslaviečių vidutiniu ir augsztuju sugrįžta su tikrą savo giminės ir kalbos meilę, norint visą mokslą svetimoje kalboje ir svetimoje dvasėje ira gavę. Pagirtinas ira ju išsilaikimas ir neušszaldimas ir menkiausios dalies meilės tėvinės. Kitąkart vos į svetimą mokslavietę įstoję, jau ir ant amžių savo giminės ir kalbos ir tėvinės išszizadėdavo ir nebenorėdavo nei kalbėti prigimtoje kalboje su savo giminę arba ir pacziais tėveliais, nemokancziais kitos kalbos! — Taip dabar vienas jaunas lietuvis gieda:

Žamaicziu žamė tu mano mieliausia,
Asz tavę miliu, kaipo dievą, brangiausia;
Išz tavęs gimiau, asmi sunun' tavo,
Tu manę su dūną izsmaitinai savo.

K. J.

Lietuviszkus kalendorius Ivinskio senesniuju metu skaitant randame tarp kitu gražiu dainu ir perguldimus sakmės apie žaltienę ir apie žaltienės brolius (išz Vitolioraudos J. I. Kraszevskio) į lietuviszką kalbą. 1859 m. kalendoriuje ira tasai pervertimas po užraszu „Žalczio motė“ patalpintas, kursai jau 1856 m. gražai suskambancziomis (sutartinėmis) eilėmis sudėtas tapo. Ira tai darbas Karolinos Praniauskikės, kuri Telsziu kraszte gimusi jau pirm kokios 20 metu dar mergaitė bebudama mirė musu svietai ant smutnibės; ji butu tikrai daug dar parasziusi. Visi ją vadino žamaitiszką „Deotima“ (pramanita pavardė lenku dainininkės Łuszczauskikės). Žinoma, kad ji ir daugiaus ira rasziusi, išz savo paczios galvos, bet apie ką, to negalima pasakiti; rasi kur nors rankrasztije jos dainelės užmestos kandėja. Butu kaltibė skaititoju, žinancziu szį-tą apie jos daineles, praneszi apie tai „Auszros“ rėdistei.

Žmonės maskoliszkoje Lietuvoje neatlaikomai veržiasi prie mokslo. Nėra abėcėlu su raszitomis litaromis; jaunieji vaikai per savę tik spaudinamas litaras te gauna pažinti ir dėl to neturėdami progos kitokiu litaru dėl raszimo izsmokti, pratinasi tomis paczomis spaudinamomis rasziti litaromis. Macziau tokiu budu raszitu rankraszcziu vieno stropaus lietuvio daug lapu;

mislitum, kad tie rankraszcziai pagal litaru pobudį isz kažin kokio ira amžiaus. Ar svetur žmonės tiek vargsta lig iszmoksta rasziti, kaip musiszckiai kad daro? Žmonės mili savo prigimtą kalbą, o norėdami toje ir savo mislis del ateinancziu laiku palikti, nevengia, kitsai jau su visu nejaunas budamas, raszimą, ir dar spaudinamu litaru prisimokinti. — Kad valandomis nebuvo gaunama lietuviszku kalendoriu, per tai kad uždrausta spaudinti lotiniszkomis litaromis, tai vienas — kitas į raszimą gerai įpratęs rankos rasztu pagatavitus kalendorius pardavinėdamas tarp žmonių skleidė. Žmonės pirko, kad ir brangiai turėjo užmokėti. Dabar kitaip ne gali nieks sziokią ar tokią, kiek nors garsingą o retai berandamą lietuviszką kningą įsitiecti, kaip tik kad ją nusiraszo, arba bagotesnis nusiraszidina. Nevalė spaudinti! Szitas nuraszimas aną tamsųjį viduramžį primena, kumet tukstancziais mokėjo už vieną nuraszitą kningą, spaus-tuviu dar ne esant.

Parplis.

Taipogi ir man teko regėti daug raszitu maldu, giesmiu, dainu ir pasaku žmonių rankose; rankrasz-tis vaikszzciodavo vienas nū kito, lig atsirasdavo toks, kurs jį persiraszidavo. — Petropilėje, negaliu pasakiti ar ilgai, tarpo studentu-lietuviu vaikszzciodavo raszita gazėta, „Kalvis melagis“, kur ant pirmos laksz-tos budavęs nupaiszitas lietuvis kalvėje, kurs kaldamas gelžį ant priekalo apsakinėja szi ar tą kitiems. Ne teko man gauti nei vieno numaro. Taipogi Maksvoje iszėjo keli numarai „Auszros“ 1880—81 m. Prietarlą jos buvo: „su auszrą ir diena“. Patilpo ten keletas dainu, pasaku ir gramatikiszku tirinėjimu.

J. Szl.

Dabar jau pradeda pamažu Prusu lietuviai ir Maskolijos lietuviai su vienas kitu susiartinti. Pirmą budavo nevien rubežius lig koks neperlipamas muras, bet dar ir ju tikėjimas. Dabar jau isz palengvo szitą paskutinis muras griuva. Protingesni žmonės iszpažįsta, kad vieru skirtumas szirdžiu vienibę negali ardit. Taip keliauja isz Prusu lietuviai, apie savo giminės reikalus pasirupinantieji, į maskolisz-

kajā Lietuvā, jeib geriaus galētu pasižinti su savo broliu budais, papročiais, kalbą; važiūja ir isz maskolizkosios Lietuvos lietuviai į Prusus, su savo broliais Prususe nōrėdami į geresnią pažintį paraiti. Jau dabar nežiuri broliai vis kitokiomis akimis į vienu ir kitu lietuviu reikalus ir veikalus ir dalikus.

Parplis.

Lietuviai kaipo artojai stipriaus laikosi prie žamės ne kad kitos kaimėnizkos giminės. Girdėjau nū vieno protingesniu maskoliu ir milinczio teisibę, kad niekur Maskolijoje neiszdirba taip gerai žamę kaip pas mus, ir kad maskoliai niekadą negauną tiek pelno, kiek mės. Pskavos gubernijoje neapkaupdami bulbiu (ropucziu, erczuku), mažą teturę naudą. Žmonėms Maskolijoje geriaus tinka prekiba, suligimas arkliais nuvežti kur nors pardavinius, darbai dirbtuvėse ir tt. ne kad darbas ant lauko. Musu ritiniai lietuviai matidami, kad tėvinėje anksztai, įsimanē nusikraustiti į Maskoliją; nekurie nugulę apie Pskavą ima givenimus ir dvarus ant givenimo nū maskoliu. Girdėjau, kad ju ten ira į 15,000, ir kad nū dvideszinties metu ten gerai giveną, piningu turę lietuviszkai kalbą ir dievą milę. Dejavo tiktai, kad neturi arti savo bažniczios, žadėjo vienok sumesti piningus ant bažnitelės, atsivežti kuningėlį isz Lietuvos ir taip giventi, kaip krikszczionims ir lietuviams prideri. Ar girdėjote, kad taip toli butu musu broliu! —

Mažne visados ira kalbama, kad isz Lietuviu gali buti tiktai geri ukininkai, o kad kitu daliku jie nemoka suprasti. Kaip vienok ta szneka ira klaidi, parodis szis paveikslas. Vienas jaunas vaikinās isz Raseiniu pavieta, Martinaitis, užūt tankiai bilinēti, kaip kiti, su tėvais ir broliais dėl žamės, kas žmones atvaro į ubagistę, gavęs nū tėvo piningus nuvažiavo į Kauną, nusipiko už 300 rub. kultuvą ir pjautuvą (maszinas). Kulia jis dabar apigardiniams kaimėnamas javus, imdamas už kožną kulimo dieną po 3 rub. ir pats drauge važinēdamas, kad kultuvo nesugadintu. Visi jį mili ir užpraszo pas savę ant

kulimo siulidami piningus. Jis sako: kaip tiktai aplinkui iszkuls, linkon pavasario važinēs su pjau-
namą masziną pjaudamas akselį. Kožnas supras, kad
taip pas mus reikalaujant maszinu piningai už ją už-
mokėti su vienais pagrižsz metais — ir Martinaitis
gali czia dideliai dailiai iszaiti. —

Szimet lapkritije izde Raseiniu miesto valdzia
neatrado 16,700 rub. Visas lobis triju prakaltusiu
viru apraszitas. Vienas ju labai gražiai giveno ir
valdē dvi pati. O dieve pamisljiau! kas neturi nei
vienos paczios, o kas, mat, ir dvi valdo. —

Lapkritije pas mus vaikinai stoja į karą. Laksto
jie dabar po musu miestus ir miestelius, kur kantoną
dūda, gandidami židus ir raszinėdami jiems križius
su kreidą ant nugaru. Nuvažiavau nusipirkti kreidos,
kad grinczią iszbaltincziau; zidai man jos nepardūda
mislidami, kad ir asz pasileidēs vaikus. Ant ulicziu
niekur nematiti židelku pardavojancziu beigelius ir
barankas, slapstosi jos trobose kad vaikinai neisz-
barstytu ju pardaviniu. Pasirodžius vaikinams židai
darinėja klėtkas ir langavėres, idant ką piktą nepa-
daritu. Vaikai kaip aviu buris laksto po miestą, o
tėvai ir giminēs verkia paskui ju vaikszcziodami, nēs
jie neužilgo pasklis į tolus nūkampius ir be keliu metu
su jais nepasimatis, o gal' ir niekados. *Vėversis.*

Neseniai (lapkritije) Južkliudžiau dvasiszką aka-
demiją Petropilėje, iszgirdēs, kad tenai ira daug lie-
tuvininku ir norėdamas pasiteirauti, kaip jie musu
reikalą supranta; argi nereiki to žinoti? — Juk
aulinkui isz tos akadēmijos iszeis virai, kurie bus
dvasiszkais vadovais musu Lietuvos „žmoneliu“, ir
priegtam bus perdētiniais mažesnios nūjiegos kuningu,
bus džiakonais, kanauninkais, klebonais, nekursai - gi
isz ju kurią dieną ir viskupu galēs pastoti. Taigi
tenai gavau pamatiti septinetą viru, augalotu, petis-
į-petį, kaip prideri lietuviams buti. Visi isz tu sep-
tiniu gan dikti lietuviai Tarp savēs mēs visi
kalbėjomēsi lietuviszkai (buvo - gi musu 10 su sve-
cziais) susėdę į ratą aplinkui — tai akadēmijoje pa-

darė nemažą sensaciją už vis lenkams. Išzgirdau, kad akadēmijoje iš viso yra 47 akadēmikai, iš kuriu 18 moka lietuviszkai ir prisipažįsta esą lietuviais; esą dar ir tokiu, kurie nors nemoka lietuviszkai bet lietuviais statosi. Labai gražiai pasikalbėjome dvejatą adinu —

Musu kampe (Petropilėje) subruzdzo lietuviai mokintiesi lietuviszkai gramatikos, ant to subatomis ir nedėlios vakarais padeda po dvejatą adinu. — Bet apskritai sakant kažinkas dar nelabai aitriai imasi musu virai: vieni jauni, kiti seni ir laiko neturi ir tt.

Petropilės mokslu akadēmija jau išspaudė tolesnią tąsą Juszkos dainu, 2 tomai; svodbinės dainos dar nesusegtos kalėdoms bus gatavos. Nuspręsta ira spaudinti Juszkos lietuviszkai-rusiszką žodiną ir tam daigtui paskirti tam tikri piningai iš mokslu Akadēmijos, bet spaudinti pabaigs, sako, dar už koki dvejatą metu

J. Gailutis.

Eina garsas, kad iš *priežasties negrinu ranku* Varšuvoje bus spaustos kelios iš gudiszko verstos giesmelės *gudiszkomis raszmenimis* ir bus varu platinamos mokslavietėse; ju raszikas to nesitikėjo . . . Ar ne baisu tai girdėti! Kodėl draudžia lietuviams pasigauti lotiniszkasias litaras. Žmonės, siųskite praszi mus į viresnibę, kad maskoliai liautūsi persekioti musąjį rasztą Jeigu daugibė bus praszancziu, viresnibė maskoliu turės izklausiti juju balso.

J. S. Kūksztis.

Rudenį (rugsėjo pabaigoje ar spalino pradžioje) Prusai užginė gabenti kiaules iš Rusijos per rubežių, einanti nū Klaipėdos iki Kauno ir toliaus, tai ira per rubežių skirianti Rusiją nū Prusu ir stovinti Lietuvos ir Zamaicziu žamėje; Prusu įsakime buvo pasakita, kad neleisti vežti kiaules iš Rusijos per sritis (skritis — Kreis) arba apielinkes Karaliauciaus ir Gumbinės. Tas įstatimas labai numažino prekį kiauliu, kurias augino ticziomis tai lietai giventojai Kauno ir Suvalku guberniju ir turėjo nemažą pelną; dabargi staigu uždarris iš tos pusės nutruko,

kiaulės atpigo ir žmonės turi nemažą trošį . . . Priežastis arba proga užginti buvusi *trikinū* liga, bet tikriaus sakant, bene tiktai priauginimas apstaus burio kiauiliu pacziūse Prusūse.

Apvainikavimo metą Aleksandrai III. vienas giventojas Kauno gub., Žvirblis, nusiuntė dainutę, kurioje jis ciesorių iš visu pusių pagirdamas ir jam savo padonistę ir isztikimumą iszreikszdamas, praszo idant leistu lietuviams spaudinti kningas Kaune, tada jie neneszę ju isz Prusu. Kas isz to praszimo bus, nežinome. Argi ciesorius ant to neatsilieptu? Meilu butu, jeigu p. Žvirblis tą dainutę atsiųstu į rėdistę „Auszros“ tadą ją paskaititu visas svietas, bet neviena maskoliu kancelerija.

J. Gailutis.

Labai noriai atspaudiname isztrauką isz gromatos brolio L. B. Vargomaczio, kurs aiszkiai parodo, jūg vienur ar kitur „Auszroje“ buvo isibrovęs nuklidamas nū kelio teisibės, pasitikėdami, jūg skaititėjai „Auszros“ ir visadą szirdingai, o aiszkiai porodis musu klaidas. Szitai žodžiai brolio V.: „Guli pas manę ant skūmės „Auszros“ N. 6. Ir ką-gi ten randu paraszita? Ponas S. R. ant 156 lapo sako: „kūningaiksztis Radvilas įtaisė Keidainiūse lietuviszkas mokslavietes; spaustuvę, rinko isz visur mokintus virus į Lietuvą ir jeigu nebutu sunaikinę jo darbą jezavitai, kurie evangėlikus (bambizus) persekiodami, nebijojó nei apszvaista sunaikinti, tai gali jau nū triju szimtu metu musu tautos ponistė butu nustojusi kabinatiesi į lenkistę“. Bet ar taip-gi ira? Ar-gi priesz Radvilą, įtaisių Keidainiūse lietuviszkas mokslavietes nebuvo tokiu mokslaviecziu Lietuvoje? Istorija atsako, kad buvo. Dar 1530 m. įkurta buvo Joniszskéje klebono Markaus Lanczkio lietuviszka mokila, apie ką galima ir isz „Žiemaitiu Viskupistes“ Valancauskie, parsiliuditi. Už galvos-gi Vilniaus Viskupo Jono isz lietuviszku kuningaikszcziu, kursai mirė 1537 m. buvo atliktas Vilniaus viskupisteje Dvasiszkas Susirinkimas (sinodas), kurio įstatimūse prisakita buvo, idant visur palei bažnicziu butu isteigtos mokiklos su szv. Evangėlijos ir szv. Povilo gromatu iszguldinėjimais lietuv. ir lenkisz. kalbose, ir dar liepta, idant klebonai pilėse ir kiemūse gyvenantieji laikitu tokius tiktai Kamendorius, kurie gerai moka lietuviszkai (Hist. miasta Wilna Balinskiego, lap. 87). Jeigu taip buvo įstatita Dvasiszko Susirinkimo, tai man rodosi, kad turėjo buti ir iszpildita. Tū tarpu pirmiausis protestontu tikėjimo skelbėjas atsirado Lietuvoje vos 1539 m. Jo vardas Abraomas Kulva. Zamaitijon dar vėliaus užplaukė protestontai, nės tikt už Jurgio Petkėviczės viskupo galvos, tai asti XVI. amžiaus gale ten pasirodė.

Taigi protestontai jau rado Lietuvoje lietuviszkas mokslavietes, kurias paskui pasisavino dėl naujos tikibės platinimo ne vienoje vietoje arba ir naujas uždėjo, taip kaip ir su kataliku bažnicziomis buvo padarita, kad nevienoje vietoje jas ant Kirku apiversta. — Man rodosi, kad Radvilas ne dėl kalbos paturėjimo, ne isz tėviszkumo, Keidainiūse lietuviszkas mokslavietes ir spaustuvę užvedė, bet tikt dėl kataliku tikibės griovimo, o savo numilėto protestontizmo užvedimo. Juk kiek tiktai galėjau savo akimis matiti lietuviszku kningu Keidainiūse spaustu, nėra ten nei vienos apie lietuviszką tėviszkumą, bet visos apie protestontu mokslą

„Toliaus „Auszroje“ pasakita, buk tai jezavitai apszvaistą sunaikinę? Ar-gi tai gali buti teisibė? Ne! Iezavitai tiktai protestontu tikėjimą sunaikino ir tai ne kumscziomis, ne kalavijais, o tiesos žodžiu, . . . dvasiszku ginklu Ogi už kiek visokiū naudingū iszradimū mēs turime buti jiems dėkingi!? Kad ne jezavitai, tai ir tos kinos (chininum) gali dar iki sziūlaik butumėme neturėje! Juk jie-gi aną Amėrikoje atadengė ir pirmieji Europą pamokino nū drugio gerti. Ir visi kiną vartoja, kaip mums galva sopa arba drugis krato, visi-ikivienam, pradėjus nūg karaliū ir galvocziū protmeiliū iki paskucziausio piemens, o tacziaus jezavitu tulas nūpelnu nemato! Nemato, kad jie netamsino, bet szvietė netiktai dvasiszkūse bet ir pasauliszkūse dalikūse!

„Kasgi pirmiausias ir musu lietuviszka raszliavai nusipelnijo, jeigu nejezavitai? Kas-gi mums dar XVI am. pirmūji Žo-diną ir pirmūsius pamokslus paraszė, jeigu ne jezaistas Kanstantinas Szirvidas? Ogi ir tasai musu XVII am. rasztininka; Pranc. Szrubauskis, „Auszros“ N. 6me l. 182 paminėtas, kas-gjisai buvo jeigu ne jezavitas? Kas 1713 m. iszspaudino kalbomokslį lietuviszką (Universitas linguarum Lithuanicarum) jeigu ne jezavitai? Tai kodėlgi toki szlovė jezavitams, kad jie apszvaistą isznaikino? — Jezavitai visados buvo garsus isz savo ūlumo kuningai, taigi juju begalinis pasiszventamas dėl kataliku tikėjimo jau tūmi patim' jūs spirė dirbti ir dėl lietuviszko liežuvio. Pagaliaus ir p, Kraszauskis, musu didis bicziūlis, savo kningoje „Litwa“ (1 tom, 97 lap,) apie lietuviszką kalbą raszidamas aiskiai pripažįsta, kad jezavitu pribuvimas, pridavęs liežuviui naują givastvą

„Bet negana to, dar ant 169 lapo to paties N. 6 pasakita apie atlaidus: „Visi bjauriausi piktadėjai, nors krikszcziomis, su musu prabocziais kariaudamiesi ir lietuviszką kraują liedami visūmet apturėdavę nusidėjimu visu atleidimą, pagal tos gadinės itikėjimus. Kū daugiaus Lietuviū pagonū nužudidavę, tū daugiaus atlaidos dienu arba indulgenciju nusipelnidavę! — Zinau, kad križiaus karžigiai buvo nedori, bet isz tu žodžiu augszcziaus privestu apie atlaidus iszaina, kad anū metu ir visi katalikai tikėjo, jūg atlaidas (indulgencija) ira tai visu nu-

sidėjimu atleidimas Atlaidu toksai supratimas tikt iz Liutario galvos iszėjo Nusidėjimai (prasiradimai) tiktai per nusidėjimu iszpažintę (spavėdę) ir tikrąją gailistą atsileidžia. O kas-gi tai ira atlaidas? — Ira tai dovanojimas nepatenkančios plėgos, kuri palieka po iszriszimo per kuningą dūto. Plėgą (baudimą) tą prasiradėlis (peccator) tur' iszkentėti ar czia ant žamės, ar-gi numiręs szveistoriuje (cziszczius). Ko reikalauja bažniczia nūg žmogaus, norinczio gauti atlaidus? Reikalauja, 1) idant butu dievo milistoje per nusidėjimu iszpažintę (spavėdę) jau apipraustas, apkūptas nūg nusidėjimu ir plėgos amžinos. 2) Reikalauja, idant atbutu isakomus gerus darbus. — Szitai kaip reikia suprastu atlaidus O kataliku tikėjimas visados tas pats, be jokio persikeitimo arba atamaino. Tikt netikri, klaidingi, žmoniū pramaniti tikėjimai nūlat mai-nosi savo moksle, kiek galvu, tiek supratimu Taigi netikėkit' tam klaudingam mokslui, isz kurio pasēmėte žinią apie jezavitus ir atlaidą Man regisi, kad p. S. R. ne isz pikto noro, bet isz nežiniū paklido, nės ir senovės lotiniszkas priedis sako: humanum est errare

Lietuviszkos kningos.

(Pradžia 3 numare.)

- c) Miscellanea (kalbos buitis, lietuviu budas, daba, dainos, pasakos ir tt.:

Bezzenberger. Beiträge zur Geschichte der lit. Sprache, Göttingen 1877.

— Litauische und lettische Drucke des 16. Jahrhunderts 1—3 Heft. Göttingen 1874—1875. Prekis = 10 rubl. (19 M.)

— Litauische Forschungen. Beiträge zur Kenntniss der Sprache und des Volksthumes der Litauer. Göttingen 1882. Prekis 10 M. = 5 rubl.

J. Karłowicz. O języku litewskim. Kraków 1875.

Voelkel. Die lettischen Sprachreste auf der Kurischen Nehrung. Heidelberg 1879.

— Litauisches Elementarbuch. Heidelberg 1879.

Jacoby, R. Litauische Chrestomathie zum Schulgebrauch Tilsit 1879.

Dr. Geitler. Litauische Studien. Prag 1875. Prof. Geitleris atliko kelionę Lietuvoje 1873 m. rinkdamas liekanas musu kalbos, kurias ir patalpino savo kningoje. Jis taipogi apraszė czekiszkoje kalboje savo kelionę raszte: „Litva i Litvanė“ („Osveta“ 1874 m. NN 7 ir 8). Mės ketiname szitą jo rasztą lietuviszškai iszgulditi,

Brugmann und Leskien. Litauische Volkslieder und Märchen aus dem preussischen und dem russischen Litauen gesammelt. Strassburg 1882. Prekis 10 M.

Weiss. Preusisch-Litauen und Masuren. Rudolstadt 1879.
Schleicher, Aug. Litauische Märchen, Sprichworte, Räthsel
und Lieder. Weimar 1857.

Nesselmann. Litauische Volkslieder. Berlin 1853.

Mitteilungen der lit. lit. Gesellschaft, Heft 1—7.
Heidelberg 1880—83.

Palangos Juzė. Wilniuje — Tilžėje 1872. (?) —

Christian Donalitiūs. Litauische Dichtungen. Herausgegeben
von J. Nesselmann. Königsberg 1869. Ira tai geriausias iz-
davimas visu garbingiausiojo musu dainiaus Dūnelaiczio, rasztu.
Prekis 6 M. (3 rubl.)

Ant. Juszkevicziūs. Svotbinė rėda Velūnycziu Lietuviu.
Kazaniuje 1880 m. Prekis 1 rubl. Szitą kningą turėtu kiek-
vienas lietuvis turėti savo namūse!

— Lietuviszkos dainos Kazaniuje 1880—82 m.;
tris kningos, prekis 17 M. (8½ rubl.); jos turi savije 1569 dai-
nas! Vertibė ira neiszpasakitina ligiai dėl tirėju musu kalbos,
kaip ir dėl musu garbingos senovės. Mės szirdingai velijame, kad
kožnas be vienas galėtu perskaititi szitas kningas, o ir dar ge-
riaus butu, kad jas kožnas nusipirktu. Prusu Lietuviai gali jas
parsigabenti nū kningininko A. Brockhaus (Leipzig), o mask.
lietuviai — nūg J. Zavadzki (Vilniuje) arba nū Wendės ir Co.
(isz Varszuvos).

*Litovskija narodnija piesni, sobrannija Fortunatovim i Mil-
lerom.* Moskva 1872. Szita kningelė, turinti tik 100 dainu,
ira spaudinta maskolizskomis litaromis, ir didei sunku ją skai-
titi; už tai ji Lietuvoje neiszsiplatinis.

Litovskija narodnija piesni, sobran. Juszkeviczem. S. Peter-
burg 1867. Spaudinta taipogi maskolizskomis litaromis, turi
tik 20 dainu.

Vitolorauda, giesmė isz Lietuvos padavimu. — Lietuviszkai
iszguldė J. A. V. Lietuvis. Poznaniuje 1881—1882 m. Gau-
nama pas kningininką Županskį Poznaniuje. Prekis 3 m.
(1½ rubl.). Galima gauti ir per Auszros rėdistę, bet už 2 r.
25 kap. J. Bs.

Gromatu skardinė.

St. Bur. Petropil. . . . „Auszra“ siuntėme, ar gavote?
Szikopo liet. gramatika kasztūja pusantro rublio be nusiuntimo,
Szleikerio ir Kurszaiczio gramatikas galite pigiaus gauti Petro-
pilėje.

Vėversiu. Rasziba 5. numare „Auszros“ raiba ne per
mano kalczia. Istorija tą daliką pareiszkins. Visiems, kuriu
adresai tekė į mano rankas, siuncziu „Auszra“. Kas nėra
kelinto numaro gavęs, lai pagarsina man gromatoje; juk
nestebuklai, jeigu vienas ar kitas numeras kelije nugaiszta.
Kn. R. jau bene bus gavęs 4. ir 5. num. A. — „Parpliui“

raszik per musu rēdistę. — Ger girdēti, kad Vilniaus gub. jau gauna virszų liet. kalbā; reikētu tiktai, kad su kalbā paplistu ir apszvaista, kitaip neilgai ji gērēsiesi savo pargalę. — Rasztą, patilpusį Krajaus N. 46 1883 m. neasmi skaitēs.

Miglovarai. Mikszui siustus piningus atidavėme. Kalendoriai kasztūja 25 kap. „Szt. dainas“ siuncziame. — Apveiksime maskolus ir lenkus ne ginklu, bet *apszviędami savo žmones* O žmones apszvieczia ne vien tikėjimas, bet ir kitokie mokslai. Be visatinu mokslu nėkadą priderincziai žmonės neapsiszwies. Kadą visi žmonės ataks, tadą ir tauta sustiprēs ir givens amžina. Reikētu, kad apszvietime žmoniū visi susiglaustu; savitarpinis ginczas gali ir geriausį darbą sužuditi. Atsiminkite „gulbės, vežio ir lidėkos“. Kad ne visi tai supranta, ar-gimės kalti?

A. Bar. Sziupil. Tamista mums skėli — 90 kap.

M. Slon. Siustas giesmeles ir mįslius gavome, dėkui; laukiame mitu ir kišu daineliu. Dėkui už pažadą rasziti p. B., iszpeikusiam „Auszrą“, kad jis bent „Naktį“ žmonėms ant pasiskaitimo siustu. Žinok Tamista tiktai, jūg mēs aną iszpeikimą skaitėme patis, ir jame teisibēs neradome. — Kalendorių gaušite pirkti namie.

Aglei. Dainutės bus atspaudintos. Kad taip visi rupintūsi apie žmones ir ju priderintį auginimą, kaip tai butu gražu! Kalend. ir 4. num. A. pasiuntėme.

Orn. Vlocl. 5. ir 6. num. A. siuntėme.

St. Szunbajoriui. Įtaisimas „liet. moklu ir apszv. milėtoju draugistės“ neįviko.

Gajlucziui. Dėkui už pažadą parupinti kritiką Juszkos dainu. Apie „palaidūsius žmones“ bus neilgtrukus raszita.

V. Vaicz. 2 rubl. gavome. 1, 2 ir 3 num. „A.“ siuncziame — bet už tai turite užmokėti 54 kap. Laukiame rankraszcziū; tiktainesuprantame, dėlko Tamista rankrasztį vadini „zastraszcziū“.

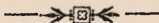
Vargomacziui. Dėkui už 25 r. Padarisime tai, ko norite.

D. M. G. „Tris budriai“ prapūlē iszkeliavus p. Mikszui; bene galėtum Tamsta tą atsiųsti rasztą antrą kartą, ligial ir kitus gerus rankraszczius.

Dagiliui. Už gražų rasztą dėkui; kad taip visi virai butu apsukrus! Raszik tiktai toliaus.

Czerk. Petrop. „Tilžės Keleivis“ įmokėjo 3 rub., siustus p. Paulauskio.

Ad. Giedr. S. Gavome 8 rubl.; viską parupinome.

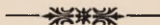

Žinia nū rēdistēs.

Szитай jau pabaigēme taja kningutę pirmus metus „Auszros“ givenimo. Vargingi tai buvo metal Bet „Auszra“ isztrivojo! Jeigu skaititojai ir toliaus nepasigailēs skatiko, „Auszra“ įstojusi į antrus metus savo givenimo bus graitēsnē, pilningēsnē ir apvalesnē. Tiktai preki (kainis) laikraszcziio ant 1884 m. pakila į keturius rublius (Prusūse-gi keturi markiai). Pasi-tikime, jūg lietuviai norēs variti toliaus pradētą darbą.

J. Szliupas.

Rēdistēs antraszas: Bitėnai, p. Lompėnus, ritinėje Prusijoje (Ostpreussen).

Apgarsinimai.

„Lietuviszkas Auszros Kalendorius“ ant metu 1884

gaunamas rēdistėje „Auszros“ *pavienam perkant už 40 kap.*, Prusūse už **40 pf.**, su prisuntimu; kas perka 100 ekz. užmoka su nusiuntimu **20 rubl.** ir gauna 15 ekz. priedais.

Tilzes Keleivis,

pirma Naujasis Keleivis,

pareina Tilzėje kas Nedėlę pėtniczioje. Szitas laiszkas kasztuja **50 pf.** už keturdalį metu. Tie skaititojai, kurie Tilzėje Reilenderio spaustuvėje ant kiauru metu už „Tilzės Keleivį“ piningus įmoka, gauna lietuviszką kalendorių bei liet. Liutėrius kningėles veltū ir dikai. „T. Keleivis“ parnesza szalė suraszimu isz vieros daliku bei sziokiu pamokinimu svarbiausius

dalikus izš kasdienišzkju nusišikimu, žamēs bei Cie-
soristēs saimo surotijimu, žinias izš miesto bei skri-
ties, prisaišintuju sudžios, papasakojimus, visokią ži-
nią, turgaus prešias izš Tilžēs, Klaipēdos bei Kara-
liaucziaus, priminimus kadaž ir kur galviju bei arkliu
turgai nulaikomi bus, toliaus malkos pardavimo laikaž,
rublio prešią, gromatniczią ir tt. **Apsakimai** po
smulkišais rasžtais spaudinta eilę už **10 pf.** priimami
ir visur Vokietijoje, kur lietuvininkai givena randa
išžplatinimą. Perstatimas į lietuvišžką kalbą ne-
kasžtūja nėko.

Spaustuve „Tilzes Keleivio“ pas
J. Reilenderi ir sunu Tilzeje.

Italpa 8, 9 ir 10 numaro „Auszros“.

- 1) *J. Szliupas.* Lietuviai kitą gadinę ir szendien. lak. 221.
- 2) *A. Sket.* Lietuvėlė. laksztas 231.
- 3) *Vēversis.* Ar pritinka musu bajorams buti lenkais.
laksztas 231.
- 4) *J. K. Sz.* Varna ir lapē. lak. 235.
- 5) *J. Bs.* Apie senovės Lietuvos pilis. lak. 236.
- 6) *Kn. Jonas Katēla.* Kuningas Antanas Strazdelis (Droz-
dowski). lak. 242.
- 7) *Andrėjus Latvis.* Kun. Antanas Juszkeviczius. lak. 248.
- 8) *J. S. Kūksztis.* Simanas Daukantas (galas). lak. 249.
- 9) *Vēversis.* Ne dėl visu seniu. lak. 249.
- 10) *Aglė.* Musu Szalelė. lak. 254.
- 11) *Pranckus Lipsztas.* Apraszimas žamės turtu (galas).
lak. 256.
- 12) *Vēversis.* Garbė pieteliaus. lak. 265.
- 13) *Petras Trupinēlis.* Kaimo mokslinczia. lak. 266.
- 14) *J. Bs.* Kningos apte Lietuvą. lak. 272.
- 15) *J. Bs.* Senovės Lieuviu szventenibė. lak. 277.
- 16) *J. A. V. L.* Sengadiniszkas musu gentės paminklas.
lak. 278.
- 17) *J. Szliupas.* Vaikszcziuojanczios žvakelės. lak. 279.
- 18) *Isz Lietuvos.* lak. 282.
- 19) *J. Basanaviczius.* Lietuviszkos kningos. lak. 295.
- 20) *Ėromatu skardinė.* lak. 296.
- 21) *Žinia nū rēdistės.* lak. 298.
- 22) *Apgarsinimai.* lak. 298.

0773

1883m.

LMD
0773

